Seria de literatură universală a BIBLIOTECII POLIROM
este coordonată de Denisa Comănescu.
Amin Maalouf, Le Rocher de Tanios
© Editions Grasset & Fasquelle, 1993
© 2004 by Editura POLIROM pentru prezenta traducere

www.polirom.ro
Editura POLIROM
Iaşi, B-dul Carol I nr. 4, P.O. Box 266, 700506
Bucureşti, B-dul I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, P.O. Box I-728, 030174
Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României:
MAALOUF, AMIN
Stînca lui Tanios / Amin Maalouf; trad. din 1b. franceză
de Ileana Cantuniari; - Iaşi: Polirom, 2004
312 p., 20 cm - (Biblioteca Polirom)
ISBN: 973-68I-565-X
I. Cantuniari, Ileana (trad.)
821.133.I-31 = 135.1
Printed in ROMÂNIA

Amin Maalouf

Stînca
-lui-
Tanios
Traducere din limba franceză
de Ileana Cantuniari
POLIROM
2004

Domnul Orient, cum este denumit în ţara sa de adopţie, Franţa, Amin Maalouf s-a născut în 1949 în Liban. Creştin melkit după mamă, protestant după tată, vorbind curent araba, franceza şi engleza, Maalouf s-a format într-un mediu cultivat în care scrisul reprezenta, sub diverse forme, o preocupare de familie. S-a afirmat ca ziarist de anvergură la cotidianul libanez An-Nahar în anii '70. în 1976 părăseşte Beirutul stabilindu-se la Paris, unde devine redactor-şef al ziarului Jeune Afrique. în calitate de ziarist, a călătorit mult, acoperind cu reportajele sale numeroase evenimente: asediul Saigonului, Etiopia revoluţionară, războaiele arabo-israeliene, revoluţia din Iran. Se dedică în cele din urmă definitiv scrisului. Romancier prolific, tradus în peste douăzeci de limbi, Amin Maalouf debutează în 1983 cu eseul Cruciadele văzute de arabi, urmat de romanele Leon Africanul (1986), Samarcand (1988, pentru care i se decernează Prix des Maisons de la presse), Grădinile luminii (1991), Primul secol după Beatrice (1992), Stînca lui Tanios (1993, distins cu prestigiosul Premiu Goncourt), Scările Levantului (1996) şi Periplul lui Baldassare (2000, încununat cu Premiul Jacques Audiberti-Viile d'Antibes). Volumul de eseuri Identităţile ucigaşe a apărut în 1998.

Stînca lui Tanios este un roman al căutării identităţii, în fabuloasa lume a Orientului Mijlociu din preajma jumătăţii secolului al XIX-lea. întreg romanul stă sub semnul fatalităţii. în lumea Munţilor Libanului, unde istoria şi legenda îşi dau mîna, Tanios, a cărui naştere este învăluită în mister, evoluează de la candoarea copilăriei la cunoaşterea şi asumarea unui destin ieşit din comun. Adevărat erou tragic, devenit străin printre ai săi, Tanios are de ales între acceptarea fatalităţii sau exilul, care reprezintă o modalitate de a se regăsi pe sine însuşi, rămînînd în acelaşi timp fidel inimii sale.

în seria de autor „Amin Maalouf a apărut Periplul lui Baldassare şi urmează să apară Primul secol după Beatrice.

In amintirea
omului cu aripile frînte

„E un norod pentru care s-au înălţat aceşti
Alleghany şi aceşti Libani de vis!...
Ce braţe bune, ce oră frumoasă îmi vor
reda ţinutul de unde-mi vin somnurile şi
cele mai mărunte mişcări?"

ARTHUR RIMBAUD, Iluminările[1]

1. în traducerea lui Taşcu Gheorghiu, Editura Albatros, Bucureşti, 1979 (n. tr.).

în satul în care m-am născut, stîncile poartă un nume: Nava, Capul de urs, Capcana, Zidul şi, tot astfel, Gemenii, numiţi şi Sînii strigoaicei, dar mai cu seamă Piatra soldaţilor; acolo stăteau odinioară oamenii la pîndă cînd trupele îi urmăreau pe cei nesupuşi; nu există loc mai venerat sau mai încărcat de legende. Cu toate astea, cînd mi se întîmplă să revăd în vis peisajul copilăriei, îmi apare o altă stîncă. Seamănă cu un jilţ maiestuos, scobit şi parcă tocit în partea pe care se şade, avînd un spătar înalt şi drept care se coboară de fiecare parte în chip de braţe - este singurul, cred, care poartă nume de om, Stînca lui Tanios.

Multă vreme am contemplat acest tron din piatră fără a cuteza să-l ating. Nu din teamă de pericol; în sat, stîncile erau locurile noastre de joacă preferate şi, chiar de mic, aveam obiceiul să-i provoc pe cei mai mari ca mine la căţăratul în locurile cele mai primejdioase; nu aveam ca echipament decît mîinile şi picioarele goale, însă pielea ştia cum să ni se lipească de suprafaţa pietrei şi nici un colos nu ne ţinea piept.

Nu, nu teama că am să cad mă oprea. Era o credinţă, dar mai era şi un jurămînt. Impus de bunicul meu, cu cîteva luni înainte să moară. „Ai voie să te urci pe toate stîncile, dar niciodată pe aceea!" Ceilalţi ştrengari stăteau ca şi mine la distanţă, cu aceeaşi teamă superstiţioasă.

Şi ei fuseseră nevoiţi să făgăduiască, ducîndu-şi mîna la puful mustăcioarei. Şi ei căpătaseră aceeaşi explicaţie: „Era poreclit Tanios-&tş&, Tanios-terci. Venise să se aşeze pe stînca asta. Nu l-a mai văzut nimeni de atunci".

Fusese adesea evocat în faţa mea acest personaj, eroul atîtor povestioare locale, iar numele lui mă intrigase mereu. Tanios, după cum pricepeam eu, era una dintre numeroasele variante locale ale numelui Anton, după modelul Antun, Antonios, Mtanios, Tanos sau Tannus... Dar de ce porecla aceea rizibilă de „kişk"? Asta, bunicul meu n-a mai vrut să-mi dezvăluie. A spus doar ceea ce socotea el că poate fi spus unui copil: „Tanios era fiul Lamiei. Cu siguranţă că ai auzit vorbindu-se despre ea. Lucrurile astea s-au întîmplat hăt demult, pe vremea cînd nici eu nu venisem încă pe lume, şi nici taică-meu. Pe-atunci, paşa din Egipt ducea război cu otomanii, iar străbunii noştri au avut de suferit. Mai ales după uciderea patriarhului. L-au doborît chiar acolo, la intrarea în sat, cu puşca dăruită de consulul Angliei..." Aşa vorbea bunicul meu atunci cînd nu voia să-mi răspundă, azvîrlea frînturi de frază de parcă arăta un drum, apoi un altul, apoi un al treilea, fără s-o pornească pe nici unul dintre ele. A trebuit să aştept ani de zile pînă să descopăr adevărata poveste.

Ţineam totuşi în mînă cel mai bun capăt al firului, deoarece ştiam de numele Lamiei. Il cunoşteam cu toţii în ţinut, datorită unei zicale care a străbătut, din fericire, două veacuri pentru a ajunge pînă la noi: „Lamia, Lamia, cum ţi-ai putea ascunde frumuseţea?"

Astfel, şi astăzi încă, atunci cînd tinerii adunaţi în piaţa satului văd trecînd vreo femeie înfăşurată în şal, se găseşte cîte unul care să murmure: „Lamia, Lamia..." Ceea ce este adesea un autentic compliment, dar care poate fi uneori şi cea mai crudă batjocură.

Majoritatea acestor tineri nu ştiu mare lucru despre Lamia, nici despre drama a cărei amintire e păstrată de acea zicală. Se mulţumesc să repete ce-au auzit din gura părinţilor sau a bunicilor, iar uneori, ca şi aceştia, îşi însoţesc vorbele de un gest cu mîna spre partea de sus a satului, astăzi nelocuită, unde se zăresc ruinele, impunătoare încă, ale unui castel.

Din pricina acelui gest, care a fost de atîtea ori reprodus în faţa mea, mi-am închipuit-o multă vreme pe Lamia ca pe un soi de prinţesă care, îndărătul acelor ziduri înalte, îşi ferea frumuseţea de privirile ţăranilor. Sărmana Lamia, dacă aş fi putut-o vedea trebăluind la bucătărie sau mergînd desculţă cu paşi mărunţi pe coridoare, ţinînd un urcior în mînă, cu basmaua pe cap, cu greu aş mai fi putut-o confunda cu o castelană.

Dar n-a fost nici slujnică. Ştiu astăzi ceva mai multe despre ea. Datorită, în primul rînd, bătrînilor din sat, bărbaţi şi femei, pe care i-am tras de limbă neobosit. Asta se întîmpla acum mai bine de douăzeci de ani, de atunci au răposat cu toţii, în afară de unul singur. Se numeşte Gebrayel, e un văr de-al bunicului meu şi are acum nouăzeci şi şase de ani. Dacă îi amintesc numele, nu e doar pentru că a avut privilegiul să supravieţuiască, ci mai ales pentru că mărturia acestui fost dascăl pasionat de istorie locală a fost cea mai preţioasă dintre toate; cu adevărat de neînlocuit. Stăteam ceasuri întregi cu ochii ţintă la el, avea nări mari şi buze groase, un cap mic, chel şi zbîrcit - trăsături pe care vîrsta cu siguranţă le-a accentuat. Nu l-am mai văzut în ultima vreme, dar mi s-a spus că şi-a păstrat tonul confidenţial, debitul înfocat şi memoria intactă. Prin cuvintele pe care mă pregătesc să le scriu, va trebui adesea să ascultaţi glasul lui.

Lui Gebrayel îi datorez faptul de a fi dobîndit foarte curînd convingerea că Tanios a fost, dincolo de mit, o

fiinţă din carne şi din oase. Dovezile au venit mai tîrziu, mult mai tîrziu. Atunci cînd, cu ajutorul norocului, am putut în sfîrşit pune mîna pe documente autentice.

Pe trei dintre ele le voi cita adesea. Două provin de la personaje care l-au cunoscut pe Tanios îndeaproape. Şi un al treilea mai recent. Autorul este un călugăr decedat după Primul Război Mondial, călugărul Elias din Kfaryabda- acesta este numele satului meu, nu cred că l-am menţionat pînă acum. Lucrarea sa are următorul titlu : Cronica muntenească £au Istoria satului Kfaryabda a cătunelor şi a fermelor ce fac parte din el a monumentelor ce se înalţă acolo a tradiţiilor ce sînt respectate de oamenii remarcabili care au trăit în sat şi a evenimentelor care s-au desfăşurat cu voia Celui-de-Sus.

O carte ciudată, inegală, derutantă. în anumite pagini tonul este personal, condeiul se încălzeşte şi se eliberează, se lasă uneori purtat de avînt oratoric, de digresiuni îndrăzneţe, ai senzaţia că te afli în prezenţa unui scriitor adevărat. Şi apoi brusc, de parcă s-ar fi temut că a păcătuit prin trufie, călugărul se dezice de cele spuse, dă înapoi, tonul devine plat, se mulţumeşte, pentru a face penitenţă, cu rolul de pios compilator, iar atunci acumulează împrumuturile din autorii din trecut şi din notabilităţile vremii, de preferinţă în versuri, acele versuri arabe din perioada Decadenţei, rigide parcă şi pline de imagini convenţionale si sentimente reci.

De acest lucru nu mi-am dat seama decît după ce am isprăvit cea de a doua lectură minuţioasă a celor o mie de pagini - mai precis nouă sute optzeci şi şapte, de la preambul la tradiţionalul vers final care spune „tu, cel ce vei citi cartea mea, arată-te îngăduitor..." La început, cînd ţinusem în mînă acea lucrare legată în verde şi împodobită simplu cu un romb mare negru, şi o deschisesem pentru

întîia oară, nu remarcasem decît scrisul acela înghesuit, fără virgule şi puncte, fără paragrafe, doar nişte ondulări caligrafice închise între marginile lor ca o pînză în ramă, cu cîte un cuvînt volant ici-colo pentru a aminti de pagina precedentă sau a o anunţa pe următoarea.

Şovăind încă dacă să mă angajez ori ba într-o lectură ce ameninţa să fie neîmbietoare, frunzăream acel monstru din vîrful degetelor, din goana ochilor, cînd se detaşară dinaintea ochilor mei aceste rînduri - le-am copiat pe dată, iar mai tîrziu le-am tradus punîndu-le şi semnele de punctuaţie:

„Din patru noiembrie 1840 datează enigmatica dispariţie a lui Tanios-&i£&... Cu toate astea, el avea totul, tot ce poate aştepta un om de la viaţă. Trecutul i se dezlegase, calea spre viitor i se netezise. El nu a putut părăsi satul de bună voie. Nimeni nu se poate îndoi că un blestem se leagă de stînca ce-i poartă numele".

Pe dată cele o mie de pagini încetară să-mi mai pară opace. Am început să privesc manuscrisul cu totul altfel. Ca pe un ghid, ca pe un însoţitor. Sau ca pe un cal pe care să încalec.

Călătoria mea putea începe.

Prima trecere
Ispitirea Lamiei

Fie ca Cel-de-Sus să mă ierte pentru ceasurile şi zilele pe care voi fi nevoit să le răpesc timpului binecuvîntat al rugăciunii şi al Lecturilor Sfinte pentru a scrie această istorie imperfectă a oamenilor din ţinutul meu, scuza mea fiind că nici una dintre clipele pe care le trăim n-ar fi existat fără mileniile care au precedat-o de la Zidire şi că nici una dintre bătăile inimii noastre n-ar fi fost cu putinţă de n-ar fi existat, una după alta, generaţiile strămoşilor, cu întîlnirile, făgăduielile, căsătoriile lor stabilite sau cu ispitele lor.

Preambul la Cronica muntenească, opera călugărului Elias din Kfaryabda

Pe vremea aceea, cerul era atît de jos, că nici un om nu îndrăznea să stea drept. Cu toate astea, existau viaţa, dorinţele şi sărbătorile. Şi dacă oamenii nu aşteptau niciodată ce e mai bun pe lumea asta, nădăjduiau în fiecare zi să scape de ce era mai rău.

întreg satul aparţinea pe atunci unui singur senior feudal. Era urmaşul unui lung şir de şeici, dar cînd se vorbeşte astăzi despre „epoca şeicului", fără nici o altă precizare, nimeni nu se înşală, este vorba de cel în umbra căruia a trăit Lamia.

Nu era, nici pe departe, unul dintre personajele cele mai puternice din ţinut. între cîmpia răsăriteană şi mare existau zeci de domenii mai întinse decît al lui. Nu stăpînea decît peste Kfaryabda şi cîteva ferme din jur, avea probabil sub autoritatea sa trei sute de familii, nu mai mult. Peste el şi cei de un rang cu el era emirul de pe Munte, iar peste emir erau paşalele de provincie, cele din Tripoli, din Damasc, din Saida sau din Acra. Iar şi mai sus încă, mult mai sus, în preajma Cerului, era sultanul de la Istanbul. Insă oamenii din satul meu nu cătau aşa de sus. Pentru ei, şeicul „lor" era deja un personaj de vază.

Numeroşi erau în fiecare dimineaţă cei ce o luau pe drumul spre castel pentru a-l aştepta să se trezească, înghesuindu-se pe culoarul ce ducea la camera lui. Şi cînd îşi făcea apariţia, îl întîmpinau cu o sută de formule de

urări, spuse cu voce tare sau cu voce scăzută, o cacofonie ce-i însoţea fiecare pas.

Majoritatea erau îmbrăcaţi ca şi el, cu serual — pantalon negru bufant, cămaşă albă cu dungi, bonetă de culoarea lutului, şi toată lumea, sau aproape, arbora aceleaşi mustăţi dese şi răsucite semeţ în sus pe un chip neted fără barbă. Ce-l deosebea pe şeic? Doar vesta aceea de un verde ca mărul, împodobită cu fir de aur, pe care o purta în orice anotimp, aşa cum alţii poartă zibelină sau sceptru. însă şi fără acel ornament, nici unui musafir nu i-ar fi fost greu să-l remarce pe stăpîn în mijlocul mulţimii, din cauza acelor plecăciuni pe care toate capetele le făceau unul după altul pentru a-i săruta mîna, ceremonial care se continua pînă în Sala Coloanelor, pînă ce el îşi lua locul obişnuit pe sofa şi ducea la buze capătul aurit al ţevii narghilelei.

Intorcîndu-se acasă, oamenii aceştia aveau să spună nevestelor lor mai tîrziu, în cursul zilei: „Azi-dimineaţă am văzut mîna şeicului". Şi nu: „Am sărutat mîna..." Căci asta se făcea desigur, şi încă în public, dar aveau pudoarea să n-o spună. După cum nu spuneau: „L-am văzut pe şeic" - cuvînt pretenţios, de parcă era vorba de o întîlnire între două personaje de rang egal! Nu, „Am văzut mîna şeicului", asta era expresia consacrată.

Nici o altă mînă n-avea o asemenea importanţă. Mîna lui Dumnezeu şi cea a sultanului nu împărţeau decît dezastrele globale; mîna şeicului era cea care răspîndea nenorocirile zilnice. Şi de asemenea, uneori, firimituri de fericire.

în graiul oamenilor din ţinut, acelaşi cuvînt, kaff, desemna uneori şi mîna, şi scatoalca. Oare cîţi seniori nu făcuseră din ea un instrument al puterii şi o unealtă a cîrmuirii! Cînd sporovăiau între ei, departe de urechile supuşilor, un

proverb revenea întotdeauna pe buzele lor: „Ţăranul trebuie să capete mereu o scatoalcă pe după ceafă"; asta voia să spună că trebuia să-l faci să trăiască mereu temător, cu umerii plecaţi. Adesea, de altfel, „scatoalca", „palma", nu era decît o prescurtare pentru a zice „lanţuri", „bici", „corvezi"...

Nici un senior nu era sancţionat pentru că îşi maltrata supuşii; dacă uneori, foarte rar, autorităţile se arătau severe, era din pricină că se hotărîseră să-l piardă pentru cu totul alte motive şi căutau cel mai mărunt pretext pentru a-l înfunda. Oamenii se aflau de secole sub domnia arbitrarului, iar dacă odinioară existase un ev al echităţii, nimeni nu-i păstrase amintirea.

Atunci cînd oamenii aveau norocul să aibă un stăpîn mai puţin lacom, mai puţin crud decît ceilalţi, se socoteau privilegiaţi şi-i mulţumeau lui Dumnezeu că le arătase atîta grijă, ca şi cum L-ar fi socotit neînstare de ceva mai bun.

Aşa stăteau lucrurile la Kfaryabda; mi-aduc aminte că am fost surprins, şi nu o dată indignat, de modul afectuos în care anumiţi săteni îl evocau pe şeic şi domnia lui. Este adevărat, ziceau ei, că-şi dădea cu plăcere mîna la sărutat şi că, din cînd în cînd, mai trăgea cîte unuia dintre supuşii săi o palmă răsunătoare, nu era însă niciodată o jignire gratuită; cum el era cel care împărţea dreptatea pe domeniul său, iar absolut toate diferendele - între fraţi, între vecini, între bărbat şi nevastă - se rezolvau dinaintea lui, şeicul avea obiceiul să-i asculte pe reclamanţi, apoi pe cîţiva martori, înainte de a propune o înţelegere; părţile erau somate să se conformeze şi să se împace pe loc prin îmbrăţişările obişnuite; dacă cineva se îndărătnicea, palma stăpînului intervenea în chip de ultim argument.

O astfel de sancţiune era suficient de rară pentru ca sătenii să nu poată vorbi despre altceva vreme de săptămîni,

străduindu-se să descrie şuieratul palmei, fabulînd asupra urmelor de degete care ar fi rămas vizibile trei zile şi asupra pleoapelor nefericitului care nu se vor mai opri în veci din clipit.

Apropiaţii omului pălmuit veneau la el în vizită. Se aşezau în cerc jur-împrejurul încăperii, tăcuţi ca după doliu. Apoi unul dintre ei înălţa glasul pentru a spune că nu trebuia să se simtă umilit. Cine n-a fost vreodată pălmuit de părintele său?

Căci aşa voia şeicul să fie privit. Adresîndu-se oamenilor de pe domeniul său, chiar şi celor mai vîrstnici, el spunea: ‚yabne!", „fiule!", sau „fiica mea!", ‚ya binte!". Era convins că un pact tainic îl lega de supuşii săi, ei îi datorau ascultare şi respect, iar el le datora protecţie în orice împrejurare. Chiar şi la acest început de secol alXIX-lea, soiul ăsta de paternalism integral începuse să pară deja oarecum ca ceva nepotrivit, o rămăşiţă a unei vîrste primordiale a copilăriei şi a inocenţei, cu care majoritatea sătenilor se împăcau şi a cărei nostalgie era păstrată încă de unii dintre descendenţii lor.

Eu însumi, sînt nevoit s-o mărturisesc, descoperind anumite faţete ale personajului, m-am simţit mai puţin sever faţă de el. Căci, dacă „şeicul nostru" ţinea la fiecare dintre prerogativele sale, nu-şi precupeţea, ca atîţia alţi seniori, îndatoririle. Astfel, toţi ţăranii trebuiau să-i aducă o parte din recoltă; avea însă obiceiul să le spună în schimb că „nimeni de pe acest domeniu nu va suferi de foame atîta vreme cît se vor mai găsi la castel o pîine şi o măslină". Nu o dată sătenii putuseră să verifice că nu erau vorbe-n vînt.

La fel de important în ochii sătenilor era modul în care şeicul trata cu autorităţile, şi acesta e primul motiv pentru care i s-a păstrat o amintire atît de îngăduitoare. Ceilalţi

seniori, atunci cînd emirul sau paşa le cereau un nou impozit, nu-şi băteau capul să se împotrivească, spunîndu-şi că era mai bine să-i stoarcă pe supuşi decît să se pună rău cu cei puternici. Nu şi şeicul „nostru". El tuna şi fulgera, se agita, trimitea jalbă după jalbă, vorbea de foamete, de îngheţ, de lăcuste, strecura bacşişuri cînd trebuia, astfel că uneori obţinea cîte un răgaz, o amînare, chiar o scutire. Se spune că agenţii Vistieriei extorcau atunci sumele lipsă de la seniori mai docili.

Nu avea prea des cîştig de cauză. Autorităţile erau rar dispuse să cadă la învoială în privinţa dărilor. Avea măcar meritul că încerca, iar ţăranii îi erau recunoscători.

Nu mai puţin apreciată era atitudinea sa la vreme de război. Fălindu-se cu o veche datină, obţinuse pentru supuşii săi dreptul de a se bate sub propriul lor drapel în loc să fie înrolaţi cu restul armatei. Un privilegiu nemaiauzit pentru o feudă atît de mică ce putea alinia, în cel mai bun caz, patru sute de oameni. Pentru săteni, diferenţa era mare. Să pleci împreună cu fraţii, fiii, verii, comandaţi de şeicul în persoană, care îi cunoştea pe toţi după numele mic, să ştii că nu vei fi abandonat locului dacă erai rănit, că vei fi răscumpărat dacă vei fi prins, că vei fi îngropat şi jelit cum se cuvine dacă ar fi să mori! Să mai ştii de asemenea că nu vei fi trimis la măcel pentru a-i face plăcere vreunui paşă depravat! De privilegiul ăsta sătenii erau la fel de mîndri ca şi şeicul. Dar, bineînţeles, trebuia să-l merite. Nu te puteai mulţumi să „te prefaci", trebuia să te baţi, şi încă vitejeşte, mult mai vitejeşte decît pedestrimea de alături sau din faţă, trebuia ca bravura lor să fie mereu dată drept exemplu pe tot cuprinsul Muntelui, în toată împărăţia, era mîndria lor, cinstea lor şi totodată singurul mod de a păstra acest privilegiu.

Pentru toate aceste motive, oamenii din Kfaryabda îl considerau pe şeicul „lor" ca pe răul cel mai mic. Le-ar fi apărut chiar ca o adevărată binecuvîntare dacă n-ar fi avut un năravv, un insuportabil năravv care, în ochii anumitor săteni, îi făcea praf şi pulbere cele mai nobile calităţi.

— Femeile ! îmi spuse bătrînul Gebrayel, iar pe chipul lui de şoim se aprinseră priviri feroce. Femeile! Şeicul le rîvnea pe toate şi seducea cîte una în fiecare seară!

Despre ultima parte a frazei se putea spune că era o fabulaţie. Dar pentru restul, care este totuşi esenţialul, se pare într-adevăr că şeicul, după pilda strămoşilor săi, după modelul atîtor seniori de pe tot pămîntul, trăia avînd ferma convingere că toate femeile de pe domeniul său îi aparţineau. La fel ca şi casele, pămînturile, duzii şi podgoriile. Ca şi oamenii, de altfel. Şi că într-o zi sau alta, după cum avea chef, îşi putea cere drepturile.

N-ar trebui totuşi să ni-l închipuim ca pe un satir dînd tîrcoale satului în căutarea prăzii, cu oamenii din slujba sa pe post de hăitaşi. Nu, lucrurile nu se petreceau aşa. Oricît de imperioasă i-ar fi fost dorinţa, nu renunţa nici o clipă la o anumită rezervă, nu s-ar fi gîndit niciodată să se strecoare pe furiş pe o uşă ascunsă spre a profita hoţeşte de absenţa soţului. Oficia la el acasă, dacă putem spune astfel.

Aşa cum fiecare bărbat trebuia să urce măcar o dată pe lună „să vadă mîna şeicului", toate femeile trebuiau să presteze o zi de muncă la castel, pentru a ajuta la treburile curente sau sezoniere, era felul lor de a-şi manifesta supunerea. Unele dădeau dovadă de iscusinţe deosebite - un fel neasemuit de a frăgezi carnea bătînd-o în piuă - sau de a subţia aluatul pentru pîine. Iar cînd era vorba de pregătirea unui ospăţ, era nevoie de toate priceperile în

acelaşi timp. Era o formă de corvoadă, la urma urmei; dar împărţită astfel între zeci, sute de femei, devenea mai puţin copleşitoare.

Am lăsat poate să se creadă că în ce-i privea pe bărbaţi, contribuţia lor se limita la sărutatul mîinii dimineaţa. Asta n-ar corespunde realităţii. Ei aveau sarcina să se ocupe de lemne şi de numeroasele reparaţii, de reînălţarea teraselor prăbuşite de pe domeniile şeicului, fără a uita de corvoada supremă a bărbaţilor, războiul. însă, pe timp de pace, castelul era un stup plin de femei, care se agitau, sporovăiau şi se mai şi distrau. Iar uneori, la ceasul siestei, cînd satul întreg se cufunda într-o penumbră de lîncezeală, una sau alta dintre acele femei se rătăcea printre culoare şi camere, pentru a reveni două ore mai tîrziu în mijlocul şoaptelor.

Unele se învoiau la acest joc cu dragă inimă, măgulite de a fi curtate, rîvnite. Şeicul avea prestanţă; în plus, ele ştiau că, departe de a se năpusti peste primele plete zărite, el preţuia farmecul şi spiritul. încă mai circulă prin sat fraza pe care el o spunea mereu: „Trebuie să fii un măgar ca să te culci lîngă o măgăriţă!" Insaţiabil, aşadar, însă exigent. Asta e imaginea care s-a păstrat de pe urma lui azi, şi probabil că asta era şi imaginea pe care o aveau despre el contemporanii, supuşii săi. De aceea, multe femei doreau să fie măcar băgate în seamă, asta le dădea asigurări în ce priveşte farmecul personal. Cu riscul, mai apoi, de a se lăsa ori nu corupte. Un joc primejdios, recunosc; însă în clipa cînd frumuseţea lor îmbobocea, apoi înflorea, puteau ele oare, mai înainte de a se vesteji, să renunţe la orice dorinţă de seducţie?

Majoritatea, totuşi, orice ar zice bătrînul Gebrayel, nu doreau aceste iubiri compromiţătoare şi fără viitor. Nu se pretau la nici un alt joc galant în afară de eschivare, şi

se pare că stăpînul ştia să se resemneze atunci cînd „adversara" se dovedea şireată. Şi mai întîi prevăzătoare : începînd din clipa în care o persoană rîvnită rămînea între patru ochi cu şeicul, ea nu-l mai putea respinge fără a-l umili, ceea ce nici o ţărancă n-ar fi avut curajul să facă. Iscusinţa lor trebuia să se manifeste mai devreme, tocmai pentru a le feri să se pomenească în această situaţie stînjenitoare. Imaginaseră o întreagă panoplie de şiret-licuri. Cînd le venea rîndul să se prezinte la castel, unele se înfăţişau ţinînd un bebeluş în braţe, al lor sau al unei vecine. Altele veneau însoţite de cîte o soră sau de mamă, sigure că astfel nu vor fi sîcîite. Un alt procedeu pentru a scăpa de asiduităţile stăpînului era de a merge să se aşeze lîngă tînăra sa soţie, şeica, şi de a nu se îndepărta de acolo pînă seara.

Şeicul nu se însurase decît în pragul vîrstei de patruzeci de ani, şi încă fusese silit s-o facă. Patriarhul comunităţii primise atîtea plîngeri împotriva incorigibilului seducător încît se hotărîse să facă uz de influenţa sa pentru a pune capăt acestei situaţii scandaloase. Şi crezuse că găseşte modul ideal de a o face: să-l însoare cu fiica unui şef feudal mult mai puternic decît el, seniorul din marele Jord, în speranţa că astfel, din consideraţie pentru soţia sa, şi încă şi mai mult pentru a nu-şi irita socrul, stăpînul din Kfaryabda va fi constrîns să se cumințească.

încă din primul an, şeica dăduse naştere unui fiu, care primi numele de Raad. Omul, cu toate astea, în ciuda bucuriei de a avea un moştenitor, îşi reluase foarte curînd năravul, părăsindu-şi soţia în cursul sarcinii, şi încă şi mai mult după naştere.

Care soţie, înşelînd aşteptările patriarhului, avea să dea dovadă de o surprinzătoare slăbiciune. Avea fără îndoială în minte exemplul propriei sale familii de feudali, tată şi

fraţi nestatornici şi o mamă resemnată. Pentru ea, purtarea soţului ei era rodul temperamentului, ca şi al rangului său social, două lucruri pe care ea nu le putea schimba. Nu voia niciodată să i se vorbească de aventurile şeicului, pentru a nu fi silită să reacţioneze. însă bârfele îi ajungeau la urechi şi suferea din pricina lor, chiar dacă nu plîngea decît cînd era singură sau cînd se afla lîngă mama ei, la care se ducea pentru şederi prelungite.

La castel, simula indiferenţa sau ironia mîndră şi-şi îneca amarul în zahăr. Mereu aşezată în acelaşi loc, în micuţa cameră de primire vecină cu odaia ei, arbora în chip de coafură un tantur după moda veche, un tub înalt din argint care era înfipt vertical în păr şi pe deasupra căruia cădea un văl din mătase, coafură atît de complicată că se ferea s-o desfacă atunci cînd mergea la culcare. „Ceea ce, observa Gebrayel, nu prea era sortit s-o ajute să recîştige favorurile şeicului. Ca şi corpolenţa ei, de altfel. Se spune că avea la îndemînă un coşuleţ cu dulciuri pe care slujnicele şi musafirele îl supravegheau în permanenţă de teamă să nu se golească. Iar castelana se îndopa ca o purcea."

Nu era singura femeie care suferea, însă necumpătarea şeicului stîrnea cea mai mare ranchiună printre bărbaţi. Dacă unii se prefăceau a crede că acel lucru nu li se întîmpla decît nevestelor, mamelor, surorilor şi fiicelor celorlalţi, toţi trăiau în mod constant cu teama de a-şi vedea cinstea terfelită. Satul zumzăia neîncetat de nume feminine, toate geloziile şi răzbunările se exprimau pe această cale. Certuri izbucneau adeseori, din pricini subţiri de tot, dezvăluind furia reţinută a unora şi a altora.

Oamenii se observau unii pe alţii, se pîndeau. Era de ajuns ca o femeie să se îmbrace cu un pic de cochetărie atunci cînd trebuia să se ducă la castel pentru a fi bănuită

că vrea să-l atragă pe şeic. Şi devenea de la bun început vinovată, mai vinovată chiar decît acesta, căci lui i se aducea scuza că „asta era firea lui". E adevărat că pentru cele care doreau să evite orice aventură, unul dintre mijloacele cele mai sigure era de a se înfăţişa stăpînului urîţite, şleampete, diforme...

Există totuşi femei care nu izbutesc să-şi ascundă frumuseţea. Sau poate că li displace Creatorului lor să o vadă ascunsă; dar, Doamne!, cîte patimi în jurul lor!

Una dintre aceste femei trăia în satul meu pe vremea aceea. Era tocmai Lamia. Cea amintită în zicală.

II

Lamia îşi purta frumuseţea ca pe o cruce. Alta în locul ei n-ar fi avut decît să se acopere cu văl sau să se lase înfăşurată într-o ţesătură dizgraţioasă pentru a nu mai atrage privirile. Nu şi Lamia. Ai fi zis că e scăldată în lumină. Degeaba se acoperea, încerca să treacă neobservată, se topea în mulţime, era în mod sigur trădată, descoperită, era de ajuns un gest, un fleac - o mînă ridicată spre plete, o melodie fredonată din neatenţie - şi doar pe ea o mai vedeai, doar vocea ei de apă limpede o mai auzeai. Dacă, în faţa celorlalte, a tuturor celorlalte, şeicul dădea glas vanităţii sale şi sîngelui, cu Lamia, încă din prima clipă, lucrurile au stat altfel. Graţia ei îl intimida, un sentiment pe care-l încercase foarte rar. O dorea din pricina asta cu atît mai mult, dar cu mai puţină nerăbdare. Pentru cuceriri obişnuite, acest războinic înnăscut avea stratageme bine puse la punct - o vorbă tandră, o insinuare ştrengărească, o scurtă demonstraţie de putere, şi fortăreaţa era cucerită. Cu Lamia, se resemnase să purceadă la asediu.

Cu siguranţă n-ar fi ştiut să se mulţumească cu o vecinătate atît de cuminte de n-ar fi fost o împrejurare care îl liniştea şi-l constrîngea totodată: Lamia trăia sub acoperişul său, într-o aripă a castelului, deoarece era soţia intendentului său, Gerios.

Grefier, şambelan, vistiernic, secretar, uneori chiar şi confident, acesta nu avea nişte funcţii clar delimitate. Trebuia să-şi ţină stăpînul la curent cu starea domeniului, recoltelor, distribuirii apei, taxelor, afronturilor publice. Consemna chiar într-un registru, cu meticulozitate, toate darurile pe care sătenii le aduceau la castel, de pildă că „Tubiya, fiul lui Wakim, a venit la sărbătoarea cea mare - adică de Paşte - cu o jumătate de oca de săpun şi două uncii de cafea..." Tot soţul Lamiei era cel ce întocmea contractele de arendă.

Dacă ar fi fost vorba de un domeniu mai bogat, mai întins, Gerios ar fi fost un înalt demnitar; de altfel, în ochii tuturor, soarta lui era dintre cele mai de invidiat; trăia la adăpost de nevoi, iar încăperile pe care le ocupa, modeste faţă de cele ale stăpînului, erau mai bine amenajate decît cele mai frumoase case din sat.

Abia după ce căpătase slujba asta foarte apreciată, Gerios îi ceruse mîna Lamiei. Viitorul lui socru, un ţăran mai degrabă înstărit a cărui fiică mai mare era soţia preotului, nu-l acceptase totuşi decît după ce şovăise îndelung. Pretendentul părea a fi perfect în măsură să se îngrijească de nevoile familiei sale, însă tatăl Lamiei nu izbutea să-l îndrăgească. Puţini oameni, de altfel, îl apreciau, deşi nimeni nu s-ar fi priceput să-i aducă vreun reproş, în afară de o anumită răceală. Era, după cum se spune în sat, „dintre cei care nu rîd în faţa unei pîini calde". Din capul locului, oamenii îl considerau ascuns şi semeţ. îi arătau chiar ostilitate. Dacă acest lucru îl afecta sau nu, nu lăsa să se vadă nimic şi nu reacţiona niciodată. în poziţia lui, ar fi putut face viaţa grea celor ce nu-l aveau la inimă. îşi interzicea însă acest lucru. Nimeni, cu toate astea, nu se dovedea recunoscător. „Nu ştie să facă nici bine, nici rău", se mulţumeau ei să spună cu o desăvîrşită rea-credinţă.

Cînd predecesorul lui Gerios îşi părăsise postul, şeicul îl acuzase de a fi deturnat importante sume de bani. Soţul Lamiei n-ar fi putut în veci săvîrşi o asemenea nelegiuire, dar, dacă plecai urechea la spusele detractorilor săi, era mai puţin din integritate, cît din laşitate. Greu de spus, acum cînd toţi martorii au amuţit. Pare totuşi lucru sigur că stăpînul îi inspira o adevărată spaimă, că tremura în prezenţa lui mai mult decît cel mai umil ţăran şi ceda în faţa tuturor capriciilor acestuia. Şeicul îl putea pune să întocmească o scrisoare către emir, iar în clipa următoare îi putea întinde piciorul ca să-l ajute să se descalţe. Niciodată Gerios nu opunea nici cea mai mică rezistenţă.

Cînd bătrînii satului îl evocă astăzi pe bărbatul Lamiei, există o întîmplare pe care le place s-o istorisească. Desigur, cu mici variaţii de la o povestire la alta, substanţa este însă aceeaşi. Şeicul, am mai spus-o, avea mustaţa falnică şi barba rasă, şi ăsta era un subiect ce revenea constant în conversaţia lui. Mustaţa, pentru el, era semn de cinste, de putere, iar atunci cînd făcea o făgăduială importantă, îşi smulgea un fir din mustaţă pe care-l încredinţa foarte solemn persoanei cu pricina, care-l punea într-o bucată de pînză curată pentru a i-l înapoia în ziua în care făgăduială era împlinită. Avea, în schimb, obiceiul să-i ia peste picior pe cei ce purtau barbă, acuzîndu-i de murdărie şi pretinzînd că-i văzuse ştergîndu-şi degetele în barbă; astfel că, în afară de preot, nici un sătean nu îndrăznea să-şi lase podoabă peste bărbie de teamă să nu devină ţinta sarcasmelor. In vreme ce toţi, bineînţeles, aveau mustăţi după moda şeicului. Gerios nu făcea nici el excepţie, mustaţa lui era replica exactă a aceleia a stăpînului, deasă, uneori pomădată şi răsucită în sus în doi cîrlionţi. Pînă aici, nimic neobişnuit; mimetismul este, din negura timpurilor, un semn de deferentă.

Numai că, într-o bună zi, vorbind o dată în plus despre mustaţă în faţa oaspeţilor săi, şeicul făcuse remarca, un pic iritat, că aceea a intendentului era mai bogată decît a sa. În aceeaşi seară, Lamia îşi văzuse bărbatul dinaintea unei oglinzi, ocupat să taie din partea cea mai deasă a mustăţii pentru a o rări. Asistase la această stranie mutilare fără să zică nimic. Se simţea însă înjosită.

Aşa era Gerios. Vorbea puţin, mînca puţin, zîmbea rar. Avea oarecare ştiinţă de carte, dar nici o altă ambiţie decît pe aceea de a-şi păstra locul şi bunăvoinţa stăpînului, stăpîn pe care-l slujea, de altfel, cu cinste şi străduinţă.

Lamia s-ar fi mulţumit cu siguranţă cu un soţ mai puţin tern. Ea, care era atît de veselă, de şăgalnică, de spontană, de fiecare dată cînd se făcea remarcată în public printr-o vorbă de duh, un rîset, de fiecare dată cînd fredona un cîntec, se pomenea cu Gerios, care se afla şi el acolo, fixînd-o încruntat, posomorit, cu un aer îngrijorat. Atunci rămînea tăcută. Iar cînd se alătura femeilor venite să muncească la castel, cînd lua parte la rîsetele lor, la şuşotelile lor, cînd îşi amesteca mîinile cu ale lor, omul ei i-o reproşa. Nu contenea să-i tot repete că ea trebuia „să-şi ţină rangul în loc să muncească precum o slujnică"; aşa că, atunci cînd voia să-i fie plăcută, se ducea să stea de vorbă cu şeica şi să se îndoape cu dulciuri în compania ei.

Poate că el avea dreptate. Dacă i-ar fi urmat sfaturile, s-ar fi priceput cu siguranţă să evite ei înseşi şi familiei ei multe nenorociri. Existenţa sa n-ar fi stîrnit valuri, ar fi trăit potrivit rangului, ar fi îmbătrînit potrivit rangului, ar fi astăzi îngropată potrivit rangului, şi nici o zicală n-ar fi venit să trezească amintirea frumuseţii ei imprudente.

între mireasă şi soţ există o diferenţă de vîrstă.

Ea numără a cincisprezecea primăvară, iar el a treizecea iarnă.

Oare cu prilejul cărei nunţi de sat au fost compuse aceste versuri de către poetul popular? Cronica muntenească, aceea care le citează, nu precizează acest lucru; nu m-aş mira să descopăr într-o bună zi că aceia pe care voiau să-i descrie erau Lamia şi Gerios.

De fapt, tînăra femeie se lăsa adesea condusă de temperamentul ei juvenil. Era veselă din pricina bucuriilor ce o înconjurau şi a acelora pe care le făcea să se nască în preajma ei. Felul de a fi era să placă, iar ea plăcea. Te-ai fi putut aştepta ca femeile din sat să fie geloase pe frumuseţea ei sau pe acel faimos „rang" pe care trebuia să şi-l ţină. Nici vorbă de aşa ceva. Toate descopereau la ea acea limpezime, acea absenţă totală a afectării, cît şi a ambiţiei şi vicleniei, toate îi vorbeau ca unei surori. Pînă şi şeica îi arăta prietenie, deşi neîmblînzitul ei soţ nu avea ochi decît pentru nevasta lui Gerios; fireşte, el le spunea tuturor femeilor „fiica mea!", dar cînd acest cuvînt se adresa Lamiei, punea în el atîta fericire, atîta blîndeţe, încît era ca o mîngîiere. La bucătărie, femeile glumeau pe tema asta, încercînd să-şi maimuţărească stăpînul cu acel „ya binte!" mieros; în prezenţa Lamiei, de altfel, care rîdea din toată inima. Neîndoielnic era măgulită, dar fără să se gîndească o clipă să calce strîmb.

Şeicul, în schimb, avea probabil gînduri ascunse. Ceea ce nu înseamnă că fiecare zîmbet al lui, fiecare vorbă afectuoasă era un act calculat.

La drept vorbind, dacă întîmplarea care le-a împletit vieţile ar fi ascultat de un plan anume, acesta nu ar fi putut fi decît acela al Providenţei.

„O întîmplare, doar o întîmplare, nimic mai mult", stărui Gebrayel. Ochii îi sclipeau totuşi cînd adăugă: „Neînsemnată, ca un grăunte de nisip sau ca o scînteie".

Iar cînd se puse pe povestit, o făcu într-un stil înflorit şi cu pompă. „Era într-una dintre zilele acelea din iulie care nu-s pe placul oamenilor din sat. Aerul era uscat şi parcă subţiat. Pe drumuri, la fiece pas, colb ca după trecerea unei turme. Nu mai pridideau oamenii cu deschisul ferestrelor şi al uşilor, dar nici un oblon nu se izbea, nici un canat de uşă nu scîrţîia din balamale. Suflul reţinut al verii, doar ai cunoscut aşa ceva!"

E adevărat că oamenii din Kfaryabda se împacă greu cu zăduful. Nu mai vorbesc, abia de mai mănîncă. Pe toată durata zilei, îşi potolesc setea bînd din urcior, pe care-l ţin sus, înălţat deasupra capului, apoi, de ciudă, lasă ca apa să le inunde faţa, părul, hainele. Şi, orice s-ar întîmpla, nu scot piciorul afară din casă înainte de ora răcoroasă a serii.

„Şeicul avea, cu toate astea, cîţiva musafiri. Nişte străini. Lamia a fost cea care pregătise cafeaua în ziua aceea, aducînd-o în Sala Coloanelor; fără îndoială că oamenii de serviciu aţipiseră fiecare în colţul lui. Apoi tot ea a fost cea care a venit să ia ceştile goale. Şeicul nu mai era la locul lui. Lucru ciudat, capătul aurit al narghilelei zăcea pe jos. De obicei, cînd se ridica în picioare, înfăşură furtunul în jurul căuşului, cu un gest maşinal, şi scotea capătul pentru a-l păstra curat."

Ieşind pe coridor, Lamia auzi sunetul unei respiraţii grele venind dintr-o mică odaie ce servea uneori drept încăpere privată pentru consfătuiri. Şeicul se afla acolo, în penumbră, în picioare, dar prăvălit cu fruntea lipită de zid.

— înălţimea Voastră nu se simte bine?

— Nimic grav, ya binte.

Gîffîia însă.

— E mai bine să staţi jos, zise ea, luîndu-l uşor de braţ.

îşi îndreptă ţinuta, respiraţia îi deveni regulată, îşi aranja hainele, îşi trecu degetele mari peste tîmple.

— Nu-i nimic. De vină e desigur căldura. Dar, să nu sufli o vorbă. Nimănui.

— Jur, zise ea. Pe Mesia!

îşi luă crucifixul pe care-l ţinea la gît, îl duse la buze, apoi şi-l apăsă pe inimă. Satisfăcut, stăpînul îi dădu o pălmuţă uşoară peste braţ, înainte de a se îndrepta spre musafirii săi.

Nimic altceva nu avea să se petreacă în ziua aceea, nimic în afară de acea banală indispoziţie de vară. Dar pentru Lamia, ceva tocmai se schimbase în modul ei de a-l privi pe acel bărbat. Pînă atunci, îi arăta o deferentă amestecată cu o bună doză de prejudecată şi, ca atîtea alte femei, se temea să se pomenească singură cu el. Acum, băga de seamă că venele de la tîmple îi erau umflate, că făcea uneori riduri pe frunte, ca şi cum era năpădit de sumedenie de griji, iar ea pîndea momentul cînd avea să-l revadă între patru ochi. Doar pentru a se asigura că nu mai are alte clipe de indispoziţie.

Cu totul alte sentimente, ţinute pînă atunci la distanţă, se strecurau acum în sufletul ei sub pretextul legitimei îngrijorări. Pentru şeic, pentru „asediator", un adevărat cal troian era acum în cetate. Fără ca el să fi făcut nimic pentru a-l introduce. A inspira o tandreţe înduioşată este poate, pentru unii bărbaţi, unul dintre resorturile jocului dragostei; nu pentru el, nu şi-ar fi dorit nicicînd o asemenea săgeată în tolbă!

Se scurseră mai multe zile pînă ce Lamia găsi un alt prilej de a-l revedea pe şeic fără martori pentru a-l întreba dacă se mai simţise rău. El plescăi moale din limbă un fel de „nu", după graiul satului, ea însă avu certitudinea că o minţea.

îi vorbise oare despre incidentul acela soţiei sale?

— Nimănui! Nu s-a născut încă acela care o să mă audă văitîndu-mă!

Pentru a-l linişti, Lamia îşi reînnoi făgăduiala că va păstra tăcerea ducîndu-şi din nou crucifixul la buze, apoi la inimă. în timp ce ea îndeplinea acest scurt ritual de pietate, şeicul îi luă mîna stîngă într-a sa şi i-o strînse o clipă, ca pentru a lua astfel parte la jurămîntul ei. Apoi se îndepărtă fără s-o mai privească.

Ea se surprinse zîmbind înduioşată. „Nu s-a născut încă acela care o să mă audă văitîndu-mă!", zisese el. Credea că îi vorbeşte unui bărbat, dar, pentru urechile unei femei, reflecţia asta suna precum fanfaronada unui copil. Lamia îşi amintea că fratele ei mai mic spusese acelaşi lucru, cuvînt cu cuvînt, în ziua în care îi puseseră ventuze. Nu, cu siguranţă, ea nu mai izbutea să-l vadă pe seniorul satului aşa cum dorea el să fie văzut şi nici aşa cum îl vedeau ceilalţi. Iar cînd, în faţa sa, se vorbea despre el, ceea ce se întîmpla la orice moment al zilei, cuvintele aveau o altă rezonanţă în capul ei; unele o iritau, altele o bucurau sau o nelinişteau, nici unul n-o lăsa indiferentă, încetase de a mai lua bîrfele drept ceea ce erau - un mod de a omorî plictiseala. Şi nu mai avea deloc poftă să se mai amestece unde nu-i fierbea oala. Uneori, cînd tărăncile împingeau cam departe aluziile deşucheate, era ispitită să le facă să tacă. Dar se abţinea şi se străduia chiar să le imite rîsetele. Dacă o singură dată le-ar fi silit să tacă, ar fi devenit pentru ele o străină, iar numele ei s-ar fi regăsit imediat în meliţa flecărelilor. Era mai bine să rămînă în bună înţelegere cu ele! Dar dacă Lamia acţiona în felul ăsta, n-o făcea din abilitate, aşa era ea, nu se simţea nicicînd mai bine decît atunci cînd se topea tăcută în gloata femeilor cu mîinile ude, lăsîndu-se legănată de glasurile lor sparte şi de tachineriile lor.

Într-o zi - să fi fost cam pe la jumătatea lui septembrie, sau poate puţin după - ajungînd în curticica plină de fum unde se prepara pîinea, auzi clinchet de rîsete. Veni să se aşeze pe o piatră lîngă saje, placa de fier rotundă şi bombată sub care sfîrîia un foc de crengi de drobiţă. O verişoară găsi de datoria ei s-o pună la curent:

— Tocmai ziceam că de săptămîni întregi pare cuminţit, nu mai auzim vorbindu-se despre aventurile lui...

Cînd cineva spunea în sat „el" sau „ale lui", fără să-şi mai dea osteneala să explice, toţi ştiau despre cine era vorba.

— A pus din nou şeica mîna pe el, dădu asigurări o matroană, în vreme ce potrivea aluatul pe placa fierbinte de fier ajutîndu-se de o cîrpă mai groasă.

— Şeica în nici un caz! zise o alta. Chiar ieri, cînd eram lîngă ea, mi-a spus că va pleca peste o săptămînă cu fiul ei spre marele Jord, pentru a-şi petrece iarna acasă la maică-sa. Dacă s-ar fi priceput să recîştige afecţiunea bărbatului ei, de ce ar mai pleca atunci?

— Poate că e bolnav, sugeră o alta.

Se întoarseră spre Lamia, care fu nevoită să-şi adune tot curajul pentru a spune pe un ton detaşat:

— Dacă ar fi bolnav, am fi băgat de seamă.

Se afla acolo, chiar lîngă ea, aşezată pe un bolovan, o femeie atît de bătrînă şi de tăcută că nimeni nu se gîndea că le urmărea conversaţia. Cu toate astea, ea spuse:

— ...Sau, poate, e îndrăgostit nebuneşte.

Celelalte nu auziseră prea bine.

— Ce spui, hajjel

O numeau astfel pentru că, în tinereţe, fusese în pelerinaj la Bethleem, ca să vadă Sfînta Iesle.

— E cu siguranţă îndrăgostit, şi aşteaptă ca nevastă-sa să plece.

— Nu s-a sinchisit vreodată de nimeni ca să facă ce-a vrut! obiectă matroana.

— îl cunosc eu pe şeicul vostru de pe cînd stătea încă pe genunchii maică-sii. Dacă e îndrăgostit nebuneşte de o femeie, nu va face nici o mişcare pînă ce n-o să plece şeica de la castel...

începură atunci să facă speculaţii în legătură cu identitatea alesei. Şoptiră un nume, un al doilea, un al treilea... Apoi trecu pe acolo un bărbat şi schimbară subiectul luîndu-se cu vorba.

în capul Lamiei, sporovăielile astea continuara totuşi să răsune pe toată durata zilei. Şi cînd se făcu noapte, încă se mai gîndea la ele.

Era oare cu putinţă ca şeicul să fie atît de grav bolnav ? Nu trebuia oare să vorbească ea cu cineva, să cheme doctorul de la Dayrun? Nu, căci atunci el s-ar supăra. Mai bine stătea să aştepte şi să observe. Peste o săptămînă, dacă va vedea cumva vreo femeie frumoasă învîrtindu-se pe culoarele care duc la încăperile lui, se va linişti!

Dar era oare ceea ce dorea ea cu adevărat, să-l vadă pe acest bărbat reluîndu-şi ocupaţiile galante?

Noaptea se lăsă. întinsă în culcuşul ei, se învîrtea şi se răsucea fără a-şi găsi poziţia confortabilă. Nu mai ştia ce să dorească. Se răsuci iarăşi. Şi pentru ce ar trebui să dorească ea ceva în legătură cu bărbatul ăsta?

Alături de ea, soţul ei dormea pe spate, cu gura deschisă ca un peşte.

III

în ajunul zilei în care şeica trebuia să plece, cînd toată lumea de la castel se agita făcînd ultimele pregătiri, Gerios se pomeni că soţia lui îi cere, cu o copilăroasă stăruinţă, să-i dea voie să se alăture celor ce plecau în călătorie.

— Ai vrea să-ţi petreci iarna în Jord?

— Nu toată iarna, doar cîteva săptămîni. Şeica m-a invitat deja de mai multe ori...

— N-ai ce face acolo.

— Aş putea fi doamna ei de companie.

— Nu eşti nici slujnică, nici doamnă de companie, de cîte ori s-o repet? Eşti soţia mea şi vei rămîne lîngă mine. Nu-ţi poţi părăsi soţul în felul ăsta săptămîni şi luni întregi, nu înţeleg nici măcar cum te poţi gîndi la una ca asta.

Fu nevoită să se resemneze. Mai înainte n-o tentase nicidecum s-o însoţească pe şeică, dar în dimineaţa aceea, după o nouă noapte chinuită, se trezise cu ideea asta în minte. Să plece, să se îndepărteze puţin de castel, de şoaptele femeilor, de privirile bărbaţilor şi de propriile ei îndoieli. Nu-şi făcea deloc iluzii în legătură cu reacţia lui Gerios, sperase însă într-un miracol. Avea nevoie de acest miracol. Şi cînd se văzu silită să renunţe, păru dintr-o dată zdrobită şi se închise pentru tot restul zilei în camera ei ca să plîngă.

— Lamia avea şaisprezece ani şi, cînd plîngea, două gropiţe îi apăreau în mijlocul obrajilor de parcă ar fi vrut să-i soarbă lacrimile.

Gebrayel nu ignora nici un amănunt cînd era vorba despre ea.

— Crezi cu adevărat că era atît de frumoasă pe cît se spune ?

întrebarea mea era aproape un sacrilegiu.

— Mai frumoasă încă! Cea mai frumoasă dintre femei! Graţioasă, din creştet pînă-n tălpi. Mîinile îi erau lungi şi fine, părul neted şi atît de negru îi cădea pînă la mijlocul spatelui, ochii îi erau mari şi plini de o lumină maternă, glasul tandru. Se parfuma cu iasomie, ca majoritatea fetelor din sat. însă iasomia ei nu semăna cu nici una.

— De ce? am întrebat eu naiv.

— Pentru că iasomia asta mirosea ca pielea Lamiei.

Gebrayel nu zîmbea. Privea în gol.

— Pielea îi era trandafirie şi atît de moale, că toţi bărbaţii visau s-o atingă fie şi cu dosul degetelor. Rochia i se deschidea la piept pînă la nivelul crucifixului de la gîtul ei, şi chiar şi mai departe. Femeile din vremea aceea îşi dezveleau pieptul fără nici o urmă de indecenţă, iar Lamia lăsa să se vadă cîte o parte întreagă din fiecare sîn. Pe colinele acelea aş fi vrut eu să-mi rezem capul noapte de noapte...

Mi-am dres glasul.

— Cum poţi şti atîtea lucruri, doar n-ai văzut-o niciodată!

— Dacă nu vrei să mă crezi, de ce mă mai întrebi?

Intruziunea mea în visul lui îl iritase. Dar nu mi-a ţinut supărare. S-a ridicat, a pregătit pentru el şi pentru mine două pahare mari de sirop de mure.

— Bea încet, îmi spuse el, povestea e lungă.

Cînd caravana şeicăi se aşternu la drum, cu puţin înaintea zorilor, castelul păru că se goleşte. Pentru că numeroase gărzi şi slujnice o însoţeau pe castelană şi. de asemenea pentru că anotimpul recoltelor era în toi, iar oamenii din Kfaryabda erau aproape toţi la cîmp. In dimineaţa aceea, şeicul nu avu decît trei vizitatori şi nu-l opri pe nici unul la masă. Puse să i se aducă pe o tavă mîncărurile cele mai uşoare, pîine cu maghiran şi ulei de măsline, lapte prins scurs de zer. Şi cum Gerios se agita pe culoare, îl pofti să i se alăture. Apoi îl întrebă unde era Lamia.

Nu ieşise din camerele ei decît pentru a-i ura şeicăi drum bun, apoi se întorsese şi se închise în casă, la fel ca în ajun. Iar cînd Gerios veni să-i spună că o invita stăpînul, ea răspunse că nu-i era foame. Bărbatul ei ridică atunci o mînă ameninţătoare.

— Pune-ţi o basma pe cap şi vino după mine!

Şeicul se arătă, ca de fiecare dată, încîntat s-o vadă, iar ea se feri să pară morocănoasă. în curînd conversaţia nu mai fu decît un dialog între ei doi, Gerios mulţumindu-se să-şi plimbe privirea de la unul la celălalt; cu o înfăţişare deschisă şi dînd din cap neîntrerupt în semn de aprobare atunci cînd vorbea şeicul; de îndată însă ce Lamia deschidea gura, începea să-şi muşte buza de jos ca pentru a-i spune să scurteze. Nu rîdea niciodată spontan la vorbele ei de duh, aştepta ca şeicul să înceapă să rîdă şi se uita numai la stăpîn atîta timp cît acesta rîdea.

Lamia îi răspundea cu aceeaşi monedă. Nu se uita decît la şeic sau la mîncarea în care îşi înmuia pîinea. Iar stăpînul, pe măsură ce conversaţia mergea mai departe, nu-i mai adresa nici cea mai fugară privire lui Gerios. Doar la sfîrşit, chiar la sfîrşitul mesei, se întoarse brusc către el, de parcă abia atunci i-ar fi remarcat prezenţa.

— Era cît pe ce să uit ce e mai important. Trebuie neapărat să te duci să-l vezi pe Yaacub croitorul. Am făgăduit că-i plătesc o mie de piaştri mai înainte de căderea serii şi mă voi ţine de cuvînt. Pe de altă parte, vreau să-i spui să vină mîine la prima oră, am nevoie de veşminte pentru anotimpul rece.

Yaacub locuia la Dayrun, tîrgul vecin, un drum pînă acolo de două ceasuri încheiate.

Lamia apucă îndată tava pentru a o duce la bucătărie.

— Mă duc să fac cafea.

— Khweja Gerios n-o să aibă timp s-o bea, trebuie să plece pe dată pentru a se întoarce înainte de căderea nopţii.

Aşa îl numea cînd dorea să-i facă plăcere, khweja, un vechi cuvînt turco-persan care îi desemna în regiunea Muntelui pe cei care, înzestraţi cu ştiinţă de carte şi cu avere, nu mai munceau pămîntul cu mîinile lor. Intendentul se ridică fără zăbavă.

— Nici eu n-am să iau imediat cafeaua, reluă şeicul după o clipă de ezitare. Mai curînd după siestă. Dar dacă frumoasa noastră Lamia mi-ar putea aduce un coşuleţ cu fructe aşa cum doar ea ştie să le aranjeze, îi voi fi recunoscător pînă la adînci bătrîneţi.

Tînăra femeie nu se aştepta la o astfel de cerere. Păru încurcată, tulburată, nu ştia ce să spună. Tăcerea ei nu durase decît o fracţiune de secundă, dar era deja prea mult pentru Gerios care, uitîndu-se urît la ea, se grăbi să răspundă în locul ei.

— Desigur, înălţimea Voastră! Imediat! Lamia, trezeşte-te!

In timp ce seniorul se îndrepta liniştit spre camera sa, Gerios se grăbea spre mica încăpere care-i servea drept birou. Acolo îşi ţinea registrul, penele, călimările şi tot acolo se afla sipetul din care trebuia să ia banii pentru croitor. Lamia veni după el.

— Aşteaptă, trebuie să-ţi vorbesc!

— Mai tîrziu! Ştii bine că trebuie să plec.

— Am să pregătesc coşuleţul cu fructe pentru şeic, dar aş vrea să i-l duci tu. Nu vreau să mă duc în camera lui, n-aş vrea să-mi ceară altceva.

— Ce ţi-ar putea cere?

— Nu ştiu, omul ăsta e atît de pretenţios, ar vrea poate să-i descojesc fructele, să i le tai bucăţele...

Se bîlbîia. Gerios dăduse drumul capacului sipetului pe care tocmai îl deschisese şi se întorsese către ea.

— Dacă ai fi ştiut să-ţi ţii rangul, aşa cum te-am implorat mereu s-o faci, şeicul nu ţi-ar fi cerut niciodată nimic.

„Dar tu, i-ar fi putut ea spune, tu îţi ţii rangul? N-ar fi putut oare trimite pe oricare dintre servitori să-i spună lui Yaacub să vină mîine?" Dar nu avea nici un chef să înceapă o dispută. Tonul îi devenise rugător şi amărît:

— Am greşit, recunosc, iar tu ai avut dreptate. Dar să lăsăm ce-a fost...

— Da, să lăsăm ce-a fost, iar pe viitor, ai grijă să-ţi ţii rangul. Pentru astăzi însă, stăpînul ţi-a cerut un lucru, iar tu îi vei da ascultare.

Lamia îşi apucă atunci bărbatul de amîndouă mînecile. Ochii îi erau înlăcrimaţi.

— înţelege-mă, mă tem să mă duc în camera aceea!

Privirile li se încrucişară atunci un lung moment, un foarte lung moment. Lamia avea impresia că bărbatul ei şovăia, îi percepea nehotărîrea, iar preţ de o clipă, îşi închipui că el avea să-i zică: „Ţi-am înţeles neliniştea, ştiu ce-mi rămîne de făcut!" Voia atît de mult să se lase în seama lui, în momentul acela. Dorea să uite toate meschinăriile pe care i le reproşa, pentru a-şi aminti doar că era bărbatul ei, că-i fusese dată pe viaţă şi că ea îi jurase să-i dea ascultare la bine şi la rău.

Gerios nu zicea nimic, iar Lamia tăcu şi ea de teamă să nu-l irite. Părea nehotărît, şovăielnic. Cîteva secunde, dar lungi. Apoi o dădu la o parte. Se îndepărtă.

— M-ai făcut destul să zăbovesc. Nu voi avea timp să mă întorc înainte de căderea nopţii.

Nu s-a mai uitat la ea. Dar ochii ei îl priveau cum pleacă. Era încovoiat, iar spatele lui nu era decît o enormă cocoaşă neagră. Lamia nu-l mai văzuse niciodată pînă atunci atît de chircit.

Se simţea trădată, abandonată. înşelată.

Nu se grăbi prea tare să pregătească tava cu fructe. Cu puţin noroc, atunci cînd va ajunge în odaia şeicului, acesta va fi deja adormit.

Străbătînd ultimul coridor, simţi furnicături, ceva ca o amorţeală care i se răspîndea în coapse. Să fi fost frică? Să fi fost dorinţă ? Sau poate că frica însufleţise dorinţa ?

Acum mîinile îi tremurau. înainta tot mai încet. Dacă ar exista un Cer care să vegheze asupra creaturilor, ar face în aşa fel ca ea să nu mai ajungă în veci în camera aceea.

Uşa era întredeschisă, o împinse uşor cu marginea coşuleţului şi privi înăuntru. Bărbatul era întins pe cuvertura împletită, întors cu spatele. în mîna dreaptă ţinea distracţia sa favorită, mătăniile din chihlimbar. Cînd nu-şi fuma narghileaua, îşi ocupa degetele cu asta; obişnuia să spună că clinchetul boabelor ce se izbesc unele de altele îi dă o senzaţie de seninătate, precum curgerea apei peste pietre şi sfîrîitul lemnului pus pe foc.

Lamia nu se uita nici la chihlimbar, nici la pecetea pe care stăpînul o purta la degetul inelar. Verifică doar cu privirea dacă degetele lui groase, bărbăteşti nu se mişcau. Atunci prinse curaj, făcu doi paşi în odaie şi îndoi

genunchii pentru a lăsa coşuleţul pe jos. Cînd să se ridice, tresări. O rodie alunecase şi se rostogolea cu un zgomot înfundat, dar care, în urechile Lamiei, răsuna ca un răpăit de tobă. Ţinîndu-şi respiraţia, lăsă fructul să se oprească la un fir de păr de mîna celui ce dormea. Mai aşteptă o clipă pînă să se aplece deasupra coşuleţului pentru a aduna de pe jos rodia neastîmparată.

Şeicul se mişcase. Se întorsese. încet, ca un om adormit. Dar întorcîndu-se, prinsese rodia cu toată mîna, fără să se uite la ea, de parcă i-ar fi simţit prezenţa.

— Da' ştiu că nu te-ai grăbit, aproape că adormisem.

Ridică ochii spre fereastră pentru a ghici cît era ceasul. însă perdelele erau coborîte, iar cerul era înnorat. Era exact ora din penumbra unei după-amieze de toamnă.

— Ce bunătăţi mi-ai adus?

Lamia se ridicase cu mare greutate. în vocea ei era un tremur de teamă.

— Struguri, smochine de toamnă, fructe de păducel, cîteva mere şi apoi rodia asta.

— Şi, după tine, dintre toate fructele pe care mi le-ai adus, care este cel mai plăcut? Cel din care aş putea să muşc, cu ochii închişi, şi să nu am în gură decît un gust de miere?

Afară, un nor gros acoperise probabil cerul, căci încă-perea se făcuse şi mai întunecoasă. Era începutul după-a-miezei, dar noaptea părea deja gata să vină. Şeicul se ridică, alese din cel mai frumos ciorchine boaba cea mai cărnoasă şi o apropie de obrazul Lamiei. Ea întredeschise buzele.

în clipa în care strugurele alunecă în gura ei, bărbatul îi şopti:

— Aş vrea să te văd zîmbind.

Ea zîmbi. Iar el împărţi cu ea toate roadele lui septembrie.

A doua trecere

Vara lăcustelor

în anul 1821, spre sfirşitul lunii iunie, Lamia, soţia lui Gerios, intendentul castelului, dădu naştere unui băiat, pe care-l numiră la început Abbas, apoi Tanios. Mai înainte chiar de a-şi deschide ochii nevinovaţi, el atrăsese asupra satului un puhoi de vrăjmăşie nemeritată. El este cel care, mai tîrziu, a fost poreclit kişk, şi a avut parte de soarta cunoscută. întreaga sa viaţă nu a fost decît o înşiruire de treceri.

Cronica muntenească,
opera călugărului Elias din Kfaryabda

(înainte de a înnoda firul poveştii, aş vrea să mă opresc o clipă asupra rîndurilor luate ca motto, în special asupra acelui cuvînt enigmatic, ubur, pe care l-am tălmăcit prin „trecere".
Nicăieri, călugărul Elias n-a considerat necesar să-i dea o definiţie; el revine totuşi necontenit sub condeiul său, şi doar prin confruntarea surselor i-am putut prinde sensul. Autorul Cronicii spune, de pildă: „Destinul trece şi iarăşi trece prin noi precum acul cizmarului prin pielea pe care o lucrează".
Şi într-un alt loc: „Destinul ale cărui treceri de temut ne punctează existenţa şi o modelează..."
„Trecere" este aşadar un semn evident al destinului - o incursiune ce poate fi crudă, sau ironică, sau providenţială - şi totodată un jalon, o etapă dintr-o existenţă ieşită din comun. In acest sens, ispitirea Lamiei a fost, în destinul lui Tanios, „trecerea" iniţială, cea din care ar decurge toate celelalte.)

I

Cînd Gerios se întoarse de la treburile sale, era noapte, noapte de-a binelea. Soţia sa era deja în odaia lor, întinsă în pat, şi nu-şi spuseră nimic.

în săptămînile care urmară, Lamia simţi primele greţuri. Era căsătorită de aproape doi ani, familia ei era îngrijorată văzîndu-i pîntecele încă plat, şi aveau de gînd să se roage la sfinţi şi să folosească ierburi pentru a dezlega soarta. Sarcina ei îi bucură pe toţi, iar femeile o înconjurară pe viitoarea mamă după măsura afecţiunii lor. Degeaba ar fi căutat cineva o privire bănuitoare, cea mai mică bîrfă răuvoitoare. Doar atunci cînd şeica se întoarse la castel, în martie, după o şedere îndelungată la ai săi, Lamia avu impresia că relaţiile dintre ele se răciseră brusc. Este adevărat că soţia stăpînului se purta altfel de toată lumea, irascibilă şi dispreţuitoare cu tărăncile, care începuseră s-o evite; pe deasupra, chipul ei părea scofîlcit, oarecum emaciat, fără ca ea să fi încetat de a mai fi obeză.

Oamenii din ţinut nu se sfiiră să comenteze cam fără perdea acest lucru. Din partea şeicului „lor" erau gata să accepte numeroase toane, dar străina asta, „burduful ăsta de lapte acru", „femeia-mărăcine născută sub luna Jordului", dacă nu-i mai convenea să stea la Kfaryabda, n-avea decît să se întoarcă printre ai săi!

Lamia nu izbutea totuşi să creadă că şeica era mînioasă pe întregul sat, desigur că fusese prevenită împotriva ei şi se întreba ce anume i-or fi povestit.

Copilul se născu într-o zi de vară senină şi blîndă. Un nor subţire îndulcea lumina soarelui, iar şeicul pusese să fie întinse covoare pe o terasă ce domina valea, pentru a prinzi în aer liber. Se aflau în compania sa preotul, buna Butros, alte două notabilităţi ale satului, precum şi Gerios; iar un pic mai la o parte, aşezată pe un taburet, şeica, avînd pe cap acel tantur cu voal şi ţinîndu-şi fiul pe genunchi. Datorită în parte şi arakului - rachiul din curmale - toată lumea părea bine dispusă. Nimeni nu era beat, dar veselia făcuse gesturile şi cuvintele mai uşoare. în odaia ei, nu departe de acolo, Lamia gemea împingîndu-şi copilul afară din pîntece la îndemnurile moaşei. Sora ei o ţinea de mînă, sora ei mai mare, khuriyye, soţia preotului.

O fetiţă veni în goană spre meseni, gata să le anunţe vestea pe care o aşteptau; probabil că privirile lor o intimidară, căci roşi, îşi ascunse obrazul şi se mulţumi să şoptească o vorbă la urechea lui Gerios, înainte de a o lua la goană. însă graba mesagerei o trădase, toată lumea înţelesese, iar soţul Lamiei, părăsindu-şi de data asta reţinerea, anunţă cu voce tare: ‚JSabi /"

Un băiat!

Umplură cupele pentru a sărbători evenimentul, apoi şeicul îşi întrebă intendentul:

— Ce nume ai de gînd să-i dai?

Gerios era gata să rostească prenumele pe care-l avea în minte cînd simţi, după intonaţia din glasul stăpînului, că şi acesta avea ceva de gînd; de aceea preferă să zică:

— Nu m-am gîndit încă. Atîta timp cît nu se născuse...

îşi însoţi această pioasă minciună cu o strîmbătură caracteristică ce însemna că, din superstiţie, nu îndrăznise să aleagă dinainte un nume, căci ar fi fost ca şi cum ar fi luat drept gata dobîndit ceea ce nu fusese încă acordat, îngîmfare ce nu este pe placul Cerului.

— Ei bine, zise şeicul, există un nume care a fost întotdeauna preferatul meu, Abbas.

Din obişnuinţă, de îndată ce stăpînul începuse să vorbească, Gerios se pornise la rîndu-i să dea din cap în semn de aprobare, iar cînd numele fu rostit, hotărîrea lui era deja luată:

— Va fi aşadar Abbas! Şi i se va spune mai tîrziu băiatului că şeicul nostru în persoană este cel care i-a ales numele!

Plimbîndu-şi privirea bucuroasă peste cei de faţă pentru a le culege aprobarea conform datinei, Gerios observă că preotul era încruntat, iar şeica începuse brusc să-şi strîngă copilul la piept cu o furie de neînţeles. Era lividă ca o crenguţă de şofran, i-ai fi putut cresta chipul şi mîinile că n-ar fi curs picătură de sînge.

Ochii lui Gerios zăboviră o clipă asupra ei. Şi deodată, pricepu. Cum dracu' putuse fi de acord cu numele ăsta? Şi mai cu seamă, cum îl putuse propune şeicul ? Bucuria şi arakul le zăpăciseră minţile şi unuia, şi celuilalt.

Scena nu ţinuse decît o fracţiune de secundă, dar pentru copil, pentru familia sa, pentru întreg satul, totul se răsturnase deodată. „în ziua aceea, scrie autorul Cronicii munteneşti, destinul lor, al tuturor, le-a fost scris şi pecetluit; precum un pergament, nu mai avea decît să se desfăşoare."

Atîta văicăreală din pricina unei gafe comise de şeic, şi de altfel reparată pe dată?

Trebuie spus că la Kfaryabda, de generaţii întregi, existau tradiţii precise în privinţa numelor. Sătenii, „cei

de jos", cum li se spunea, dădeau băieţilor lor nume de sfinţi, Butros, Bulos, Gerios, Rukoz, Hanna, Frem sau Wakim pentru a-i cinsti pe sfinţii Petru, Pavel, Gheorghe, Roca, Ioan, Efraim sau Ioachim; uneori şi prenume biblice, cum ar fi Ayyub, Musse şi Tubiyya, pentru Iov, Moise şi Tobie.

În familia şeicului - „cei de sus" -, erau alte obiceiuri. Băieţii trebuiau să poarte nume care evocau puterea sau gloriile trecute. Cum ar fi Sakhr, Raad, Hosn, care înseamnă „stîncă", „tunet", „fortăreaţă". Tot astfel anumite nume provenite din istoria islamică; familia şeicului era creştină de secole, ceea ce nu o împiedica nicidecum să revendice, printre strămoşi, pe Abbas, unchiul Profetului, cît şi o duzină de califi; exista, de altfel, pe peretele Sălii Coloanelor, chiar în spatele locului unde şeicul obişnuia să se aşeze, un panou mare şi înalt pe care era desenat un arbore genealogic care ar fi făcut să pălească de invidie multe capete încoronate, inclusiv pe sultanul de la Istanbul, ale cărui origini nu coborau defel pînă la nobila familie de la Mecca, ci se pierdeau mai curînd, oricît de calif ar fi fost, prin stepele Asiei răsăritene.

Şeicul îşi numise fiul Raad, după numele propriului său tată. Cît despre el - asta nu va fi uşor de explicat, dar aşa stăteau lucrurile - avea numele de Francis. Da, şeicul Francis. Nume care nu aparţinea, în mod cît se poate de evident, nici panopliei războinice, nici familiei Profetului, şi care semăna chiar foarte tare cu numele de sfinţi răspîndite printre săteni. Dar asta nu era decît aparenţa lucrurilor. Nu exjsta aici nici o referire deosebită la sfinţii din calendar, nici la Saint Francois de Sales, nici la Sfîntul Francisc din Assisi, doar dacă nu ne gîndim în ce măsură Francisc I îşi primise numele ca un omagiu adus acestuia din urmă. Şeici cu numele de „Francis" existaseră în fiecare

generaţie începînd din secolul al XVI-lea, din ziua în care regele Franţei, obţinînd de la Soliman Magnificul drept de control atît asupra soartei minorităţilor creştine din Levant, cît şi asupra Locurilor Sfinte, scrisese şefilor marilor familii de pe Munte pentru a-i asigura de protecţia sa. Printre cei vizaţi se afla unul dintre strămoşii şeicului nostru; se spune că primise mesajul în ziua naşterii primului său copil. Care fu numit pe dată Francis.

Dacă explicaţiile pe care le-am formulat par necesare astăzi, sătenii din vremea respectivă n-ar fi avut nevoie de ele. Nici măcar unul dintre ei n-ar fi socotit lipsit de importanţă faptul că şeicul putuse da copilului Lamiei prenumele cel mai prestigios din propria sa descendenţă. Lui Gerios i se părea deja că aude imensul rîs de batjocură ce avea să scuture Kfaryabda! Unde şi-ar fi putut ascunde ruşinea ? Sculîndu-se de la masă pentru a se duce să vadă copilul, el nu avea nimic dintr-un tată fericit şi mîndru, mustaţa îi părea pleoştită, abia dacă putu merge drept pînă la camera unde se odihnea Lamia.

Erau acolo mai bine de o duzină de femei de toate vîrstele care se agitau. Fără a vedea în buimăceala lui altceva decît o bucurie copleşitoare, ele îl împinseră spre leagănul unde dormea copilul, cu capul deja acoperit de o scufiţă de in.

— Pare sănătos, şopteau ele. Deie Domnul să trăiască!

Doar soţia preotului băgă de seamă chipul bărbatului.

— Pari împovărat de gînduri, să fie oare pentru că familia ţi se măreşte?

El rămase nemişcat şi mut.

— Ce nume ai de gînd să-i dai?

Gerios ar fi dorit să-şi ascundă confuzia, dar cu khuriyye, trebuia să vorbească. Din cauza autorităţii pe care doar ea

o avea asupra tuturor locuitorilor satului, inclusiv asupra şeicului. Se numea Saada - dar nimeni nu o mai chema cu numele ăsta, nici măcar soţul ei - şi fusese la vremea ei cea mai frumoasă dintre fetele din Kfaryabda, la fel ca sora ei Lamia zece ani mai tîrziu. Iar dacă cele opt sau nouă sarcini pe care le purtase de atunci o îngrăşaseră şi o ofiliseră, farmecul ei, în loc s-o abandoneze, se concentrase tot în ochii maliţioşi şi autoritari.

— Eram adunaţi să prînzim, iar... şeicul a propus să-l numim Abbas.

Gerios se străduise să-şi stăpînească emoţia, dar ultima parte a frazei scăpase precum un geamăt. Khuriyye se feri să tresară. Izbuti chiar să se arate amuzată.

— Aici îl recunosc eu bine pe şeicul tău, e un om care cedează fără nici o reţinere îndemnurilor inimii sale generoase. Îţi apreciază munca, devotamentul, cinstea, te consideră acum ca pe un frate şi crede că te cinsteşte dînd fiului tău un nume din propria sa familie. Numai că în sat, oamenii n-au să primească lucrul ăsta în acelaşi mod.

Gerios îşi descleştă buzele pentru a întreba cum aveau să reacţioneze oamenii, dar nici un sunet nu-i ieşi din gîtlej, aşa că soţia preotului continuă:

— Se va şopti: Gerios ăsta ne întoarce spatele pentru că locuieşte sus, nu vrea să-i dea fiului său un nume cum sînt ale noastre. Au să-ţi poarte pică, la fel ca şi soţiei tale, şi limbile au să înceapă să foarfece. Deja te invidiază pentru situaţia ta...

— Poate că ai dreptate, khuriyye. Numai că, am apucat să-i spun deja şeicului că sînt onorat de gestul său...

— Ai să te duci să-l vezi, ai să-i spui că Lamia a făcut un legămînt, în taină. Cum ai vrea să-l numeşti pe copil ?

— Tanios.

— Perfect, ai să spui că mama sa a făgăduit să-i dea numele lui mar Tanios, dacă sfîntul îl ajută să se nască sănătos.

— Ai dreptate, asta va trebui să-i spun. Am să-i vorbesc chiar mîine, cînd o să fim singuri.

— Mîine va fi prea tîrziu. Ai să te duci chiar acum, altfel şeicul o să înceapă să trîmbiţeze în dreapta şi-n stînga numele Abbas şi n-o să mai vrea să dea înapoi.

Gerios plecă, bolnav la gîndul că era nevoit, pentru prima dată în viaţă, să-şi înfrunte stăpînul. Se strădui să înjghebeze în minte o lungă explicaţie amănunţită, încărcată de mulţumiri eterne şi de căinţe plate... Dar nu avu nevoie de ele. Lucrul se petrecu mult mai simplu decît prevăzuse.

— Un legămînt e ceva sacru, spuse şeicul încă de la primele cuvinte. Să nu mai vorbim despre asta, va rămîne Tanios!

Seniorul satului avusese şi el timp să mediteze. Mai ales cînd şeica se sculase, îşi smulsese copilul de pe jos cu un gest atît de brusc încît copilul începuse să zbiere şi apoi se retrăsese fără a spune o vorbă mesenilor.

Se dusese să se refugieze în camera ei sau, pentru a fi mai precişi, pe balconul camerei ei, avînd să-şi petreacă restul zilei mergînd în sus şi-n jos şi mormăind fierbinţi imprecaţii. Niciodată nu se simţise mai umilită. Ea care trăise răsfăţată într-una dintre cele mai mari case de pe Munte, ce dracu' venise ea să facă la iubăreţul ăsta ? Era supărată pe lumea întreagă, şi chiar şi pe patriarh, duhovnicul ei. Nu avusese el ideea acestei căsătorii?

Se jura că a doua zi, înainte de venirea zorilor, avea să părăsească blestematul ăla de castel împreună cu fiul ei, iar dacă cineva avea să încerce s-o împiedice, va trimite un mesaj tatălui şi fraţilor ei, iar aceştia vor veni s-o

elibereze cu armele în mîini, împreună cu toţi oamenii lor, care vor devasta domeniul şeicului! Pînă atunci se arătase mereu resemnată, acceptase totul în tăcere. Dar de data asta, nu mai era vorba de unul dintre giumbuşlucurile lui cu sătencele, era cu totul altceva: omul acela îi făcuse un copil unei femei care locuia sub acoperişul lor, şi nu se mulţumise doar să-l facă, mai voia şi să-l revendice în gura mare, voia să-i dea acestui copil numele ilustrului său strămoş, pentru ca nimeni să nu mai aibă nici cea mai mică îndoială asupra paternităţii sale!

Degeaba şi-o explica în mii de feluri, degeaba căuta temeiuri pentru a se arăta încă o dată mai înţelegătoare şi supusă, nu, asta nu putea îngădui. Pînă şi cea mai umilă ţărancă ar fi încercat să se răzbune dacă ar fi fost silită să îndure un astfel de afront, iar ea, fiica unui puternic senior, se va lăsa călcată în picioare?

Apucîndu-şi atunci cu amîndouă mîinile înaltul tantur de pe cap, îl smulse şi-l aruncă pe jos. Pletele îi căzură pe obraz ca nişte smocuri întunecate. Iar pe chipul ei de copil gras, un zîmbet victorios îşi croi drum printre lacrimi.

în bucătăria castelului, în cinstea băieţelului care tocmai se născuse, femeile din sat, cu mîinile vîrîte în scorţişoară şi chimen, pregăteau fără grijă aşa-numitul meghli de sărbătoare.

II

A doua zi după naşterea lui Tanios, şeicul plecă devreme la vînătoare de potîrnichi, însoţit de Gerios şi de alte cîteva notabilităţi din Kfaryabda. La înapoiere, la începutul după-amiezei, o slujnică se grăbi să-l anunţe în gura mare, în faţa tuturor servitorilor veniţi să<-l întîmpine, că şeica plecase în grabă spre marele Jord, luîndu-şi cu ea copilul, şi că o auziseră şoptind că nu se va întoarce prea curind.

Puţini oameni nu erau la curent cu faptul că şeicul se împăca foarte bine cu absenţele prelungite ale soţiei sale; dacă ea şi-ar fi exprimat dorinţa de a pleca, el n-ar fi încercat s-o reţină. Dar să i se anunţe lucrul ăsta în public, să treacă drept un soţ părăsit, asta n-o putea înghiţi. O va readuce la castel, chiar de-ar trebui s-o tîrască de păr!

Punînd şaua pe cel mai bun roib, o iapă numită Bsat-er-rih, „Covorul vîntului", însoţit de doi bărbaţi din garda sa, excelenţi călăreţi, se aşternu la drum fără să se fi spălat măcar pe faţă, dormi sub cerul liber pe cîmpie, mai mult pentru a lăsa animalele să se odihnească decît pentru el însuşi, atît de treaz îl ţinea furia, şi ajunse la reşedinţa socrului său cînd echipajul soţiei sale nu era încă deshămat.

Aceasta venise să plîngă în odaia sa de fată, unde tatăl şi mama ei o urmaseră. Şeicul veni după ei. Şi deschise el discuţia:

— Am venit ca să spun doar o vorbă. Soţia mea este fiica unui om puternic, pe care-l respect ca pe propriul meu părinte. Ea a devenit însă soţia mea, şi chiar de-ar fi fost fiica sultanului, nu admit să-şi părăsească domiciliul fără voia mea!

— Iar eu, spuse socrul, am tot o singură vorbă de spus : mi-am dat fata descendentului unei familii însemnate, ca să fie tratată onorabil, nu ca s-o văd că se întoarce la mine acasă prăbuşită!

— A cerut ea vreodată ceva fără să obţină ce-a vrut? Nu are cîte slujnice pofteşte şi zeci de ţărănci care n-aşteaptă decît un cuvînt din gura ei ca s-o slujească? Să spună, să vorbească fără reţinere deoarece e în casa tatălui ei!

— Poate că n-ai lipsit-o de nimic, dar ai umilit-o. Vezi tu, nu mi-am măritat fata pentru a o pune la adăpost de nevoi. Am măritat-o după fiul unei mari familii ca să fie respectată în casa soţului ei tot atît cît a fost respectată în aceasta de aici.

— Am putea vorbi ca de la bărbat la bărbat?

Socrul îi făcu semn soţiei s-o ia pe fiica lor şi să treacă în camera învecinată. Aşteptă pînă ce ele închiseră uşa pentru a adăuga:

— Am fost preveniţi că nu dădeai pace nici unei femei din satul tău, dar am nădăjduit că însurătoarea te va face mai chibzuit. Există, din păcate, bărbaţi care nu se potolesc decît o dată cu moartea. Dacă ăsta e leacul, avem în regiunea asta zeci de doftori care ştiu să-l administreze.

— Mă ameninţi cu moartea în propria-ţi casă? Ei bine, dă-i drumul, ucide-mă! Am venit singur, cu mîinile goale, iar oamenii tăi sînt pretutindeni. N-ai decît să-i chemi.

— Nu te ameninţ, încerc doar să aflu pe ce limbă ţi se poate vorbi.

— Vorbesc aceeaşi limbă ca şi tine. Şi n-am făcut nimic ce n-ai făcut şi tu. M-am plimbat deja prin satul tău, şi

pe tot domeniul ăsta mare care-ţi aparţine, jumătate din copii îţi seamănă, iar cealaltă jumătate seamănă cu fraţii şi cu fiii tăi! Am în satul meu reputaţia pe care o ai şi tu într-al tău. Taţii şi bunicii noştri o aveau la fel, la vremea lor. Doar n-ai să mă arăţi cu degetul de parcă aş fi făcut ceva de nefăcut, doar pentru că fiică-ta a venit să se jelească. Oare soţia ta a părăsit această casă pentru că tu dădeai iama printre femeile din sat?

Argumentul îşi atinse ţinta, căci stăpînul din Jord rămase un lung moment pe gînduri, ca şi cum nu se putea hotărî ce atitudine să adopte.

Cînd începu iarăşi să vorbească, articula cuvintele mai rar şi pe un ton mai scăzut.

— Avem cu toţii lucruri să ne reproşăm, nu sînt Sfîntul Maron şi nici tu nu eşti Simeon Stîlpnicul. Dar, în ce mă priveşte, nu mi-am părăsit niciodată nevasta pentru a mă amoreza de cea a paznicului de pe moşie, şi mai cu seamă niciodată n-am lăsat grea o altă femeie sub propriul meu acoperiş. Iar dacă vreo femeie ar fi avut un băiat de la mine, nu m-aş fi gîndit să-i dau numele celui mai de seamă dintre strămoşii mei.

— Acest copil nu este al meu!

— Toată lumea pare să creadă taman invers.

— Ceea ce crede toată lumea n-are nici o importanţă. Eu ştiu. Doar nu m-am culcat cu femeia aceea fără ştirea mea!

Socrul se întrerupse din nou, judecînd parcă o dată în plus situaţia, apoi deschise uşa şi-o strigă pe fiică-sa.

— Bărbatul tău mă asigură că n-a fost nimic între el şi femeia aceea. Iar dacă el o spune, trebuie să-l credem.

Mama şeicăi, la fel de voluminoasă ca şi aceasta şi înveşmîntată toată în negru precum unele călugăriţe, interveni atunci.

— Vreau ca femeia aia să plece cu copilul ei!

Dar şeicul din Kfaryabda îi dădu acest răspuns:

— Dacă acest copil ar fi al meu, aş fi un monstru alungîndu-l din casa mea. Iar dacă nu e fiul meu, ce mi se reproşează? Ce i se reproşează acestei femei, ce li se reproşează bărbatului şi copilului ei? Pentru ce crimă ar dori oamenii să-i pedepsească?

— Nu mă voi întoarce la castel atîta vreme cît femeia aia e încă acolo, spuse şeica pe un ton foarte sigur, ca şi cum nu era loc de tîrguială.

Şeicul se pregătea să răspundă, cînd i-o luă înainte gazda:

— Cînd tatăl şi cu bărbatul tău chibzuiesc, tu taci!

Fiica şi soţia sa îl priviră îngrozite. Dar el, fără să le dea nici cea mai mică atenţie, se întorsese deja spre ginerele său şi-i pusese mîna pe după umeri.

— Peste o săptămînă, nevasta ta se va întoarce în casa ta, iar dacă se îndărătniceşte, ţi-o voi aduce eu! Dar am vorbit destul. Vino, oaspeţii mei îşi vor închipui că ne certăm! Iar voi, femeile, în loc să staţi aici ca nişte ciori să vă holbaţi la noi, duceţi-vă la bucătărie să vedeţi dacă e gata cina! Ce va crede despre noi ginerele nostru dacă-l lăsăm flămînd după un drum atît de lung? Chemaţi-o pe fata lui Sarkis, să ne cînte un ataba! Şi să ni se aducă narghilelele, cu muştiucul nou din tombac din Persia! Ai să vezi, şeicule, parcă ar fi aburi de miere.

La întoarcerea stăpînului, satul întreg duduia de zvonuri privind plecarea soţiei sale, propria sa plecare în grabă şi, bineînţeles, Lamia, fiul ei şi numele pe care fusese cît pe ce să i-l dea. Numai că şeicul nu le dădea atenţie, cu totul altceva îl preocupa. Socrul său. Acel personaj temut în toată regiunea Muntelui, oare prin ce

miracol adoptase punctul lui de vedere, cînd, cu o clipă mai înainte, îl ameninţase cu moartea ? Nu putea crede că argumentele lui îl convinseseră, oameni ca el nu caută să convingă sau să fie convinşi, totul este pentru ei schimb de lovituri şi, dacă nu le înapoiase pe loc pe toate cele pe care le primise, era cazul să se neliniştească.

Sătenilor veniţi în număr mare să-i ureze bun venit, şeicul le răspundea prin formule scurte şi seci, şi nu vorbea despre soţia şi socrul său decît în termenii cei mai măsuraţi.

Nu se înapoiase decît de cîteva ceasuri cînd khuriyye îşi făcu o intrare remarcată în Sala Coloanelor. Ducea un obiect acoperit cu un voal din mătase mov şi, cînd era încă la o distanţă bună de stâpîn, spuse tare:

— Am ceva să-i cer înălţimii Voastre, între patru ochi.

Toţi cei de faţă se ridicară pentru a ieşi. Doar khuriyye avea puterea de a goli astfel camera de oaspeţi a castelului fără ca stăpînul să se gîndească măcar să zică o vorbă. Păru amuzat de situaţie, lansîndu-i intrusei:

— De data asta ce-mi ceri?

Acest lucru avu darul de a provoca printre bărbaţii care se risipeau o cascadă de rîsete ce se continuara afară.

Căci toată lumea ştia ce se întîmplase data trecută.

Era cu mai mult de doisprezece ani în urmă, femeia asta trupeşă nu era pe atunci decît o fetişcană, iar şeicul fusese surprins s-o vadă venind la el neînsoţită de părinţi şi pretinzînd să-l întâlnească fără martori.

— Am să vă cer o favoare, spusese ea, şi nu voi putea da nimic în schimb.

Cererea sa nu era simplă: fusese făgăduită vărului ei Butros, fiul bătrînului preot de atunci, dar tînărul, plecat la mînăstire ca să studieze pentru a fi pregătit să-l înlocuiască

pe părintele său, fusese remarcat de un preot italian care-l convinsese să-şi rostească legămintele teologale fără a se căsători, ca în Europa, explicîndu-i că nici o jertfă nu era mai pe placul Cerului decît celibatul. îi făgăduise chiar că dacă se va abţine de la căsătorie, va fi trimis la Seminarul cel Mare de la Roma, iar că la întoarcere ar putea deveni episcop.

— Să renunţe la o fată frumoasă ca tine pentru a deveni episcop, Butros ăsta nu-i probabil în toate minţile, spuse şeicul fără să zîmbească.

— Asta cred şi eu, întări tînăra abia roşind.

— Dar ce-ai vrea să fac eu?

— înălţimea Voastră va găsi el un mod de a-i vorbi. Am aflat că Butros are să vină mîine la castel cu tatăl lui...

Bătrînul preot se înfăţişă într-adevăr, sprijinindu-se de braţul fiului său, şi începu să-i explice plin de mîndrie şeicului că băiatul lui făcuse studii strălucite, astfel că superiorii săi îl remarcaseră, chiar şi un vizitator italian care făgăduia să-l ducă la „Rumieh", oraşul papei, nici mai mult, nici mai puţin.

— Mîine, conchise el, satul nostru va avea un preot mult mai merituos decît servitorul vostru.

Bătrînul aştepta din partea stăpînului o mină veselă şi cîteva vorbe de încurajare. Nu primi decît o uitătură întunecată. Urmată de o tăcere vizibil încurcată. Iar apoi de aceste cuvinte:

— După ce ne vei părăsi, buna, la capătul unei vieţi lungi, nu vom mai avea nevoie de preot.

— Cum aşa?

— E un lucru de multă vreme stabilit. Eu, dimpreună cu toţi ai mei şi cu toţi fermierii, ne-am hotărît să ne facem musulmani.

O privire furişă fu schimbată între şeic şi cei patru-cinci săteni ce se aflau la el în momentul acela şi care începură toţi la unison să dea atunci trişti din cap.

— Nu vrem s-o facem cît mai eşti în viaţă, ca să nu te mîhnim, dar, de îndată ce nu vei mai fi printre noi, biserica va fi transformată în moschee, iar noi nu vom mai avea niciodată nevoie de preot.

Tînărul seminarist era îngrozit, toată lumea parcă se prăbuşea în jurul lui. Insă bătrînul preot nu părea nicidecum perturbat. Il cunoştea el bine pe şeicul „său".

— Ce nu merge cum trebuie, şeicule Francis?

— Nimic nu merge cum trebuie, buna! De fiecare dată cînd unul dintre noi se duce la Tripoli, la Beirut, la Damasc, la Alep, trebuie să suporte vexaţiuni, i se reproşează că poartă cutare culoare în loc să poarte alta, că merge la dreapta şi nu la stînga. Oare n-am suferit de ajuns?

— A suferi pentru Credinţă este un lucru plăcut Domnului, spuse seminaristul cu înflăcărare, trebuie să fim pregătiţi de toate sacrificiile, chiar şi de martiriu!

— De ce vreţi să murim pentru religia papei, cînd Roma ne ignoră?

— Cum aşa?

— Nu au nici un respect pentru tradiţiile noastre. într-o bună zi, o să vedeţi, vor ajunge să ne trimită preoţi celibatari care se vor uita la femeile noastre cu priviri pofticioase, nici una nu se va mai duce la spovedanie, iar păcatele se vor aduna deasupra capetelor noastre.

Seminaristul începea să priceapă adevăratul obiect al dezbaterii. Crezu util să-şi desfăşoare argumentele.

— în Franţa, toţi preoţii sînt celibatari şi sînt buni creştini!

— Franţa e Franţa, aici e aici! Noi am avut mereu preoţi căsătoriţi şi le-am dat-o întotdeauna pe cea mai

frumoasă fată din sat ca să fie cu ochii sătui şi să nu se uite pofticioşi la femeile altora.

— Există bărbaţi care ştiu să reziste ispitei.

— Rezistă mai bine dacă soţia le este aproape!

Vizitatorii dădeau tot mai tare din cap, cu atît mai mult, cu cit erau acum liniştiţi în ce priveşte adevăratele intenţii ale şeicului lor, ai cărui strămoşi se creştinaseră tocmai pentru a se conforma credinţei supuşilor lor.

— Ascultă, fiule, continuă stăpînul, am să-ţi vorbesc acum pe şleau, dar n-am să revin asupra nici unuia dintre cuvintele mele. Dacă încerci să fii un om sfînt, tatăl tău, oricît de căsătorit ar fi, are mai multă sfinţenie în el decît toată Roma; dacă încerci să slujeşti satul şi pe credincioşii lui, nu ai decît să-i urmezi pilda. In schimb, dacă ţelul tău este de a deveni episcop, dacă ambiţia îţi e mai mare decît acest sat, atunci poţi pleca, la Roma sau la Istanbul sau altundeva. Dar ţine minte că atîta vreme cît eu nu voi fi mort şi îngropat, tu nu vei mai pune vreodată piciorul pe Muntele ăsta.

Socotind că discuţia mersese prea departe, bătrînul preot vru să caute o ieşire.

— Ce doreşte înălţimea Voastră? Dacă am venit să vă vedem, este tocmai spre a vă cere sfat.

— La ce bun să împărţi sfaturi cînd nimeni nu vrea să le audă?

— Vorbiţi, înălţimea Voastră, vom face ce doriţi.

Toate privirile se întoarseră către Butros. Care, supus unei asemenea presiuni, fu nevoit să aprobe dînd din cap. Atunci şeicul îi făcu semn uneia dintre gărzi şi-i şopti trei vorbe la ureche. Omul lipsi cîteva minute, întorcîndu-se apoi însoţit de tînăra Saada şi de părinţii ei.

Viitorul preot părăsi castelul în ziua aceea logodit în toată regula, cu binecuvîntarea părintelui său. Nici vorbă

să-şi mai continue studiile la Roma, nici vorbă să devină episcop. Pentru acest motiv, îi ţinu supărare şeicului o bucată de vreme. Dar de îndată ce porni să trăiască alături de khuriyye, începu să aibă pentru binefăcătorul lui o neţărmurită recunoştinţă.

La acest episod făcuse aluzie şeicul atunci cînd soţia preotului venise la el, în ziua aceea. Iar cînd rămaseră singuri, el adăugă:

— Ultima dată, voiai mîna lui buna Butros, ţi-am dat-o. De data asta, ce vrei?

— De data asta, vreau mîna înălţimii Tale!

Mai înainte ca el să-şi fi revenit din surpriză, ea îi apucase mîna, apoi lăsase să alunece vălul care acoperea obiectul pe care-l ducea. Era o evanghelie. Aşeză mîna şeicului deasupra, cu autoritate. Faţă de oricare altă persoană ar fi protestat, dar în faţa ei deveni docil. Aplombul acestei femei îi inspirase întotdeauna o admiraţie amuzată.

— Consideră că eşti la confesional, înălţimea Ta!

— De cînd se face spovedanie în faţa unei femei?

— De astăzi.

— Pentru că femeile au învăţat să ţină un secret?

— Ceea ce vei spune nu va ieşi de aici. Iar dacă eu, afară, voi fi silită să mint pentru a-mi proteja sora, voi minţi. Dar vreau să-mi spui adevărul.

Se pare că şeicul a stat atunci un lung moment pe gînduri înainte de a spune, prefăcîndu-se obosit:

— Copilul ăsta nu e al meu, dacă asta vrei să ştii.

Poate că voia să mai adauge încă ceva, ea însă nu-i lăsă timp şi nu mai adăugă nici ea nimic. Acoperi din nou evanghelia cu vălul de mătase şi plecă cu ea afară.

A putut oare şeicul să mintă, cu mîna aşezată pe Cartea Sfîntă?

Eu nu cred. în schimb, nimic nu ne îngăduie să afirmăm că vorbele sale au fost transmise cu fidelitate de către khuriyye. Ea îşi făgăduise să nu le spună oamenilor din sat decît ce va crede ea de cuviinţă să le spună.

O crezuseră ei oare ? Poate că nu. Dar nici unul dintre ei n-ar fi vrut să-i pună la îndoială cuvîntul.

Din cauza „lăcustelor"...

III

Cînd şeica veni înapoi la Kfaryabda în prima săptămînă din august, o însoţea tatăl ei, dar şi cei cinci fraţi, şaizeci de călăreţi şi trei sute de pedeştri, şi de asemenea scutieri, doamne de companie, servitoare şi servitori - cu totul vreo şase sute de persoane.

Paznicii castelului voiau să se împrăştie pe domeniu spre a-i chema pe săteni la arme, dar şeicul le spuse să se liniştească, să se poarte frumos; nu era, în ciuda aparenţelor, decît o vizită. Ieşi el însuşi în capul scării spre a-l primi cum se cuvine pe socrul său.

— Am venit cu fiica mea, aşa cum am făgăduit. Aceşti cîţiva veri au ţinut să ne însoţească. Le-am spus că se găseşte întotdeauna pe moşiile şeicului un colţ la umbră unde să-şi pună capul şi două măsline ca să-şi înşele foamea.

— Sînteţi acasă, printre ai voştri!

Seniorul din marele Jord se întoarse atunci spre cei ce-l însoţeau:

— Aţi auzit, aici sînteţi acasă. Recunosc cu adevărat generozitatea ginerelui meu!

Cuvinte primite cu ovaţii prea vesele pentru a nu fi neliniştitoare.

în prima zi, se ţinu un banchet de bun venit, după cum cere tradiţia. A doua zi, fu iarăşi nevoie să fie hrănită

toată suflarea aceea, şi tot astfel a treia zi, a patra, a cincea... Proviziile pentru anul cel nou nu erau încă făcute şi, punînd la socoteală un festin pe zi, uneori chiar şi două, rezervele castelului se isprăviră foarte repede. Nu mai rămase nici o picătură de ulei, de vin sau de arak, nici un pic de făină, de cafea sau de zahăr, nici o bucăţică de carne de miel conservată. Recolta se anunţa deja slabă în anul acela şi, văzînd animalele care erau ucise în fiecare zi - viţei, capre pentru carne bine mărunţită, oi omorîte cu zecile, precum şi orătănii nenumărate -, oamenii din satul meu simţeau că foametea le va bate la uşă.

Pentru ce atunci nu reacţionau ? Cu siguranţă nu pofta le lipsea, după cum nici pretinsa „inviolabilitate a musafirilor" nu era ceea ce îi reţinea s-o facă - o, nu, i-ar fi tras în ţeapă pe toţi pînă la ultimul cu conştiinţa împăcată din clipa în care aceşti „invitaţi" ar fi încălcat cu bună ştiinţă regulile ospitalităţii. Evenimentul era însă prea ciudat pentru a fi judecat după convenţii. Căci era, să nu uităm, o scenă de menaj. Grotescă, disproporţionată, dar totuşi o scenă de menaj. Seniorul din marele Jord venise ca să trateze cu asprime, în felul său, pe un ginere care-l ofensase şi nimeni nu se pricepuse mai bine ca şeica să exprime acest lucru, atunci cînd îi lansase unei sătence care se plîngea de cele ce se întîmplau: „Mergi de spune stăpînului tău că dacă n-are mijloacele să întreţină un trai pe picior mare pentru o doamnă, mai bine ar fi luat de nevastă pe una dintre tărăncile lui!" Aceasta era starea de spirit a acelor „vizitatori". Nu veniseră să masacreze populaţia, să dea foc satului, să devasteze castelul... Căutau doar să secătuiască resursele gazdei.

Eroii lor nu erau de altfel cei mai valoroşi luptători, ci erau cei mai mari mîncăi. La fiecare ospăţ erau adunaţi în mijlocul trupei, care îi încuraja prin aclamaţii şi rîsete,

şi se luau astfel la întrecere: care înghiţea cele mai multe ouă răscoapte, care da pe gît de unul singur un urcior de vin auriu sau înfuleca o tavă întreagă de kebbe, un platou mare cît să-l înconjori cu amîndouă braţele. Răzbunare oarecum prin chiolhan.

Şi dacă ar profita de unul dintre aceste banchete din belşug stropite pentru a le sări la beregată ? Oamenii din Kfaryabda aveau cultul isprăvilor războinice şi mai mulţi dintre ei veniseră să şoptească la urechea şeicului că doar un cuvînt de-ar spune, doar un gest de-ar face... „Nu e vorba să-i măcelărim, nu, nicidecum, ne-am mulţumi să le tragem o mamă de bătaie, apoi i-am despuia, i-am lega în pielea goală de copaci sau i-am atîrna de picioare aşteptînd să-şi verse maţele."

Numai că şeicul răspundea invariabil: „Primului dintre voi care scoate arma din teacă îi spintec burta cu mîinile mele. Ce simţiţi voi, simt şi eu; ce vă face vouă rău, îmi face şi mie rău; şi ce aveţi voi chef să faceţi, eu am chef să fac mai mult decît toţi la un loc. Ştiu că vă pricepeţi să vă bateţi, dar nu vreau un măcel, nu vreau să încep un şir nesfîrşit de răzbunări cu propriul meu socru care dispune de douăzeci de ori mai mulţi oameni decît mine. Nu vreau ca satul ăsta să se umple de văduve, generaţie după generaţie, pentru că într-o zi ne-am pierdut răbdarea cu scîrbele astea. Să avem încredere în Dumnezeu, o să-i facă El să plătească!"

Cîţiva tineri plecaseră de la castel bombănind. De obicei, preotul era cel care îl invoca pe Dumnezeu, iar şeicul cel care ducea oamenii la luptă... Dar majoritatea îi dădură dreptate şeicului şi, oricum, nimeni nu voia să aibă primul iniţiativa vărsării de sînge.

Se mulţumiră atunci cu o altă răzbunare, răzbunarea celor cu mîinile legate: satul porni să vuiască de glume

feroce despre cel pe care, printr-o uşoară pocire a cuvîntului, începură să nu-l mai numească seniorul din Jord - ceea ce înseamnă „înălţimile sterpe" -, ci seniorul de peste jrad - care înseamnă „lăcuste". Vorbele de duh, la vremea aceea, erau compuse în stihuri populare, cam ca acestea:

îmi zice lumea: ce te-ai pus pe văicărit ?
Căci doar lăcuste pe ogor ai mai avut!
E adevărat c-au năpădit anul trecut,
Numai că alea nu oiţe mi-au halit.

La fiecare şezătoare, oamenii se dezlănţuiau împotriva celor din marele Jord, bătîndu-şi joc de accentul şi de veşmintele lor, luîndu-le peste picior ţinutul şi căpetenia, punîndu-le la îndoială virilitatea, reducînd toate isprăvile lor de arme trecute şi viitoare la cele ale haitei de mîncăi, care impresionaseră puternic imaginaţiile. Dar cea mai luată în derîdere dintre toţi era şeica, zugrăvită în atitudinile cela mai scabroase, fără să se sinchisească cineva de prezenţa copiilor. Şi se rîdea pînă la uitare de sine.

în schimb, nimeni nu s-ar fi încumetat să facă nici cea mai mică glumă, nici cea mai măruntă aluzie nepoliticoasă la adresa Lamiei, a bărbatului ei sau a incertei paternităţi a fiului său. Fără îndoială că dacă toate aceste evenimente n-ar fi avut loc - dacă şeica n-ar fi încercat să se răzbune, dacă s-ar fi mulţumit să plece rostind doar vreo frază ucigătoare -, şuşotelile şi căutăturile piezişe le-ar fi făcut viaţa de nesuportat lui Gerios şi alor săi, şi i-ar fi constrîns să se exileze. Dar, declarînd astfel război satului întreg, facînd totul pentru a-l aduce la sapă de lemn, a-l înfometa, a-l umili, seniorul din marele Jord ajunsese la un rezultat taman pe dos. A pune de acum la îndoială virtutea Lamiei şi paternitatea fiului ei, însemna a recunoaşte că argumentele „lăcustelor" erau întemeiate, însemna a le justifica

hoţiile; oricine ar fi adoptat o asemenea atitudine s-ar fi pus în situaţia de a fi considerat un duşman al satului şi al locuitorilor săi, nemaiavîndu-şi locul printre ei.

Pînă şi Gerios care, după episodul cu numele de botez, simţise că devine obiectul de batjocură al satului, vedea acum că oamenii se înghesuiau în jurul lui, îmbrăţişîndu-l cu căldură, ca pentru a-l felicita. A-l felicita pentru ce? Aparent, pentru naşterea unui fiu, dar altul era adevărul, iar dacă nimeni n-ar fi fost în stare să-l explice, fiecare îl înţelegea în adâncul inimii sale: nelegiuirea aceea pentru care erau pedepsiţi, sătenii o ridicaseră, din bravadă, la rang de sfidare de care fiecare dintre protagonişti era de acum absolvit şi trebuia apărat, fie el amant imprudent, soţie necredincioasă sau soţ înşelat.

Vorbind despre acesta din urmă, trebuie să spunem că încă de la sosirea „lăcustelor" şi în aşteptarea plecării lor, Gerios părăsise în mod prudent castelul, cu nevasta şi cu nou-născutul, avînd pe atunci patruzeci de zile, pentru a găsi adăpost un oarecare timp la preot, cumnatul său, într-o încăpere alăturată bisericii. Acolo avu loc o nesfâr-şită defilare a vizitatorilor plini de atenţii - mai mult decît căpătaseră ei în doi ani petrecuţi în încăperile „de sus" -, mai cu seamă din partea mamelor care toate ţineau să-l alăpteze pe acest copil, măcar o singură dată, pentru a-şi exprima în trup afecţiunea.

Mulţi oameni se întrebau probabil dacă această extremă bunăvoinţă avea să continue atunci cînd „lăcustele" nu vor mai fi acolo pentru a o nutri.

„...Căci droaia lor nenorocită avea să-şi ia pînă la urmă zborul, spune Cronica, spre înălţimile sterpe ale marelui Jord."

în ajunul acelei zile binecuvîntate, zvonurile se încinseseră, dar sătenii nu le dăduseră crezare; de şase săptămîni

penibile, zvonurile circulau zi de zi pentru a fi dezminţite la căderea nopţii. Adesea, de altfel, ele veneau de la castel şi de pe buzele şeicului, căruia, totuşi, nimeni nu-i purta pică pentru aceste minciuni. „Nu se spune oare că epocile întunecate se străbat de la o lumină amăgitoare la altă lumină amăgitoare, ca atunci cînd primăvara, pe munte, te pomeneşti în mijlocul unui curs de apă şi trebuie să înaintezi spre mal sărind de pe o piatră alunecoasă pe o alta?"

De data aceasta, totuşi, şeicul avusese impresia că „invitaţii" săi erau cu adevărat pe punctul să plece. Pe jumătate prizonier în castelul său, se străduise cu toate astea să salveze aparenţele, şi în fiecare dimineaţă îşi poftea socrul să vină să ia cafeaua în compania sa, în balconul interior, liwan, care dădea spre vale, singurul loc de unde se putea contempla şi altceva decît zecile de corturi înălţate în neorînduială de către musafiri şi care transformaseră împrejurimile castelului într-o adevărată tabără de nomazi.

Socrul şi ginerele îşi azvîrleau de un timp săgeţi muiate în miere cînd veni şeica pentru a spune tatălui ei că îi ducea dorul fiului, lăsat în grija mamei ei pe durata acestei „vizite", şi că ar dori să-l revadă. Seniorul „lăcustelor" simula cea mai sinceră indignare:

— Cum aşa? îmi ceri mie permisiunea să pleci cînd bărbatul tău e de faţă?

Care bărbat avu atunci sentimentul că cercul se închidea în sfîrşit, că vizita-pedeapsă era pe punctul de a se încheia. Se bucură şi totodată se nelinişti. Se temea într-adevăr că în clipa de rămas-bun, pentru a-şi încununa „opera" şi spre a lăsa o amintire de neşters, hoarda se va deda la o orgie de jaf şi de foc. Numeroşi oameni din sat nutreau aceeaşi temere, în asemenea măsură încît aproape că nu

mai îndrăzneau să dorească să vină mai curînd ziua fatidică a plecării, preferind să vadă prelungindu-se săptămînile de jaf paşnic.

Evenimentele aveau să dezmintă aceste temeri. împotriva oricărei aşteptări, lăcustele se retraseră în ordine, sau aproape; era la sfîrşit de septembrie, viile şi livezile fură „vizitate" în trecere şi practic despuiate - dar nimeni nu credea că acest lucru poate fi evitat. în schimb, nu jeliră nici un mort, nici o distrugere. Nici ei nu voiau să declanşeze un thar, un ciclu al răzbunării; voiau doar să-i aplice ginerelui o umilinţă costisitoare, ceea ce se întîmplase. Şeicul şi socrul său se îmbrăţişară chiar în faţa castelului, la fel ca la sosire, în mijlocul aceloraşi ovaţii batjocoritoare.

Ultimul cuvînt auzit din gura şeicăi a fost: „Mă voi întoarce la sfîrşitul iernii". Fără a preciza dacă va fi la fel de numeros escortată.

în iarna aceea, întreg ţinutul cunoscu foametea, iar satul nostru avu de suferit mai rău decît altele. Cu cît proviziile se micşorau, cu atît ţăranii blestemau mai amarnic „lăcustele"; dacă oamenii aceia ar fi avut de gînd să se întoarcă, nimeni, nici măcar şeicul, n-ar fi putut împiedica un masacru.

Ani întregi îi aşteptară, puseră pîndari pe drumuri şi în vîrful munţilor, croiră planuri de exterminare, iar dacă unii se temeau de întoarcerea lor, mulţi erau cei care o aşteptau fără a da înapoi, nemîngîiaţi că se dovediseră atît de răbdători întîia oară.

Nu s-au mai întors. Poate că nici nu avuseseră vreodată intenţia asta. Dar poate că era şi din pricina bolii de care se pomeni atinsă şeica, o ftizie, zice-se, în care oamenii din satul meu nu văzură bineînţeles decît o justă pedeapsă. Vizitatori care se întorceau din marele Jord şi care o

zăriseră în casa tatălui ei veniră să povestească despre ea, spunînd că era fără puteri, slăbită, îmbătrînită, de nerecunoscut şi că în mod vizibil se stingea...

Treptat, pe măsură ce primejdia se îndepărta, cei ce avuseseră întotdeauna îndoieli cu privire la naşterea lui Tanios şi care socoteau cam prea scump plătită aventura asta galantă, se încumetară să ridice tonul.

La început, la fiul Lamiei nu ajunse nici un ecou, nimeni n-ar fi dorit să vorbească în prezenţa lui. Dacă crescuse aidoma tuturor sătenilor din generaţia lui obsedat de revenirea „lăcustelor", nu putea să nu aibă habar de faptul că ceea ce atrăsese acea calamitate asupra alor săi era tocmai venirea sa pe lume. Se bucură de o copilărie fericită, paşnică, şi chiar lacomă, veselă şi capricioasă, era un pic mascota satului şi profita de acest lucru cu toată nevinovăţia.

De-a lungul anilor, s-a întîmplat uneori ca vreun oaspete, ignorant sau pervers, văzîndu-l pe acel copil îmbrăcat în hăinuţe noi ţopăind în voie pe coridoarele castelului, să-l întrebe dacă nu era cumva fiul şeicului. Tanios răspundea rîzînd: „Nu, sînt fiul lui Gerios". Fără să şovăie şi fără să se gîndească la rău.

Se pare că n-a avut niciodată nici cea mai mică bănuială cu privire la naşterea sa mai înainte de ziua aceea blestemată cînd cineva îi urlă în faţă de trei ori la rînd: Tanios-&iş& ! Tanios-^şşA ! Tanios-AişA !

A treia trecere

Destinul pe buzele nebunului

Cuvlntul înţeleptului se prefiră la lumină. Dar dintotdeauna oamenii au preferat să bea apa care ţîşneşte din peşterile cele mai întunecate.

Nader,
înţelepciunea catîrgiului

I

Unde anume stătea copilul Lamiei cînd a avut loc acel incident, aş putea arăta cu exactitate. Locurile s-au schimbat prea puţin. Piaţa mare şi-a păstrat aceeaşi înfăţişare şi aceeaşi denumire, „Biata", însemnînd „dală", „lespede". Oamenii nu-şi dau întîlnire „în piaţă", ci „pe lespede". Astăzi la fel ca ieri. Alături, şcoala parohială, în activitate de trei secole; nimeni nu se gîndeşte totuşi să se împăuneze cu acest lucru, pentru că stejarul din curte merge pe şase sute de ani, iar biserica numără de două ori pe atît, cel puţin pietrele ei cele mai vechi.

Chiar în spatele şcolii, casa preotului. El se numeşte buna Butros, la fel ca acela care trăia în vremea lui Tanios; mi-ar fi plăcut să spun că e vorba de unul dintre descendenţii săi, dar această omonimie nu e decît o coincidenţă, nici o legătură de rudenie nu-i leagă pe cei doi bărbaţi, în afară de faptul că toţi oamenii din sat se descoperă veri de îndată ce cobori patru trepte pe scara strămoşilor.

Ţîncii din Kfaryabda se joacă tot în faţa bisericii şi sub copac. Odinioară, ei purtau un soi de robă-şorţ, numită kumbaz, şi o bonetă, căci trebuia să fie cineva complet lipsit de mijloace sau ţicnit, sau cel puţin foarte original, ca să iasă cu capul descoperit - kşeif- un cuvînt care suna ca o dojana.

La celălalt capăt al pieţei se află o fîntînă a cărei apă curge din miezul colinei printr-o grotă; este vorba de

aceeaşi colină pe al cărei creştet domina odinioară castelul. Chiar şi astăzi, nu poţi să nu te opreşti ca să-i admiri vestigiile; cîndva, spectacolul era desigur destul de copleşitor. Am văzut de curînd o gravură din secolul trecut, lucrarea vreunui călător englez pe care un zugrav din satul meu o colorase; pe atunci castelul întorcea către sat o faţadă înălţată dintr-o singură bucată, parcă ar fi fost o faleză zidită de mînă omenească, din piatra aceea care este numită tocmai piatră de Kfaryabda, dură şi albă, cu reflexe violacee.

Oamenii aveau nenumărate denumiri pentru a desemna locuinţa seniorului. Se mergea „la serai", „pe colină", „la casa-de-sus" şi chiar „la ac" - dintr-un motiv pe care nu aveam să-l descopăr decît mult mai tîrziu; dar cel mai adesea se mergea „la castel" sau pur şi simplu „sus". Nişte trepte foarte neregulate duceau într^acolo pornind din Biata; pe acolo urcau sătenii cînd se duceau „să vadă mîna şeicului".

La intrarea în grotă, o boltă împodobită cu inscripţii greceşti, sipet maiestuos pentru o fîntînă de preţ, venerabilă, din moment ce în jurul ei se clădise satul. Apa ei, rece ca gheaţa în orice anotimp, străbate ultimii metri pe suprafaţa unei stînci scobite în formă de pîlnie, apoi se revarsă printr-un soi de cioc larg şi crenelat într-un mic bazin, înainte de a se duce să irige cîteva ogoare jur-împrejur. în acel loc, dintotdeauna, tinerii satului se iau la întrecere în ce priveşte rezistenţa: cine e în stare să-şi ţină cel mai mult mîna sub apa care curge.

Am încercat şi eu de mai multe ori. Orice fiu al Kfaryabdei rezistă cincisprezece secunde; începînd de la treizeci, o durere surdă urcă de la mînă la braţ, apoi spre umăr, te simţi cuprins de un fel de amorţeală; la mai mult de un minut, braţul îţi este ca amputat, smuls, rişti în orice

clipă să-ţi pierzi cunoştinţa, trebuie să fii eroic sau sinucigaş pentru a te mai îndărătnici.

în vremea lui Tanios, îşi măsurau puterile de preferinţă unii cu alţii. Doi băieţi băgau mîna sub apă în acelaşi timp, cel care o retrăgea primul pierdea şi trebuia atunci să dea ocol pieţei sărind într-un picior. Toţi leneşii satului, care se întîlneau în singura cafenea în jurul unui joc de tawle, sau care-şi pierdeau vremea în preajma lespedei, aşteptau atracţia asta imemorială pentru a-i încuraja, bătînd din palme, pe cei ce ţopăiau astfel şi a-i zeflemisi totodată.

în ziua aceea, Tanios îl provocase pe unul dintre fiii preotului. leşind din clasă, se îndreptaseră împreună spre locul confruntării, urmaţi de un stol de camarazi. Urmaţi, de asemenea, de Şallita, nebunul satului, un soi de copil bătrîn scheletic, cu picioare de cocostîrc, desculţ şi cu capul gol, cu mers împiedicat. Dădea mereu tîrcoale copiilor, inofensiv, dar uneori agasant, rîzînd de rîsetele lor fără să ştie măcar de ce, părînd că se distrează de jocurile lor mai mult chiar decît ei, ascultîndu-le discuţiile fără ca cineva să se sinchisească de prezenţa lui.

Ajunşi la fîntînă, cei doi ştrengari îşi marcaseră locurile, se întinseseră pe jos de fiecare latură a bazinului, cu mîna ridicată, gata să-şi înceapă proba de rezistenţă de îndată ce se va fi dat semnalul. în clipa aceea, lui Şallita, care se afla chiar în spatele lui Tanios, îi veni ideea să-l împingă în apă. Băiatul îşi pierdu echilibrul, se răsturnă, simţi că se afundă în bazin, dar diverse mîini se întinseră pescuindu-l la timp. Se sculă ud leoarcă, luă de pe jos un blid ce se afla pe acolo, îl umplu ducîndu-se apoi să-l răstoarne în capul nefericitului, pe care-l înşfacă de zdrenţe. Şallita, care pînă atunci rîsese de gluma lui, porni să zbiere cum fac muţii, iar cînd Tanios, în clipa cînd să-i dea drumul,

îl izbi violent de pămînt, îl auziră pe nebun strigînd cu o voce brusc foarte limpede: Tanios-&iş&! Tanios-&iş&! Tanios-feişfc! în timp ce îşi lovea cu pumnul stîng palma mîinii drepte în chip de răzbunare.

O răzbunare, era într-adevăr o răzbunare. Lucru care se citea foarte clar în ochii tuturor celor care-l înconjurau pe Tanios, mai mult chiar decît într-ai săi. Cîţiva ştrengari începuseră să rîdă, dar se răzgîndiseră imediat observînd consternarea generală. Fiul Lamiei avu nevoie de ceva timp ca să priceapă ceea ce tocmai îi fusese spus. Piesele îngrozitoarei şarade nu se îmbucară în mintea lui decît încet, una cîte una.

Cuvîntul kişk nu era nicidecum menit să servească drept poreclă; el indică un fel de supă groasă şi acră, un soi de terci pe bază de lapte prins şi grîu. Este unul dintre cele mai vechi vestigii culinare ce se pot vedea astăzi, se mai prepară încă la Kfaryabda în acelaşi mod ca acum o sută de ani, ca acum o mie de ani, ca acum şapte mii de ani. Călugărul Elias vorbeşte din belşug de terciul ăsta în Cronica sa, în capitolul închinat tradiţiilor locale, precizînd în ce mod grîul, în prealabil zdrobit, trebuie „să-şi bea laptele" în străchini mari, vreme de cîteva zile. „Se obţine astfel pasta numită kişk verde, după care copiii se dau în vînt, care e întinsă pe o piele de oaie tăbăcită pentru a fi lăsată să se usuce pe terase; atunci femeile o adună în mîini şi o fărîmiţează, trecînd-o apoi prin sită pentru a obţine praful albicios care se păstrează în saci de pînză toată iarna..." E de ajuns atunci să se dizolve cîteva polonice pline în apă clocotită pentru a obţine terciul.

Gustul poate părea ciudat profanilor, dar pentru un fiu al Muntelui nici o mîncare nu însoţeşte cu mai multă căldură rigorile iernii. Acest kişk a constituit vreme îndelungată felul obişnuit de mîncare al cinelor ţărăneşti.

Fiind vorba de şeic, el avea, firește, mijloacele de a mînca altceva decît mîncarea asta pentru oameni sărmani, dar din plăcere, şi poate şi din abilitate politică, avea pentru acest kişk un adevărat cult, proclamînd sus şi tare că era regele felurilor de mîncare, făcînd comparaţie în faţa oaspeţilor săi între diversele moduri de a-l pregăti. Era, la concurenţă cu mustaţa, subiectul său de conversaţie preferat.

Primul lucru de care Tanios îşi aminti, auzindu-l pe Şallita că-l strigă astfel, a fost un banchet care avusese loc la castel cu două săptămîni mai înainte, în cursul căruia şeicul spusese cui voia să-l asculte că nici o femeie din sat nu se pricepea să pregătească kişk mai bine ca Lamia; ea nu era de faţă la banchet, dar fiul ei era, ca şi Gerios, spre care se întorsese la auzul acestor cuvinte, pentru a vedea dacă era la fel de mîndru ca el. Ei bine, nu, Gerios părea mai degrabă îngrozit, cu ochii plecaţi şi cu chipul livid. Tanios pusese reacţia asta pe seama politeţii. Nu se cuvine oare să te arăţi încurcat atunci cînd stăpînul îţi aduce elogii?

Acum, băiatul interpreta în cu totul alt mod extrema încurcătură a lui Gerios. Ştia într-adevăr că se povestea în legătură cu mai mulţi copii din sat, şi de asemenea cu alte cîteva persoane ceva mai puţin tinere, că şeicul obişnuia să le „convoace" mamele pentru a-i pregăti cutare sau cutare fel de mîncare, şi că aceste vizite nu erau lipsite de legătură cu venirea lor pe lume; atunci era lipit de numele lor acela al mîncării cu pricina, erau numiţi Hanna-wze, Bulos-ghamme... Aceste porecle erau extrem de injurioase, nimeni n-ar fi vrut să se facă nici cea mai mică aluzie la ele în prezenţa celor în cauză, iar Tanios roşea cînd erau rostite în faţa lui.

Niciodată, nici în cele mai urîte coşmaruri, n-ar fi putut bănui că el însuşi, copilul răsfăţat al satului, putea face

parte dintre nefericiţii cărora li se punea în cîrcă această tară sau că propria sa mamă se număra printre femeile care...

Cum ar putea fi descris ce a simţit el în clipa aceea? Era supărat pe lumea întreagă, pe şeic şi pe Gerios, cei doi „taţi" ai săi, pe Lamia, pe toţi cei care, în sat, ştiau ce se spunea despre el şi care desigur că-l priveau cu milă sau în batjocură. Iar printre tovarăşii de joacă ce asistaseră la scenă, nici măcar cei ce se arătaseră speriaţi nu se mai bucurau în ochii lui de iertare, căci atitudinea lor dovedea că era aici o taină pe care o împărtăşeau cu ceilalţi, un secret pe care nebunul satului fusese singurul în stare să-l dezvăluie într-un moment de furie.

„In fiecare perioadă, comentează călugărul Elias, s-a găsit printre oamenii din Kfaryabda cîte un personaj nebun, iar atunci cînd el dispărea, un altul era gata să-i ia locul, precum un tăciune în cenuşă pentru ca focul ăsta să nu se stingă. Neîndoielnic că Providenţa are nevoie de aceste marionete pe care le face să se mişte, spre a sfîşia vălurile ţesute de înţelepciunea oamenilor."

Tanios era tot în picioare în acelaşi loc, zdrobit, incapabil să-şi mute măcar privirea, cînd fiul preotului îi prezise lui Şallita că următoarea dată cînd avea să-l mai vadă prin sat, îl va atîrna de funia clopotului de la biserică, pe care i-o arătă limpede cu degetul; nefericitul, înspăimîntat, nu mai cuteză niciodată să se ia după ştrengari şi nici să se mai aventureze spre Biata.

Avea de acum înainte să-şi facă sălaş în afara satului, pe un teren mare în pantă numit Grohotişul, atît era de plin de stînci nestabile care se clătinau. Şallita trăi printre ele, ştergîndu-le de praf, dîndu-le cu peria, dojenindu-le; pretindea că stîncile se mişcau noaptea, că gemeau şi tuşeau şi că mai făceau şi pui.

Ideile astea ciudate aveau să lase urme în amintirea sătenilor. Cînd ne jucam, copii fiind, iar unul dintre noi se apleca să se uite la poalele unei stînci, ceilalţi îi strigau la unison: „Ei, Şallita, a fătat piatra?"

în felul său, Tanios avea să se distanţeze de sat. Nici nu deschidea bine ochii dimineaţa că şi pleca în plimbări meditative şi solitare în cursul cărora îşi amintea episoade din copilărie, interpretîndu-le în lumina a ceea ce ştia acum.

Nimeni, văzîndu-l că trece, nu-l întreba ce avea, incidentul de la fîntînă făcuse ocolul satului în două ceasuri; doar persoanele direct interesate - maică-sa, Gerios, şeicul - nu aflaseră nimic. Lamia băgase de seamă că fiul ei se schimbase, dar el avea acum mai mult de treisprezece ani, mergea pe paisprezece, vîrsta la care te pregăteşti să devii bărbat, iar în acest calm extrem pe care-l afişa pretutindeni, ea nu vedea decît un semn de maturitate precoce. De altfel, nu mai exista între ei nici cea mai mică dispută, nici o discuţie pe ton ridicat. Tanios părea chiar a fi cîştigat în politeţe. Era însă politeţea celui ce se simte străin.

La şcoala preotului, lucrurile stăteau la fel. Era foarte atent la orele de caligrafie şi de catehism, răspundea corect atunci cînd buna Butros îi punea întrebări, dar de îndată ce suna clopoţelul, se îndepărta cît mai iute, evitînd să treacă prin Biata, strecurîndu-se pe poteci puţin umblate, pentru a cutreiera departe de priviri pînă la căderea nopţii.

Astfel, într-o zi, mergînd drept în faţa lui pînă în preajma tîrguşorului Dayrun, zări la oarecare distanţă un alai care se apropia, un personaj călare, cu un servitor care umbla

pe jos ţinînd calul de frîu, iar jur-împrejur făcînd cerc încă vreo zece călăreţi, garda sa, după cum părea să fie. Toţi aveau puşti şi purtau bărbi lungi ce se vedeau de departe.

II

Pe acel personaj Tanios îl mai întîlnise deja de două sau trei ori, mereu în împrejurimile Dayrunului, fără să-l salute vreodată. Acesta era consemnul în sat. Celui proscris nu i se adresa cuvîntul.

Rukoz, fostul intendent al castelului. Chiar acela căruia Gerios îi luase locul cam cu cincisprezece ani în urmă. Şeicul îl acuzase că-şi însuşise produsul vînzării recoltelor ; erau într-un anume sens banii seniorului, din moment ce era vorba de partea din recoltă pe care i-o datorau fermierii; dar erau şi banii ţăranilor, de vreme ce trebuiau să servească la plata impozitului, miri. Din cauza acestei ticăloşii, toţi sătenii fuseseră nevoiţi să plătească în anul acela o contribuţie suplimentară. Asta trebuie spus pentru a înţelege că ostilitatea lor faţă de fostul intendent era motivată atît prin ascultarea pe care i-o datorau şeicului, cît şi prin propriile lor resentimente. Omul fusese de altfel constrîns să se expatrieze vreme îndelungată. Nu numai din sat şi din vecinătate, ci din tot cuprinsul Muntelui, şeicul jurîndu-şi să pună mîna pe el. Aşadar Rukoz fusese nevoit să fugă pînă în Egipt, iar cînd Tanios îl întîlnise, era întors în ţară abia de trei ani. înapoierea lui fusese remarcată, deoarece cumpărase, chiar la marginea domeniului şeicului, terenuri vaste pe care plantase duzi pentru cultura viermelui-de-mătase şi clădise o casă şi o creşcătorie de viermi-de-mătase. Cu ce bani ? Sătenii nu aveau

nici o îndoială în privinţa asta, banii lor fuseseră fructificaţi pe malurile Nilului de banditul ăsta!

Toate astea nu constituiau totuşi decît o versiune a faptelor; Rukoz avea o alta, pe care Tanios o auzise deja şuşotită la şcoala din sat; istoria cu furtul nu fusese decît un pretext născocit de şeic pentru a-şi discredita fostul colaborator şi a-l împiedica să se întoarcă la Kfaryabda; adevărata pricină a rupturii lor era că stăpînul încercase s-o seducă pe nevasta lui Rukoz şi că acesta se hotărîse să plece de la castel spre a-şi salva onoarea.

Cine spunea adevărul? Tanios admisese mereu fără nici o şovăială versiunea şeicului, pentru nimic în lume n-ar fi vrut să se arate amabil cu proscrisul, ar fi avut impresia că trădează! însă lucrurile îi apăreau acum într-o cu totul altă lumină. Era ceva atît de greu de închipuit că şeicul ar fi încercat s-o seducă pe nevasta lui Rukoz? Şi n-ar fi putut el oare inventa povestea aceea cu deturnarea de bani spre a evita ca satul să-i dea dreptate intendentului său şi pentru a-l constrînge pe acesta să-şi ia lumea în cap?

Pe măsură ce cortegiul se apropia, Tanios se simţea cuprins de un elan al inimii pentru omul ce cutezase să părăsească bogatul castel trîntind poarta în urma lui spre a-şi cruţa onoarea, omul acela care ocupase aceleaşi funcţii ca şi Gerios, dar care nu se resemnase să se facă una cu pămîntul pînă la sfîrşitul zilelor sale, ci, dimpotrivă, preferase să se exileze, pentru a se întoarce să-l sfideze pe şeic chiar la marginile moşiei lui.

în ziua în care fostul intendent se întorsese în ţinut, stăpînul din Kfaryabda poruncise supuşilor săi să-l prindă pe loc şi să i-l aducă. Dar Rukoz avusese grijă să se înarmeze cu o scrisoare de protecţie de la emirul Muntelui, cu o alta purtînd semnătura viceregelui Egiptului şi cu o

a treia scrisă chiar de mîna patriarhului, documente pe care avea grijă să le arate oricui; şeicul nu era în stare să înfrunte toate aceste înalte autorităţi la un loc, aşa că fusese nevoit să-şi înghită mînia şi chiar şi un pic din demnitate.

Pe de altă parte, nevoind să se bizuie doar pe protecţiile scrise şi temîndu-se să nu cadă victimă vreunei lovituri îndrăzneţe, fostul intendent îşi formase un grup de aproximativ treizeci de oameni pe care-i plătea bine şi pe care-i înarmase cu arme de foc; trupa asta asigura paza proprietăţii lui şi-l escorta de îndată ce pleca de acasă.

Tanios observa acum alaiul cu încîntare, se delecta cu spectacolul acesta al bogăţiei şi puterii, iar cînd ajunse în dreptul lui strigă cu o voce plină de satisfacţie:

— Bună ziua, khweja Rukoz!

O haimana venită din Kfaryabda ce i se adresa atît de respectuos şi cu un asemenea zîmbet! Fostul intendent porunci gărzilor să se oprească.

— Cine eşti, tinere?

— Mă cheamă Tanios, fiul lui Gerios.

— Fiul lui Gerios, intendentul castelului?

Băiatul dădu din cap, iar Rukoz făcu la fel, de mai multe ori la rînd, neîncrezător. Chipul lui năpădit de o barbă căruntă şi ciupit de vărsat fu cuprins de un tremur de emoţie. Trecuseră cu siguranţă ani de zile de cînd nici un sătean nu-i mai urase ziua bună...

— Unde te duci?

— Nicăieri. Am ieşit de la şcoală şi aveam chef să stau să chibzuiesc, aşa că am pornit-o drept înainte.

Oamenii din escortă nu se putură împiedica să nu facă haz cînd auziră cuvintele „să chibzuiesc", dar stăpînul le făcu semn să tacă, înainte de a-i spune băiatului:

— Dacă n-ai o destinaţie precisă, poate că mă onorezi cu o vizită...

— Onoarea este de partea mea, zise Tanios foarte ceremonios.

Fostul intendent porunci suitei uluite să facă imediat cale-ntoarsă şi trimise în grabă pe unul dintre călăreţi la notabilitatea la care se ducea:

— Spune-i că a intervenit ceva şi că vizita rămîne pe mîine.

Oamenii lui Rukoz nu pricepeau că-şi putea schimba planurile pur şi simplu pentru că băieţaşul ăsta îi spusese că era liber... Nu puteau pricepe cît de mult suferea stăpînul lor pentru că fusese pus la stîlpul infamiei de către sat şi ce reprezenta pentru el faptul că un locuitor din Kfaryabda, fie el şi un băieţandru, accepta să-l salute şi să-i treacă pragul casei. Il instala aşadar la locul de onoare, îi oferi cafea şi dulciuri, îi vorbi de trecut, de conflictul lui cu şeicul, evocînd felul în care acesta o sîcîise pe soţia lui, nefericita lui soţie care murise mai apoi în floarea vîrstei, după naşterea unicei sale fiice, Asma, pe care Rukoz o chemă pentru a i-o prezenta şi pe care Tanios o strînse lîngă el aşa cum oamenii mari îmbrăţişează copiii.

„Proscrisul" vorbea, vorbea, cu o mînă pe umărul cinstitului oaspete, cu cealaltă gesticulînd pentru a-şi sprijini spusele:

— Nu poţi avea doar ambiţia să pupi zi de zi mîna fiului şeicului, aşa cum taică-tău pupă mîna şeicului. Trebuie să te instruieşti şi să te îmbogăţeşti dacă vrei să trăieşti pentru tine însuţi. Mai întîi studiile, apoi banii. Nu invers. Cînd vei avea bani, nu vei mai avea răbdarea şi nici vîrsta pentru a studia. Mai întîi studiile, dar adevărate studii, nu doar la şcoala acestui preot cumsecade! Apoi vei veni să munceşti cu mine. Tocmai construiesc noi crescătorii de viermi-de-mătase, cele mai mari de pe întreg Muntele, şi n-am nici fiu, nici nepot care să-mi poată

urma. Am cincizeci de ani trecuţi şi chiar dacă m-aş recăsători şi aş avea în sfîrşit un fiu, nu voi avea niciodată timpul de a-l pregăti pentru a-mi urma. Cerul te-a scos în calea mea, Tanios...

Intorcîndu-se în sat, băiatul lăsa să-i umble încă prin cap frazele acelea. Şi chipul i se lumina. Ziua asta avea pentru el gustul revanşei. Fără îndoială că îi trădase pe ai săi pactizînd cu proscrisul, dar sentimentul ăsta de a-i fi trădat îl reconforta. De paisprezece ani satul întreg împărtăşea o taină pe care doar el nu trebuia s-o ştie, un secret îngrozitor ce nu-l privea totuşi decît pe el şi care-l afecta în carnea sa! Acum, justă răsturnare de situaţie, el era cel care deţinea un secret din care satul întreg era exclus.

De data asta nu mai încercă să evite să treacă prin Biata, îşi impuse chiar s-o traverseze prin centru, bocănind zgomotos, salutîndu-i cu un gest grăbit pe cei pe care-i întîlnea.

După ce trecu de fîntînă şi porni să urce treptele care duceau la castel, se întoarse, îşi plimbă privirea peste piaţa din mijlocul satului şi îşi dădu seamă că gloata era acolo mai densă decît de obicei, iar discuţiile păreau mai însufleţite.

îşi închipui pe moment că „trădarea" sa era deja cunoscută; însă alta era vestea pe care o comentau oamenii: şeica murise în urma lungii ei boli, un trimis venise să anunţe acest lucru în seara aceea, iar şeicul se pregătea să plece spre marele Jord însoţit de cîteva notabilităţi, pentru a asista la funeralii.

Nimeni în sat nu se prefăcea că e trist. Desigur, femeia asta fusese înşelată, batjocorită pe faţă, desigur, căsătoria ei nu fusese altceva decît o încercare umilitoare, dar de la

ultima „vizită", nimeni nu mai voia să-i acorde nici cea mai mică circumstanţă atenuantă. Ce-o făcuse soţul ei să îndure în cursul puţinilor ani de viaţă comună era, dacă dădeai crezare oamenilor adunaţi în Biata, tot ce merita „şeica lăcustelor"; şi chiar în clipa în care trebuia să fie îngropată, unele femei din sat n-aveau pe buze decît această hidoasă imprecaţie: „De-ar afunda-o Dumnezeu şi mai adînc în pămînt!"

Şoptită foarte încet, căci şeicul n-ar fi apreciat o astfel de înverşunare. Părea mai compătimitor, şi în orice caz mai demn. Cînd mesagerul îi adusese vestea, îi convocase pe sătenii cei mai de vază pentru a le spune:

— Soţia mea v-a dăruit restul anilor ei. Ştiu ce am avut de suferit în urma celor înfăptuite de rudele răposatei, dar în faţa morţii lucrurile astea se uită. Vreau să mă însoţiţi pentru a asista la înmormîntare, iar dacă cineva de acolo rosteşte o vorbă nepotrivită, n-am auzit nimic, sîntem surzi, ne facem datoria, apoi ne întoarcem acasă.

Mulţimea îi primi cu răceală în Jord, dar nimănui nu i s-a adus vreo ofensă.

La înapoiere, şeicul anunţă trei noi zile de condoleanţe, de data asta la el, la castel; pentru bărbaţi, în Sala Coloanelor, iar pentru femei, în încăperea în care şeica obişnuia să se aşeze înconjurată de sătence, care veneau să-şi afle adăpost în preajma ei împotriva asiduităţilor stăpînului, o cameră mare cu pereţii goi, fără alte mobile în afară de nişte banchete joase acoperite cu ţesături albastre din bumbac.

Dar cine avea să primească aceste condoleanţe ? Autorul Cronicii munteneşti ne explică: „Răposata neavînd în sat în ziua aceea nici mamă, nici soră, nici fiică, nici cumnată, rolul de gazdă îi revenea soţiei intendentului de la castel".

Om de treabă, călugărul nu comentează acest lucru, ne lasă nouă grija de a ne închipui atmosfera ce avea să domnească acolo atunci cînd tărăncile, venite din pură convenienţă socială, înveşmîntate în negru sau alb, dar fără doliu în inimă, aveau să intre în încăpere, să se întoarcă spre locul pe care-l ocupa odinioară castelana şi să descopere că acolo stătea Lamia, trebuind atunci să se îndrepte spre ea şi să se aplece pentru a o săruta spunînd : „Să-ţi dea Dumnezeu puterea de a suporta această nenorocire !" sau: „Ştim cît de mult suferi!" sau vreo altă minciună de circumstanţă. Cîte dintre aceste femei ştiuseră să îndeplinească acest ritual plin de capcane cu toată seriozitatea şi demnitatea? Asta, cronicarul nu o mai spune.

Lucrurile se petrecură cu totul altfel în încăperea bărbaţilor. Nici aici nu se lăsa nimeni înşelat de sentimentele vecinilor, dar nu se punea problema de a nu respecta aparenţele. Din consideraţie faţă de şeic şi încă şi mai mult din cauza fiului său, Raad, în vîrstă de cincisprezece ani, pe care-l adusese cu el din marele Jord, singura persoană care era sincer îndoliată. Sătenii - şi chiar propriul său tată - se uitau la el ca la un străin. Ceea ce într-adevăr şi era, din moment ce nu mai pusese piciorul în sat de la vîrsta de un an; familia mamei sale nu-l încuraja în direcţia asta, iar şeicul nu prea îndrăznea să insiste de teamă ca socrul său să nu se hotărască să-l „escorteze" în felul său...

Descoperirea acestui tînăr a fost o încercare pentru oamenii din Kfaryabda. O încercare reînnoită de fiecare dată cînd deschidea gura şi se auzea accentul din Jord, accentul detestat al „lăcustelor". Prin forţa lucrurilor doar acolo trăise. „Numai Dumnezeu ştie ce se ascunde îndărătul acestui accent, îşi spuneau unii altora, şi tot ce i-a

vîrît maică-sa în cap în legătură cu satul." Oamenii nu se gîndiseră niciodată la asta atîta timp cît Raad era departe, însă ei descopereau acum că stăpînul lor, care mergea pe şaizeci de ani, putea dispărea a doua zi, lăsîndu-şi pămînturile şi oamenii pe mîini duşmane.

Dacă şeicul era la rîndu-i îngrijorat, nu lăsa să se vadă nimic şi-l trata pe fiul său ca pe bărbatul care devenea şi ca pe moştenitorul care era de fapt. După ce-l instalase la stînga sa pentru a primi condoleanţele, îi spunea uneori numele celor ce intrau şi-l supraveghea cu coada ochiului pentru a verifica dacă observase cum se cuvine gesturile tatălui său şi dacă ştiuse să le reproducă întocmai.

Căci nu era suficient să-l întîmpine pe fiecare vizitator potrivit rangului său, mai trebuia să fie respectate şi nuanţele poziţiei lui. Pe fermierul Bu-Nassif, care încercase cîndva să trişeze în legătură cu părţile din recoltă, trebuia să-l lase să se încovoaie, să ia mîna stăpînului într-ale sale, s-o sărute apăsat, apoi să se ridice. Faţă de fermierul Tubiyya, cinstit slujitor al familiei seniorului, se cuvenea, o dată ce sărutase mîna stăpînului, să se prefacă, apucîndu-l de cot, că-l ajută să se ridice.

Cît despre fermierul Şalhub, vechi tovarăş de luptă şi de vînătoare, avea şi el să se aplece, dar cu o imperceptibilă încetineală, aşteptîndu-se să-l vadă pe stăpîn că-şi trage mîna, apoi că-l ajută să se ridice îmbrăţişîndu-l scurt; se putea duce atunci să ia loc netezindu-şi mustaţa. Dacă era vorba de fermierul Ayyub, care se îmbogăţise şi care tocmai îşi clădise o casă la Dayrun, trebuia de asemenea să-l ajute să se ridice îmbrăţişîndu-l scurt, dar abia după ce atinsese cu buzele degetele stăpînului.

Astea erau regulile pentru fermieri, şi mai existau şi alte norme pentru oamenii de la oraş, pentru preot, notabilităţi, tovarăşi de arme, cei de acelaşi rang, slujitorii castelului...

Erau cei al căror nume trebuia rostit, cei a căror formulă de consolare trimitea la altă formulă ce-i privea, evident nu aceeaşi pentru toţi şi nu rostită cu aceeaşi intonaţie.

Şi apoi mai erau şi cazuri mai deosebite, cum ar fi cel al lui Nader, catîrgiu şi neguţător ambulant, alungat de la castel cu patru ani mai înainte şi care profita de ocazie pentru a dobîndi iertarea. Venise să se amestece în mulţime, cu un aer mai îndurerat decît era necesar; şeicul murmurase atunci o frază lungă la urechea fiului său; apoi catîrgiul se apropiase, cu spinarea încovoiată, apucase mîna şeicului, o dusese la buze şi o ţinuse aşa un lung moment.

Dacă stăpînul n-ar fi dorit o astfel de împăcare, lucru excepţional într-o perioadă de doliu, s-ar fi întors cu spatele făcîndu-se că vorbeşte cu Gerios, care se afla îndărătul lui, şi ar fi continuat să-l ignore pe acest personaj pînă ce se retrăgea sau ar fi fost „ajutat" s-o facă. Dar şeicul n-ar fi putut adopta o asemenea atitudine decît în caz de greşeală extrem de gravă, de pildă dacă un individ ca Rukoz, considerat de stăpîn hoţ şi mişel, ar fi venit liniştit să se facă iertat plătind un preţ mic. Greşeala comisă de Nader nu avea „tot atîtea carate", cum se spune în sat; de aceea şeicul, după ce-l lăsă astfel suspendat deasupra mîinii sale preţ de cîteva secunde, sfîrşi prin a-l atinge pe umăr cu un oftat de oboseală.

— Dumnezeu să te ierte, Nader, dar ce limbă ascuţită ai!

— Aşa m-am născut, înălţimea Voastră!

In ochii stăpînului, catîrgiul se făcuse vinovat de o gravă impertinenţă. Fusese un oaspete obişnuit al castelului, unde erau apreciate conversaţia şi ştiinţa lui de carte; era într-adevăr unul dintre oamenii cei mai învăţaţi de pe Munte, chiar dacă înfăţişarea şi meseria lui nu lăsau să se ghicească acest lucru. Mereu pîndind o veste

sau o noutate, trăgea bucuros cu urechea la clienţii săi cei mai instruiţi. Dar şi mai mare plăcere avea de a se asculta pe sine însuşi şi nu se sinchisea de calitatea auditoriului.

Oamenii spun că se aşeza călare pe catîrcă, sprijinind o carte de ceafa animalului, şi că străbătea astfel drumurile. Cînd auzea vorbindu-se de vreo lucrare ce-l interesa, în arabă sau în turcă - singurele limbi în care citea cu uşurinţă - era gata să plătească un preţ mare pentru a o dobîndi. Avea obiceiul să spună că din acest motiv nu se însurase niciodată, căci nici o femeie n-ar fi vrut un bărbat care cheltuia fiecare piastru pe care-l cîştiga pentru a cumpăra cărţi. Bîrfele satului vorbeau de altceva, o preferinţă pentru efebi, dar nu fusese niciodată prins asupra faptului. Oricum, dacă şeicul fusese supărat pe el, nu era din cauza acestor porniri nemărturisite, ci din pricina Revoluţiei franceze.

Nader fusese încă din copilărie un admirator absolut al acesteia; în schimb, şeicul şi cei de acelaşi rang nu văzuseră în ea decît un lucru abominabil, o rătăcire din fericire trecătoare; francezii „noştri" şi-au pierdut capul, spuneau ei, dar Dumnezeu nu întîrziase să „ni-i pună pe calea cea bună". O dată sau de două ori, catîrgiul făcuse aluzii la abolirea privilegiilor, şeicul replicase pe un ton ambiguu, pe jumătate comic, pe jumătate ameninţător, iar oaspetele său nu mai insistase. Dar într-o zi, plecat să-şi vîndă marfa de proastă calitate dragomanului de la consulatul Franţei, recoltase o ştire atît de extraordinară că nu avusese puterea s-o păstreze doar pentru el. Era în 1831, în Franţa avusese loc în anul precedent o schimbare de regim, Ludovic Filip urcase pe tron.

— înălţimea Voastră nu va ghici niciodată ce mi-a povestit un francez săptămîna trecută.

— Goleşte-ţi sacul, Nader!

— Tatăl noului rege era un partizan al Revoluţiei şi a votat chiar moartea lui Ludovic XVI!

Catîrgiul era sigur că marcase un punct în interminabila lor dezbatere. Chipul lui mare şi spîn strălucea de mulţumire. însă şeicul nu luase lucrurile în glumă. Se ridicase în picioare pentru a striga:

— în casa mea nu se rostesc astfel de cuvinte. Ieşi şi să nu mai pui vreodată piciorul aici!

Pentru ce această reacţie? Gebrayel, care mi-a relatat acest episod, era uimit. Cu siguranţă că şeicul socotise cuvintele lui Nader ca foarte necuviincioase, impertinente, poate că i se păruseră şi subversive în prezenţa supuşilor săi. îl şocase oare informaţia însăşi? O considerase injurioasă pentru noul rege al francezilor? I se păruse oare tonul ofensator? Nimeni nu cutezase să-l întrebe, catîrgiul mai puţin decît oricine, iar acum îşi muşca mîinile, deoarece satul ăsta era satul lui, avea aici casa şi cărţile, cît despre şeic, el făcea parte dintre cei mai generoşi clienţi. De aceea profitase de primele condoleanţe pentru a veni să se facă iertat.

în legătură cu acest om, n-am spus lucrul cel mai important: el este autorul singurei lucrări care cuprinde o explicaţie plauzibilă referitoare la dispariţia lui Tanios-&iş&.

Nader avea într-adevăr obiceiul să noteze într-un caiet observaţii şi maxime ce-i aparţineau, lungi sau succinte, transparente sau sibilinice, în general în versuri sau într-o proză cam manieristă.

Mai multe dintre aceste texte încep cu „l-am spus lui Tanios" sau „Tanios mi-a spus", fără să se poată stabili cu certitudine dacă asta reprezintă un artificiu de prezentare sau rezumatul unor conversaţii autentice.

Fără îndoială că aceste scrieri nu erau menite ca atare publicării. Oricum, abia la mult timp de la moartea lui

Nader, un universitar a dat peste ele şi le-a publicat sub un titlu pe care l-am tradus prin înţelepciunea catîrgiului; voi recurge adesea la această preţioasă mărturie.

III

Abia iertat, catîrgiul se şi dusese să se aşeze lîngă Tanios, pentru a-i şopti la ureche:

— Scîrboasă viaţă! Să fii nevoit să pupi mîini ca să nu-ţi pierzi mijloacele de trai!

Tanios aprobă discret. Cu ochii ţintă la grupul format din şeic, fiul său şi, cu un pas în urma lor, Gerios, făcea exact aceeaşi reflecţie, întrebîndu-se mai cu seamă dacă, peste cîţiva ani, nu se va pomeni şi el în aceeaşi poziţie ca intendentul, încovoiat, servil, pîndind poruncile lui Raad. „Mai bine mor", se jură el, iar buzele îi tremurară, atît de puternic fremăta furia în el.

Nader se apropie şi mai mult:

— Era ceva, Revoluţia franceză, toate capetele alea de şeici care cădeau!

Tanios nu reacţiona. Catîrgiul se agită pe scaun, de parcă se afla pe spatele catîrcii, iar aceasta nu se grăbea să înainteze. Şi, aidoma unei şopîrle, îşi răsucea gîtul pentru a scormoni în acelaşi timp cu privirea şi covorul de pe jos şi arcadele tavanului şi pe gazde şi pe oaspeţi, împărţind în dreapta şi-n stînga strîmbături şi clipiri din pleoape. Apoi se aplecă din nou spre tînărul său vecin.

— Nu-i aşa că fiul şeicului cam aduce a bandit?

Tanios zîmbi uşor. Dar îşi însoţi zîmbetul de un avertisment :

— Ai să fii alungat pentru a doua oară!

în aceeaşi clipă, ochii băiatului se încrucişară cu cei ai lui Gerios, care-i făcu semn să vină că să-i vorbească.

— Nu sta lîngă Nader! Du-te şi vezi dacă maică-ta are nevoie de ceva!

în timp ce Tanios se întreba dacă să dea ascultare sau să sfideze ducîndu-se să-şi reia locul, de afară se auzi zgomot. Cineva veni să şoptească vreo cîteva vorbe la urechea şeicului, care se îndreptă spre ieşire făcîndu-i semn lui Raad să-l urmeze. Gerios veni după ei.

Sosea un oaspete însemnat, iar tradiţia cerea ca să i se iasă în întîmpinare. Era Said beyk, senior druz din satul Sahlain, înveşmîntat într-o lungă abaya cu dungi bine conturate, care cădea de la umeri pînă la pulpe, scoţîndu-i în evidenţă chipul maiestuos împodobit cu o mustaţă blondă.

Potrivit tradiţiei, începu prin a spune:

— S-a răspîndit o veste, numai de n-ar fi adevărată!

Şeicul dădu răspunsul cuvenit:

— Cerul ne-a pus la încercare!

— Nu uitaţi că aveţi alături de voi fraţi care să vă sprijine în aceste încercări.

— De cînd te cunosc, Said beyk, cuvîntul vecin e mai plăcut urechilor mele decît acela de frate.

Formule, dar nu doar formule, şeicul nu avusese decît necazuri cu propriile sale rubedenii, în vreme ce relaţiile cu vecinul său erau fără pată de douăzeci de ani. Cei doi bărbaţi se luară de braţ şi intrară amîndoi odată.

Şeicul îşi instala oaspetele în dreapta sa şi-l prezentă lui Raad prin aceste cuvinte:

— Ţine minte că în ziua în care eu voi muri, ai aici un alt tată care să vegheze asupra ta!

— Fie ca Domnul să-ţi lungească zilele, şeicule Francis!

Iarăşi formule. Dar ajunseră în cele din urmă şi la esenţial. La acel straniu personaj care stătea deoparte şi

pe care toţi cei de faţă îl cercetau din cap pînă-n picioare. Pînă şi în încăperea unde stăteau femeile se răspîndise zvonul, iar unele se grăbiseră să vină să-l vadă. Nu avea nici barbă, nici mustaţă şi purta un soi de pălărie turtită care îi acoperea ceafa şi urechile. Cele cîteva fire de păr care ieşeau de sub pălărie erau cărunte, aproape albe.

Said beyk îi făcu semn să vină mai aproape.

— Acest bărbat onorabil care mă însoţeşte este un pastor englez. A ţinut să-şi facă datoria cu acest dureros prilej.

— Să fie binevenit!

— A sosit la Sahlain pentru a se instala împreună cu soţia sa, o cinstită doamnă, şi nu avem decît motive de bucurie pentru prezenţa lor aici.

— Sîngele tău nobil vorbeşte prin gura ta, Said beyk! spuse pastorul în arabă, acea limbă arabă un pic pompoasă a orientaliştilor.

Remarcînd privirea admirativă a şeicului, Said beyk explică:

— Reverendul a trăit şapte ani la Alep. Şi după ce a cunoscut această frumoasă metropolă, în loc să meargă la Istanbul sau la Londra, a ales să trăiască în umilul nostru sat, Dumnezeu îl va răsplăti pentru sacrificiul său!

Pastorul se pregătea să răspundă, cînd şeicul îi arătă un loc unde să se aşeze. Nu foarte aproape de el, ceea ce n-ar fi uimit pe nimeni, dat fiind caracterul excepţional al unei astfel de vizite, ci un pic mai departe, pe o latură a sălii. Căci, la drept vorbind, ceea ce şeicul tocmai auzise cunoştea deja - tot ce se petrecea la Sahlain era cunoscut la Kfaryabda înainte de căderea nopţii, iar sosirea unui englez, pastor sau nu, pentru a se instala în ţinut nu era un eveniment obişnuit. Acum, şeicul avea nevoie să ştie mai multe, fără ca reverendul să poată auzi. Capul lui şi

cel al lui Said beyk se aplecară unul spre celălalt, fiecare dintre cei de faţă putînd astfel aprecia cît de mare le era complicitatea:

— Mi s-a spus că are de gînd să deschidă o şcoală.

— Da, i-am împrumutat o clădire. Noi nu avem şcoală la Sahlain şi doream de ceva timp să existe una. Chiar şi fiii mei se vor duce acolo, a promis că-i învaţă engleză şi turcă, pe lîngă poezie arabă şi retorică. N-aş vrea să vorbesc în locul lui, dar cred că speră mult ca şi fiul tău să meargă la şcoala asta.

— Nu cumva, întîmplător, încearcă să ne convertească fiii?

— Nu, am vorbit deja despre acest lucru şi mi-a făgăduit că n-o va face.

— Aşadar, ai încredere în el?

— Am încredere în inteligenţa lui. Dacă ar încerca să ne convertească fiii, ar fi alungat din sat în clipa următoare, de ce ar face o asemenea stîngăcie?

— Cu copiii tăi şi cu al meu, e adevărat, nu va îndrăzni. Dar va dori să ne convertească ţăranii.

— Nu, şi asta mi-a făgăduit.

— Dar atunci, pe cine va converti?

— Nu ştiu, pe cîţiva copii de negustori, pe cîţiva ortodocşi... Mai e şi Yaacub evreul cu familia lui.

— Dacă izbuteşte să-mi convertească croitorul, atunci am să zic şi eu că asta da ispravă... Dar nu cred că treaba asta va fi pe placul lui buna Butros; pentru el, un evreu e mai bun decît un eretic!

Preotul stătuse acolo toată dimineaţa, apoi plecase cu un ceas mai înainte, luîndu-şi rămas-bun de la şeic şi de la întreaga asistenţă. Dar iată că se întorsese, cineva probabil îl înştiinţase că lupul se afla la stînă, aşa că dăduse fuga. îşi reluase locul şi se holba fără jenă la pastorul cu pălăria lui cea caraghioasă.

— De fapt, reluă Said beyk, n-am impresia că reverendul încearcă să convertească oamenii.

— Aha, zise şeicul, pentru prima oară surprins.

— Vrea mai cu seamă să nu fim porniţi împotriva lui, iar el nu va face nimic ce ne-ar putea pune în încurcătură.

Şeicul se aplecă ceva mai mult.

— Poate că e spion.

— M-am gîndit şi eu la asta. Dar nu deţinem noi la Sahlain secretele sultanului. Doar nu va scrie consulului său că vaca lui Halim a fătat doi viţei!

Cei doi cumetri începură să rîdă, un rîs ce venea din fundul gîtlejului, respirînd totodată sacadat şi ţinîndu-şi buzele şi fălcile încleştate pînă la durere, respectînd expresia cerută de doliu. Privirile li se încrucişară cu privirea pastorului, care le adresă un zîmbet respectuos, la care ei răspunseră dînd din cap binevoitori.

Cînd, după un ceas, Said beyk se ridică pentru a pleca, şeicul îi spuse:

— Proiectul pastorului nu-mi displace. Am să mă gîndesc. Azi e marţi... dacă vine să mă vadă vineri dimineaţă, va avea răspunsul meu.

— Nu te grăbi, şeicule, îi voi spune să vină mult mai tîrziu, dacă doreşti.

— Nu, nu e cazul, joi seară hotărîrea mea va fi luată şi i-o voi comunica negreşit a doua zi.

Cînd şeicul se întorsese la locul său, după ce-şi însoţise oaspeţii de seamă pînă în faţa castelului, preotul ocupase alături de el locul de onoare.

— Un pastor englez în satul nostru! După cum zice proverbul, cine trăieşte mult vede multe! Va trebui să vin să aghesmuiesc tot castelul pentru a-l purifica mai înainte să se întîmple vreo nenorocire.

— Aşteaptă, buna, nu-ţi risipi agheasmă. Pastorul se întoarce să mă vadă vineri, şi atunci ai să poţi să vii de-adevărat cu mănunchiul de isop în loc să te deranjezi de două ori!

— A venit azi şi mai vine iar peste trei zile!

— Da, probabil că i-a plăcut atmosfera satului.

Preotul începu să fornăie ostentativ.

— Să fie aerul nostru amestecat cu miros de pucioasă ?

— Greşeşti, buna, se pare că e un om cucernic.

— Şi ce-a venit să facă aici omul ăsta cucernic?

— Să-şi prezinte condoleanţele, ca toată lumea!

— Da' vineri, pentru ce mai vine? Tot pentru condoleanţe? A prevăzut cumva un alt deces? Al meu, poate?

— Să ne ferească Dumnezeu! Omul ăsta va deschide o şcoală la Sahlain...

— Ştiu asta.

— ...şi a venit pur şi simplu ca să-mi propună să-mi trimit fiul acolo!

— Doar atît! Şi care a fost răspunsul înălţimii Tale ?

— Am spus că mă voi gîndi pînă joi seara. Şi că-mi voi da răspunsul vineri.

— Pentru ce joi seară?

Pînă atunci şeicul avusese un zîmbet uşor batjocoritor, îl amuza să-l tachineze pe preot. Insă chipul i se făcu deodată mai sever.

— Am să-ţi explic totul, buna, ca să nu-mi reproşezi mîine că te-am luat pe nepregătite. Dacă joi, pînă la apusul soarelui, patriarhul tău încă n-a venit să-şi prezinte condoleanţele, îmi voi trimite fiul la şcoala englezilor.

Trecuseră paisprezece ani - de la naşterea lui Tanios - de cînd prelatul nu ne mai vizitase satul. Ţinuse pînă la capăt partea şeicăi, poate pentru că fusese considerat responsabil de această căsătorie dezastruoasă şi pentru că-i purta pică şeicului că-l pusese într-o astfel de încurcătură.

Se arătase atît de părtinitor în acest conflict, atît de insensibil la suferinţele sătenilor cînd cu expediţia oamenilor din marele Jord, încît, fără nici o consideraţie pentru barba sa albă sau pentru rangul său, i se agăţase aceeaşi poreclă ca şi protejatei sale; „patriarhul lăcustelor" îşi promisese atunci să nu mai pună piciorul în Kfaryabda.

Se resemnaseră cu absenţa lui. Era un lucru de bun gust să se spună că se lipseau lesne de el, atît la sărbătoarea Crucii, cît şi la ceremoniile confirmării, cînd palma prelatului trebuia să lase pe obrazul adolescenţilor o amintire durabilă; cea a lui buna Butros rezolva voiniceşte treaba. N-are a face, soiul ăsta de blestem atîrna pe umerii credincioşilor; de fiecare dată cînd se întîmpla vreun deces, o boală gravă, pierderea unei recolte - acele nenorociri obişnuite care te fac să te întrebi „oare ce i-am făcut eu Cerului?" -, cearta cu patriarhul revenea în discuţie ca un cuţit răsucit într-o rană. Nu era momentul să i se pună odată capăt ? Condoleanţele astea nu erau ocazia potrivită pentru o împăcare?

La funeraliile şeicăi în marele Jord, prelatul, care prezida ceremonia, avusese în faţa cavoului cîte o vorbă de consolare pentru fiecare dintre membrii familiei. Cu excepţia şeicului. Care-şi făcuse totuşi uitate motivele de reproş, ale lui şi ale satului, pentru a se alătura familiei şi care era la urma urmei soţul defunctei.

Cu atît mai ofensat, cu cît familia soţiei şi notabilităţile din Kfaryabda fuseseră martori la această atitudine dispreţuitoare, şeicul se dusese pe dată să-l vadă pe ţîrcovnicul patriarhului spre a-i aduce la cunoştinţă, pe un ton aproape ameninţător, că prevăzuse trei zile de condoleanţe la castel şi că aştepta să-l vadă pe sayyedna patriarhul venind într-una dintre zile, în caz contrar...

De-a lungul acestei prime zile, în vreme ce vizitatorii defilau, şeicul nu răsucea în minte decît o singură întrebare: „Oare o să vină?" Şi îi reînnoi mesajul, spunîndu-i preotului:

— Dacă patriarhul tău nu vine, să nu cumva să-ţi treacă prin minte să mă condamni pentru ce am de gînd să fac.

Buna Butros dispăru din sat timp de două zile. Cu misiunea de a-şi încerca pentru ultima oară norocul, dar care nu avu nici un rezultat. Se întoarse spunînd că sayyedna era plecat prin satele marelui Jord şi că nu izbutise să dea de urma lui. E de asemenea cu putinţă să-l fi găsit, fără a fi izbutit să-l convingă. Astfel că joi seara, cînd şeicul părăsi sala unde primise condoleanţe înconjurat de ultimii vizitatori, nu se vedea nici o mitră patriarhală în zare.

Preotul dormi puţin în noaptea aceea. Două zile încheiate petrecute degeaba în şaua catîrcii îl lăsaseră frînt de oboseală, fără a-i îngădui să-şi potolească neliniştea.

— Şi încă, îi spuse el lui khuriyye, cu catîrca asta măcar ştii încotro mergi, ei nu i-ar fi dat prin minte să se îndrepte glonţ spre prăpastie. In timp ce şeicul şi patriarhul, dacă-i duc pe toţi creştinii în spate, se iau în schimb în coarne ca ţapii.

— Du-te să faci o rugăciune la biserică, îi spuse soţia sa. Dacă Dumnezeu e bun cu noi, o să pună încă de mîine o catîrcă la castel şi o alta la patriarhie.

A patra trecere

Şcoala pastorului englez

Sînt fericit să vă confirm, ca răspuns la scrisoarea dumneavoastră, că a existat într-adevăr, printre primii elevi ai şcolii din Sahlain, un anume Tanios Gerios din Kfaryabda.

întemeietorul aşezămîntului nostru, reverendul Jeremy Stolton, a venit să se instaleze pe Munte cu soţia sa, la începutul anilor 1830. Există în biblioteca noastră un cufăraş unde se păstrează arhiva sa, mai cu seamă, pentru fiecare an, efemeride presărate cu însemnări diverse, cît şi scrisori. Dacă doriţi să le consultaţi, sînteţi binevenit, veţi înţelege însă că nu poate fi vorba pentru noi de a le lăsa să iasă...

Extras dintr-o scrisoare a reverendului Ishaac, directorul actual al Şcolii engleze din Sahlain

I

Buna Butros nu se rugase probabil cu destulă fervoare, căci a doua zi cînd îşi făcu intrarea, cu barba zburlită, în Sala Coloanelor, şeicul era tot acolo, veşmîntul nu i se preschimbase în ham, urechile nu-i străpunseseră vîrful tichiei, iar sub mustaţa ce încărunţea, buzele şi maxilarele nu i se alungiseră…

Se vedea că era treaz de o bună bucată de vreme, poate că nu-şi găsise somnul din pricina propriilor frămîntări. Se aflau deja alături de el Gerios şi cîţiva săteni. Preotul îi salută pe cei de faţă cu un gest ursuz şi se aşeză lîngă intrare.

— Buna Butros, îl strigă şeicul pe un ton aproape jovial, vino mai aproape de mine, măcar atîta să facem şi să-l primim împreună.

Preotul trase nădejde o clipă. Poate că măcar una dintre rugile lui fusese împlinită!

— Deci vine!

— Bineînţeles că vine. De altfel, iată-l.

Se văzu nevoit să-şi uite iluziile. Nu patriarhul îşi făcea intrarea, ci pastorul. îşi salută gazda în cîteva meşteşugite formule arabe, sub privirea uluită a localnicilor. Apoi, la un semn al stăpînului, se aşeză.

— Cerul aranjează cum se cuvine lucrurile, buna, reverendul s-a aşezat tocmai pe locul pe care l-ai părăsit.

Dar preotul nu era în dispoziţie să aprecieze glumele. Il rugă pe şeic să vină să stea de vorbă cîteva clipe cu el între patru ochi, în liwan.

— Dacă am înţeles eu bine, înălţimea Ta a luat o hotărîre.

— Patriarhul tău e cel care a luat-o în locul meu, eu am făcut tot ce se putea face, am cugetul împăcat. Uită-te la mine, am eu ochii cuiva care n-a dormit?

— Poate că ai făcut tot ce trebuia, în ce-l priveşte pe sayyedna. Dar faţă de fiul tău, faci oare ce-ţi porunceşte datoria să faci? Poţi avea cu adevărat cugetul împăcat cînd îl trimiţi la oamenii aceia care-l vor pune să citească o evanghelie falsificată şi care n-o respectă pe Sfînta Fecioară şi nici pe sfinţi?

— Dacă Dumnezeu n-ar fi vrut ca eu să iau această hotărîre, i-ar fi poruncit patriarhului să vină să-şi arate barba la condoleanţe!

Buna Butros era stingherit cînd şeicul vorbea despre bărbi, şi încă şi mai mult cînd vorbea despre Dumnezeu, căci vorbele sale aveau atunci ceva exagerat de familiar. De aceea lansă, cu un aer plin de demnitate:

— Se întîmplă ca Dumnezeu să-şi îndrepte făpturile create pe drumul propriei lor pierzanii.

— Ar fi făcut asta cu un patriarh ? zise şeicul pe tonul cel mai prefăcut.

— Nu doar la patriarh mă gîndeam!

Discuţia lor odată terminată, preotul şi şeicul se întoarseră în Sala Coloanelor. Unde pastorul îi aştepta cu oarecare îngrijorare. Dar gazda sa îl linişti de la bun început.

— Am chibzuit bine. Fiul meu va merge la şcoala dumneavoastră, domnule reverend.

— Mă voi arăta demn de această onoare.

— Va trebui să-l trataţi la fel ca pe ceilalţi elevi, fără atenţii deosebite, şi să nu şovăiţi să-l snopiţi în bătaie dacă o merită. Dar am două pretenţii şi vă cer o promisiune aici de faţă cu martori. Prima, să nu i se vorbească de religie; va păstra credinţa tatălui său şi va merge în fiecare duminică la buna Butros aici de faţă pentru a învăţa catehismul.

— Vă făgăduiesc acest lucru, spuse pastorul, aşa cum am făcut-o cu Said beyk.

— A doua, eu mă numesc şeicul Francis, şi nu şeicul Ankliz, şi ţin ca în această şcoală să existe un dascăl de franceză.

— Şi asta vi-o făgăduiesc, şeicule Francis. Retorică, poezie, caligrafie, ştiinţe, turcă, franceză, engleză. Şi fiecare îşi păstrează religia.

— în condiţiile astea, nu mai am nimic de adăugat. Mă întreb chiar dacă buna Butros nu se gîndeşte acum să-şi trimită propriile odrasle la şcoala dumneavoastră, domnule reverend...

— Cînd o face plopul pere, mormăi preotul printre dinţi.

Apoi se ridică, îşi turti tichia pe creştet şi se retrase.

— Pînă or apărea perele alea, reluă şeicul, cunosc măcar un băiat care o să fie fericit să-mi însoţească fiul la şcoala asta. Nu-i aşa, Gerios?

Intendentul se învoi, ca întotdeauna, şi-i mulţumi stăpînului său pentru constanta sa bunăvoinţă faţa de el şi de ai săi. Dar în sinea lui, era mai mult decît rezervat. A-l retrage pe Tanios de la şcoala preotului, cumnatul său, pentru a-l trimite la englezul acela, şi a-şi atrage fulgerele Bisericii, nu era un lucru pe care să-l facă de bunăvoie. Cu toate astea, nu se putea nici opune voinţei stăpînului facînd mofturi în faţa favorurilor pe care acesta i le acorda.

îşi uită rezervele văzînd reacţia băiatului. Cînd îi spuse de sugestia şeicului, chipul i se lumină, iar Lamia crezu că a venit momentul să readucă o oarecare căldură în sînul familiei:

— Haide, nu-l îmbrăţişezi pe tatăl tău pentru vestea asta?

Şi Tanios îl îmbrăţişa, la fel ca pe maică-sa, aşa cum n-o mai făcuse de cînd cu incidentul de la fîntînă.

Măcar nu-şi reconsidera răzvrătirea. Avea, dimpotrivă, sentimentul că metamorfoza sa, provocată de vorbele nebunului şi manifestată prin vizita sa la Rukoz proscrisul, îi descătuşaseră existenţa. Ca şi cum Cerul aştepta din partea lui un act de voinţă pentru a-i deschide drumurile... Nu la şcoala pastorului se ducea, ci păşea pragul vastului univers, ale cărui limbi le va vorbi în curînd şi ale cărui taine le va dezlega.

Se afla încă acolo, cu Lamia şi Gerios, dar era departe, contempla scena pe care o trăia de parcă aceasta s-ar fi evocat deja de la sine în amintirea sa. Plutea dincolo de acel loc, dincolo de legăturile şi de resentimentele lui, dincolo de îndoielile cele mai sfîşietoare.

Tot atunci, la două coridoare distanţă, în clădirea principală a castelului, şeicul se istovea să-şi convingă fiul că nu va fi un lucru umilitor pentru el, chiar şi la cincisprezece ani, să meargă să înveţe şi altceva decît mînuirea armelor şi călăritul cailor.

— Dacă ai primi într-o zi, ca strămoşul nostru, un mesaj de la regele Franţei...

— Mi-aş pune secretarul să-l traducă.

— Şi dacă ar fi un mesaj confidenţial, ar fi oare înţelept ca secretarul tău să-i cunoască şi el conţinutul?

Pastorul Stolton avea să remarce curînd diferenţa dintre cei doi elevi care veneau în fiecare dimineaţă de la Kfaryabda,

un drum de aproape o oră dacă o luau pe scurtătură prin pădurea de pini. în însemnările sale calendaristice, efemeridele din anul 1835, se poate citi această apreciere: „Tanios. Un imens apetit pentru cunoaştere şi o inteligenţă vie, puse în pericol de salturile bruşte ale unui suflet chinuit". Apoi, două pagini mai încolo: „Singurul lucru care-l interesează profund pe Raad este să i se arate consideraţie pentru rangul său. Dacă unul dintre dascăli sau dintre elevi, în orice moment al zilei, i se adresează fără să rostească şi cuvîntul «şeic», se comportă ca şi cum n-ar fi auzit nimic sau începe să se uite îndărăt căutîndu-l din ochi pe calicul căruia i-ar putea fi adresate acele cuvinte. Ca elev, mă tem că face parte din categoria cea mai descurajantă dintre toate, cea a cărei deviză este: teach me ifyou can î1 Nici nu m-aş gîndi să mă lupt pentru ca el să continue să frecventeze aşezămîntul acesta dacă aş ţine seama doar de consideraţiile şcolare".

Această ultimă parte a frazei este aproape o mărturisire. Căci dacă pastorul era sincer preocupat de educarea tinerelor minţi, el nu era indiferent la politica din Orient a Preaînaltei Sale Maiestăţi.

Dar prin ce dracu' şcolarizarea unui adolescent dintr-un sat de pe Munte putea căpăta fie şi cea mai măruntă importanţă în ochii unei puteri europene? înţeleg că te poate face să rîzi sau să dai din umeri - mă îndîrjisem multă vreme eu însumi să pricep mai înainte de a consulta arhivele. Dar astea sînt faptele: prezenţa acelor ştrengari la şcoala pastorului Stolton era cunoscută şi a fost aprig comentată ajungînd pînă în biroul lordului Ponsonby, ambasadorul de pe lîngă Sublima Poartă, şi desigur că şi la Paris, la Camera deputaţilor, la iniţiativa lui Alphonse

1. învaţă-mă, dacă te ţin curelele! (engl.)

de Lamartine - „minunat, se indigna «profesorul» Gebrayel, greoiul ăla de Raad n-a auzit probabil niciodată vorbindu-se de contemporanul său Lamartine, însă Lamartine a auzit vorbindu-se de Raad!"

Prin ce minune? Trebuie spus că în anii aceia cancelariile europene erau preocupate de un eveniment excepţional : Mehmet-Ali paşa, viceregele Egiptului, începuse să construiască în Orient, pe ruinele Imperiului Otoman, o nouă putere ce avea să se întindă din Balcani pînă la izvoarele Nilului şi avea să controleze drumul spre India.

Asta, englezii n-o voiau în ruptul capului şi erau gata de orice pentru a o împiedica. Francezii, în schimb, vedeau în Mehmet-Ali pe omul providenţial care avea să scoată Orientul din letargie şi să clădească un Egipt nou luînd tocmai Franţa drept model. Adusese medici francezi, ingineri francezi şi numise chiar în statul-major al armatei sale pe un fost ofiţer al lui Napoleon. Diverşi utopişti francezi se duseseră să trăiască în Egipt cu speranţa că vor construi acolo prima societate socialistă şi ducînd cu ei proiecte nemaiauzite - cum ar fi acela de a străpunge un canal de la Mediterana pînă la Marea Roşie. Categoric, paşa ăsta avea de partea sa tot ce le putea plăcea francezilor. Şi apoi, dacă-i irita în asemenea măsură pe englezi, nu putea fi cu totul rău. După cum nu se punea problema de a lăsa Londra să se descotorosească de el.

In această luptă între uriaşi, cît puteau să atîrne în balanţă oamenii din satul meu şi - mai ales - cei doi elevi ai pastorului englez?

Mai mult decît s-ar putea închipui. S-ar fi putut spune că numele lor erau săpate pe braţul balanţei şi că era de ajuns să te apleci un pic pentru a le citi. Asta făcuse lord Ponsonby. Se aplecase peste hartă, apoi pusese degetul pe un loc anume: aici se va face sau se va strica imperiul lui Mehmet-Ali, aici se va da lupta!

Căci imperiul ăsta pe cale de a se constitui avea două aripi: una la nord - Balcanii şi Asia Mică; cealaltă la sud - Egiptul şi ţinuturile dependente. între cele două, o singură legătură, prin lungul drum de coastă care mergea de la Gaza la Alexandretta, trecînd prin Haifa, Acra, Saida, Beirut, Tripoli, Latakia. Este vorba de o fîşie de teren cuprinsă între mare şi Munte. Dacă aceasta putea scăpa controlului viceregelui, drumul devenea impracticabil, armata egipteană era despărţită de ariergardă, noul imperiu era rupt în două. Născut mort. Astfel că de la o zi la alta, toate cancelariile nu mai avură ochi decît pentru acel colţ de munte. Nicicînd nu mai fuseseră văzuţi atîţia misionari, negustori, pictori, poeţi, medici, cucoane excentrice şi amatori de pietre vechi. Muntenii erau măguliţi. Iar cînd pricepură, ceva mai tîrziu, că englezii şi francezii se războiau pe teritoriul lor ca să nu fie nevoiţi să se bată direct între ei, fură încă şi mai măguliţi. Privilegiu devastator, dar cu toate astea privilegiu.

Obiectivul englezilor era limpede: să instige pe locuitorii Muntelui să se răzvrătească împotriva egiptenilor; lucru pe care aceştia din urmă, sprijiniţi de Franţa, se străduiau bineînţeles să-l evite.

După cum relatează Cronica muntenească, „atunci cînd trupele egiptene ajunseseră în vecinătatea ţării noastre, generalul comandant trimisese în grabă un sol la emir cerîndu-i să i se alăture". Socotind că ar fi foarte imprudent să adopte o poziţie în această înfruntare care depăşea de departe minusculul său principat şi slabele sale forţe, emirul încercase să tergiverseze; atunci generalul îi trimisese un al doilea mesaj astfel întocmit: „Ori vii să mi te alături împreună cu trupele tale, ori voi veni eu la tine, îţi voi face palatul una cu pămîntul şi voi planta smochini în locul lui!"

Nefericitul fusese nevoit să se execute, iar Muntele trecuse sub autoritatea Egiptului. Nefericit, să ne înţelegem asupra sensului; emirul rămînea totuşi un om foarte temut, ţărani deopotrivă cu şeici tremurau la auzul numelui său; dar înaintea paşei şi a reprezentanţilor lui, el era cel care tremura.

Mehmet-Ali nădăjduia că, atrăgîndu-l astfel pe emir de partea sa, va fi stăpînul ţării. Acest lucru ar fi fost fără îndoială adevărat în alte ţări, nu în aceasta. Emirul se bucura desigur de autoritate şi de asemenea şi de influenţă, însă Muntele nu se reducea la persoana lui. Mai erau comunităţile religioase, cu clerul, şefii şi notabilităţile lor, erau marile familii şi micii seniori. Erau murmurele ce se făceau auzite în pieţele din mijlocul satelor şi mai erau şi certurile locale. Intîmplarea făcea că şeicul era în relaţii proaste cu patriarhul, pentru că patriarhul era convins că şeicul îi făcuse un copil Lamiei, care locuia în continuare la castel, şi, în aceste condiţii, patriarhul nu voia să pună piciorul la castel, iar şeicul, pentru a arăta că nu aşa se cuvenea să fie tratat un bărbat de rangul său, îşi trimisese fiul, din bravadă, la şcoala pastorului englez!

Cînd lordul Ponsonby se aplecase deasupra acelui minuscul punct de pe hartă, colaboratorii săi nu-i explicaseră lucrurile atît de detaliat. îi spuseseră doar că toată comunitatea druzilor, ostilă emirului de cînd acesta pusese să fie ucis unul dintre principalii ei conducători, era gata să se răzvrătească împotriva lui şi împotriva aliaţilor lui egipteni, dar că o astfel de revoltă n-ar fi dus la nimic dacă creştinii, care alcătuiau majoritatea populaţiei, nu participau şi ei.

— Dar cu creştinii, oamenii noştri n-au putut face încă nimic? dori să afle ambasadorul.

I se aminti că pentru acea populaţie, majoritar catolică, englezii erau mai înainte de toate eretici.

— Nici măcar unul dintre oamenii noştri nu a putut stabili un contact semnificativ... cu excepţia unui pastor, care a deschis o şcoală.

— O şcoală a noastră într-un sat catolic?

— Nu, doar nu vă închipuiţi una ca asta, ar fi fost alungat în ora următoare sau un incendiu i-ar fi distrus clădirea. Nu, s-a instalat pe domeniul unui bătrîn conducător druz, Said beyk, dar a izbutit să înscrie la şcoala sa doi elevi catolici, unul fiind chiar fiul şeicului din Kfaryabda.

— Kfar şi mai cum?

A fost nevoie să se caute o hartă mai detaliată pentru a putea citi, cu ajutorul unei lupe, numele de Kfaryabda şi pe cel de Sahlain.

— Interesant, spuse lordul Ponsonby.

În raportul întocmit pentru Foreign Office, nu cita în mod special Kfaryabda, dar atrăgea atenţia asupra unor „semne încurajatoare". Faptul că descendentul uneia dintre cele mai mari familii catolice, o familie care de trei secole îşi făcea un titlu de glorie din legăturile ei cu Franţa, mergea la şcoala pastorului englez era efectiv un succes, o breşă.

Şi, desigur, nu se punea problema ca şeicul Raad să fie dat afară din pricina unei note proaste!

II

Nimeni, din cealaltă tabără, nu voia să ia lucrurile atît de în serios ca lordul Ponsonby. Nici emirul, nici Monsieur Guys, consulul Franţei, nici Soliman paşa, alias Octave Joseph de Seves, care comanda în numele Egiptului garnizoana din Beirut. Toată lumea era angajată într-un conflict major, dar nimeni n-avea timp de pierdut cu această ceartă sătească. Nimeni, cu excepţia patriarhului. Doar el ţipa cit îl ţinea gura explicînd că nu trebuia trecută cu vederea semnificaţia prezenţei celor doi copii la şcoala pastorului; astfel că în cele din urmă, pentru a nu-l ofensa, se decise sancţionarea semeţului şeic: îi fu expediat un agent de la Trezoreria emirului, cu o listă interminabilă de impozite neachitate, în realitate cele de care izbutise pînă atunci să se facă scutit prin tot soiul de şiretlicuri; acum totul era scos pe tapet şi îi fuseseră adăugate noi taxe, în special cea numită ferde, instaurată de ocupantul egiptean. Pretextul acestui demers era salvarea rezervelor emirului, istovite de necesităţile conflictului în desfăşurare. Nimeni însă nu se lăsa înşelat cu privire la adevăratele motive. Iar dacă ar mai fi avut cineva îndoieli, patriarhul îl convocase pe preot pentru a-i spune limpede că dacă şeicul îi retrăgea pe cei doi băieţi de la şcoala eretică, el ar interveni în favoarea şeicului pe lîngă emir...

Stăpînul din Kfaryabda era la ananghie. Recolta fusese dezastruoasă în anul acela, iar suma ce i se cerea - trei

sute de pungi, aproximativ o sută cincizeci de mii de piaştri - depăşea cu mult tot ce putea el aduna, chiar dacă şi-ar fi silit toţi supuşii să-i încredinţeze economiile lor.

Imposibil aşadar de plătit, însă cealaltă soluţie era de două ori umilitoare: şeicul ar fi început prin a-şi pierde prestigiul retrăgînd băieţii de la şcoala pastorului englez, apoi ar fi fost nevoit să se milogească la picioarele „patriarhului lăcustelor" pentru ca acesta să binevoiască să vorbească în favoarea lui cu emirul.

înainte de a părăsi satul cu escorta, funcţionarul Trezoreriei preciza că, dacă sumele datorate nu erau plătite în întregime în cursul lunii următoare, domeniile şeicului urmau a fi confiscate şi adăugate celui al emirului. Perspectivă ce nu-i încînta deloc pe locuitorii Kfaryabdei, conştienţi că au în persoana seniorului lor pe cel mai puţin rău dintre stăpîni.

Lucrul cel mai ciudat a fost modul în care a trăit Tanios aceste evenimente. Ele l-au împăcat pentru o vreme cu satul şi chiar, s-ar putea spune, cu presupusa lui condiţie de bastard. Căci ceea ce se petrecea dinaintea ochilor lui de adolescent nu era în realitate decît continuarea aceleiaşi dispute ce provocase cîndva invazia „lăcustelor", o ceartă a cărei pricină fusese propria sa venire pe lume. Acum înţelegea perfect, ştia pentru ce reacţiona patriarhul astfel, înţelegea de asemenea atitudinea şeicului şi pe cea a sătenilor. Şi o împărtăşea. Fie doar şi pentru un singur motiv: şcoala. în ochii lui, asta era ceea ce conta mai mult ca orice. Studia cu înverşunare, cu furie, absorbea ca un burete uscat fiecare cuvînt, fiecare crîmpei de ştiinţă, nu voia să vadă nimic altceva în afară de acea punte între el, Tanios, şi restul lumii. Din acest motiv era de partea sătenilor, de partea şeicului, împotriva tuturor duşmanilor satului, împotriva emirului, împotriva patriarhului... îmbrăţişa toate cauzele prezente şi trecute.

Se distanţase pînă şi de Rukoz pentru că acesta îi spusese: „De ce ar trebui să mă vait dacă moşiile şeicului ar fi confiscate ? Nu vrei şi tu ca şi mine abolirea privilegiilor feudalilor?" Adolescentul răspunsese: „Este dorinţa mea cea mai scumpă, dar n-aş vrea să se întîmple în felul ăsta!" Iar fostul intendent devenise sentenţios: „Cînd ai o dorinţă foarte scumpă a cărei realizare te-ar umple de fericire, îi poţi cere lui Dumnezeu să ţi-o împlinească. Dar nu îi poţi dicta modul în care El trebuie să procedeze. Eu l-am cerut Cerului să-l pedepsească pe şeicul din Kfaryabda. Dar El trebuie să decidă de ce instrument se va servi, un cataclism, lăcuste sau armatele Egiptului!"

Acest raţionament îl făcuse pe Tanios să se simtă stingherit, în ceea ce-l privea el dorea abolirea privilegiilor şeicului, şi în nici un caz nu avea chef să se pomenească, peste cincisprezece ani, în situaţia de a fi nevoit să-l ajute pe Raad să se descalţe... însă în încercarea de forţă care se desfăşura, ştia perfect de ce parte se afla şi ce dorinţe voia să le vadă împlinindu-se.

„Azi la amiază, scrie pastorul în efemeridele sale de la data de 12 martie 1836, a venit Tanios să mă vadă la mine în birou pentru a-mi explica situaţia dramatică în care se găseşte satul său, pe care l-a comparat cu un ihneumon prins în cursă şi care aşteaptă tăişul vînătorului... I-am recomandat să se roage şi i-am făgăduit să fac tot ce-mi stă în putere.

I-am scris imediat consulului nostru o scrisoare amănunţită pe care sper s-o pot încredinţa încă de mîine vreunui călător ce va pleca spre Beirut."

Este foarte probabil că în urma acestei scrisori, adevărată chemare în ajutor, a fost văzut sosind la castel un vizitator ciudat. La Kfaryabda se vorbeşte încă şi astăzi

despre vizita consulului Angliei. în urma unor verificări, am constatat că Richard Wood nu era consul încă - va deveni consul mai tîrziu; la vremea aceea, era emisarul neoficial al lordului Ponsonby şi locuia de cîteva săptămîni la Beirut împreună cu sora sa, care se întîmpla să fie soţia adevăratului consul al Angliei. însă această precizare nu are nici o incidenţă asupra evenimentelor, nici asupra modului în care au fost raportate.

„în anul acela, spune Cronica muntenească, satul nostru a primit vizita consulului Angliei, purtător al unor daruri de preţ care i-au umplut de bucurie pe cei mari şi pe cei mici. A fost întîmpinat aşa cum nu mai fusese niciodată întîmpinat vreun oaspete, a stat la Sfînta liturghie şi s-au ţinut petreceri de trei zile şi trei nopţi."

Cam excesiv, nu-i aşa, pentru vizita unui pseudoconsul, atîta petrecere, atîtea superlative ? Nu, cînd se ştie natura acestor „daruri de preţ". Călugărul Elias nu spune mai mult, însă Wood şi-a evocat el însuşi vizita într-o scrisoare adesată puţin mai tîrziu pastorului Stolton şi păstrată în arhivele acestuia, la şcoala din Sahlain. Emisarul rămîne vag în ce priveşte obiectul misiunii sale, pe care corespondentul său în mod evident o cunoaşte, la fel de bine ca şi el; explică însă în amănunt natura darurilor pe care le adusese şi felul în care a fost primit. Pastorul menţionase în mod sigur în propria sa scrisoare suma precisă pe care o cerea Trezoreria emirului, căci Wood a început prin a aduce în sala mare a castelului, pentru a le plasa chiar în spatele narghilelei gazdei sale, pungile conţinînd foarte exact o sută cincizeci de mii de piaştri. Şeicul s-a făcut că vrea să protesteze, dar vizitatorul său nu i-a dat răgazul s-o facă.

— Ceea ce v-a fost depus la picioare nu este un dar din partea noastră pentru dumneavoastră, ci pentru trezorierul

domniei voastre, pentru a putea face faţă cererilor emirului fără a fi nevoie să vă deranjeze.

Seniorul din Kfaryabda luă act cu demnitate de acest lucru, însă inima sa măgulită ţopăia ca aceea a unui copil.

Existau, în realitate, trei alte „adevărate" daruri, pe care Wood le descrie în scrisoarea sa. „Pentru şeic, un orologiu monumental avînd gravată stema casei de Hanovra, transportat cu ajutorul unei cămile de la Beirut." Pentru ce un orologiu şi nu un pur-sînge, de pildă ? Mister. Poate că trebuia văzut aici simbolul unei prietenii durabile.

Celelalte două daruri se adresau elevilor pastorului. Pentru Tanios „un superb penar din sidef, pe care şi-l agăţă imediat la brîu". Iar pentru Raad - care avea deja un penar din aur pe care-l ascundea la ieşirea de la şcoală de teamă să nu se murmure că şeicul se coborîse la rangul de scrib -, „o puşcă de vînătoare, un forsyth cu percuţie demnă de o hăituiala regală, pe care tatăl său se grăbi să i-o ia pentru a o cîntări în mînă şi a o mîngîia cu invidie - poate că mai curînd lui trebuia să-i fie oferită decît fiului său, ar fi fost copleşit, iar arma s-ar fi aflat în mîini mai sigure".

O frază care nu avea nimic profetic, dar care te pune pe gînduri, cînd ştii ce nenorociri aşteptau la capătul acestei puşti.

„Consulul" sosise într-o sîmbătă după-amiază, iar şeicul îi propuse să petreacă noaptea la castel împreună cu suita sa. Femeile din sat îşi băturâ capul să pregătească mîncă-rurile cele mai pretenţioase - Wood menţionează gît de miel umplut şi face elogiul unui Jtebbe cu bergamote", ceea ce pare să fie o confuzie, căci dacă există într-adevăr o mîncare cu carne mărunţită pregătită cu portocale amare, bergamota e în schimb necunoscută în bucătăria de pe

Munte. Emisarul precizează de altfel că şeicul Francis a zîmbit amuzat cînd l-a văzut adăugind apă în vin...

A doua zi, după o scurtă conversaţie amicală în liwan, cu faţa spre vale, în jurul cafelei şi fructelor uscate, seniorul din Kfaryabda ceruse îngăduinţa de a absenta o oră.

— începe liturghia. N-ar trebui să-mi părăsesc oaspetele în felul ăsta, dar Dumnezeu a fost bun cu mine, în aceste ultime două zile, a săvîrşit aproape miracole şi ţin să-l mulţumesc.

— Vă însoţesc, dacă nu vedeţi nici o piedică...

Şeicul se mulţumi să zîmbească. El nu vedea nici o piedică, dar se temea că buna Butros va face scandal dacă va intra în biserică însoţit de un englez.

în realitate, preotul îi aştepta în faţa uşii clădirii. Curtenitor, dar ferm:

— Satul nostru vă este recunoscător pentru ceea ce aţi făcut. De aceea, dacă aţi binevoi să-mi faceţi onoarea unei vizite, soţia mea a pregătit cafea pentru dumneavoastră în umila mea casă, a cărei intrare e pe aici prin spate. Ea vă va ţine companie, împreună cu fiul meu mai mare, pînă ce voi isprăvi eu Sfinta liturghie. Atunci voi veni şi eu să mă alătur.

Aruncă o scurtă privire către şeic, cu aerul de a spune: „Mai politicos decît atît cu prietenii tăi englezi nici c-aş fi putut fi!"

Dar „consulul" replică, în araba sa aproximativă:

— Nu este necesar să mă trataţi în mod special, părinte, şi eu sînt catolic şi am să urmăresc liturghia împreună cu ceilalţi credincioşi.

— Şi englez şi catolic, sînteţi a opta minune a lumii, nu se putu împiedica a zice buna Butros.

După care îl pofti pe credincios să intre.

Trimiterea către această naţiune catolică a unui agent irlandez fusese suprema abilitate a lordului Ponsonby, o dibăcie care avea să le aducă „acelor diavoli din Ankliz", pentru o bună bucată de vreme, admiraţia oamenilor de pe Munte.

III

în noaptea aceea, patriarhul dormi „cu dosu-n sus", după cum zic oamenii din Kfaryabda, iar rugăciunile pe care le mormăia n-aveau în ele nimic binevoitor ; afurisea atîtea suflete şi trupuri că ajungeai să te întrebi cărei împărăţii încerca să-i slujească. Mustaţa şeicului era ca un scaiete ascuns în aşternutul prelatului, degeaba se tot sucea şi se-nvîrtea, nu făcea decît să se împiedice de ea şi mai abitir.

Se afla totuşi în culmea puterii sale. între emir, statul-major egiptean, diplomaţii francezi şi cei mai importanţi seniori de pe Munte, el era intermediarul recunoscut, pivotul coaliţiei şi, de asemenea, tămăduitorul ei, din moment ce trebuia neîncetat să dreagă acolo unde se dădea greş. Consulul Franţei avea o părere mai mult decît proastă despre Mehmet-Ali, „un despot din Orient care vrea să treacă drept reformator pentru a arunca praf în ochii oamenilor cumsecade din Europa" ; iar atunci cînd i se puneau întrebări în legătură cu Joseph de Sèves, fostul său compatriot, spunea : „Soliman paşa ? îşi slujeşte cu credinţă pe noii stăpîni", iar nasul i se încreţea făcînd o mutră înţepată. Cît despre emir, el se bucura în taină de decepţia protectorilor săi egipteni, care spuneau despre el, aproape cu voce tare, că le va rămîne cel mai fidel dintre aliaţi atîta vreme cît trupele lor îşi vor avea corturile sub ferestrele palatului său.

Patriarhul avea uneori impresia că menţine această coaliţie şchioapă cu forţa pumnului său şi era respectat şi chiar venerat pe întreg cuprinsul Muntelui. Nici o uşă nu îi era închisă, nici o favoare nu îi era refuzată. In afară de satul meu. La Kfaryabda, pînă şi preotul îi întorcea spatele.

Noaptea îi fu aşadar neliniştită, dar la trezire părea mai încrezător.

— Ştiu eu cum să-i fac să se pocăiască, îi făgădui el paracliserului care-l ajuta să se îmbrace. Or să-mi cadă la picioare ca o monedă în cutia milei. Pentru orice rău există leac, iar eu îl am pe cel de care au ei nevoie.

Cîteva zile mai tîrziu, un sol din marele Jord sosi la castel pentru a spune că bunica lui Raad era pe moarte şi că dorea să-l revadă. Şeicul nu încercă să se opună călătoriei, ba dimpotrivă, văzu aici un prilej de împăcare cu familia soţiei sale, astfel că transmise prin fiul său o scrisoare cu urări de sănătate, întocmită de Gerios, precum şi cîteva mici daruri.

Dacă bunica murea, lucrul ăsta se petrecea fără nici o grabă. Cronica nu-i va menţiona decesul decît peste o sută treizeci de pagini - şi peste şaptesprezece ani - la vîrsta de şaptezeci şi patru de ani. N-are nici o importanţă; fără îndoială că dorea cu adevărat să-şi revadă nepotul. Dar cel care stăruise ca Raad să vină fusese patriarhul. Avea lucruri grave să-i încredinţeze.

Conversaţia lor începu ca o ghicitoare pentru copii la ora de catehism:

— Dacă ai fi un cavaler al lui Mesia şi te-ai pomeni deodată prizonier în sălaşul Satanei, ce-ai face?

— Aş încerca să scap, dar nu mai înainte de a distruge totul, fără a lăsa piatră pe piatră!

— Iată un răspuns frumos, demn de un adevărat cavaler.

— Şi l-aş masacra pe Satana dimpreună cu toată progenitura lui.

— Să nu ne înfierbîntăm prea tare, şeicule Raad, nici un muritor nu-l poate ucide pe Satana. Insă putem semăna dezordinea în casa lui aşa cum el seamănă dezordinea într-a noastră. Dar zelul tău îmi place, am avut dreptate să mă încred în tine şi sînt sigur că credinţa ta şi sîngele tău nobil îţi vor inspira faptele aşa cum îţi inspiră vorbele.

Luînd mîinile băiatului într-ale sale şi închizînd ochii, prelatul murmură o lungă rugăciune. Raad nu pricepea boabă, dar avea impresia că simte miros de tămîie în nări. încăperea n-avea ferestre, era înecată în beznă, iar barba albă a patriarhului era singura sursă de lumină.

— Te afli în casa Satanei!

Tînărul şeic nu pricepea. începu să se uite în jur, destul de speriat.

— Nu vorbesc de casa bunicului tău.

— Castelul...

— Nu vorbesc nici de casa tatălui tău, Dumnezeu să-i ierte păcatele. Vorbesc de şcoala engleză, cuib de erezie şi de depravare. în fiecare dimineaţă te duci în casa Satanei, iar tu n-o ştii.

Chipul îi era grav precum o lespede mortuară. Dar, încetul cu încetul, un zîmbet prinse contur.

— Dar nici ei nu ştiu cine eşti tu. Cred că au de-a face doar cu şeicul Raad, fiul şeicului Francis; ei nu ştiu că-n tine se ascunde cavalerul pedepsei.

Cînd Raad se întoarse în sat cîteva zile mai tîrziu, luînd-o ca de obicei pe scurtătura care străbate pădurea de pini, Tanios băgă de seamă că bărbia îi era adumbrită de o bărbuţă, iar în ochi i se citea o privire străină.

La şcoala reverendului Stolton, orele se ţineau în partea cea mai veche a clădirii, kabu, formată din două săli boltite, aproape identice, lungi, mai curînd întunecoase pentru nişte locuri rezervate studiului. Mai tîrziu le vor fi adăugate şi alte săli, dar, în vremea lui Tanios, nu erau mai mult de vreo treizeci de elevi, iar şcoala se reducea la aceste două încăperi plus încă una, vecină, în care pastorul îşi avea cărţile şi biroul. La etaj se aflau încăperile particulare. Casa nu era mare, dar, cu olanele acoperişului montate într-o perfectă piramidă, balcoanele simetrice, ferestrele cu arcade fine şi iedera îmbrăcîndu-i zidurile, reuşea să dea o impresie de plăcut amestecat cu solid. Pe deasupra, dispunea de un vast teren închis unde elevii se puteau recrea şi unde, peste ani, aveau să fie construite, din motive foarte lăudabile - sosirea a mai mult de o mie de elevi -, clădiri din păcate mult mai puţin cochete. Dar asta e o cu totul altă problemă...

Intr-o parte a acestui teren, soţia pastorului se consacra singurei pasiuni adevărate din viaţa ei: grădinăritul. Avea o mică grădină de zarzavat, dar şi straturi de flori - narcise galbene, garoafe, o tufă mare de lavandă şi un întreg răzor cu trandafiri. Elevii nu veneau niciodată în partea aceea; soţia pastorului construise chiar cu mîinile ei un mic zid făcut din pietre suprapuse, dar care constituiau o împrejmuire simbolică.

Raad se grăbi totuşi să treacă peste zid chiar în ziua întoarcerii la şcoală. Se duse drept spre tufele de trandafiri care, în acea lună de aprilie, începeau să înflorească; apoi, scoţînd un cuţit de la brîu, porni să culeagă cele mai frumoase flori tăindu-le chiar sub petale, de parcă le-ar fi decapitat.

Soţia pastorului era nu departe, în grădina de zarzavat. Vedea totul, însă elevul acţiona cu atîta siguranţă, cu

atîta neruşinare, că ea rămase fără grai un lung moment înainte de a începe să ţipe cuvinte de neînţeles. Tînărul şeic nu fu deloc impresionat. îşi continuă îndeletnicirea pînă ce şi ultimul trandafir căzu în năframa desfăcută. Apoi, punîndu-şi cuţitul la loc, trecu peste împrejmuire pentru a se duce să le arate prada elevilor.

Pastorul veni în fugă, îşi găsi soţia plîngînd şi-l convocă pe vinovat în biroul său. îl privi o bună bucată de vreme, încercînd să descopere pe chipul lui vreo expresie de remuş-care înainte de a-i spune cu vocea sa de predicator:

— îţi dai seama de ceea ce s-a produs în tine ? Cînd ai sosit aici azi-dimineaţă, erai un şeic respectat, iar acum ai devenit un hoţ!

— N-am comis nici un furt.

— Soţia mea te-a văzut luîndu-i trandafirii, cum poţi să negi?

— M-a văzut, şi am văzut şi eu că m-a văzut. Aşa că asta nu e furt, e jaf!

— Care e diferenţa?

— Furturile sînt înfăptuite de nenorociţi, în vreme ce jaful e ca războiul, este săvîrşit dintotdeauna de către nobili, de cavaleri.

— Parcă ar vorbi altcineva prin gura ta, cine te-a învăţat să răspunzi astfel?

— De ce ar fi nevoie să mă înveţe cineva aşa ceva? O ştiu de cînd m-am născut!

Pastorul oftă. Cugetă. Se gîndi la şeic. La domnul Wood. La lordul Ponsonby. Poate şi la Preaînalta Sa Maiestate. Oftă iarăşi. Apoi reluă, cu o emfază deja plină de resemnare:

— Ţine în orice caz minte că jaful, dacă putem spune că poate fi săvîrşit, n-ar trebui să fie decît împotriva duşmanilor noştri, împotriva acelora ale căror pămînturi

au fost cucerite sau cărora le-a fost forţată uşa printr-un act de război. Şi cu siguranţă nu în casele unde eşti primit ca un prieten.

Raad păru să cugete intens, iar pastorul interpretă această atitudine, în lipsă de ceva mai bun, drept un gest de căinţă. îi ceru tînărului şeic să nu se mai considere în stare de război cu aşezămîntul său şi trecu cu buretele peste incident.

Să-şi trădeze astfel misiunea sa de educator pentru a nu trăda interesele Coroanei ? Dacă citim printre rîndurile efemeridelor sale, vedem că pastorului Stolton îi era un pic ruşine.

în zilele următoare, Raad păru că s-a cuminţit. însă demonul - pardon, îngerul - ispititor nu avea să-i dea pace.

Instrumentul Providenţei se dovedi de data asta un joc distractiv, un şirag de boabe din lemn de preţ pe care îl adusese la şcoală fiul unui negustor din Dayrun; avea particularitatea că, dacă-l mişcai între degete boabă cu boabă sau, şi mai bine, dacă-l adunai ghem pentru a freca boabele între ele în palmă, răspîndea un miros de mosc. Raad voia jocul ăsta cu orice preţ, dar cînd camaradul său îi propuse să i-l vîndă, se arătă ofuscat. Ar fi fost cu mult mai simplu să şi-l însuşească printr-un nobil jaf! Sau, după cum îi sugeră un elev glumeţ, l-ar fi putut cîştiga. Prin intermediul unui joc foarte răspîndit printre elevi, numit aassi, care înseamnă în traducere liberă „provocare". Jocul consta în a impune cuiva un rămăşag, iar dacă îl cîştiga, lua miza.

Şeicul Raad spuse aassi!, iar camarazii lui, bucuroşi de distracţie, repetară aassi! aassi! pînă ce proprietarul preţiosului obiect se decise să rostească la rîndul lui cuvîntul magic, urmat de rămăşag:

— Aassi să te duci acolo unde se află doamna Stolton, să-i ridici rochia cu amîndouă mîinile pînă la înălţimea capului tău, ca şi cum ai căuta ceva şi să strigi: unde e jocul ăla, nu-l găsesc!

Fiul negustorului era foarte fericit de găselniţa lui. Era sigur că născocise un rămăşag imposibil, o prinsoare pe care nici un elev n-ar fi putut s-o ţină. Dar Raad făcu imediat cîţiva paşi în direcţia arătată. Ceilalţi - şapte la număr - îl urmau de la distanţă, convinşi că avea să se întoarcă pe dată îndărăt. Soţia pastorului era aplecată deasupra răzoarelor ei cu flori, îmbrăcată într-o rochie foarte lungă ale cărei margini erau negre de noroi. Rochie căreia viteazul şeic îi prinse poalele cu amîndouă mîinile şi pe care o ridică cu un gest atît de brusc încît doamna se poticni, căzînd cu capul înainte printre flori.

— Unde e jocul ăla, nu-l găsesc! proclamă el pe un ton victorios.

Nimeni altcineva nu rîse.

De data asta pastorul, uitînd de interesele superioare ale patriei sale, veni să-i zbiere nemernicului în faţă, în engleză:

— Afară! Ieşi chiar în clipa asta din acest aşezămînt şi să nu mai pui vreodată piciorul aici! Prezenţa ta aici e o pacoste pentru fiecare dintre noi. Şi chiar de-ar veni regele Willliam în persoană la Sahlain ca să-mi ceară să te păstrez, i-aş răspunde: niciodată, niciodată, niciodată, în vecii vecilor!

Cum ar fi putut el reacţiona altfel ? Ce respect ar mai fi păstrat, în caz contrar, faţă de sine însuşi şi faţă de misiunea sa? Cu toate astea, în ceasurile care urmară, remuşcarea începu să sporească în sinea lui, o remuşcare

sfîşietoare, sentimentul de a fi dărîmat cu mîinile lui edificiul pe care începuse să-l clădească. Simţi nevoia să meargă să-i explice lui Said beyk, gazda şi protectorul său.

Seniorul din Sahlain, căruia îi ajunseseră deja la urechi ecourile incidentului, nu încercă deloc să-şi liniştească vizitatorul.

— Dumnezeu nu i-a dăruit nimănui toate calităţile, domnule reverend. Aveţi inteligenţă, ştiinţă, integritate, virtute, devotament... Nu vă lipseşte decît răbdarea.

Răbdarea? Pastorul oftă din adînc şi se strădui să schiţeze un zîmbet.

— Fără îndoială că aveţi dreptate, Said beyk. Dar e nevoie de un soi de răbdare foarte deosebită pentru a-l suporta pe şeicul Raad. Iar soiul ăsta mă tem că nu creşte în Anglia.

— Aşa e pe Muntele nostru, domnule reverend. Aţi crezut că pedepsiţi un elev obraznic, l-aţi pedepsit doar pe tatăl lui, care vă este prieten şi care a fost nevoit să înfrunte jumătate de univers din pricina prieteniei pe care vi-o poartă.

— Regret sincer acest lucru şi dacă aş putea repara neajunsul ce i s-a făcut... Poate că ar trebui să mă duc să-l văd.

— E prea tîrziu. Singurul mod de a-i dovedi prietenia dumneavoastră este de a nu fi supărat pe el pentru cele ce va fi nevoit să spună ca să iasă din încurcătură.

IV

Extras din Cronica muntenească:

„La sfîrşitul lunii aprilie, la puţin timp după Marea Sărbătoare, şeicul Francis, stăpînul din Kfaryabda, hotărî să-şi retragă fiul, pe şeicul Raad, de la şcoala englezilor eretici. Se spune că avusese loc un incident cu cîteva zile mai înainte, în cursul căruia pastorul îşi surprinsese soţia cu tînărul şeic într-o poziţie compromiţătoare. Trupul e slab în timpul primăverii naturii şi de asemenea toamna.

în a treia zi, care cădea într-o vineri, sayyedna patriarhul sosi în sat în fruntea unei importante suite. Nu mai venise de cincisprezece ani şi toată lumea s-a bucurat de reîntoacerea sa. A spus că venise ca să asculte spovedania şeicului Raad, căci el fusese şi duhovnicul mamei lui.

Şeicul Francis şi patriarhul s-au îmbrăţişat în faţa norodului adunat în Biata, iar în predica sa, sayyedna a vorbit despre iertare şi împăcare, afurisind erezia şi perversiunea, pricini de divizare şi învrăjbire în rîndurile credincioşilor.

Oamenii au sărbătorit în sat pînă în zori. Iar a doua zi, patriarhul şi şeicul au plecat împreună spre palatul din Beiteddin pentru a-şi reînnoi jurămîntul de credinţă către emir, guvernatorul Muntelui, şi a-i anunţa împăcarea lor. El i-a primit cu onoruri".

„Doamne, cît de străin mă simt în mijlocul acestei sărbători!" Sentimentele lui Tanios înclinaseră categoric

încă o dată spre furie şi dispreţ. Din cînd în cînd, pentru a-şi mai uita gîndurile negre, şi-o închipuia pe soţia pastorului înlemnită în braţele lui Raad sau pe acesta la confesional, primind călduroasele complimente ale prelatului pentru păcatele pe care le revendica. Fiul Lamiei se surprindea pe sine însuşi ricanînd cu voce tare, pentru a reveni pe dată la indignarea sa mută.

Şi umbla mult, cutreiera locurile ca de fiecare dată cînd îl cuprindea mînia.

— Ei, Tanios, cugeti cu picioarele?

Băiatul nu avea dispoziţia de a se lăsa interpelat astfel, dar glasul acela îi era familiar, iar silueta încă şi mai mult. Nu atît cea a lui Nader, cît cea a nedespărţitei sale catîrce, încărcată pînă la înălţimea unui stat de om.

Tanios veni să-l îmbrăţişeze spontan pe catîrgiu, mai înainte de a-şi aduce aminte de reputaţia acestui om şi de a face un pas înapoi. Celălalt însă îşi urmărea firul ideii.

— Şi eu cuget cu picioarele. Altfel nu se poate - nu fac decît să bat drumurile. Ideile pe care tu le făureşti cu picioarele şi care urcă spre cap te întăresc şi te însufleţesc, cele care coboară de la cap spre picioare te îngreunează şi te descurajează. Nu zîmbi, ar trebui să mă asculţi cu seriozitate... Şi totuşi nu, la urma urmelor poţi să zîmbeşti, la fel ca toţi ceilalţi. Nimeni n-are nevoie de înţelepciunea mea. Pentru asta sînt, de altfel, silit să-mi vînd marfa proastă. Cîndva, la arabi, oamenii dăruiau o cămilă drept răsplată pentru fiecare vorbă înţeleaptă.

— Ah, dacă ţi-ai putea vinde vorbele, Nader...

— Ştiu, vorbesc mult, dar tu trebuie să mă înţelegi, cînd merg dintr-un sat în altul, îmi trec prin minte tot felul de lucruri fără a putea vorbi despre ele nimănui. Aşa că atunci cînd ajung în sat, îmi scot pîrleala.

— îţi scoţi pîrleala în asemenea măsură că pînă la urmă eşti alungat...

— S-a întîmplat şi asta uneori, dar nu se va mai întîmpla. Nu te bizui pe mine să mă duc să povestesc în Biata că şeicul Raad a fost dat afară de la şcoală pentru că a masacrat trandafirii şi a ridicat ca un netrebnic fustele acelei doamne. Şi nici eu n-am să povestesc că taică-său i-a ars o palmă pe-o parte şi încă una pe partea ailaltă înainte de a-l plimba ca pe un erou prin sat în mijlocul uralelor.

Tanios se întoarse şi scuipă de trei ori din vîrful limbii. Gest pe care Nader îl dezaprobă.

— Greşeşti dacă eşti supărat pe oamenii ăştia! Ei ştiu la fel de bine ca mine şi ca tine ce s-a întîmplat, şi-l judecă pe Raad aşa cum îl judecăm tu şi cu mine. Dar cearta asta cu patriarhul şi cu emirul devenea costisitoare şi periculoasă, alianţa cu englezii devenea greu de suportat, trebuia cumva să se iasă din situaţia asta, şi trebuia ca acest lucru să se întîmple cu capul sus...

— Cu capul sus?

— Un seducător temerar poate fi blamat, dar nu poate fi niciodată dispreţuit. Asta e. Taică-său poate vorbi despre isprăvile lui rîzînd.

— Mie nu-mi vine să rîd. Cînd mă gîndesc la doamna Stolton, la zvonurile care îi vor ajunge la urechi, mi-e ruşine.

— Nu te necăji pentru nevasta pastorului, e englezoaică.

— Ei şi?

— E englezoaică, îţi spun; cel mai rău lucru care i se poate întîmpla este să fie obligată să părăsească ţara asta. în vreme ce pentru tine şi pentru mine, a părăsi ţara asta e tot ce ni se poate întîmpla mai bun.

— Pleacă, Nader, sînt deja destul de trist şi aşa, fără să mai vii şi tu cu înţelepciunea ta de bufniţă!

Indignare, ruşine, tristeţe, din aceste sentimente pe care veselia din sat le făcea să se nască în sufletul lui, Tanios scotea totuşi o anume consolare, aceea de a şti că avea dreptate împotriva tuturor şi că-şi ţinea ochii larg deschişi atunci cînd ceilalţi, toţi ceilalţi, se lăsau orbiţi de laşitate şi îngăduinţă. Luni dimineaţă, îşi făgădui el, de îndată ce va fi din nou la şcoală, se va duce s-o vadă pe doamna Stolton, îi va săruta mîna aşa cum făceau gentilomii ale căror istorii le citise în cărţile englezeşti, îi va exprima „profundul lui respect şi filiala lui afecţiune" sau vreo altă formulă de genul ăsta bine găsită, şi îi va spune de asemenea că întreg satul ştie adevărul despre cele întîmplate...

Nici o clipă Tanios nu-şi dăduse seama că era şi el la fel de orb, nu din îngăduinţă, ci din speranţă. Speranţa de a părăsi castelul a doua zi la prima oră pentru a regăsi seninătatea răcoroasă a sălii de clasă. Nici o clipă nu bănuise acest lucru totuşi simplu, evident: nu mai putea fi vorba acum ca vreun fiu al satului să mai meargă la şcoala pastorului englez. Şeicul şi patriarhul i-o spuseseră limpede lui Gerios înainte de a pleca amîndoi la braţ spre palatul emirului.

De atunci, intendentul întîrzia zi după zi, ceas după ceas, momentul de temut cînd va fi nevoit să-i dea vestea asta lui Tanios. Poate că băiatul avea să priceapă lucrul ăsta de la sine şi avea să se resemneze... Nu, aşa ceva era cu neputinţă, era de negîndit pentru el. Şcoala asta era întreaga lui speranţă de viitor, toată bucuria lui, nu trăia decît pentru ea. Şcoala pastorului era cea care-l împăcase cu familia sa, cu castelul, cu satul, cu el însuşi, cu originea sa.

Duminică seara, familia era adunată în jurul unui kişk, înmuind bucăţi de pîine în supa groasă. Gerios povestea

ce aflase în legătură cu conflictul dintre paşa din Egipt şi Sublima Poartă; se vorbea despre o luptă ce se pregătea pe malurile Eufratului.

Lamia punea uneori cîteva întrebări şi-i dădea indicaţii tinerei care îi servea. Tanios se mulţumea să dea din cap, gîndindu-se la altceva, la ziua următoare, la ce avea să spună pastorului şi soţiei sale văzîndu-i pentru prima oară după incident.

— Poate că ar trebui să-i spui lui Tanios..., sugeră mama într-un moment de tăcere.

Gerios dădu din cap.

— Chiar vreau să-i repet ce mi s-a spus, numai că n-am să-i spun nici o noutate, un băiat atît de inteligent ca el n-are nevoie să i se explice îndelung, cu siguranţă a înţeles totul singur.

— Despre ce vorbiţi?

— Despre şcoala engleză. Mai e nevoie să-ţi spun că nici nu încape vorbă să te mai duci acolo?

Tanios începu deodată să tremure, de parcă un torent de apă rece s-ar fi năpustit în încăpere. Cu mare greutate izbuti să articuleze cuvîntul „laych ?" - „pentru ce ?"

— După cele ce s-au întîmplat, satul nostru nu mai poate păstra legături cu şcoala asta. Şeicul nostru mi-a spus-o limpede înainte să plece. în prezenţa patriarhului.

— Şeicul să decidă pentru idiotul lui de fiu, nu pentru mine.

— Nu-ţi dau voie să vorbeşti astfel atîta timp cît sîntem sub acoperişul său.

— Raad n-a vrut niciodată să înveţe nimic, mergea la şcoală în silă, pentru că-l obliga tatăl lui, aşa că e foarte fericit să nu se mai ducă. Dar eu mă duc acolo ca să învăţ, am învăţat multe şi doresc să învăţ în continuare.

— Ce ai învăţat e de ajuns. Ai încredere în experienţa mea, dacă studiezi prea mult, n-ai să mai suporţi să trăieşti

printre ai tăi. Trebuie să te instruieşti doar atît cît este necesar ca să-ţi ocupi locul care ţi se cuvine. Asta înseamnă înţelepciunea. Ai să mă ajuţi la muncă, am să te învăţ totul. Eşti bărbat acum. E timpul să începi să-ţi cîştigi pîinea.

Tanios se ridicase palid ca un mort.

— N-am să mai mănînc pîine.

Se urcă atunci în firida supraînălţată unde obişnuia să doarmă, se întinse şi nu se mai mişcă.

La început crezură că era vorba de o bosumflare copilărească. Dar cînd în ziua următoare soarele răsări, apoi apuse fără ca Tanios să-şi fi descleştat dinţii, nici pentru a vorbi, nici pentru a mînca, nici măcar pentru a bea o înghiţitură de apă, Lamia îşi pierdu cumpătul, iar Gerios se duse să se închidă în biroul său pe motivul că-şi pune registrul la zi, dar mai ales pentru a-şi ascunde neliniştea. Şi vestea se răspîndi în sat.

Miercuri seară, în a patra zi de post, Tanios avea limba aspră ca o râzătoare, ochii ficşi şi uscaţi, iar oamenii din sat defilau la căpătîiul lui, unii încercînd să-i vorbească - în zadar, căci nu voia să audă -, ceilalţi veniţi să asiste la acest spectacol straniu al unui tînăr care se lăsa să alunece uşor pe panta morţii.

încercară de toate. Ameninţarea cu groaza de Iad care-i aşteaptă pe sinucigaşi, interdicţia înmormîntării... nu mai credea în nimic, părea că aşteaptă moartea de parcă ar fi fost vorba de o minunată plecare în călătorie pe mare.

Chiar şi cînd Gerios, cu ochii în lacrimi, veni să-i promită că-l va lăsa să se întoarcă la şcoala pastorului numai să accepte un pahar de lapte, îi răspunse, fără măcar să-l privească:

— Tu nu eşti tatăl meu! Nu ştiu cine e tatăl meu!

Cîteva persoane îl auziră, iar una se grăbi să spună: „Nefericitul, a început să delireze!" Căci acum se temeau să nu-l vadă pe Gerios că se sinucide - de durere şi de ruşine - o dată cu Tanios.

Era joi, deja a cincea zi de nemîncare, astfel că vreo cîţiva vizitatori propuneau acum să-i deschidă gura cu forţa pentru a-l hrăni, alţii însă îi sfătuiră să nu facă una ca asta, temîndu-se că ar putea muri sufocat. Toată lumea îşi pierduse capul. Toată lumea, chiar şi preotul. Dar nu şi khuriyye. Cînd Lamia, mai tînăra ei soră, veni plîngînd să i se refugieze în braţe ca atunci cînd era copilă, khuriyye se ridică şi spuse:

— Nu e decît un singur lucru de făcut, şi am să-l fac eu. Lamia, dă-mi-l mie pe fiul tău!

Fără a mai aştepta vreun răspuns, le spuse oamenilor:

— Am nevoie de o căruţă.

îl duseră pe Tanios, abia conştient, şi-l culcară în partea de dinapoi a căruţei. Khuriyye apucă ea însăşi hăţurile şi o porni pe drumul bătătorit care ocolea dealul pe care era aşezat castelul.

Nimeni nu avu curajul să se ia după ei, urmărindu-i doar din ochi pînă ce praful drumului se aşeză la loc.

După-amiaza era uscată, iar arborii de fistic păreau acoperiţi cu o catifea trandafirie.

Soţia preotului nu se opri decît la poarta şcolii engleze. îl duse în braţe ea însăşi pe fiul surorii sale, înaintînd spre clădire. Pastorul, apoi doamna Stolton îi ieşiră în întîmpinare.

— în mîinile noastre o să moară. Vi-l las. Dacă se va vedea aici, cu dumneavoastră, va reîncepe să se hrănească.

Şi-l aşeză pe braţele lor întinse, plecînd apoi fără să le fi trecut pragul casei.

A cincea trecere
Cap-de-bătrîn
în zilele care au urmat acestei sosiri neaşteptate, am observat, doamna Stolton şi cu mine, un fenomen dintre cele mai ciudate. Părul lui Tanios, pînă atunci negru la culoare cu reflexe roşcate, a început să albească într-un ritm care ne-a pus pe gînduri. Ne aflam adesea la căpătîiul lui pentru a-l îngriji şi uneori, de la o oră la alta, aveam impresia că numărul firelor albe de pe capul lui sporise. în mai puţin de o lună, acest băiat de cincisprezece ani avea părul alb precum cel al unui bătrîn.
Nu ştiu dacă minunea asta se poate explica prin încercarea foamei la care s-a supus sau prin vreo altă cauză naturală. însă oamenii din ţinut vedeau în acest lucru un semn, pentru Tanios însuşi şi poate pentru toată regiunea. De bun sau de râu augur ?
Nu se puseseră de acord în această privinţă. Superstiţia lor suferea, pare-se, de interpretări care se băteau cap în cap, cărora am preferat să nu le acord prea mare atenţie.
Mi s-a părut a înţelege că există în acest colţ al Muntelui o legendă privitoare la personajele cu părul de timpuriu albit, care, de la începutul veacurilor, şi-ar face episodic apariţia în anumite perioade tulburi, pentru a dispărea apoi imediat. Sînt numite „capete-de-bâtrîni" sau „înţelepţii-nebuni". După părerea unora, ar fi vorba chiar de un personaj unic care s-ar reincarna la nesfirşit. Este adevărat că în ţinutul druzilor, metempsihoză este o credinţă solidă.

Efemeridele reverendului Jeremy Stolton,
anul 1836

I

Dacă Raiul este făgăduit credincioşilor care mor, Tanios căpătase, prin acel început de moarte, un început de Rai, fără ca Cel-de-Sus să se fi supărat pe el pentru voinţa sa sinucigaşă. Castelul şeicului era mare, desigur, dar universul lui era mărginit de ziduri înalte şi de sărutatul mîinii. Penarele erau ascunse din ruşine, iar jocurile de amuzament erau etalate cu ostentaţie. In casa pastorului, respectul mergea mînă-n mînă cu ştiinţa. Tanios era încă tot pe treapta cea mai de jos a scării, dar se simţea în stare să le urce pe toate. La îndemîna lui se afla biblioteca; lucrările ei trăiau în îmbrăcămintea lor din piele preţioasă, îi plăcea să le deschidă, să le audă foşnind, chiar şi pe cele pe care nu avea să le înţeleagă decît peste un număr de ani. într-o bună zi, le va fi citit pe toate, pentru el acest lucru era o certitudine.

Dar noua sa viaţă nu se reducea la acea bibliotecă, la biroul reverendului şi nici la bolţile sălilor de clasă. Avea de acum, la etaj, propria sa cameră. Pînă atunci fusese rezervată musafirilor în trecere, în general englezi sau americani din Uniune, însă cei doi Stolton îi precizaseră de la bun început elevului aflat într-un mod atît de neaşteptat în pensiune la ei că va fi de acum camera sa. Avea un pat. Un pat cu baldachin. Niciodată Tanios nu mai dormise într-un pat.

în primele zile, era prea slăbit, prea puţin conştient pentru a putea aprecia acea moliciune. Foarte repede totuşi se deprinsese cu ea, ajungînd să se întrebe cum va mai putea dormi iarăşi pe jos, cu veşnica teamă de şerpi, de scorpioni sub pătură, de alburia şopîrlă bu-braiss cu muşcătura ca de foc şi mai ales de flagelul cel mai rău dintre toate, groaza copilăriei lui, „mătuşa patruzeci şi patru", altfel spus, miriapodul, urechelniţa, despre care se zicea că se strecoară în urechea celui ce doarme pentru a se duce să se agate de creier!

în liniştita sa cameră de la familia Stolton se găseau o etajeră cu cărţi de format mic, un dulap prins în zid, o sobă cu lemne şi o fereastră ale cărei geamuri dădeau spre răzoarele cu flori ale soţiei reverendului.

îşi întrerupsese postul chiar în clipa în care deschisese ochii într-un pat şi o văzuse pe soţia pastorului întinzîndu-i o ceaşcă. A doua zi, maică-sa veni să-l vadă pe furiş de pe culoar, fără să intre în cameră, şi plecă liniştită. Trei zile mai tîrziu, cînd Lamia însoţită de khuriyye bătură din nou la uşa pastorului, le deschise chiar Tanios. Prima îi sări de gît, acoperindu-l de sărutări, în vreme ce cealaltă îl trase afară, pentru că tot nu voia să calce pragul ereticilor.

— Va să zică aşa, ai ştiut cum să capeţi ce voiai!

Mîinile băiatului schiţară un gest de falsă neputinţă, zicînd parcă: „Aşa sînt eu!"

— Eu, îi spuse khuriyye, cînd mă supără cineva, ţip mai tare ca toţi şi toată lumea tace, chiar şi buna Butros...

— Eu, cînd mă supără cineva, cobor vocea.

Avea un zîmbet şiret, iar mătuşă-sa dădu de mai multe ori din cap, prefăcîndu-se disperată.

— Lamia, nefericito, n-ai ştiut să-ţi creşti copilul! Dacă ar fi fost pe mîna mea, cu patru fraţi mai mari ca el şi încă

alţi patru mai mici, ar fi învăţat să urle, să dea din coate, ar fi învăţat să întindă mîna spre oală fără să fie nevoie să te rogi de el! Dar, în sfîrşit, trăieşte şi ştie să se bată în felul lui, ăsta e lucrul cel mai important.

Băiatul zîmbea cu toată faţa, iar Lamia crezu că e momentul potrivit pentru a-i spune:

— Mîine ne vom întoarce împreună cu tatăl tău.

— Cu cine?

Azvîrlind aceste vorbe pline de răceală, le întoarse spatele şi dispăru într-un culoar întunecos din locuinţa pastorului. Iar cele două femei plecară la rîndul lor în direcţia de unde veniseră.

îşi reluase foarte repede cursurile şi toţi elevii care aveau ceva de cerut veneau de acum să vorbească cu el, ca şi cum ar fi fost „copilul familiei". Curînd, pastorul îi dădu ca sarcină - „date fiind capacităţile sale, şi în schimbul studiilor şi găzduirii oferite", precizează calendarul - să exercite funcţia de meditator de fiecare dată cînd vreun elev dădea dovadă de oarecare întîrziere din pricina vreunei absenţe sau unei dificultăţi de înţelegere. Era astfel pus în situaţia de a face pe învăţătorul faţă de camarazi mai mari ca el.

Fără îndoială că pentru a părea mai matur în exercitarea noii sale funcţii se gîndi să lase să-i crească o mică barbă; poate şi pentru a marca independenţa în sfîrşit dobîndită faţă de şeic şi faţă de întreg satul. O barbă încă rară, nu mai aspră decît tuleiele, dar pe care o aducea din foarfecă, o peria, o ajusta, o supraveghea, cu grija perfecţiunii. De parcă ar fi fost cuibul sufletului său.

„Avea cu toate astea în trăsături, în privire şi de asemenea în mîini, o blîndeţe un pic feminină, îmi spuse Gebrayel. Semăna cu Lamia ca şi cum doar din ea s-ar fi născut."

Maică-sa îşi luă obiceiul să vină să-l vadă la fiecare patru, cinci zile, adesea împreună cu sora ei. Nici una, nici cealaltă nu mai îndrăzneau să-i sugereze să le însoţească în sat. Abia după cîteva luni încercară un demers în acest sens, nu pe lîngă Tanios, ci prin mijlocirea pastorului. Care acceptă să-i dea un sfat; căci dacă era fericit să găzduiască la el acasă pe cel mai strălucit dintre elevii săi, şi măgulit să simtă din partea lui atîta afecţiune aproape filială, reverendul Stolton nu ignora faptul că Misiunea sa ar fi fost mai bine acceptată în regiunea în care se stabilise dacă Tanios s-ar fi împăcat cu familia lui, cu şeicul, cu satul.

— Să fie clar. Doresc ca tu să mergi în vizită la Kfaryabda, să-l revezi pa tatăl tău, ca şi pe toţi ai tăi. Apoi să te întorci să-ţi reiei traiul în această casă, unde vei rămîne în pensiune fără a mai fi refugiat. Incidentul cu Raad va fi astfel pe jumătate depăşit, iar situaţia va fi mai comodă pentru toată lumea.

Sosit călare pe măgar în Biata, Tanios avu impresia că oamenii din sat nu i se adresau decît cu precauţii, cu o anume teamă chiar, ca unui înviat din morţi. Şi toţi se prefăceau că nu bagă de seamă capul lui albit.

Merse să se aplece deasupra fîntînii, bău din apa atît de rece luînd-o în căuşul palmelor, şi nici un gură-cască nu se apropie de el. Apoi urcă singur pînă la castel, trăgînd după el animalul.

Lamia îl aştepta la poartă pentru a-l conduce la Gerios, implorîndu-l să se arate mai amabil faţă de el şi să-i sărute mîna. Un moment penibil, căci în mod evident omul se apucase de băut, şi încă din plin. Asuda arak, iar Tanios se întrebă dacă în aceste condiţii şeicul avea să-l mai ţină mult timp în slujba sa. Alcoolul nu-l făcea vorbăreţ, nu-i

spuse aproape nimic fiului risipitor. Părea mai mult ca niciodată închis în el însuşi, un el însuşi întortocheat şi chinuit. Băiatul simţi de-a lungul întîlnirii lor tăcute o vinovăţie sufocantă care-l făcu să regrete că venise, şi că plecase... şi poate chiar că acceptase să se hrănească din nou.

Aceasta a fost o umbră, dar singura umbră. Raad nu era în sat; se afla la vînătoare sau la bunici. Tanios nu încercă să afle, fericit că nu era nevoit să-l întîlnească. I se spuse doar că între senior şi moştenitorul său, relaţiile erau tumultuoase, iar că acesta din urmă avea chiar de gînd să-şi ceară partea din domeniu, aşa cum îl îndreptăţea obiceiul.

Lamia stărui apoi să-şi ducă fiul înaintea şeicului. Care îl cuprinse în braţe ca atunci cînd era copil, îl strînse lîngă el, înainte de a-l cerceta cu luare aminte. Părea mişcat că-l vede, dar nu se putu împiedica să-i spună:

— Ar trebui să-ţi razi barba asta, yabne, e ca buruiana!

Aşteptîndu-se la astfel de reflecţii, Tanios îşi făgăduise să nu-şi manifeste iritarea. Il va lăsa să zică, dar nu va face decît ce va crede el de cuviinţă. Prefera să audă comentarii despre înfăţişarea lui decît despre şcoala pastorului. Chestiune pe care şeicul nu părea să aibă de gînd ş-o evoce; fără îndoială, îşi spunea el, că la urma urmei era mai bine să păstreze această firavă legătură cu englezii. Nimeni, de altfel, nu dădea impresia că doreşte să readucă în discuţie o problemă atît de spinoasă. Nici măcar buna Butros, care se mulţumi să-şi ia nepotul deoparte pentru a-l pune să jure că niciodată nu se va lăsa pervertit de erezie. Ziua a doua de după întoarcerea lui cădea într-o duminică şi băiatul asistă la liturghie; oricine putu să verifice că tot ca pînă atunci făcea semnul crucii în faţa icoanei Fecioarei cu Pruncul. In această privinţă, îşi dădeau oamenii asigurări, nu se lăsase „englezit".

Ieşind de la biserică, Tanios îl văzu venind dinspre piaţa satului pe negustorul ambulant, ce trăgea după el catîrca supraîncărcată cu tot soiul de nimicuri.

— Nader necredinciosul face ce face ca să ajungă la sfîrşitul liturghiei, lansă soţia preotului. Are probabil cugetul atît de încărcat că nu mai cutează să pătrundă în casa Domnului.

— Greşeşti, khuriyye, eu mă străduiesc mereu să ajung la timp, dar catîrca mea nu vrea. Cînd aude clopotul de departe, nu mai face un pas. Ea trebuie să fie cea cu păcate pe cuget.

— Sau poate că a fost martoră la prea multe lucruri care au îngrozit-o... Bietul animal, de-ar putea povesti, ai fi deja la închisoare. Sau în Purgatoriu.

— In Purgatoriu mă aflu deja. Credeai cumva că pe aici e Paradisul ?

Schimbul ăsta de cuvinte era deja o tradiţie, credincioşii erau tot atît de deprinşi cu el cum erau cu clopotele bisericii, pe care braţele zdravene ale ţăranilor se luptau să le tragă duminica. Iar cînd catîrgiul era uneori plecat pentru drumurile lui departe de Kfaryabda, toţi simţeau că parcă lipsea ceva liturghiei la care el nu mai ajungea.

El însuşi făcea uz de acest dialog împestriţat de vorbe ca de un sunet de clopot, tocmai pentru a-şi atrage clienţii, iar dacă uneori khuriyye uita să-l mai tachineze, el era cel care o interpela, o stîrnea, pînă ce o silea să-i răspundă; abia atunci credincioşii, cu sufletele împăcate şi cu zîmbetul pe buze, veneau să-şi deznoade punga.

Cîţiva dintre cei gătiţi ca de sărbătoare o luau totuşi din loc împreună cu familiile lor, nemulţumiţi s-o vadă pe soţia preotului rîzînd atît de îngăduitoare cu personajul acela viclean. Sora Lamiei avea însă filosofia ei paşnică: „E nevoie întotdeauna să existe într-un sat un nebun şi un necredincios!"

în timp ce în ziua aceea cumpărătorii se înghesuiau în jurul lui, Nader îi făcu semn lui Tanios să vină după el şi bătu uşurel cu palma peste burta catîrcii pentru a-i da de înţeles că-l aştepta un dar.

Tînărul era nedumerit. Fu totuşi nevoit să aibă răbdare pînă ce catîrgiul îşi vîndu şi ultima bucată de ţesătură şi ultima fărîmiţă de tombac înainte de a se apropia. Nader dădu atunci la iveală o superbă cutie din lemn lăcuit, ce conţinea în mod evident un obiect de preţ.

— Numai că nu aici trebuie să-l deschizi. Vino după mine!

Străbătură piaţa satului, se îndreptară spre faleza ce domina valea. Spre o stîncă avînd înfăţişare de jilţ maiestuos. Presupun că avea un nume, la vremea aceea, dar nimeni nu şi-l mai aminteşte de cînd o asociază cu amintirea lui Tanios.

Băiatul se caţără sus, urmat de Nader care ducea cutia sub braţ. N-o deschise decît cînd fură amîndoi aşezaţi şi cu spatele rezemat de piatră. Era o lunetă. Desfăcută, avea lungimea unui braţ întins, iar la capăt grosimea unui pumn de copil.

De pe acest „tron" înclinat la marginea falezei, cînd te întorci spre apus, acolo unde muntele se întîlneşte cu verdele întunecat al văii, poţi zări marea.

— Priveşte, e un semn. Parcă ar trece doar pentru ochii tăi!

Direcţionîndu-şi luneta, Tanios putu distinge pe apă un vas cu trei catarge, cu pînzele desfăşurate.

Cu siguranţă la scena asta fac aluzie aceste rînduri din înţelepciunea catîrgiului:

„I-am spus lui Tanios, cînd eram împreună pe stîncă: Dacă iarăşi s-ar închide porţile în faţa ta, bagă-ţi bine în

cap că nu viaţa ta se termină, ci doar cea dintîi dintre vieţile tale, şi că o alta e nerăbdătoare să înceapă. Imbarcă-te atunci pe un vas, un oraş te aşteaptă.

Dar Tanios nu mai vorbea de moarte, inima lui zîmbea, iar pe buze avea un nume de fată".

Şoptise: „Asma". în clipa următoare, îi era ciudă pe el însuşi. Să i se destăinuie astfel lui Nader, fiinţa cea mai flecară de pe Munte şi de pe litoral?

Tanios şi Asma.

Era scris că dragostea lor de copii nu va rămîne multă vreme ascunsă; dar că limba catîrgiului nu va avea nici o vină în dezvăluirea asta.

II

Dacă Tanios ţinea să-şi păstreze secretul, nu era doar din obişnuită pudoare. El care tocmai făcuse pace cu şeicul, cu Gerios, cu satul, cum le-ar fi putut mărturisi c-o iubea pe fiica „hoţului" care-i furase, a celui pe care, oricum, îl alungaseră ?

Din ziua aceea, cu doi ani în urmă, cînd fiul Lamiei îl întîlnise pe drum pe Rukoz cu escorta lui şi se hotărîse să-l salute, existaseră în relaţiile lor momente de afecţiune reciprocă şi altele de îndepărtare. Cînd Tanios voise să se distanţeze de cei din sat şi să nu dea cîştig de cauză nici unuia din cei doi „taţi", se simţise apropiat de fostul intendent ; în schimb, în conflictul cu patriarhul în legătură cu şcoala engleză, băiatul se simţise solidar cu satul şi cu şeicul său, iar afirmaţiile proscrisului îl aduseseră la exasperare. Se hotărîse să nu-l mai frecventeze, iar în cursul primelor luni petrecute în casa pastorului, nici măcar o singură dată nu se gîndise să-i facă vreo vizită.

Intr-o după-amiază însă, ieşit la plimbare după orele de clasă pe drumul ce ducea de la Sahlain la Dayrun, îl văzuse în depărtare, înconjurat ca de obicei de gărzi. Tînărul fusese tentat mai întîi să se facă nevăzut pierzîndu-se pe vreuna dintre potecile de sub copaci. Apoi se răzgîndise - „De ce ar trebui să fug precum un şacal care se teme de umbra lui?" - şi îşi văzuse de drum mai departe, hotărît să se arate politicos, dar grăbit.

Celălalt, însă, îl zărise, sărise jos de pe cal şi alergase spre el cu braţele deschise.

— Tanios, yabne, îmi pierdusem speranţa să te mai văd. Noroc că soarta îşi bate joc de reţinerile noastre...

Aproape cu forţa îl adusese la el acasă, îi arătase casa pe care nu contenea s-o mărească şi de asemenea noul teasc pentru ulei, cele două crescătorii de viermi-de-mătase, plantaţiile de duzi albi, explicîndu-i în amănunt în ce moment anume trebuiau culese frunzele pentru a obţine de la viermi de mătase cea mai bună calitate... Băiatul fusese nevoit să i se smulgă din mîini, punînd capăt limbuţiei, pentru a se întoarce la o oră decentă. Nu fără a fi promis că va reveni în duminica următoare la prînz, pentru a se lăsa din nou plimbat...

Toţi ştiau că pentru Rukoz nu era bucurie mai mare decât să-şi conducă oaspeţii arătîndu-le proprietatea. Cu Tanios nu mai era totuşi doar o etalare a bogăţiei. Poate doar prima dată, dar în dăţile următoare, cu atîtea explicaţii pline de răbdare, mai ales în preajma crescătoriilor de viermi-de-mătase, în duhoarea pestilenţială a viermilor în stare de putrefacţie, nu mai era vorba de lăudăroşenie, de ostentaţie, băiatul se simţise înconjurat de o solicitudine sporită, la care nu rămăsese nesimţitor.

Asma se afla adesea cu ei în cursul plimbărilor. Tanios îi întindea uneori mîna pentru a o ajuta să treacă peste cîte o tufă de scaieţi sau o băltoacă de apă; cînd terasele cultivate nu erau înalte, sărea ca bărbaţii de pe una pe cealaltă şi venea să se sprijine de pieptul tatălui ei sau de umărul lui Tanios. Doar o clipă, cît să se ţină din nou pe propriile-i picioare.

Băiatul lua parte la toate astea cu destulă plăcere; dar plecînd iarăşi către casă - la familia Stolton -, nu se mai gîndea la ele. Rar îi adresa vreun cuvînt fetei şi se ferea

să zăbovească cu privirea asupra ei, ar fi avut impresia că trădează încrederea gazdei sale. Să fi fost oare pentru că, după cum crede pastorul că înţelesese, „este vorba de o societate în care politeţea supremă faţă de femei constă în a nu le da atenţie"? Mie mi se pare că de vină erau, în ce-l priveşte pe Tanios, mai ales vîrsta lui tînără şi timiditatea acestei vîrste.

Abia în duminica de dinaintea întoarcerii lui în sat si întîlnirii cu Nader pe marginea stîncii, Tanios o văzuse pe Asma într-o nouă lumină. Se dusese acasă la Rukoz şi nu dăduse de el. Dar, fiind un obişnuit al locurilor, intrase totuşi şi se plimbase din încăpere în încăpere pentru a vedea în ce stadiu se aflau lucrările. Fostul intendent pusese să i se amenajeze o sală de primire demnă de un palat, demnă, mai ales, de ambiţiile sale, deoarece era încă şi mai vastă decît Sala cu Coloane a şeicului, al cărui rival se dorea a fi. Era încă neterminată. Oamenii cu marchetăria îmbrăcaseră pereţii în lambriuri damaschinate, dar podeaua nu era încă pardosită cu dale; iar din fîntîna prevăzută în mijlocul încăperii nu se vedea decît un octogon desenat cu creta.

Acolo se găsea Tanios cînd Asma venise după el. începuseră să admire împreună minuţiozitatea meşterilor care lucrau cu sideful. Pe jos se aflau găleţi, cîrpe lungi, plăci pătrate de marmură stivuite, precum şi un paner plin cu ustensile ascuţite peste care fata fusese cîte pe ce să dea cu piciorul. Tanios o luase atunci de mînă pentru a o ajuta să ocolească obstacolul. Şi cum ea risca să se poticnească la fiecare pas, el continuase s-o ţină strîns de mînă.

Se plimbau astfel de cîtva timp, minunîndu-se, cu capul dat pe spate, cînd le ajunseseră la urechi zgomote de paşi pe coridor.

Asma îşi retrase iute mîna.
— Ne-ar putea vedea cineva!
Tanios se întoarse spre ea.
Avea doar doisprezece ani şi era deja femeie. Cu conturul buzelor desenat şi răspîndind parfum de chiparoase.

Reîncepură să hoinărească prin încăperea neterminată, dar nici unul, nici celălalt nu mai vedeau ce se prefăceau că admiră. Iar cînd paşii de pe culoar se îndepărtară, mîinile li se apropiara. Nu mai erau aceleaşi mîini ca mai înainte. Cea a Asmei îi păru lui Tanios caldă şi tremurătoare ca trupul unei păsări. Precum acel puişor de pasăre căzut din cuib, pe care îl culesese într-o zi în căuşul palmei şi care i se păruse speriat de mîna aceea străină, dar totodată liniştit că nu era părăsit.
Se uitară împreună spre uşă. Apoi priviră unul spre celălalt. îşi coborîră atunci privirile rîzînd de emoţie. Se priviră iarăşi. Pleoapele li se închiseră. Răsuflările lor se căutau în întuneric.
Buzele vi s-au atins, apoi s-au îndepărtat,
Ca şi cum v-aţi fi istovit partea voastră de fericire şi v-aţi fi temut să n-o încălcaţi pe aceea a altora,
Eraţi nevinovaţi ? De ce anume te fereşte nevinovăţia ?
Pînă şi Creatorul ne spune să ucidem mieii pentru petrecerile noastre,
Niciodată lupii...

Dacă Tanios ar fi putut citi în ziua aceea versurile catîrgiului necredincios, i-ar fi blestemat încă o dată „înţelepciunea de bufniţă". Şi ar fi avut dreptate, căci avea să cunoască fericirea în casa Asmei. Fericire trecătoare ? Toate fericirile sînt aşa, fie că durează o săptămînă sau treizeci de ani, vărsăm aceleaşi lacrimi cînd vine ultima zi şi am fi în stare să acceptăm osînda veşnică numai pentru a mai avea drept la încă o zi.

O iubea pe fata asta; ea îl iubea, iar tatăl ei în mod evident îl plăcea. Erau cuvinte pe care le înţelegea de acum altfel. De pildă, cînd Rukoz îl numea „fiul meu!", nu „fiu" era ceea ce trebuia să se înţeleagă, ci „ginere", „viitor ginere". Cum de nu văzuse pînă acum ? Dacă fostul intendent îi vorbea astfel despre afacerile sale, era cu siguranţă pentru că vedea în el pe viitorul soţ al unicei sale fiice. Peste un an, ea va avea treisprezece ani, iar el şaisprezece, aproape şaptesprezece, se vor putea logodi, iar peste alţi doi ani, se vor putea căsători pentru a dormi unul lîngă celălalt.

Vizitele sale acasă la Rukoz în cursul săptămînilor următoare nu făcură altceva decît să întărească această impresie. Gazda sa îi spunea de pildă, printre meandrele unei fraze: „Cînd îţi va veni rîndul să conduci tu toată treaba asta..."; sau chiar mai direct: „Cînd tu vei sta în casa asta...", cu aerul că nu spune nimic deosebit, ca şi cum era de la sine înţeles.

Viitorul îi apăru deodată ca fiind deja trasat, şi încă de mîna cea mai binevoitoare, din moment ce-i făgăduia dragoste, ştiinţă de carte din belşug, şi pe deasupra şi avere.

Oare ce obstacol se mai găsea în calea sa? Gerios şi Lamia ? Va şti cum să le obţină consimţămîntul, sau dacă nu, nu va ţine seamă de ei. Şeicul? Cu siguranţă nu-i va cîştiga bunăvoinţa luînd-o în căsătorie pe fata duşmanului său, dar la ce i-ar trebui bunăvoinţa lui? Casa lui Rukoz nu se afla, la urma urmei, pe domeniile lui, iar dacă fostul intendent ştiuse cum să-l înfrunte de atîta amar de vreme, de ce anume trebuia el să se teamă?

Tanios era încrezător; dar observîndu-l îndeaproape pe viitorul lui „socru", avea să se nelinişteasică din nou.

Impresionat de averea lui Rukoz, de domeniul care nu contenea să se extindă, de opulenţa locuinţei lui, de scrisorile

de protecţie pe care le etala şi, poate mai mult decît de orice, de violenţa lui verbală împotriva feudalilor, băiatul se lăsase convins că părintele Asmei nu mai era un proscris în căutarea reabilitării, ci un serios rival pentru şeic şi chiar egalul său.

Este într-adevăr ceea ce Rukoz avea ambiţia să devină - şi, pînă atunci, să pară. Prin bogăţie, era deja un rival; însă restul nu se produsese încă. De-a lungul anilor, stăpînul din Kfaryabda, mai puţin avid de bani decît de plăceri, sărăcise lent; sipetul cu bani era cel mai adesea gol, iar dacă intervenţia precisă a emisarului englez îi îngăduise să facă faţă unei plăţi ieşite din comun, cu mare greutate se achitau oamenii de impozitele anuale care, în acei ani de război, deveneau tot mai împovărătoare. In sala mare a castelului, unele coloane aveau acum pete de mucegai şi de umezeală din pricina apei care se prelingea de pe acoperiş. In vreme ce Rukoz, tot mai prosper datorită viermilor-de-mătase, adusese pe cei mai destoinici meşteri pentru a-i pune să amenajeze un majlis de paşă; în sală puteau încăpea o sută douăzeci de persoane aşezate fără să se înghesuie.

Mai trebuia şi ca oaspeţii ăştia să fie aici... Cu cît se mărea sala lui Rukoz, cu atît mai mult se observa cît era de goală; cu cît devenea mai frumoasă, cu atît părea mai de prisos. Tanios îşi dăduse în cele din urmă seama, iar cînd într-o bună zi fostul intendent îşi deschisese inima în faţa lui, văzuse că era tot o inimă de proscris.

— Patriarhul mă proteja împotriva şeicului, dar acum s-a împăcat cu el. S-au dus împreună la emir, de parcă ar fi vrut să mă lipsească şi de al doilea protector. De atunci, în fiecare seară mă culc spunîndu-mi că asta e poate ultima mea noapte.

— Bine, dar paznicii?

— Le-am dublat lefurile săptămîna trecută. Dar dacă şi dintre cei doisprezece apostoli s-a găsit un Iuda... Nu mă mai pot bizui decît pe paşa din Egipt, să-i lungească Dumnezeu zilele şi să-i mărească imperiul! Numai că el are, nu-i aşa, şi alte griji decît persoana mea...

„La insistenţele lui kweja Rukoz, fostul intendent al castelului, trupele egiptene au venit să stabilească la Dayrun un comandament cu două sute de oameni, care au rechiziţionat pentru locuinţe trei case mari împreună cu grădinile lor; ofiţerii locuiau înăuntru, iar soldaţii în corturi. Pînă atunci, trupele paşei nu veniseră chiar în vecinătatea noastră, în afara unor campanii trecătoare, în vreme ce în tîrguşoarele mai răsărite de pe Munte ele îşi aveau deja taberele instalate.

Patrulele aveau de acum să se răspîndească dimineaţa şi seara pe străzile din Dayrun, Sahlain şi Kfaryabda..."

Călugărul Elias înfăţişează aici o versiune care încă mai circulă şi astăzi, dar care mi se pare puţin credibilă. Rukoz trăise desigur cîţiva ani în Egipt, cunoştea dialectul ţării şi îşi cumpărase cîteva concesii, printre care faimoasa scrisoare de protecţie; dar de aici pînă la a deplasa armatele paşei după bunul lui plac e cale lungă... Nu. Dacă trupele egiptene se apropiaseră de satul meu, era din pricină că prevăzuseră să se desfăşoare treptat în toate ungherele Muntelui, pentru a-şi întări autoritatea.

Acestea fiind zise, este limpede că tatăl Asmei văzuse în acest lucru o binecuvîntare, îndeplinirea rugilor sale, şansa lui de salvare. Şi poate chiar mai mult decît atît...

III

Tanios se afla în vizită la tatăl Asmei cînd îl văzu venind într-o zi de decembrie pe comandantul garnizoanei din Dayrun, Adel efendi, însoţit de alţi doi ofiţeri purtînd fesuri din fetru verde şi bărbi bogate, dar îngrijite. Cea dintîi reacţie a băiatului a fost de neîncredere şi de îngrijorare, dar gazda sa, toată numai zîmbet, îi strecură:

—- Sînt prieteni, nu trec nici trei zile fără să vină să mă vadă.

Rukoz îi făcuse totuşi semn Asmei să dispară, nu e niciodată bine să arăţi o fată soldaţilor.

Odată luată această precauţie, primirea sa a fost călduroasă. Lui Tanios, îi înfăţişă pe cei doi ofiţeri ca pe „nişte fraţi, şi mai mult chiar decît fraţi"; iar lor, li-l prezentă bineînţeles pe băiat ca fiind „la fel de scump inimii mele ca propriul meu fiu".

„Cu nimic mai prejos decît o reuniune de familie", scrie ironic pastorul Stolton, povestind în detaliu întîlnirea, povestire inspirată din ceea ce pupilul său - dintr-un motiv pe care-l vom înţelege numaidecît - îi adusese la cunoştinţă de îndată ce se întorsese la Sahlain.

Ceea ce Tanios remarcă din primul moment la acei ofiţeri ai armatei Egiptului a fost faptul că nici unul nu era egiptean; Adel efendi era cretan de origine, iar aghiotanţii lui erau unul austriac, celălalt, circazian. Nimic uimitor în acest lucru, din moment ce Mehmet-Ali însuşi

se născuse în Macedonia din părinţi albanezi. Cu toate astea, toţi vorbeau araba cu accent egiptean şi păreau devotaţi stăpînului lor şi dinastiei sale.

Cît şi idealurilor lui. Auzindu-i vorbind, părea că nu un război de cucerire purtau, ci o luptă pentru renaşterea popoarelor din Orient. Vorbeau despre modernizare, echitate, ordine şi demnitate. Tanios asculta cu interes, dînd uneori din cap în semn de sinceră aprobare. Cum ar fi putut fi altfel cînd aceşti bărbaţi energici atacau delăsarea otomană, vorbeau de deschiderea de şcoli pretutindeni, de formarea de medici, de ingineri.

Băiatul fu la fel de impresionat cînd comandantul promise să pună capăt oricărei discriminări între comunităţile religioase şi să abolească toate privilegiile. La acest punct al discursului, Rukoz îşi înălţă cupa în sănătatea oaspeţilor, pentru victoria stăpînului lor, şi jură să-i jumulească şeicului mustaţa în chip de contribuţie la abolirea privilegiilor. Tanios nu avu nici o reţinere să bea o duşcă de arak închipuindu-şi scena - chiar ar mai fi adăugat cu plăcere şi bărbuţa lui Raad; şi încă o înghiţitură cînd Adel efendi făgădui abolirea, cu aceeaşi ocazie, a „privilegiilor străinilor".

Comandantul se lansă pe dată într-o înflăcărată diatribă, urmată de exemple: lucrul ăsta, în mod evident, îi stătea la inimă.

— Ieri mă aflam în inspecţie prin sate şi pretutindeni unde mă ducea calul, mă simţeam acasă. Puteam intra în orice casă, ea mi-era deschisă. Pînă cînd am trecut prin faţa reşedinţei unui pastor englez. Pe grilaj se afla drapelul regelui său. Şi m-am simţit insultat.

Dintr-o dată Tanios nu mai izbuti să-şi înghită arakul şi nu mai îndrăzni nici măcar să-şi ridice ochii de teamă să nu se trădeze. După toate aparenţele, ofiţerul nu ştia,

nu putea bănui că acea casă interzisă de un drapel străin era şi casa lui.

— Este oare normal, stăruia Adel efendi, ca străinii să fie mai favorizaţi, mai respectaţi, mai temuţi decît fiii tării?

>

Amintindu-şi că nu era nici el chiar un fiu al ţării - nici un fiu al Egiptului, nici măcar al acestui Munte pe care-l cucerise -, socoti util să clarifice:

— Nici eu nu sînt născut aici, o să-mi ziceţi voi. (Nimeni nu s-ar fi încumetat să i-o zică.) Dar m-am pus în slujba acestei glorioase dinastii, am adoptat limba ţării, religia ei, uniforma ei, m-am bătut sub drapelul ei. În timp ce englezii ăştia, chiar trăind printre noi, nu caută să servească decît politica Angliei şi nu respectă decît drapelul englez, îşi închipuie că asta îi aşază deasupra legilor noastre...

Rukoz se grăbi să spună, cu glas tare, că nu era deloc cazul să-l compare pe Adel efendi cu acei străini, că englezii ăia erau neamul cel mai arogant ce poate să existe, că Excelenţa sa evident nu era un străin, ci un frate. Tanios nu spuse nimic.

„Pupilul meu era, cu toate astea, uimit mai mult decît a voit să-mi mărturisească, va nota pastorul.

Pe de-o parte, era afecţiunea sa sinceră faţă de mine şi de doamna Stolton, şi ataşamentul său faţă de opera noastră educativă. Dar, în acelaşi timp, el nu putea fi total insensibil la faptul că străinii puteau beneficia de privilegii la care oamenii locului nu au acces. Simţul său de echitate era oarecum pus la încercare.

Înţelegîndu-i uimirea, i-am explicat că în general privilegiile erau scandaloase într-o societate întemeiată pe drept, dar că invers, într-o societate în care domneşte

arbitrariul, privilegiile constituiau uneori o barieră împotriva despotismului, devenind astfel, în mod paradoxal, nişte oaze de dreptate şi de echitate. Este cu siguranţă cazul societăţii orientale de astăzi, fie că e otomană sau egipteană. Ceea ce este scandalos nu e faptul că soldaţii nu pot intra liber în Misiunea noastră din Sahlain sau în locuinţa unui englez. Ceea ce este propriu-zis scandalos este că ei îşi iau dreptul de a pătrunde după bunul lor plac în orice şcoală şi în orice casă din ţară. Ceea ce este scandalos nu este faptul că nu pot pune mîna pe persoana unui supus britanic, ci că pot dispune după plac de toate persoanele care nu beneficiază de protecţia uneia din marile Puteri.

Am sfîrşit spunînd că dacă aceşti oameni ar vrea abolirea privilegiilor, modul corect de a proceda nu ar fi acela de a-i supune pe străini sorţii deloc de invidiat a populaţiei locale, ci dimpotrivă de a trata orice persoană la fel cum sînt trataţi străinii. Căci aceştia sînt pur şi simplu trataţi aşa cum trebuie să fie orice fiinţă umană...

Mă tem că m-am cam înfuriat formulîndu-mi răspunsul, iar doamna Stolton mi-a reproşat-o, dar mi se pare că pupilul meu a fost sensibil la punctul meu de vedere."

Pastorul a fost însă mai puţin ascultat cînd şi-a sfătuit elevul aflat în pensiune să se ferească de a se mai duce pe viitor într-o casă frecventată de militari egipteni. Este cu siguranţă ceea ce ar fi poruncit înţelepciunea. Dar contraponderea acestei înţelepciuni era zîmbetul Asmei, precum şi întregul drum viitor pe care-l lumina acel zîmbet. Pentru nimic în lume Tanios n-ar fi dorit să renunţe la aşa ceva.

Subiectul delicat ce umbrise prima întîlnire cu ofiţerii nu avea de altfel să mai revină în discuţie. în cele două sau trei daţi cînd Tanios îi întîlni iarăşi acasă la Rukoz,

se vorbi mai ales despre peripeţiile războiului, despre inevitabila victorie a stăpînitorului Egiptului asupra sultanului otoman şi din nou despre abolirea privilegiilor, dar numai cele ale feudalilor, cu o atenţie deosebită pentru cazul şeicului Francis şi soarta făgăduită mustăţii lui.

Tanios nu se simţi stingherit să bea iarăşi în cinstea acestei fericite perspective. Ajunsese la un soi de compromis cu sine însuşi în legătură cu chestiunea privilegiilor; să fie menţinute cele ale cetăţenilor străini, să fie abolite cele ale şeicilor. Ceea ce permitea să fie menajate îngrijorările pastorului englez şi totodată aspiraţiile tatălui Asmei, cît şi propriile sale înclinaţii.

Oare nu exista, într-adevăr, între cele două tipuri de privilegii o diferenţă de natură? Dacă acele favoruri acordate englezilor constituiau deocamdată - căci admitea acest lucru - o barieră în calea despotismului, privilegiile exagerate ale familiilor feudale, care erau exercitate de generaţii asupra unei populaţii resemnate, nu slujeau nici unei cauze identificabile.

Acest compromis era pe placul inimii şi inteligenţei lui, iar băiatul rămase liniştit după ce-l descoperi. Atît de liniştit încît nu văzu între cele două tipuri de privilegii o altă diferenţă, care ar fi trebuit cu toate astea să-i sară în ochi: împotriva Puterilor străine, ofiţerii viceregelui Egiptului nu puteau face mare lucru, puteau doar să bombăne, să înjure şi să bea. Dar împotriva şeicului, puteau. Mustaţa lui era mai uşor de jumulit decît coama leului britanic.

A şasea trecere
O ciudată mijlocire

Era scris că nenorocirile care ne-au lovit satul trebuiau să culmineze printr-un act îngrozitor, purtător de blestem: uciderea patriarhului de trei ori venerat, de nişte mîini ce nu păreau cu toate astea deloc făcute pentru crimă.

Cronica muntenească,
opera călugărului Elias

I

Anul 1838 a fost catastrofal încă de la început; pe 1 ianuarie a fost cutremurul de pămînt. Urmele lui au rămas în piatră, ca şi amintirea sa.

Satul dormita de săptămîni întregi sub un strat de zăpadă, creştetul pinilor era greu de neaua adunată, iar copiii în curtea şcolii se înfundau în nămeţi pînă mai sus de pulpe. însă cerul era limpede în dimineaţa aceea. Nici urmă de nor. Era „soare cu dinţi" - multă lumină, dar fără căldură.

Spre amiază, sau puţin mai înainte, s-a simţit ceva ca un vuiet. Ca un muget ce urca din măruntaiele pămîntului, dar sătenii începuseră să scruteze cerul, vorbindu-şi de la o casă la alta. Poate că era un tunet îndepărtat sau o avalanşă...

Cîteva secunde mai tîrziu, un alt vuiet, mai violent. Zidurile se cutremurau, iar oamenii se pomeniră cu toţii afară strigînd: JSazze! Hazze !" Unii alergau spre biserică. Alţii îngenuncheaseră pe loc, rugîndu-se cu voce tare. în vreme ce se aflau deja oameni care trăgeau să moară sub dărîmături. Şi îşi amintiră cu toţii că încă din zori cîinii urlau fără întrerupere şi tot astfel şacalii din vale, care de obicei nu se făceau auziţi pînă seara.

„Oamenii care se găseau în preajma fîntînii au fost martori atunci, zice Cronica, la un spectacol ce i-a înspăimîntat. Faţada castelului se crăpa în faţa ochilor lor,

crăpătura se întindea în viteză ca pricinuită de nişte foarfeci uriaşe. Amintindu-şi de un pasaj din Sfînta Scriptură, mai multe persoane îşi întorseseră capetele, de teamă de a nu fi transformate în stane de sare dacă ar fi privit cu ochii lor mînia lui Dumnezeu."

Castelul nu se prăbuşi în anul acela, şi nici vreuna dintre aripile lui; cu excepţia acelei fisuri, avu chiar destul de puţin de suferit. De altfel, lucru remarcabil, zidul crăpat e tot în picioare şi-n zilele noastre. în picioare dimpreună cu fisura lui, cînd alte ziduri ale castelului, mai vechi sau mai noi, s-au năruit de atunci. în picioare printre bălării, ca şi cum faptul că vestise nenorocirea îl pusese la adăpost de ea. Sau ca şi cum mesajul nu se împlinise încă pe de-a întregul.

în schimb, în sat fură numărate vreo treizeci de victime.

— Lucru şi mai grav încă, îmi spuse Gebrayel, casa catîrgiului se prăbuşise. O clădire veche unde-şi adunase mii de lucrări din toate genurile. Era, vai, o comoară! Memoria Muntelui nostru! Nader era plecat cu drumurile lui, departe de Kfaryabda. Cînd s-a întors, o săptămînă mai tîrziu, se topise zăpada şi toată biblioteca lui se descompunea în noroi. Se zice că avea printre cărţi...

De cîtva timp nu mai ascultam, rămăsesem la prima lui frază.

— Lucru şi mai grav, aşa ai spus ? Mai grav decît cele treizeci de victime?

îi sclipea în privire scînteia provocării.

— Cel puţin la fel de grav. Atunci cînd se produce un cataclism, mă gîndesc desigur la oameni şi la suferinţele lor, dar la fel de mult tremur pentru vestigiile vremilor trecute.

— Ruinele la fel ca şi oamenii?

— Dar, bine, pietrele acelea cioplite, foile acelea peste care a trudit autorul sau copistul, pînzele acelea zugrăvite, mozaicurile acelea sînt tot fragmente de umanitate, este tocmai acea parte din noi pe care o sperăm a fi veşnică. Oare ce pictor ar vrea să mai supravieţuiască pînzelor sale?

în pofida ciudatelor preferinţe ale lui Gebrayel, nu distrugerea cărţilor catîrgiului a făcut ca anul acela să fie numit dezastruos. Şi nici cutremurul de pămînt, de altfel, care n-a fost decît plaga prevestitoare. Nici măcar uciderea patriarhului. „Anul întreg de la un capăt la celălalt n-a fost, ne spune Cronica, decît un lanţ de nenorociri. Boli necunoscute, naşteri monstruoase, alunecări de teren, şi mai presus de toate foametea şi extorcările. Impozitul anual a fost colectat de două ori, în februarie, apoi iarăşi în noiembrie; şi, ca şi cum asta nu era de ajuns, cei ce strîngeau taxele se străduiră să le multiplice, taxe pe persoane, pe capre, pe mori, pe săpun, pe ferestre... Oamenii nu mai aveau nici piaştri negri, nici piaştri albi, nici provizii, nici animale.

Iar cînd aflară că egiptenii aveau de gînd să le confişte animalele de povară şi de tracţiune, oamenii din Kfaryabda nu mai avură de ales decît să dea brînci măgarilor şi catîrilor din înaltul falezei..."

Nu era, în ciuda aparenţelor, o acţiune născută din ciudă şi nici un act de rezistenţă. Doar o precauţie, explică cronicarul, căci odată animalele reperate şi confiscate, oamenii comandantului Adel efendi îl înhăţau pe proprietar pentru a-l sili să-şi conducă el însuşi animalul „înrolat". „Cel mai rău dintre guvernanţi nu e cel care te ciomăgeşte, ci acela care te obligă să te ciomăgeşti singur", conchide el.

în aceeaşi ordine de idei, călugărul Elias semnalează faptul că locuitorii Kfaryabdei îşi impuneau să nu mai iasă din casele lor la anumite ore. Oamenii paşei din Egipt umblau de colo-colo peste tot, la bărbier, la băcan, la cafegiul din Biata ca să joace tawle, iar seara apăreau în bandă, beţi, pentru a cînta şi a striga în piaţă şi pe străzile învecinate, astfel că nimeni nu mai frecventa acele locuri, nu din bravadă, ci încă o dată dintr-o înţeleaptă precauţie, căci soldaţii făceau în aşa fel încît în fiecare zi se legau de cîte un trecător, umilindu-l în fel şi chip sub diferite pretexte.

începînd de pe la mijlocul lui februarie, şeicul hotărî la rîndu-i să se închidă în castelul său şi să nu mai vină nici măcar pînă în faţa porţii; tocmai aflase că Said beyk, seniorul din Sahlain, pe cînd se plimba pe domeniul lui, fusese oprit de o patrulă care-i ceruse să-şi decline identitatea...

Incidentul îl cufundase pe stăpînul din Kfaryabda într-o profundă melancolie. Supuşilor săi, care urcau la castel să-l vadă şi care-l implorau să intervină pe lîngă comandantul egiptean, le răspundea prin formule compătimitoare, uneori prin cîteva făgăduieli; dar nu se clintea. Unii vedeau în acest lucru recunoaşterea neputinţei, alţii - o dovadă de insensibilitate. „Cînd cel ce suferă o ofensă este fiul unei case mari, şeicul se consideră ofensat; dar cînd noi, fermierii, sîntem cei ce suferim..."

Preotul fu nevoit să-i facă reproşuri:

— înălţimea Ta se arată semeţ faţă de egipteni, iar aceştia văd aici probabil dispreţ, ceea ce îi aţîţă să devină pe zi ce trece mai feroce.

— Şi ce-ar trebui să fac, buna?

— Să-l pofteşti pe Adel efendi la castel, să-i arăţi puţină consideraţie...

— Ca să-i mulţumesc pentru tot ce ne-a făcut, nu-i aşa? Dar dacă oamenii asta vor, n-am să mă opun. Khweja Gerios îi va scrie o scrisoare chiar astăzi pentru a-i spune că voi fi onorat să-l primesc şi să discut cu el. Vom vedea atunci cum stau lucrurile.

A doua zi, spre sfîrşitul dimineţii, un soldat veni aducînd răspunsul, pe care Gerios îl desfăcu la semnul stăpînului său şi-l parcurse din ochi. în sala de primire se afla mulţimea gravă ce se aduna cu fiecare prilej neplăcut. Toţi putură vedea cum soţul Lamiei se congestiona la obraz, fără ca arakul să fi fost de data asta unica pricină.

— Adel efendi nu vrea să vină, înălţimea Voastră.

— Presupun că insistă să mă deplasez eu însumi pînă în tabăra lui...

— Nu, vrea ca înălţimea Voastră să meargă să-l întîlnească în după-amiaza asta... la Rukoz acasă.

Privirile erau acum toate fixate pe mîna şeicului, care se strînse ghem peste boabele şiragului de mătănii.

— N-am să merg acolo. Dacă mi-ar fi propus să merg la Dayrun, mi-aş fi spus: e un om puternic, ne îndoim un pic, apoi ne îndreptăm iarăşi. Dar, acolo, el nu caută împăcarea, vrea doar să mă umilească.

Sătenii se consultară din priviri în linişte, apoi preotul vorbi în numele lor.

— Dacă întîlnirea asta e necesară pentru a lămuri neînţelegerile şi a evita alte suferinţe...

— Nu insista, buna, nu voi pune niciodată piciorul în casa aceea construită cu banii care mi-au fost furaţi.

— Nici măcar pentru a salva satul şi castelul?

Cel ce pusese această întrebare fusese Raad. Tatăl său îl fixă într-o tăcere de moarte. Căutătura i se înăspri, apoi păru jignită. Apoi dispreţuitoare. în cele din urmă şeicul

îşi întoarse ochii de la el, pentru a reveni la preot. Căruia, după cîtva timp, i se adresă cu o voce ostenită.

— Ştiu, buna, ăsta e orgoliu, sau numeşte-l cum vrei, dar nu pot face altfel. N-au decît să-mi ia castelul, satul, nu mai aştept nimic de la viaţă. Dar să-mi lase orgoliul. Voi muri fără să fi trecut pragul acelei case de hoţi. Dacă atitudinea mea pune satul în pericol, ucideţi-mă, smulgeţi-mi haina şi îmbrăcaţi-l pe fiul meu cu ea pentru a-l pune în locul meu. El va accepta să se ducă în casa lui Rukoz.

Pe frunte nişte vene i se umflară. Iar privirea i se înăspri atît de tare că nimeni nu mai cuteză să scoată o vorbă.

Atunci Gerios, devenit mai îndrăzneţ datorită alcoolului ce-i pătrunsese în sînge pe tot parcursul zilei, avu un soi de iluminare:

— De ce să vorbim de ucidere şi de doliu ? Domnul să-i lungească viaţa înălţimii Voastre şi s-o păstreze deasupra capetelor noastre, dar nimic nu-i interzice să-l trimită pe fiul şi moştenitorul său pentru a-i ţine locul la această întîlnire.

Şeicul, încă jignit de intervenţia lui Raad, nu spuse nimic, ceea ce oamenii interpretară ca pe un gest de aprobare. Lăsă lucrurile în voia lor şi se retrase în odaia sa luînd cu sine jocul cu boabe de mătănii.

întîlnirea din casa lui Rukoz a fost scurtă. Ea nu avea alt obiect decît de a aduce o oarecare desconsideraţie mustăţii şeicului, iar venirea fiului său a fost considerată de toţi drept o umilire suficientă. Raad izbuti să spună în şapte feluri diferite că satul nu avea decît sentimente de loialitate faţă de viceregele Egiptului şi fidelul său aliat, emirul. Iar ofiţerul promise că oamenii săi se vor arăta pe

viitor mai puţin severi cu cei din sat. Apoi se retrase după o jumătate de ceas, pretextînd o altă întîlnire.

Tînărul şeic, în schimb, negrăbindu-se prea tare să se întoarcă să-şi înfrunte tatăl, acceptă să facă un tur al proprietăţii la braţ cu „hoţul", „sceleratul", „proscrisul"...

între cei doi bărbaţi avea să se nască dacă nu o prietenie, cel puţin o conivenţă. Totodată, conflictul pînă atunci latent dintre Raad şi tatăl său izbucni la lumina zilei. Timp de cîteva săptămîni, castelul găzdui două curţi rivale, care nu o dată fură pe punctul să se încaiere.

Lucrul ăsta nu dură totuşi mult. Cei ce se grupaseră în jurul tînărului şeic cu speranţa că va da dovadă de mai multă înţelepciune faţă de egipteni fură nevoiţi s-o lase mai moale. Uşurătatea, inconsistenţa lui le sări în ochi. Curînd tînărul nu mai rămase decît cu vreo cinci-şase tovarăşi de purtări urîte, beţivi şi dezmăţaţi, pe care sătenii de rînd îi dispreţuiau. Mai trebuie de asemenea spus că fusese prost servit nu numai de stîngăciile şi incoerenţele de care dădea dovadă, ci şi de accentul său, accentul „detestat" al lăcustelor din Jord, de care nu se putuse niciodată dezbăra şi care înălţa un zid între el şi supuşii săi.

Tanios nu aprecia deloc relaţia dintre Rukoz şi Raad. Că acesta era o unealtă în lupta împotriva şeicului era în stare să priceapă. Dar el nu avea nici un chef să priceapă. Neîncrederea în fostul lui coleg era intactă şi nu scăpa nici o ocazie de a-l preveni pe tatăl Asmei împotriva lui. Cînd sosea uneori acasă la acesta, venind de la şcoala pastorului, şi vedea în faţa casei calul lui Raad şi pe oamenii din escorta lui, îşi continua drumul fără să se mai oprească, chiar dacă avea s-o vadă pe Asma abia o săptămînă mai tîrziu.

O singură dată se lăsă luat pe nepregătite. Venise în cursul dimineţii, îşi găsise prietena singură în sala cea

mare, rămăseseră cîtva timp împreună. Cînd se pregătea să iasă, dădu nas în nas cu Rukoz şi Raad, cu hainele murdare de noroi, cel din urmă arătînd triumfător o vulpe tînără plină de sînge.

— Vînătoarea a fost bună după cum se vede.

Tonul lui Tanios era în mod voit dispreţuitor, lucru pe care-l arătă limpede continuînd să meargă în timp ce le vorbea. însă cei doi bărbaţi nu se arătară deloc ofuscaţi. Rukoz îi propuse chiar, pe tonul cel mai amabil, să rămînă să mănînce nişte fructe împreună cu ei. Tanios se scuză, pretextînd că era aşteptat în sat. Atunci, în mod cu totul surprinzător, Raad se apropie, îi puse mîna pe umăr:

— Şi eu am să mă întorc la castel. Am nevoie să mă spăl şi să mă odihnesc. Vom face drumul împreună.

Tanios nu putea refuza, acceptă chiar să i se împrumute un cal şi se pomeni călărind alături de Raad şi de doi dintre derbedeii din anturajul acestuia.

— Aveam nevoie să-ţi vorbesc, spuse tînărul pe tonul cel mai blînd.

Tanios îşi dăduse seama. Schiţă un zîmbet politicos.

— Eşti prieten cu khweja Rukoz şi am devenit şi eu prietenul său, e timpul să cam dăm uitării ceea ce ne-a putut opune cînd eram copii. Tu ai fost sîrguincios la carte, iar eu am fost scandalagiu, dar acum am crescut amîndoi.

Tanios avea şaptesprezece ani şi o bărbuţă care-i încadra chipul; Raad avea optsprezece şi purta cioc ce-i acoperea bărbia, după cum avea şi patriarhul, dar negru şi puţin mătăsos. Asupra lui se fixară ochii lui Tanios, înainte de a se întoarce gînditori spre drum.

— Rukoz îmi zice că-ţi vorbeşte întotdeauna cu mare încredere şi că-ţi ascultă părerile cu multă reculegere. El consideră că ar trebui să-ţi vorbesc şi eu şi să te ascult.

Tonul era acum confidenţial, dar cei doi bărbaţi ce-l însoţeau pe Raad ciuleau urechea la fiecare vorbă spusă. Fiul Lamiei avu un gest de resemnare.

— Bineînţeles, nimic nu ne împiedică să vorbim deschis...

— Sînt atît de fericit că am redevenit prieteni!

Prieteni? Că am redevenit prieteni? Vreme de luni întregi se duseseră împreună în fiecare dimineaţă la aceeaşi şcoală pe acelaşi drum şi nu-şi adresaseră aproape niciodată vreun cuvînt! Tanios nu avea de altfel în clipa aceea nici un gînd amical. „Enervant cînd vrea să fie dezagreabil, enervant şi cînd vrea să fie agreabil", îşi spunea el... Cu toate astea, Raad zîmbea cu încîntare.

— Din moment ce acum sîntem prieteni, poţi să mi-o spui, e adevărat că ai intenţii în legătură cu fata lui Rukoz ?

Aşadar asta era, ăsta era motivul tuturor acelor amabilităţi. Tanios avea cu atît mai puţin chef să se destăinuie cu cît oamenii tînărului şeic se apropiara şi mai mult cu mutre de cîini ademeniţi.

— Nu, nu am nici o intenţie în legătură cu fata asta. Nu am putea vorbi despre altceva?

Trase de hăţuri, iar calul se cabra.

— Desigur, zise Raad, o să vorbim imediat despre altceva, dar aveam nevoie să-mi dai asigurări în legătură cu Asma. Tocmai i-am cerut mîna tatălui ei.

II

Prima reacţie a lui Tanios a fost de dispreţ şi de neîncredere. Avea încă în ochi privirea Asmei, iar degetele încă simţeau mîngîierea ei. Şi mai ştia şi ce gîndea Rukoz în sinea lui despre Raad. Să se folosească de paiaţa asta pentru a-i slăbi tatăl, da; dar ca să se lege de el pînă la sfîrşitul vieţii, fostul intendent era mult prea şmecher pentru a face aşa ceva.

Cu toate astea, cînd tînărul şeic veni să călărească alături de el, Tanios nu se putu împiedica să-l întrebe, pe un ton ce se dorea destins:

— Şi care a fost răspunsul lui?

— Al lui Rukoz ? A răspuns aşa cum se cuvine să răspundă orice om de rînd cînd stăpînul îi face cinstea de a se interesa de fiica lui.

Tanios nu mai avea nimic să-i spună acestui detestabil individ, sări jos de pe calul pe care i-l împrumutase şi făcu cale-ntoarsă. Drept acasă la Rukoz. Pe care-l găsi stînd ghemuit parcă în el însuşi, la locul lui obişnuit din sala cea mare, singur, fără vizitatori, paznici sau slujnice, înconjurat de rotocoale de fum din narghilea şi cu o cafea alături. Părea dus pe gînduri şi întrucîtva dezamăgit. Văzîndu-l însă pe Tanios, avu un acces de jovialitate şi-l primi cu îmbrăţişări, chiar dacă îşi luaseră rămas-bun cu trei sferturi de ceas mai devreme.

— Sînt atît de fericit că te-ai întors! Şeicul Raad te-a tras după el cu de-a sila, cînd eu doream să stau liniştit cu tine ca să-ţi vorbesc ca unui fiu, fiul pe care Dumnezeu mi l-a trimis în amurgul vieţii.

Il apucă de mînă.

— Am o veste importantă să-ţi anunţ. O măritäm pe sora ta Asma.

Tanios îşi trase mîna îndărăt. Tot trupul său se dădu înapoi pentru a se lipi, a se strivi de perete. Fumul se îndesi de la cuvintele lui Rukoz, devenind sufocant.

— Ştiu, tu şi cu mine am avut de suferit de pe urma şeicilor, dar Raad ăsta nu e ca taică-său. Dovada e că a acceptat să vină în casa asta pentru binele satului, pe cînd celălalt s-a încăpăţînat. Dar n-avem treabă cu bătrînul şeic, îl avem pe moştenitor de partea noastră, avem viitorul.

Tînărul îşi mai venise în fire. Avea acum privirea înfiptă în ochii înfundaţi în orbite ai lui Rukoz, care păru că stă să se prăbuşească.

— Credeam că viitorul, pentru tine, înseamnă dispariţia şeicilor...

— Da, asta-i convingerea mea şi nu mi-o voi schimba. Feudalii trebuie să dispară şi, ai să vezi, îi fac eu să dispară. Dar ce mod mai bun de a cuceri o fortăreaţă decît să-ţi asiguri aliaţi din interior?

Pe chipul lui Rukoz, Tanios nu mai izbutea să vadă decît urmele acelea de vărsat care se adînceau şi mai mult, ca nişte găuri scobite de nişte insecte parazite.

Se lăsă un moment de tăcere. Rukoz trase în piept fumul narghilelei. Tanios văzu cum se înroşesc tăciunii, apoi se întunecă.

— Asma şi cu mine ne iubim.

— Nu spune prostii, tu eşti fiul meu, iar ea e fiica mea, doar n-am să-mi dau fata după fiul meu!

Asta era prea mult pentru băiat, prea multă ipocrizie.

— Eu nu sînt fiul tău şi vreau să vorbesc cu Asma.

— Nu poţi să vorbeşti cu ea, e în baie. Se pregăteşte. Mîine oamenii vor afla vestea şi vor dori să vină să ne felicite.

Tanios sări în sus, alergă afară din încăpere, de-a lungul coridorului, pînă la o uşă pe care o ştia ca fiind cea de la odaia Asmei. Uşă pe care o deschise şi o împinse cu un gest brusc. Fata era acolo, aşezată goală în cada din cupru, o slujnică turnîndu-i apă fiartă pe păr. Scoaseră amîndouă acelaşi ţipăt. Asma îşi încrucişa braţele peste piept, iar slujnica se aplecă să ia un ştergar de pe jos.

Nedezlipindu-şi ochii de ceea ce încă mai putea vedea din pielea iubitei sale, Tanios nu se clintea din loc. Şi cînd Rukoz împreună cu zbirii lui veniţi în goană puseră mîna pe el spre a-l trage îndărăt, el arbora o falsă beatitudine, fără să se zbată şi fără măcar să încerce să pareze loviturile.

— Pentru ce vă pierdeţi cumpătul astfel ? Dacă sîntem frate şi soră, ce rău e c-o văd goală? Incepînd din seara asta, o să dormim în fiecare noapte în aceeaşi cameră, aşa cum fac toţi fraţii şi surorile din ţara asta.

Tatăl Asmei îl înşfăcase de chica albă.

— Ţi-am făcut prea mare cinste numindu-te fiul meu. Nimeni n-a ştiut vreodată al cui fiu eşti. Nu vreau un bastard ca fiu şi nici ca ginere. Scoateţi-l de aici! Nu-i faceţi rău, dar dacă vreunul dintre voi îl mai vede dînd tîrcoale prin preajma proprietăţii mele, să-i rupă gîtul!

Ca şi cum trupul dezbrăcat al Asmei îi deschisese ochii, Tanios îşi regăsise luciditatea. îmbibată de furie împotriva lui însuşi şi de remuşcare, dar şi de seninătate.

îi era ciudă, firește, că nu prevăzuse trădarea asta. Obsedat de ascensiune socială, Rukoz n-ar fi vrut să-şi

termine cariera acolo de unde o începuse, dîndu-şi unica fiică unui fiu de intendent - sau, şi mai rău, unui bastard - cînd o putea da moştenitorului unei „Case". Iar pentru Raad, pe care cu siguranţă îl chinuia zi de zi spectrul ruinei, a pune mîna pe averea promisă Asmei nu putea fi decît un lucru binevenit.

Mergînd pe drum spre Kfaryabda, Tanios se învinuise la început pentru propria-i orbire. Apoi începuse să cugete. Nu la vreo răzbunare copilărească, ci la modul precis în care ar mai fi putut împiedica acea căsătorie.

Lucrul nu i se părea cu neputinţă. Dacă Rukoz ar fi fost un parvenit ca atîţia alţii, burghezi sau fermieri îmbogăţiţi, bătrînul şeic s-ar fi resemnat poate cu mezalianţa asta. Nu era în mod evident cazul; el care nu voise nici măcar să se coboare pînă la a trece pragul casei „hoţului", cum ar putea consimţi la o asemenea uniune ? Tanios ştia că avea să găsească în şeic un aliat abil şi hotărît.

Porni să meargă tot mai repede, şi fiecare pas îi dezvăluia o durere la picioare, la coaste, la umăr, la pielea capului. Dar nu-i da atenţie, doar un singur lucru avea importanţă, pînă la obsesie: Asma va fi a lui, chiar de-ar fi fost să treacă peste trupul tatălui ei.

Ajungînd în sat, o luă la dreapta pe nişte poteci care, peste cîmp şi apoi pe la marginea pădurii de pini, duceau la castel evitînd Biata.

Odată sosit, nu pe şeic se duse să-l vadă, ci pe părinţi. Cărora le ceru foarte solemn să-l asculte, punîndu-i să făgăduiască dinainte că nu vor încerca să folosească argumente împotriva lui, cu ameninţarea că-l vor vedea plecînd pentru totdeauna.

Ceea ce le-a spus mai apoi este relatat aproape cu aceleaşi cuvinte de către călugărul Elias în Cronica sa, şi

de către pastorul Stolton pe o foaie volantă inserată în efemeridele din anul 1838, dar întocmită probabil mult mai tîrziu. Pe aceasta din urmă o reproduc eu, pentru că ea corespunde cu ceea ce Tanios însuşi a relatat despre propriile sale cuvinte.

„«Să ştiţi c-o iubesc pe fata asta şi că ea mă iubeşte, şi că tatăl său mi-a dat de înţeles că-mi acorda mîna ei. Dar Rukoz şi Raad şi-au bătut joc de mine amîndoi, iar eu mi-am pierdut orice speranţă. Pînă la sfîrşitul săptămînii, dacă nu mă logodesc cu Asma, fie îl omor pe Raad, fie mă omor, şi voi ştiţi bine că n-am să şovăi s-o fac.» «Orice, numai asta nu», spuse maică-sa, care nu-şi revenise niciodată complet după greva foamei făcută de fiul ei cu doi ani mai înainte. Îi luă mîna soţului ei, implorîndu-l parcă, iar acesta, la fel de tulburat, i se adresă lui Tanios rostind fraza următoare: «Căsătoria de care te temi nu se va face. Dacă nu izbutesc s-o împiedic, înseamnă că nu sînt tatăl tău!»"

Modul ăsta emfatic de jurămînt nu era ceva neobişnuit la oamenii locului, însă în acele circumstanţe - cele ale dramei ce se desfăşura, precum şi cele ale originii lui Tanios -, vorbele astea, departe de a fi rizibile, deveneau patetice.

„Destinul îşi strîngea laţul, spune Cronica, iar moartea dădea tîrcoale."

Tanios avea impresia că ea dădea tîrcoale în jurul lui. Şi nu era prea sigur că voia s-o îndepărteze. Pe cînd Gerios, de obicei atît de moale, părea decis să se bată împotriva Providenţei şi să se aşeze de-a curmezişul drumului ei.

Cei din sat, care nu au avut niciodată nici o compasiune pentru acest om - printre ei fiind şi Gebrayel „al meu",

dar şi numeroşi alţii - afirmă că intendentul castelului s-ar fi arătat mult mai puţin voluntar dacă aspiraţiile lui Tanios n-ar fi coincis cu cele ale şeicului şi dacă ar fi fost nevoit să se ciocnească cu acesta. Asta înseamnă să nu ţinem seamă de schimbarea sufletească a lui Gerios, aflat în toamna unei vieţi de eşecuri, pe care le analizase întorcîndu-le pe toate feţele. Se simţea angajat într-o încercare de salvare. Salvarea fiului său, dar şi salvarea propriei sale demnităţi de bărbat, de soţ, de tată, de prea mult timp călcată în picioare.

Chiar în seara aceea, la puţină vreme după întoarcerea lui Tanios şi discuţia cu el, se duse la şeic şi-l găsi în sala mare a castelului, mergînd de la un stîlp la altul, singur, cu capul descoperit, alb şi ciufulit. In mînă ţinea un şirag de mătănii pe care le rostogolea cu pocnituri succesive, punctîndu-şi parcă oftaturile.

Intendentul veni să se aşeze lîngă uşă. Fără să spună nimic, grăitoare fiindu-i doar prezenţa pe care o lampă apropiată o făcea să pară mai mare.

— Ce este, khweja Gerios, pari la fel de preocupat ca mine.

— E vorba de fiul meu, înălţimea Voastră.

— Fiii noştri, speranţa noastră, crucea noastră.

Se pomeniră stînd alături, unul lîngă celălalt, deja istoviţi.

— Nici cu fiul tău nu e prea uşor să te înţelegi, reluă şeicul, dar ai cel puţin impresia că pricepe cînd îi vorbeşti.

— Poate că pricepe, dar nu face decît după capul lui. Şi de fiecare dată cînd ceva îl năuceşte, spune că se lasă să moară.

— Pentru ce motiv, de data asta?

— E îndrăgostit de fata lui Rukoz, iar cîinele ăsta l-a făcut să creadă că i-o va da. Cînd a aflat că o făgăduise şi şeicului Raad...

— Doar asta e ? Atunci Tanios poate sta liniştit. Ai să-i spui din partea mea că, atîta timp cit trăiesc eu, căsătoria asta nu se va face, iar dacă fiul meu se încăpăţînează, îl dezmoştenesc. Vrea averea lui Rukoz? N-are decît să se ducă să se facă ginerele lui Rukoz! Dar nu mai vede nici un domeniu de la mine. Omul care m-a furat nu va mai pune vreodată piciorul în castelul ăsta, nici el, nici fata lui. Du-te şi-i spune astea fiului tău cuvînt cu cuvînt, o să-şi regăsească pofta de mîncare.

— Nu, înălţimea Voastră, n-am să i le repet.

Stăpînul a tresărit. Nicicînd devotatul lui slujitor nu-i mai răspunsese în felul ăsta. De obicei, începea prin a-l aproba mai înainte chiar să-şi fi încheiat frazele; acel „nu" niciodată nu ieşea din gura lui. începu să-l observe, intrigat, aproape amuzat. Şi descumpănit.

— Nu te înţeleg...

Celălalt se uita în pămînt. îl costa deja să-l înfrunte pe şeic; nu putea, pe deasupra, să-i mai susţină şi privirea.

— N-am să-i repet lui Tanios cuvintele înălţimii Voastre pentru că ştiu dinainte ce are să-mi răspundă. O să-mi spună: „Raad îşi atinge mereu scopurile, oricare ar fi dorinţele tatălui său. A vrut să părăsească şcoala engleză, a făcut în aşa fel încît să plece în modul cel mai urît, şi nimeni n-a avut pentru el vreo vorbă de dezaprobare. A vrut să se ducă acasă la Rukoz pentru a-l întîlni pe ofiţer, a făcut-o, şi nimeni nu l-a putut împiedica. Cu această căsătorie o să fie la fel. O vrea pe fata asta, o va avea. Iar în curînd înălţimea Voastră o să-şi joace pe genunchi un nepot căruia o să i se dea numele Francis, la fel ca al şeicului, şi care va fi şi nepotul lui Rukoz".

Gerios tăcu. Propriile sale cuvinte îl zăpăciseră. îi venea greu să creadă că-i vorbise stăpînului său în aceşti termeni. Şi aştepta, cu ochii şi mai plecaţi şi cu ceafa umedă.

Şeicul, la fel de tăcut, şovăia. Trebuia oare să-l certe? Să reprime prin mînie şi dispreţ veleităţile astea de revoltă ? Nu, îi puse mîna pe umărul îngrijorat.

— Khayye Gerios, cum crezi că ar trebui să acţionez?

Spusese Khayye ? „Frate" ? Intendentului îi veniră lacrimile în ochi de mulţumire şi îşi îndreptă imperceptibil spatele pentru a arăta calea pe care după părerea lui trebuiau s-o urmeze.

— Nu ne-a avertizat patriarhul că vine duminică la castel ? Doar el poate să-i convingă atît pe Rukoz, cît şi pe şeicul Raad...

— El singur, e adevărat. Cu condiţia să vrea...

— înălţimea Voastră va şti ce cuvinte să găsească pentru a-l îndupleca.

Castelanul aprobă dînd din cap, apoi se ridică retrăgîndu-se în încăperile sale. Era tîrziu. Gerios la rîndul lui se ridică, sărută mîna stăpînului pentru a-şi lua rămas-bun şi de asemenea pentru a-i mulţumi pentru atitudinea sa. Dădu să se îndrepte spre culoarul ce ducea către aripa unde locuia, cînd şeicul se răzgîndi, îl chemă înapoi, cerîndu-i să-l însoţească pînă în camera sa, aducînd şi un felinar. Acolo scoase de sub plapumă o puşcă. Cea care-i fusese oferită cîndva lui Raad de către Richard Wood. Puşca strălucea în lumina flăcării aidoma unei bijuterii monstruoase.

— Azi-dimineaţă, am văzut-o în mîinile unuia dintre derbedeii cu care umblă fiul meu. Mi-a spus că i-o dăduse Raad în urma nu ştiu cărui rămăşag. I-am confiscat-o, spunîndu-i că e proprietatea castelului şi un dar din partea consulului Angliei. Aş vrea s-o pui sub cheie în sipet împreună cu banii. la seama, e încărcată.

Gerios lui arma strîngînd-o la piept. Avea un miros de răşină caldă.

III

Oamenii din satul meu aveau faţă de mitra patriarhului tot atîta neîncredere, cîtă veneraţie. Iar cînd, în predica de la biserică, îi îndemnă să se roage pentru emirul Muntelui şi la fel pentru viceregele Egiptului, buzele lor începură să rostească rugăciuni - doar Dumnezeu ştie însă ce fel de cuvinte, ce dorinţe se ascundeau sub bîzîitul lor uniform.

Şeicul rămase aşezat în jilţul său în tot timpul liturghiei; avusese o uşoară indispoziţie în cursul nopţii şi nu se ridică decît o singură dată, în momentul comuniunii, pentru a primi pe limbă pîinea înmuiată în vin. Raad îl urmă, fără vreo pietate aparentă, şi veni să i se aşeze alături pentru a privi cu o căutătură indecentă venele umflate de pe fruntea tatălui său.

După ceremonie, şeicul şi prelatul se reîntîlniră în Sala Coloanelor. In timp ce închidea canaturile uşii mari pentru a-i lăsa între patru ochi, Gerios avu timp să audă din gura patriarhului:

— Am o cerere să-ţi fac şi ştiu că n-am să plec dezamăgit dintr-o casă atît de nobilă.

Soţul Lamiei îşi frecă mîinile. „Dumnezeu ne iubeşte! îşi spuse el. Dacă sayyedna a venit să ceară o favoare, nu o va putea refuza pe aceea pe care i-o vom cere noi!" Şi-l căută pe Tanios din ochi pentru a-i şuşoti la ureche că avea speranţe.

în sala cea mare, şeicul tresări şi îşi netezi mustaţa cu amîndouă mîinile, pentru că făcuse exact aceeaşi reflecţie ca intendentul său. în timpul ăsta, patriarhul continua:

— Mă întorc de la Beiteddin, unde mi-am petrecut o zi întreagă în preajma emirului nostru. L-am găsit preocupat. Agenţii Angliei şi ai Sublimei Porţi se agită pe tot cuprinsul Muntelui şi mulţi oameni s-au lăsat corupţi. Emirul mi-a spus: „în astfel de împrejurări se cunoaşte omul loial faţă de trădător". Şi cum vorbeam de omul loial, primul nume amintit a fost fireşte al dumitale, şeicule Francis.

— Dumnezeu să-ţi lungească zilele, sayyednal

— Nu-ţi ascund că emirul avea oarecare reţinere. Rămăsese cu impresia că satul ăsta cam ciulise urechea la cîntecul englezilor. L-am asigurat că toate astea erau de acum trecute şi că acum sîntem fraţi aşa cum ar fi trebuit să rămînem mereu. •'—•

Şeicul dădu din cap, însă ochii îi trădau neliniştile. Oare ce avea să-i ceară şiretul său oaspete după acest preambul ambiguu, făcut din avertismente şi elogii?

— Odinioară, continuă prelatul, satul ăsta a ştiut să-şi arate vitejia în momente grele, curajul bărbaţilor lui a rămas proverbial. Astăzi, evenimente grave se pregătesc, iar emirul nostru are iarăşi nevoie de soldaţi. în alte sate de pe Munte, oamenii au fost înrolaţi cu forţa. Aici există tradiţii. l-am spus emirului nostru că satul Kfaryabda va trimite mai mulţi voluntari decît ar putea el ridica cu recrutorii săi. M-am înşelat oare?

Şeicul nu era încîntat de perspectivă, dar ar fi fost o stîngăcie să se arate recalcitrant.

— îi puteţi spune emirului nostru că-mi voi aduna oamenii ca şi pînă acum şi că vor fi cei mai viteji dintre soldaţii săi.

— Nici nu mă aşteptam la altceva din partea înălţimii Voastre. Pe cîţi oameni poate conta emirul?

— Pe toţi oamenii sănătoşi şi în putere, iar eu mă voi aşeza în fruntea lor.

Patriarhul îşi părăsi jilţul, cîntărind cu privirea înfăţişarea gazdei sale. Care părea înzdrăvenit şi care-şi făcu o onoare din a se ridica precum un tînăr fără să ceară sprijin. Dar de aici pînă la a conduce trupele la luptă...

— Dumnezeu să te ţină mereu la fel de viguros, zise prelatul.

Şi cu degetul mare îi făcu semnul crucii pe frunte.

— înainte ca sayyedna să plece, am o favoare să-i cer. E o chestiune fără mare importanţă, e chiar un fleac faţă de tot ce se întîmplă în ţară. Dar mă preocupă şi mi-ar plăcea s-o văd aranjată înainte să plec în campanie...

Ieşind de la întîlnire, patriarhul îşi avertiză escorta că ar vrea „să treacă prin faţa casei lui khweja Rukoz", ceea ce îl determină pe Gerios să-i sărute cu mult sîrg mîna, făcîndu-i pe cei de faţă să rămînă intrigaţi.

„Să treacă prin faţa casei" nu era decît un eufemism. Prelatul pur şi simplu intră în casa fostului intendent, se aşeză în sala mare lambrisată, puse să-i fie prezentată Asma, stătu îndelung de vorbă cu ea, apoi singur cu tatăl ei, pe care-l lăsă cu dragă inimă să-l conducă prin vasta proprietate. Vizita ţinu mai bine de un ceas, mai mult decît cea pe care tocmai o făcuse la castel. Şi plecă de acolo cu chipul încîntat.

Timpul li se păru interminabil lui Tanios, Lamiei şi lui Gerios, care nu se putu împiedica să nu bea cîteva înghiţituri de arak sec pentru a-şi potoli încordarea.

întorcîndu-se la castelul şeicului, patriarhul îi dădu de înţeles, printr-un gest liniştitor, că problema era în mare

parte aranjată, dar ceru să stea de vorbă mai întîi între patru ochi cu Raad. Cînd îşi făcu din nou apariţia, acesta nu-l mai însoţea, o ştersese printr-o uşă secretă. „Mîine nici nu se va mai gîndi la asta", afirmă prelatul.

Apoi, fără să se mai aşeze, mulţumindu-se să se sprijine cu umărul de unul dintre stîlpii din sala cea mare, îşi informă gazda cu glas scăzut despre rezultatul mijlocirii şi despre ingenioasa soluţie pe care o găsise.

Lamia îşi făcuse o cafea pe jăratic, pe care o bea fierbinte. Prin uşa întredeschisă îi ajungeau la urechi voci, zgomote, dar ea nu aştepta decît pasul lui Gerios, trăgînd nădejde să citească pe chipul lui ce se întîmplase. Din cînd în cînd, murmura o scurtă rugăciune către Sfînta Fecioară şi strîngea crucifixul în mînă.

„Era tînără Lamia, şi încă frumoasă, iar pieptul ei era cel al mieluşelei pline de încredere", comenta Gebrayel.

Tanios, în aşteptarea sentinţei, urcase în firida unde găsea, cînd era copil, atîta fericire paşnică. îşi desfăcuse salteluţa lui subţire şi se întinsese, cu o pătură peste picioare. Poate avea de gînd să nu se mai mişte de acolo, reluîndu-şi greva foamei dacă mijlocirea eşua. Dar poate că avea doar nevoie să viseze cu ochii deschişi pentru a-şi înşela nerăbdarea. Nu e mai puţin adevărat că în scurt timp aţipise.

în sala mare, patriarhul spusese ce avusese de spus. Apoi îşi luase imediat rămas-bun, căci acel ocol neaşteptat pe la casa lui Rukoz îi pricinuise o întîrziere pe care trebuia s-o recupereze.

Şeicul îl însoţise atunci pînă în faţa castelului, dar nu coborîse treptele o dată cu el. Iar prelatul nu se întorsese

pentru a-i face semn. Se lăsase ajutat pentru a urca pe cal şi escorta o pornise la drum.

Gerios era în picioare, lîngă uşă, cu un picior înăuntru şi cu celălalt pe trepte. Cu mintea tot mai răvăşită. De arakul băut în cursul orelor de aşteptare, de explicaţiile patriarhului şi de asemenea de cuvintele pe care stăpînul său le rostise foarte aproape de urechile lui:

— Mă întreb dacă să rîd sau să-l strîng de gît, spusese şeicul, scuipîndu-şi vorbele.

încă şi astăzi, cînd în sat se mai povesteşte acest episod greu de uitat, oamenii şovăie între indignare şi rîs: venerabilul prelat, plecat să ceară mîna Asmei pentru Tanios, se răzgîndise văzînd-o înzestrată şi cu graţie, şi cu avere, şi obţinuse mîna ei pentru... propriul său nepot!

O, preasfîntul avea şi o explicaţie: şeicul n-o voia pe fata aceea pentru Raad, iar Rukoz nu mai voia să audă vorbindu-se de Tanios; atunci, cum avea şi el un nepot de însurat...

Stăpînul din Kfaryabda se socotea tras pe sfoară. El care încerca să-l pună pe fostul intendent la locul lui, iată că „hoţul" se pomenea aliat cu familia patriarhului, şeful suprem al comunităţii sale!

Cît despre Gerios, el nu mai era în stare să raţioneze în termeni de cîştig sau de pierdere. Cu ochii pironiţi la calul cenuşiu al patriarhului, care se urnea cu paşi înceţi, n-avea decît o singură idee în minte, o ţeapă, o tortură. Vorbele îi scăpară din piept:

— Tanios o să se omoare!

Şeicul nu auzi decît un mormăit. începu să-şi măsoare intendentul de sus în jos.

— Duhneşti a arak, Gerios! Pleacă, dispari! Şi nu te întoarce să mă vezi decît atunci cînd ai să fii sobru şi dat cu parfum!

Dînd din umeri, stăpînul se îndreptă atunci spre camera sa. Simţea iarăşi un soi de ameţeală, avea mare nevoie să se întindă cîteva clipe.

Tot atunci, Lamia începuse să plîngă. N-ar fi putut spune de ce, era însă sigură că are motive să plîngă. Se aplecă pe fereastră şi zări printre copaci cortegiul prelatului care se îndepărta.

Nemairezistînd, vru să se ducă spre sala cea mare, după veşti. Atîta timp cît patriarhul era acolo, preferase să nu se arate, ştia că acesta n-o avusese niciodată la inimă şi că fusese supărat din pricina ei; se temea că văzînd-o, se va simţi iritat, iar Tanios va suferi consecinţele.

Precauţie inutilă, socoteşte autorul Cronicii munteneşti: „Chiar naşterea acestui băiat fusese mereu insuportabilă patriarhului nostru, din cauza lucrurilor care se spuneau... Cum ar fi putut cere pentru el mîna unei fete?"

Străbătînd culoarul care ducea din aripa unde locuia intendentul în partea centrală a castelului, Lamia avu o vedenie ciudată. La celălalt capăt al coridorului îngust, i se păru că zăreşte silueta lui Gerios care alerga, cu o puşcă în mînă. Grăbi pasul, dar nu-l mai văzu. Nu era cu totul sigură că-l recunoscuse, în penumbră. îşi zicea, pe de-o parte, că el era; n-ar fi putut spune prin ce semn, prin ce gest îl recunoscuse, dar la urma urmei trăia lîngă el de aproape douăzeci de ani, cum s-ar fi putut înşela? Pe de altă parte, modul ăsta de a alerga semăna atît de puţin cu soţul ei, el care-şi exercita funcţiile la castel cu atîta gravitate, cu slugărnicie chiar, el care-şi interzicea pînă şi să rîdă pentru a nu-şi pierde demnitatea. Să se grăbească, da, dar să alerge? Şi încă ţinînd în mînă o puşcă?

Ajungînd în Sala Coloanelor, o găsi goală, cînd cu cîteva minute mai devreme mişuna de lume. Nu era nimeni nici în curtea exterioară.

în faţa castelului, i se păru că-l vede pe Gerios care se pierdea printre copaci. O imagine încă şi mai scurtă, mai fugară decît cea de dinainte.

Trebuia oare să fugă după el ? începu să-şi ridice poalele rochiei, apoi, răzgîndindu-se, se întoarse în camera ei. îl strigă pe Tanios şi, fără să-i mai aştepte răspunsul, urcă treptele scăriţei care ducea spre locul unde dormea, pentru a-l scutura:

— Scoală-te! L-am văzut pe taică-tău alergînd ca un bezmetic, cu o puşcă în mînă! Trebuie să-l prinzi din urmă!

— Şi patriarhul?

— Nu ştiu nimic, nimeni nu mi-a spus încă nimic. Dar grăbeşte-te, du-te după taică-tău, el trebuie să ştie, o să-ţi spună.

Ce mai era de spus? Lamia înţelesese. Tăcerea, castelul gol, bărbatul ei care alerga.

Drumul pe care-l văzuse pe Gerios pierzîndu-se era unul dintre cele mai puţin folosite între castel şi sat. Oamenii din Kfaryabda aveau - după cum am mai spus - obiceiul de a o lua mai curînd pe treptele care urcă din Biata, din spatele fîntînii; şaretele şi călăreţii preferau drumul cel larg - astăzi pe alocuri prăbuşit - ce se lungea şi şerpuia în jurul colinei pe care era aşezat castelul. Şi mai era şi poteca aceea prin partea de sud-vest, cea mai abruptă şi mai pietroasă, o scurtătură prin care se ajungea foarte repede la ieşirea din sat, la drumul care venea dinspre piaţa din mijlocul satului. Cine se aventura pe acolo trebuia să se sprijine mereu de copaci şi stînci. în starea în care se găsea, Gerios risca să-şi frîngă iute gîtul.

Lansîndu-se pe urmele lui, Tanios îl căuta în zadar cu ochii de fiecare dată cînd trebuia să se oprească, sprijinindu-se

cu palma de perete. Dar îl zări abia în ultima clipă, exact în ultima clipă, cînd nu mai putea opri nimic; timp în care îmbrăţişa cu privirea ansamblul scenei - oamenii, animalele, gesturile, expresiile lor: patriarhul care înainta pe calul său, urmat de escortă, vreo zece oameni călare şi tot atîţia pe jos. Şi Gerios, în spatele unei stînci, cu capul descoperit, cu arma la umăr.

Glonţul a plecat. Un bubuit al cărui ecou munţii şi văile îl trimiteau îndărăt. Lovit în faţă, între sprîncene, patriarhul a căzut ca un trunchi doborît. Calul lui înnebunit a început să galopeze drept înainte, tîrîndu-şi călăreţul pe două-trei lungimi pînă să-l piardă.

Gerios ieşi din ascunzătoare - o stîncă verticală şi plată, înfiptă în pămînt ca un imens ciob de sticlă, numită de atunci „Ambuscada". îşi ţinea puşca cu amîndouă mîinile deasupra capului în semn că se predă. Dar însoţitorii prelatului, crezîndu-se atacaţi de o bandă de rebeli ascunşi, o luaseră cu toţii la fugă îndărăt, înspre castel.

Iar ucigaşul rămase singur, în mijlocul drumului, cu braţele tot ridicate, susţinînd puşca aceea cu reflexe roşcate, cadou din partea „consulului" Angliei.

Atunci Tanios se apropie de el şi-l apucă de braţ.

— Bayye!

„Tată!" De ani de zile Tanios nu i se mai adresase astfel. Gerios îşi privi copilul cu recunoştinţă. Trebuise să se transforme în asasin pentru a merita să audă din nou acest cuvînt. Bayye! în clipa aceea, nu regreta nimic şi nu mai voia nimic. îşi recucerise locul, onoarea. Crima sa îi răscumpărase viaţa; rămînea să-şi ispăşească de acum crima. Nu mai avea decît să se ducă să se predea, arătîndu-se demn la ceasul pedepsei.

îşi puse arma jos, cu precauţie, ca şi cum se temea să n-o zgîrie. Se întoarse apoi spre Tanios. Căuta să-i spună din ce motiv ucisese. Rămase însă mut. Gîtlejul îl trădase.

îl strînse atunci, câteva clipe, pe băiat în braţe. Apoi se desprinse pornind-o înspre castel. Dar Tanios îl trase de braţ.

— Bayye! Să rămînem împreună, tu şi cu mine. De data asta ai ales să fii de partea mea şi n-am să te mai las să te întorci la şeic!

Gerios se lăsă dus. Părăsiră drumul luînd-o pe o cărare abruptă ce ducea pînă spre fundul văii. îndărătul lor, zarva satului creştea. Coborînd însă pieptiş Muntele din copac în copac şi din stîncă în stîncă, ei nu mai auzeau nimic.

IV

„După ce şi-a săvîrşit nelegiuirea, intendentul Gerios se grăbi să coboare iute colina însoţit de fiul său. Se feriră de priviri, iar şeicul se văzu nevoit să renunţe să-i mai urmărească.

Ajunşi pe fundul văii, merseră pînă la căderea nopţii şi de asemenea toată noaptea, în preajma torentului, spre mare.

O dată cu primele pîlpîiri ale zilei, traversară podul de peste fluviul Cîinelui, pentru a ajunge în portul Beirut. Unde, pe chei, două vase mari se pregăteau să ridice ancora. Primul spre Alexandria, dar se feriră să urce la bordul lui, căci stăpînitorul Egiptului s-ar fi grăbit să-i dea pe mîna emirului pentru a-i pune să ispăşească abominabila crimă. Preferară să se îmbarce pe celălalt, care pleca spre insula Cipru, unde acostară după o zi, o noapte şi încă o zi petrecute pe mare.

Acolo, dîndu-se drept negustori de mătase, aflară găzduire în portul Famagusta, într-un han ţinut de un om originar din Alep."

Aceste rînduri sobre extrase din Cronica călugărului Elias nu înfăţişează destul de limpede marea teamă a oamenilor din satul meu şi nici extrema încurcătură a şeicului.

Nenorocirea se afla aici, de data asta chiar aici, etalată pe drum lîngă stînca ambuscadei. Iar cînd trupul neînsufleţit

fu purtat în ritmul dangătului funebru pînă la biserică, credincioşii, pentru că-l detestaseră pe defunct şi continuau să-l deteste, îl jeleau ca nişte vinovaţi şi căutau uneori pe mîinile lor umede urma sîngelui său.

Şeicul ştia că e vinovat pentru că şi el îl urîse pe „patriarhul lăcustelor", atît de mult încît îşi exprimase, cu cîteva minute înainte de crimă, dorinţa de a-l vedea strîns de gît. Şi chiar de n-ar fi ţinut seamă de fraza aceea imprudentă ajunsă la urechea lui Gerios, cum ar fi putut el scăpa de responsabilitatea faţă de o crimă comisă pe domeniile sale, de mîna omului său de încredere şi, pe deasupra, cu o armă pe care i-o încredinţase el însuşi? Armă oferită, să ne amintim iarăşi de acest lucru, de către Richard Wood, „consulul" Angliei, şi care servise tocmai la uciderea unuia dintre atacatorii politicii engleze.

Coincidenţă! Să fi fost oare vorba doar de coincidenţe ? Stăpînul din Kfaryabda care, prin privilegiile lui, era adesea pus în situaţia de a exercita rolul de judecător, nu putea să nu-şi spună că dacă ar fi strîns atîtea prezumţii împotriva unui om, l-ar fi condamnat cu siguranţă pentru instigare la omor sau pentru complicitate. Cu toate astea, Dumnezeu ştie că el nu dorise crima asta şi că l-ar fi ucis pe Gerios cu propriile sale mîini dacă i-ar fi ghicit planurile.

Cînd însoţitorii patriarhului se întorseseră să-l anunţe pe şeic de drama ce tocmai se desfăşurase sub ochii lor, îl găsiseră descumpănit, cuprins aproape de disperare, de parcă ar fi îmbrăţişat cu privirea în clipa aceea tot şirul de nenorociri care aveau să urmeze. Dar nu era el omul să se lase distras de la obligaţiile sale de conducător. Venindu-şi repede în fire, adunase oamenii de pe domeniul său pentru a organiza hăituiala.

Era datoria lui şi era ceea ce-i dicta înţelepciunea să facă: trebuia să le arate autorităţilor, şi mai întîi escortei

prelatului, că făcuse totul pentru a prinde ucigaşii. Da, ucigaşii. Gerios, dar şi Tanios. Tînărul era nevinovat, dar dacă ar fi fost prins în noaptea aceea, şeicul n-ar fi avut de ales şi l-ar fi dat pe mîna justiţiei emirului, chiar de-ar fi trebuit să fie spînzurat. Pentru a păstra aparenţa lucrurilor.

Într-o chestiune atît de gravă, care îşi depăşea de departe domeniul şi-l depăşea şi pe cel al emirului, stăpînul din Kfaryabda avea mîinile legate, era constrîns să respecte cu scrupulozitate acea aparenţă a lucrurilor. Dar tocmai acest lucru i-a fost reproşat - de către anumiţi însoţitori ai patriarhului, apoi de către emir şi de comandamentul egiptean. Că se prefăcuse doar că acţionează.

Fusese văzut agitîndu-se la castel pînă în zori în mijlocul unei învălmăşeli de cavalcade, ordine urlate, îndemnuri, înjurături. Dar, dacă li se da crezare detractorilor, astea nu erau decît simple gesticulaţii. Cei din preajma prelatului asasinat au pretins că şeicul, în loc să ia imediat măsurile ce se impuneau, începuse prin a cerceta îndelung circumstanţele uciderii; apoi se arătase neîncrezător cînd oamenii îi spuseseră că li se păruse a-l recunoaşte pe Gerios, şi chiar îşi trimisese oamenii să-l cheme pe intendent la el; cînd aceştia se întorseseră cu coada între picioare, le spusese:

— Atunci, căutaţi-l pe Tanios, am să-i vorbesc.

Apoi şeicul se izolase un moment cu Lamia, în mica încăpere vecină cu Sala Coloanelor; pentru a ieşi de acolo cîteva minute mai tîrziu, ea plînsă, iar el cu chipul congestionat; spusese însă, prefăcîndu-se foarte încrezător:

— Tanios s-a dus după tatăl său, o să-l aducă cu siguranţă aici.

Şi cum prietenii patriarhului se arătau sceptici, porunci se oamenilor săi să cerceteze în toate direcţiile - în sat, în pădurea de pini, înspre vechile grajduri şi chiar în

anumite părţi ale castelului. De ce să caute peste tot, în loc să-i trimită pe toţi oamenii spre vale, pe drumul pe care, după toate probabilităţile, plecaseră Gerios şi cu Tanios? Sub pretextul că cercetează pretutindeni, şeicul nu căutase nicăieri, pentru că voia să le lase vinovaţilor timp să scape!

Dar ce interes putea el să aibă în toată povestea asta ? Interes nu putea să aibă, ba dimpotrivă, îşi asuma riscurile cele mai grave pentru domeniul său, pentru propria sa viaţă, dar şi pentru mîntuirea propriului său suflet. Numai că, dacă Tanios era fiul lui...

Da, mereu aceeaşi îndoială care plana deasupra şeicului şi Lamiei, deasupra castelului, deasupra acestui colţ din Munte, ca un nor aducător de ploi lipicioase şi malefice.

Extras din efemeridele reverendului Stolton:

„A doua zi după crimă, un detaşament al armatei Egiptului s-a înfăţişat la poarta noastră, sub comanda unui ofiţer care mi-a cerut voie să cerceteze în incinta Misiunii. I-am răspuns că nici nu se punea problema, dar i-am dat cuvîntul meu de om şi de pastor că nu se ascundea nimeni la mine acasă. Cîteva clipe am crezut că nu se va mulţumi cu cuvîntul meu, căci a părut foarte surprins. Dar, în mod evident, avea ordine. Astfel, după ce s-a învîrtit în jurul perimetrului, căutînd să descopere vreo prezenţă suspectă, s-a îndepărtat în cele din urmă cu soldaţii săi.

Populaţia din Kfaryabda nu s-a bucurat în schimb de acelaşi tratament. Satul a fost încercuit de o forţă cuprinzînd mai multe sute de oameni, ce aparţineau atît armatei viceregelui, cît şi celei a emirului. S-a început prin a se proclama în piaţa satului că erau căutaţi ucigaşul şi fiul său - pupilul meu - deşi se ştia că ei erau deja departe. Apoi au procedat metodic la scotocirea caselor una cîte

una. în nici una n-au găsit bineînţeles ceea ce pretindeau că ar căuta, dar din nici o casă n-au plecat cu mîinile goale; „vinovaţii" astfel prinşi erau bijuterii, mantii, covoare, feţe de masă, bani, băuturi sau provizii.

La castel, încăperea care servea drept birou lui Gerios a fost controlată, iar sipetul care se găsea acolo a fost forţat cum se cuvine. S-a putut verifica astfel că intendentul nu se ascundea acolo... Au fost tot aşa cercetate încăperile în care locuiau părinţii lui Tanios, dar mama lui părăsise castelul în ajun, la sfatul şeicului Francis, pentru a merge să stea la sora ei, soţia preotului.

Hoţiile acelor păzitori ai ordinii au fost numeroase... Din fericire, dacă îndrăznesc să spun astfel, e război în ţară; solicitaţi în alte părţi, pentru alte glorioase treburi, soldaţii au fost aşadar retraşi după o săptămînă. Nu înainte de a fi comis o ultimă nedreptate."

De fapt, pentru a se asigura că şeicul nu-şi va cruţa eforturile pentru a da de urma vinovaţilor şi a-i preda - „tată şi fiu", precizase emirul -, militarii au luat cu ei un „suspect", care era mai curînd un ostatic: Raad. Este adevărat că el era proprietarul armei crimei; se mai spune că rostise în faţa ofiţerului care-l interoga cuvinte imprudente, şi anume că patriarhul, după ciudata lui mijlocire, nu trebuia să-şi reproşeze decît lui însuşi cele întîmplate.

Raporturile şeicului cu fiul său continuaseră să fie la fel de furtunoase ca şi pînă atunci. Văzîndu-l însă dus astfel de soldaţi, cu mîinile legate la spate ca un răufăcător, bătrînului i se făcuse ruşine pentru sîngele lui.

înainte de sfîrşitul acelui an de calamităţi, castelul se golise. De personajele sale, de certurile lor, de aşteptările şi de intrigile lor. Carcasă crăpată şi viitor ruinat; săteni fideli mai urcau însă acolo în fiecare dimineaţă pentru „a vedea" mîna neputincioasă a şeicului din Kfaryabda.

A şaptea trecere
Portocale pe scară
Tanios mi-a spus: >rAm cunoscut o femeie. Nu vorbesc limba ei, şi nici ea pe a mea, dar acolo, în susul scării, mă aşteaptă. într-o zi, mă voi întoarce să bat la uşa ei pentru a-i spune că vasul nostru e gata de plecare".

Nader,
înţelepciunea catîrgiului

I

La Famagusta, în acest timp, cei doi fugari îşi începeau noua existenţă în spaimă şi remuşcare, dar ea avea să fie alcătuită şi din cutezanţe, voluptăţi, nepăsare.

Hanul alepinului era un soi de caravanserai pentru negustorii aflaţi în trecere, labirint de prăvălii, terase, balustrade nesigure; vetust, abia mobilat şi cu toate astea hanul cel mai puţin inospitalier din oraş. De pe balconul camerei lor, situată la al treilea cat, Gerios şi Tanios aveau vedere spre vamă, docuri şi vasele ancorate la chei, dar nu şi spre întinsul mării.

în primele săptămîni, trăiră cu spaima că vor fi recunoscuţi. Rămîneau ascunşi de dimineaţa pînă seara şi doar la adăpostul întunericului se duceau, împreună sau doar Tanios, ca să cumpere ceva de mîncare de la vreo tarabă plină de fum. în tot restul timpului stăteau pe balcon, aşezaţi turceşte, privind animaţia de pe străzi, du-te-vino-ul hamalilor şi al călătorilor, mestecînd roşcove brune cipriote.

Uneori, privirea lui Gerios se înceţoşa, lacrimile îi curgeau. Dar nu vorbea. Nici de viaţa lui distrusă, nici de exil. Cel mult rostea într-un oftat:

— Biată maică-ta! Nici măcar nu mi-am luat rămas-bun de la ea.

Sau tot astfel:

— Lamia! N-am s-o mai văd niciodată!

Tanios îi înconjura atunci umerii cu braţul, ca să-l audă zicînd:

— Fiule! De n-ar fi ca să te văd, n-aş mai vrea nici măcar să mai deschid ochii!

Despre crima întîmplată, nici Gerios, nici Tanios nu vorbeau. Fireşte, se gîndeau mereu la ea şi unul, şi celălalt, la împuşcătura aceea, unică, la chipul acela însîngerat, la calul acela înnebunit care alerga înainte tîrîndu-şi călăreţul; apoi la goana lor cu sufletul la gură pînă în fundul văii, pînă la mare, şi apoi dincolo. Revedeau cu siguranţă toate astea în minte în cursul lungilor ceasuri de tăcere. Dar, dintr-un fel de spaimă apăsătoare, nu vorbeau de aceste lucruri.

Şi nici nu mai vorbise nimeni despre ele în faţa lor. Fugiseră atît de iute că n-auziseră nici un glas strigînd: „Patriarhul a murit, l-a ucis Gerios!", şi n-auziseră nici dangătul clopotului de la biserică. Merseseră fără a se întoarce, fără a întîlni pe nimeni, pînă la Beirut. Unde vestea nu ajunsese încă. în port, soldaţii egipteni nu căutau nici un ucigaş. Iar pe vas, călătorii care comentau ultimele evenimente evocau luptele din munţii Siriei şi de pe Eufrat, un atentat împotriva partizanilor emirului într-un sat druz, şi apoi atitudinea marilor Puteri. Dar nu ziceau nimic de patriarh. Apoi, în Cipru, fugarii se închiseseră în casă...

Lipsit de ecoul actului său, Gerios ajungea să se îndoiască uneori de realitatea lui. Ca şi cum ar fi dat drumul din mînă unui urcior, iar acesta s-ar fi spart, dar fără ca el să audă zgomotul spargerii.

Mai întîi, tăcerea insuportabilă a fost ceea ce i-a scos din bîrlog.

Gerios începea să aibă o purtare ciudată. Buzele i se mişcau, tot mai des, în lungi conversaţii mute. Iar uneori

scăpau cuvinte, cu voce audibilă, fără coerenţă. Atunci tresărea şi, întorcîndu-se către Tanios, zîmbea jalnic.

— Am vorbit în vis.

Dar în tot timpul ăsta, ochii lui rămăseseră deschişi.

Temîndu-se să nu-l vadă prăbuşindu-se în nebunie, tînărul se hotărî să-l facă să iasă din han.

— Nimeni nu poate şti cine sîntem. Şi oricum, ne aflăm pe teritoriul otomanilor, care sînt în război cu emirul. De ce să ne ascundem?

La început au fost plimbări scurte şi circumspecte. Nu erau deprinşi să meargă pe străzile unui oraş străin, nici unul din ei nu cunoscuse alte locuri în afară de Kfaryabda, Sahlain şi Dayrun. Gerios nu se putea împiedica să-şi ţină mîna dreaptă mereu ridicată de parcă s-ar fi pregătit să-şi atingă fruntea pentru a-i saluta pe oamenii pe care îi întîlnea, iar cu privirea scruta chipurile trecătorilor.

îşi schimbase oarecum înfăţişarea, nu l-ai mai fi recunoscut de la prima privire. Neglijase să-şi mai radă barba în cursul săptămînilor precedente, iar acum era decis să şi-o păstreze. în vreme ce Tanios se debarasase de a sa, ca şi de tichia ţărănească, pentru a-şi încinge capul cu o eşarfă din mătase albă, de teamă să nu-l trădeze culoarea părului. îşi mai cumpăraseră şi nişte haine cu mîneci largi aşa cum se cuvine unor negustori.

Nu duceau lipsă de bani. Cînd luase arma crimei din sipetul castelului, intendentul mai luase şi o pungă pe care o lăsaese acolo cîndva - economiile lui, nici un piastru în plus. Avea de gînd s-o lase soţiei şi fiului său, dar, în graba de atunci, o luase cu el, băgată în haină. Bani cîştigaţi cinstit, numai monede de aur de bună calitate, pe care zarafii din Famagusta le mîngîiau cu încîntare, înainte de a da în schimbul fiecăreia pumni întregi de monede noi. Pentru Gerios, harnic şi puţin atras de fast, era acolo

destul cît să aibă din ce să trăiască vreme de doi-trei ani la adăpost de nevoi. Pînă aveau să vadă ridicîndu-se soarele unei eliberări.

Plimbările lor se făcură tot mai lungi şi mai pline de încredere. Iar într-o dimineaţă, se încumetară să ia loc într-o cafenea. Remarcaseră locul acela chiar din ziua sosirii lor în insulă; oamenii dinăuntru se distrau atît de bine încît cei doi fugari îşi lăsaseră capul în jos de ruşine şi de invidie.

Cafeneaua din Famagusta nu avea nici o firmă, dar se vedea de departe, chiar de pe vase. Patronul, un grec jovial şi obez pe nume Eleftherios, stătea la intrare, tronînd, cu picioarele în drum, pe un scaun din pai împletit. În spatele lui se afla principala sa ustensilă, jarul, pe care fumegau în permanenţă patru-cinci ibrice de cafea, şi din care scotea tăciuni pentru a aprinde narghilelele. Nu servea nimic altceva, în afară de apă rece dintr-un vas. Cine dorea un sirop de lemn-dulce sau de tamarin trebuia să strige după cîte un vînzător pe stradă; patronul nu se simţea jignit pentru atîta lucru.

Clienţii stăteau aşezaţi pe scăunele fără spătar, iar obişnuiţii aveau drept la jocurile de tawle, întru totul asemănătoare acelora ce se găseau la Kfaryabda şi pe tot cuprinsul Muntelui. Adesea clienţii jucau pe bani, dar monedele treceau dintr-o mîna într-alta fără a fi puse vreodată pe masă.

În singura cafenea din satul său, în Biata, Gerios nu pusese niciodată piciorul, sau poate doar în adolescenţă - oricum, cu mult înainte de a fi căpătat funcţia de la castel. Iar jocul de tawle nu-l interesase niciodată, după cum nu-l interesaseră nici alte jocuri de noroc. În ziua aceea însă, el şi cu Tanios începuseră să urmărească partida ce se

disputa pe masa alăturată cu nişte ochi atît de atenţi încît cafegiul venise să le aducă un joc identic în cutia sa dreptunghiulară din lemn brun, crăpat. Şi începuseră să dea cu zarurile, să mişte zgomotos piesele, să dea drumul la înjurături şi la sarcasme.

Spre uimirea lor, rîdeau. Nu şi-ar fi putut aminti cînd rîseseră pentru ultima oară.

A doua zi se întorseseră foarte devreme, pentru a se aşeza la aceeaşi masă; şi tot astfel în ziua următoare. Gerios părea că ieşise complet din melancolie, mai repede decît socotise Tanios. Avea chiar să-şi facă prieteni.

Astfel, într-o bună zi, în mijlocul unei partide foarte disputate, veni spre ei un om care se scuză că-i abordează în felul ăsta, dar era la fel ca şi ei, explică el, originar din zona Muntelui şi le recunoscuse accentul. Se numea Fahim şi aducea la chip, şi mai ales la forma mustăţii, cu şeicul. Le spuse numele satului său, Baruk, în inima ţinutului druzilor; o regiune cunoscută pentru ostilitatea faţă de emir şi aliaţii săi, dar Gerios, încă neîncrezător, se prezentă sub un nume fals şi spuse că este negustor de mătase, în trecere prin Cipru împreună cu fiul său.

— Nu pot spune la fel, din păcate! Nu ştiu cîţi ani se vor mai scurge înainte să mă pot întoarce în ţară. Bărbaţii din familia mea au fost cu toţii măcelăriţi, iar casa noastră incendiată. Eu însumi am scăpat doar printr-o minune. Am fost acuzaţi că i-am atras pe egipteni într-o ambuscadă. Familia mea n-avea nici un amestec în treaba asta, dar casa noastră a avut ghinionul să se afle la intrarea în sat; cei trei fraţi ai mei au fost ucişi. Atîta timp cît căpcăunul va fi în viaţă, eu n-am să revăd Muntele!

— Căpcăunul?

— Da, emirul! Aşa îl numesc opozanţii săi, nu ştiaţi ?

— Opozanţii, ziceţi?

— Sînt cu sutele, creştini şi druzi, răspîndiţi pretutindeni. S-au legat cu jurămînt să nu aibă tihnă pînă ce nu îl vor fi doborît. (Coborî glasul.) Pînă şi în anturajul căpcăunului, pînă şi în sînul propriei sale familii. Sînt pretutindeni, acţionînd din umbră. Dar într-una dintre dimineţile următoare, o să auziţi vorbindu-se despre faptele lor de arme. Şi atunci am să mă întorc şi eu acasă.

— Şi ce veşti vin de acolo? se interesă Gerios după o pauză.

— Unul dintre apropiaţii consilieri ai căpcăunului a fost ucis, patriarhul... dar sînteţi cu siguranţă la curent.

— Am auzit vorbindu-se de crima asta. Opera opozanţilor, desigur.

— Nu, e vorba de intendentul şeicului din Kfaryabda, un anume Gerios. Un om respectabil, după cît se spune. Dar patriarhul i-a făcut un neajuns. Pînă acum le-a scăpat. Se spune că a plecat spre Egipt, iar autorităţile de acolo îl caută ca să-l predea. Şi el ar avea interesul să nu pună din nou piciorul în ţară atîta timp cît trăieşte căpcăunul.

Dar vorbesc prea mult, îşi dădu seama omul, şi v-am întrerupt partida. Continuaţi, vă rog, şi voi juca şi eu cu învingătorul. Să fiţi atenţi, sînt un jucător de temut, ultima oară cînd am pierdut o partidă aveam vîrsta acestui tînăr.

Fanfaronadele astea ţărăneşti destinseră cu adevărat atmosfera, iar Tanios, care se săturase să mai joace, îi cedă cu plăcere locul nou-venitului.

în ziua aceea, în timp ce Gerios îşi disputa primele partide de tawle cu Fahim, al cărui prieten de nedespărţit avea să devină, se petrecu în existenţa lui Tanios episodul numit „al portocalelor", la care sursele nu fac decît indirect referire, deşi a fost determinant, pare-se, pentru restul itinerarului său şi de asemenea, mi se pare mie, pentru enigmatica sa dispariţie.

Tanios îi părăsise aşadar pe cei doi jucători şi se dusese la han pentru a-şi lăsa ceva în cameră. Deschizînd apoi uşa ca să plece din nou, văzuse prin deschizătură o femeie ce părea tînără, cu capul înfăşurat într-un văl pe care şi-l coborîse peste partea de jos a obrazului. Privirile li se încrucişară. Băiatul zîmbi politicos, iar ochii necunoscutei îi zîmbiră la rîndul lor.

Ducea un urcior cu apă în mîna stîngă, iar cu dreapta îşi ridicase o pulpană a rochiei pentru a nu se împiedica, ţinînd totodată pe cotul îndoit un coş plin cu portocale. Văzînd-o jonglînd astfel pe scară cu obiectele, Tanios se gîndi s-o ajute. I se făcu totuşi frică să nu vadă ieşind dindărătul unei uşi vreun soţ bănuitor, aşa că se mulţumi s-o urmărească cu privirea.

Se afla la al treilea cat, iar ea continua să urce. Cînd iată că o portocală alunecă din coş, apoi încă una, şi se rostogoliră pe scară. Femeia păru că vrea să se oprească, dar nu era în stare să se aplece. Tînărul dădu fuga şi adună portocalele. Ea îi zîmbi fără a-şi încetini urcatul. Tanios nu ştia dacă ea se îndepărta astfel pentru că voia să evite să-i vorbească unui necunoscut sau dacă îl invita s-o urmeze. Cuprins încă de îndoială, o urmă, dar cu un pas timid şi oarecum neliniştit. Pînă la al patrulea cat, apoi pînă la al cincilea, ultimul.

Se opri în cele din urmă în faţa unei uşi, puse jos urciorul şi coşul, luă din sîn o cheie. Tînărul stătea la cîţiva paşi în urma ei, ţinînd portocalele la vedere ca să nu fie nici o îndoială asupra intenţiilor lui. Ea deschise uşa, îşi adună lucrurile, apoi, cînd să intre, se întoarse spre el şi-i zîmbi iarăşi.

Uşa rămăsese deschisă. Tanios se apropie. Necunoscuta îi arătă cu un gest coşul pe care-l lăsase jos, lîngă o saltea subţire. Şi în timp ce el se ducea să pună fructele la locul

lor, ea se rezemă, ostenită parcă, de uşa care se închise. Camera era strimtă, fără altă deschizătură, în afară de o ferestruică lîngă tavan, şi aproape goală, fără scaun, fără dulap, fără podoabe.

Mereu tăcută, femeia îi arătă lui Tanios prin gesturi că era cu respiraţia tăiată. Apucă mîna vizitatorului şi-o puse pe inima ei. El făcu o mutră gravă, ca şi cum s-ar fi mirat că bătăile inimii erau atît de puternice şi continuă să-şi ţină mîna acolo unde i-o aşezase. Nici ea nu i-o dădu la o parte. Dimpotrivă, o făcu să treacă prin alunecări imperceptibile dincolo de rochie. Se răspîndea din pielea ei un parfum de pomi fructiferi, aroma plimbărilor din aprilie prin livezi.

Tanios se încumetă atunci să-i apuce mîna la rîndu-i pentru a o pune pe inima lui. Roşea de prima lui insolenţă, iar ea înţelese că pentru el era prima oară. îşi îndreptă ţinuta, îi desprinse de pe frunte eşarfa ce i-o strîngea, îşi trecu de mai multe ori mîna prin părul lui de timpuriu albit, rîzînd fără răutate. Apoi îi trase capul lîngă pieptul ei dezgolit.

Tanios nu ştia nimic despre gesturile pe care trebuia să le săvîrşească. Era convins că neştiinţa lui era evidentă în orice clipă, şi nu se înşela. Dar femeia cu portocalele nu se supără. La fiecare dintre stîngăciile lui, ea răspundea printr-o mîngîiere prevenitoare.

Cînd fură goi şi unul şi celălalt, ea împinse zăvorul la uşă, apoi îşi atrase oaspetele spre aşternutul ei, conducîndu-l cu vîrful degetelor pe drumul călduţ al plăcerii.

Nu-şi spuseseră nici o vorbă, nici unul nu ştia ce limbă vorbea celălalt, dar dormiră alături ca un singur trup. Camera dădea spre apus, iar prin ferestruică pătrundea acum un soare pătrat în care pluteau firişoare de praf. Trezindu-se, Tanios simţi iarăşi aroma aceea de livadă,

iar sub obrazul drept nişte bătăi de inimă, încete şi liniştite, în moliciunea unui sîn de femeie.

Părul pe care acum nu-l mai ascundea nici un văl era roşcat, aidoma acelor pămînturi feruginoase din împrejurimile Dayrunului. Iar pielea era trandafirie cu pistrui. Doar buzele şi sfîrcurile sînilor erau de un brun deschis la culoare.

Sub privirea care se plimba asupra ei, deschise ochii, se ridică şi se uită spre ferestruică încercînd să-şi dea seama cam cît putea fi ceasul. Trase atunci spre ea brîul lui Tanios, apoi însoţindu-şi gestul cu un zîmbet mîhnit, bătu uşurel cu palma peste locul unde se auzea clinchet de monedă. Presupunînd că lucrurile se petreceau întotdeauna astfel, băiatul începu să desfacă brîul întrebîndu-şi gazda din ochi. Ea îi indică şase cu trei degete de la fiecare mînă, iar el îi dădu o monedă de şase piaştri din argint.

Cînd îşi puse iarăşi veşmintele, ea îi oferi o portocală. El vru să refuze, dar i-o strecură în buzunar. Apoi îl însoţi pînă la uşă, îndărătul căreia se ascunse în clipa cînd el ieşi, pentru că nu se îmbrăcase.

întors în camera sa, se întinse pe spate şi începu să azvîrle portocala în sus prinzînd-o ca pe o minge şi gîndindu-se la lucrul atît de minunat ce i se întîmplase. „Trebuia oare să plec în exil, să nimeresc fără nici o speranţă în oraşul ăsta străin, în hanul ăsta, şi să urc pînă la ultimul cat pe urmele unei necunoscute... trebuia ca valurile vieţii să mă arunce atît de departe ca să am drept la clipa asta de fericire ? Atît de puternică de parcă ar fi fost raţiunea de a fi a aventurii mele. Şi sfîrşitul ei. Şi mîntuirea mea."

Personajele vieţii sale îi defilau prin minte şi se opri îndelung asupra Asmei. Mirîndu-se că se gîndise atît de

puţin la ea de cînd plecase. Oare nu din pricina ei fusese înfăptuită crima, nu din pricina ei fugiseră? Cu toate astea, ea dispăruse din gîndurile lui ca printr-o trapă. Desigur, micile lor jocuri copilăreşti, degetele lor, buzele lor care se atingeau şi se evitau ca nişte corniţe de melc, întîlnirile lor furişe, privirile acelea încărcate de promisiuni - astea toate nu semănau deloc cu plăcerea ultimă pe care acum o cunoştea. Dar la vremea aceea, îl făcuseră fericit. Dacă i-ar mărturisi acum lui Gerios că la fata aceea pentru care ameninţase că se va omorî, la fata de dragul căreia îl adusese în situaţia de a deveni ucigaş, la fata aceea încetase pur şi simplu să se mai gîndească...

încercă să-şi explice acest lucru. Ultima oară cînd o văzuse pe Asma, cînd dăduse buzna în camera ei, ce făcea ea? Se pregătea spre a primi felicitările pentru logodna anunţată cu Raad. Fireşte că fata era silită să-i dea ascultare tatălui ei. Dar, cu toate astea, cîtă supuşenie!

Şi apoi, cînd îl văzuse pe Tanios venind la ea în goană, ţipase. Nici asta nu i-o putea reproşa în mod rezonabil. Ce altă fată ar fi reacţionat altfel dacă ar fi dat cineva năvală în camera ei în timp ce făcea baie ? Dar nici de imaginea aceea a Asmei care ţipa, urmată de cavalcada paznicilor şi a lui Rukoz care veneau să-l înşface pentru a-l arunca afară, nu izbutea să scape. Or, asta era în mintea lui ultima imagine a celei pe care o iubise atît de mult. Pe moment, furios şi rănit în orgoliul său, nu avusese decît o singură idee în minte: să ia înapoi, prin orice fel de mijloc, ceea ce îi fusese răpit prin trădare; acum avea o mai justă viziune asupra lucrurilor; faţă de Asma simţea mai ales amărăciune. Şi cînd te gîndeşti că, de dragul ei, îşi distrusese viaţa şi pe aceea a familiei sale!

Oare n-ar fî trebuit să-i ceară iertare pentru acest lucru lui Gerios? Nu, era mai bine dacă îi lăsa încă iluzia că înfăptuise o crimă nobilă şi necesară.

II

La sfîrşitul acelei zile, Gerios se întoarse foarte tîrziu. Ca să plece iarăşi dimineaţa, abia trezit din somn. Aşa începură să se petreacă lucrurile de atunci înainte, zi de zi. Tanios îl urmărea cu privirea ascunzîndu-şi zîmbetul, spunînd parcă: „în loc să te laşi cuprins de nebunie, iată-te cuprins de inconştienţă!"

Mergînd pe cincizeci de ani, după o viaţă de om muncitor şi servil, avînd pe conştiinţă o crimă mare cît un munte, hăituit, alungat, proscris, osîndit, intendentul Gerios nu se gîndea în fiecare dimineaţă decît să dea fuga la cafeneaua grecului ca să joace table cu tovarăşul într-ale evadării.

I se întîmpla la castel să mai facă uneori cîte o partidă de tawle cînd şeicul rămînea fără partener şi-l convoca; se prefăcea atunci că se distrează şi pierdea într-adins. însă la Famagusta nu mai era acelaşi om. Crima înfăptuită îl schimbase. Se simţea bine la cafenea, juca din toată inima şi, în ciuda fanfaronadelor nedespărţitului Fahim, el era cel care cîştiga cel mai adesea. Iar dacă făcea vreo imprudenţă, zarurile se rostogoleau în ajutorul lui.

Cei doi amici făceau mai multă zarvă la cafenea decît toţi ceilalţi clienţi; uneori se aduna ceva lume în jurul lor, iar patronul se arăta încîntat de animaţie. Tanios nu mai juca deloc. Stătea doar ca spectator şi, plictisindu-se foarte repede, pleca să dea o raită. Gerios încerca atunci să-l reţină:

— îmi porţi noroc!

Numai că el tot pleca.

Într-o dimineaţă de octombrie, acceptase totuşi să se aşeze din nou. Nu ca să-i poarte noroc tatălui său - îi purtase oare cu adevărat noroc în viaţă? -, ci pentru că venea spre ei un om, un om înalt cu o mustaţă fină, îmbrăcat ca seniorii de pe Munte. Judecînd după petele de cerneală de pe degete, un cărturar. Spuse că se numeşte Sallum.

— Stau să vă ascult de cîteva minute şi n-am rezistat ispitei de a saluta nişte compatrioţi. în satul meu, petreceam zile întregi în faţa jocului de tawle, jucînd partidă după partidă. Dar îmi face şi mai multă plăcere să-i privesc pe ceilalţi, cînd nu se simt deranjaţi.

— Sînteţi de multă vreme în Cipru ? se interesă Fahim.

— Am sosit abia alaltăieri. Şi deja duc dorul ţării.

— 0 să rămîneţi mai mult printre noi?

— Dumnezeu ştie. Cît să rezolv una sau două treburi...

— Şi ce mai e pe Munte?

— Atîta timp cît Dumnezeu nu ne părăseşte, totul se aranjează în cele din urmă.

Formulă prudentă. Prea prudentă. Conversaţia n-avea să ajungă prea departe. Jocul putea reîncepe. Gerios avea nevoie de un şase-şase. îl rugă pe Tanios să sufle peste zaruri. Care se rostogoliră. Şase-şase!

— Pe barba căpcăunului! înjură Fahim.

Numitul Sallum păru amuzat de formulă.

— Am auzit tot soiul de înjurături, dar pe asta n-o ştiam. Nici măcar nu bănuiam că pot avea barbă căpcăunii.

— Cel care trăieşte în palatul de la Beiteddin are una, foarte lungă!

— Emirul nostru! şopti Sallum, ofuscat.

Chiar în clipa aceea se ridică, cu chipul livid, şi îşi luă rămas-bun.

— Se pare ca l-am jignit, comentă Gerios, privindu-l cum se îndepărtează.

— E vina mea, recunoscu Fahim. Nu ştiu ce mi-a venit, am vorbit de parcă eram singuri. De acum înainte am să mă străduiesc să-mi ţin limba.

în zilele următoare, Gerios şi Fahim se încrucişară în mai multe rînduri cu omul acela în port, îl salutară politicoşi, iar el le răspunse la salut, dar cu distanţă şi doar schiţind gestul. Lui Tanios i se păru chiar că-l zăreşte într-o zi pe scările hanului, sporovăind cu hangiul alepin.

Tînărul se simţi îngrijorat, mai mult decît cei doi vîrstnici. Acel Sallum era evident un partizan al emirului. Dacă le descoperea adevărata identitate şi motivul prezenţei lor în Cipru, nu ar mai fi fost în siguranţă. Oare nu trebuia să se gîndească să plece pentru a se ascunde altundeva? Dar Fahim îl linişti.

— La urma urmei, ne aflăm pe teritoriul otoman şi chiar dacă omul ăsta ar încerca să ne facă rău, n-ar putea. Emirul lui n-are braţul atît de lung! Sallum a auzit din gura mea vorbe care nu i-au plăcut, aşa că ne ocoleşte, asta-i tot. Şi dacă ni se pare că-l vedem peste tot, e pentru că toţi călătorii străini se agită pe aceleaşi străzi.

Gerios se lăsă convins. N-avea nicidecum poftă să gonească dintr-un port într-altul. „N-am să plec de aici, zicea el, decît pentru a-mi revedea nevasta şi ţara."

Perspectivă ce părea că se apropie cu fiecare zi. Fahim, prin contactele lui cu opozanţii, aducea veşti tot mai încurajatoare. Influenţa egiptenilor pe Munte slăbea, iar inamicii emirului cîştigau în putere. Regiuni întregi erau în stare de insurecţie. în plus, se spunea că cel poreclit „căpcăunul" era grav bolnav; avea totuşi şaptezeci şi trei de ani! „într-o bună zi, care nu e departe, vom fi primiţi în satele noastre ca nişte eroi!"

în aşteptarea acestei apoteoze, cei doi amici continuară să dea cu zarurile la cafeneaua lui Eleftherios.

Nici Tanios n-ar fi fost încîntat dacă ar fi fost nevoit să plece într-un alt loc de exil. Dacă avea oarecare nelinişti, mai avea şi un puternic motiv de a-şi prelungi şederea în acea insulă şi în acel han: femeia cu portocale; pe care se cuvine acum s-o numim cu propriul ei nume, pe care doar lucrarea lui Nader, după ştiinţa mea, i-l menţionează: Thamar.

în arabă, acest cuvînt înseamnă „fruct"; însă Thamar este şi cel mai prestigios prenume de femeie din Georgia, deoarece a fost cel al marii suverane a acestei ţări. Cînd ştim că fata asta nu vorbea nici arabă, nici turcă, şi cînd mai ştim că, pe tot cuprinsul Imperiului Otoman, unele dintre cele mai frumoase femei erau foste roabe georgiene, îndoiala nu mai este îngăduită.

Faţă de acea femeie coruptă cu păr de culoarea portocalei, Tanios n-avusese la început decît sentimentele trupului său. La optsprezece ani, încorsetat în frustrările sale de om trăit la ţară, ducînd cu el rana născută din dragoste, precum şi o rană mai veche, dezamăgit, speriat, găsise în braţele acelei necunoscute... aproape ceea ce găsise şi în acel oraş necunoscut, pe insula situată atît de aproape de ţara sa şi atît de departe totuşi: un port de aşteptare. Aşteptarea iubirii, aşteptarea întoarcerii, aşteptarea vieţii adevărate.

Ceea ce putea să pară sordid în acea legătură - moneda de argint - i-a apărut desigur ca ceva liniştitor. Dovadă această frază din înţelepciunea catîrgiului:

„Tanios mi-a spus: toate voluptăţile se plătesc, nu le dispreţui pe cele care-şi spun preţul".

Păgubit o dată, nu mai avea chef nici să promită, nici să asculte promisiuni, şi încă şi mai puţin să contemple

viitorul. Să ia, să dea, să plece, apoi să uite, asta îşi jurase să facă. N-a fost adevărat decît prima oară, şi nici atunci. Luase ceea ce necunoscuta îi oferise, îşi achitase datoria, plecase din nou. Dar nu ştiuse să uite.

Tanios nu voia nici măcar să creadă că trupurile puteau naşte o pasiune. Poate că socotea că monedele de argint erau de ajuns pentru a o stinge.

Nu fusese la început decît dorinţa aceea atît de trivială de a gusta din acelaşi fruct de două ori. O pîndi pe scară, o zări, o urmă de la distanţă. Ea îi zîmbi şi cînd intră în cameră, lăsă uşa deschisă pentru el. Acelaşi ritual, la urma urmei, minus portocalele.

Apoi se pomeniră lipiţi unul de altul, amintindu-şi gesturile cu care se iubiseră. Se arătă la fel de tandră, la fel de tăcută, iar palmele ei miroseau ca bergamotele din grădinile ferite de ochii lumii. Atunci Tanios îşi rosti numele, arătînd către sine cu degetul; la rîndul ei, îi luă degetul şi-l puse pe propria-i frunte. „Thamar", zise ea. El repetă cuvîntul de mai multe ori, mîngîindu-i părul.

Apoi, ca şi cum era ceva de la sine înţeles din moment ce prezentările erau făcute, începu să vorbească. îşi povesti temerile, nefericirile, proiectele de călătorii îndepărtate, jind pe rînd indignat, exaltat, cu atît mai liber, cu cît Thamar nu pricepea o boabă. Dar asculta fără să dea semne de oboseală. Şi reacţiona, deşi într-un mod atenuat: cînd el rîdea, ea avea un uşor zîmbet; cînd el tuna şi fulgera, ea se încrunta uşor; iar cînd izbea cu pumnul în perete, în podea, ea îl ţinea cu blîndeţe de mînă, asociindu-se parcă furiei lui. Şi tot timpul monologului, îl privea în ochi încurajîndu-l prin cîteva mişcări din cap.

Cu toate astea, cînd dădu să plece şi scoase de la brîu o monedă de şase piaştri, ea o luă fără să facă mofturi, însoţindu-l, tot goală, pînă la uşă.

întors în camera sa, începu să mediteze la ceea ce spusese. Erau cuvinte, sentimente pe care nu credea că le are închise în el şi care se iviseră în prezenţa acelei femei; şi tot astfel fapte pe care nu crezuse că le observase. Prima întîlnire îi lăsase - nu mi se pare nedrept s-o spun - impresia unui trup împăcat. De la a doua întîlnire se întorsese cu sufletul împăcat.

El, care credea că atinsese plăcerea ultimă, tocmai descoperise o plăcere încă şi mai intensă, în trup chiar. Fără nici o îndoială că nu şi-ar fi deschis inima dacă partenera lui ar fi putut înţelege; oricum, n-ar fi putut vorbi, aşa cum o făcuse, de crima comisă de Gerios, de motivele care-l aduseseră acolo şi nici de şuşotelile care înconjurau propria sa naştere. Acum însă îşi spunea că într-o bună zi va dori din nou să vorbească despre toate astea cu ea într-o limbă pe care ea o va putea înţelege.

începea să i se pară lung şi pustiu timpul pe care-l petrecea fără ea. Cînd îşi dădu seama de nevoia care se născuse în el, se sperie. Era oare cu putinţă să se fi legat atît de tare de femeia asta ? La urma urmei ea era - n-ar fi dorit să rostească acel cuvînt ce i se impunea de la sine - dar s-o spunem, ea era ceea ce el ştia că este!

Ajunse atunci să o pîndească pe scară, spunîndu-şi că avea s-o surprindă cu alţi bărbaţi; dar ar fi plîns amarnic dacă ar fi văzut-o zîmbind altuia aşa cum îi zîmbise lui, şi lăsîndu-se urmată în cameră pentru ca o mînă scîrboasă de bărbat să i se aşeze pe piept. Mai erau şi alţii desigur, mulţi alţii - cum să-şi închipuie contrariul ? -, dar Tanios nu izbuti niciodată să-i vadă. Thamar nu urca de altfel scara atît de des pe cît presupusese el; poate că mai avea şi altă casă unde ducea o existenţă diferită?

Dar iată un posibil ecou voalat al acelor zile de nelinişte şi de zăpăceală în această pagină din cartea lui Nader:

Femeia viselor tale este soţia altuia, dar acesta a alungat-o din visele lui.
Femeia viselor tale este roaba unui marinar. Era beat în ziua cînd a cumpărat-o în piaţa din Erzerum, iar cînd s-a trezit, n-a mai recunoscut-o.
Femeia viselor tale e o fugară, aşa cum ai fost şi tu, şi v-aţi căutat refugiul unul spre celălalt.

Cele două vizite la Thamar se petrecuseră la ceasul siestei; dar într-o noapte, cum nu-şi găsea somnul, lui Tanios îi dădu prin gînd să bată la uşa ei. Liniştit cînd auzi sforăiturile lui Gerios, se strecură afară din cameră, urcă apoi scara în beznă, agăţîndu-se de balustradă.

Două bătăi scurte, apoi încă două, şi uşa se deschise. Nu era mai multă lumină înăuntru şi nu putea vedea expresia chipului care-l primea. Dar de îndată ce rosti un cuvînt, degetele li se regăsiră, se recunoscură, iar el intră cu inima liniştită.

Cînd voi s-o mîngîie, ea îi îndepărtă cu fermitate mîinile, trăgîndu-l mai degrabă lîngă ea, sprijinindu-i capul la scobitura umărului ei.

Deschise ochii înainte să se facă ziuă şi o văzu pe Thamar aşezată aşteptîndu-l. Avea să-i spună nişte lucruri. Sau mai curînd un singur lucru. Pe care se străduia să-l mimeze, neajutîndu-se de cuvintele din limba ei decît pentru a-şi conduce propriile mîini spre gesturile potrivite. Părea să spună: „Cînd tu vei pleca, voi pleca cu tine. Cît mai departe. Pe vasul pe care te vei îmbarca, mă voi îmbarca şi eu. Vrei?"

Tanios îi făgădui că într-o zi vor pleca împreună. Un răspuns de complezenţă? Poate. Dar în clipa cînd îi spunea „da", credea acest lucru din toată inima lui de proscris. Şi cu mîna aşezată pe creştetul de culoarea portocalei, făcu jurămînt.

Se pomeniră înlănţuiţi. Apoi el se desprinse pentru a o ţine de umeri cu braţele îndepărtate, contemplînd-o. Avea probabil aceeaşi vîrstă ca el, dar nu era la prima ei viaţă. In ochii ei văzu ivindu-se tristeţea, şi era ca şi cum niciodată pînă atunci nu se mai dezbrăcase astfel.

Frumuseţea ei nu era atît de desăvîrşită pe cît o credea atunci cînd ea nu era decît femeia dorinţelor lui de bărbat. Avea bărbia cam prea lungă, iar în partea de jos a obrazului, o cicatrice. Tanios mîngîie cu degetele bărbia prelungă şi îşi puse degetul peste cicatrice.

Fetei i se prelinseră pe chip două lacrimi de fericire, de parcă recunoaşterea acestor imperfecţiuni era o declaraţie de tandreţe. Şi spuse, şi de data asta mai mult prin gesturi decît prin cuvinte:

— Acolo, dincolo de mare, ai să fii bărbatul meu, iar eu am să fiu nevasta ta.

Iarăşi spuse Tanios „da", apoi o apucă de braţ şi începu să înainteze încet în jurul camerei ca pentru o ceremonie de nuntă.

Ea se preta acestui simulacru cu un zîmbet trist, apoi se desprinse, îl apucă la rîndul ei pe tînăr de mînă şi-l duse spre un colţ al încăperii unde mişcă, acţionînd cu unghiile, o placă din podea pentru a aduce la lumină, dintr-o ascunzătoare, o veche tabacheră otomană căreia îi ridică uşor capacul. Erau acolo zeci de monede din aur şi argint, brăţări, cercei... Intr-o năframă tivită, păstra cele două monede de şase piaştri pe care i le dăduse Tanios în cursul vizitelor precedente. I le arătă, i le strecură în buzunar înfăşurate în năframa lor, închise la loc tabachera şi trase la loc placa.

Pe moment, tînărul nu reacţionase. Abia reîntors în cameră, unde Gerios continua să sforăie, gîndindu-se din nou la scena aceea, îşi dădu seama de extraordinara încredere

pe care i-o arătase Thamar. îşi pusese comoara şi viaţa în mîinile unui necunoscut. Era sigur că nu se mai purtase astfel niciodată pînă atunci faţă de un bărbat. Era măgulit şi înduioşat. îşi făgădui să n-o dezamăgească. El care suferise atît de mult că fusese trădat, niciodată nu avea s-o trădeze!

Cu toate astea,
Cînd corabia te aştepta în port, ai căutat-o pentru a-ţi lua rămas-bun.
Dar acest rămas-bun, iubita ta nu-l voia.

III

Cînd într-o dimineaţă, la prima oră, cineva bătu la uşa camerei lor, Gerios şi Tanios se neliniştiră. Dar recunoscură curînd vocea lui Fahim.

— Cînd o să auziţi ce vînt mă aduce, n-o să mai fiţi supăraţi pe mine!

— Vorbeşte!

— A crăpat căpcăunul!

Gerios sări în picioare, agăţîndu-se cu amîndouă mîinile de mînecile prietenului său.

— Mai zi o dată ca să aud bine!

— M-ai auzit, a crăpat căpcăunul. Monstrul a încetat să mai respire, a încetat să mai facă rău, barba lui cea lungă s-a năclăit în propriu-i sînge. S-a întîmplat acum cinci zile şi m-au vestit şi pe mine noaptea asta. Sultanul poruncise o ofensivă împotriva trupelor egiptene, care au fost silite să evacueze Muntele. Cînd au aflat opozanţii, au sărit la gîtul emirului, i-au masacrat pe el şi pe partizanii lui şi au proclamat amnistia generală. Dar poate că am greşit trezindu-vă pentru atîta lucru... încercaţi să adormiţi liniştiţi, eu mă duc.

— Aşteaptă, aşază-te o clipă. Dacă cele ce ţi s-au povestit sînt adevărate, atunci ne putem reîntoarce în ţară.

— Yawaş, yawaş! Potoleşte-te! Nu pleci astfel, ca un nesăbuit. Şi apoi nu ştii dacă vreun vas ridică ancora în zilele următoare. Doar sîntem în noiembrie!

— E aproape un an de cînd sîntem pe insula asta! spuse Gerios, brusc ostenit, brusc nerăbdător. Un an de cînd Lamia e singură.

— Hai să luăm o cafea, zise Fahim, apoi o să dăm o raită înspre chei. După aia, mai vedem.

în dimineaţa aceea au fost primii clienţi ai grecului. Era răcoare, pămîntul era umed, aşa că se aşezară înăuntru, cît mai aproape de jăratic. Gerios şi Tanios îşi cerură cafeaua dulce, Fahim o luă amară. Lumina zilei umplea încet străzile, soseau hamalii, cu frînghiile pe umeri, cu spatele îndoit. Unii dintre ei poposeau mai întîi la Eleftherios, care le oferea prima cafea a zilei, cea de dinainte de prima plată.

Deodată, printre trecători, un cap cunoscut.

— Ia uitaţi-vă cine e aici, şopti Tanios.

— Să-l poftim, zise Fahim. O să ne distrăm. Khweja Sallum, veniţi lîngă noi.

Omul se apropie, îşi atinse fruntea cu mina.

— Nu luaţi o cafea?

— Nu vreau să pun nimic în gură dimineaţa asta. Scuzaţi-mă, trebuie să plec.

— Mi se pare că vă preocupă ceva.

— Se vede că nu sînteţi la curent.

— La curent cu ce?

— Emirul, marele nostru emir a murit. Ţara nu-şi va mai reveni după dezastrul ăsta. L-au ucis, au proclamat amnistia, vom vedea în curînd criminalii umblînd ţanţoşi în libertate. Epoca dreptăţii şi a ordinii a trecut. Va fi haos, nimic nu va mai fi respectat!

— O mare nenorocire, articula Fahim ţinîndu-se să nu rîdă.

— Dumnezeu să aibă milă de noi, continuă Gerios cu o voce dintr-o dată cîntată.

— Trebuia să plec dimineaţa asta, e un vas care merge spre Latakia. Dar acum şovăi.

— Aveţi dreptate, nu e nici o grabă.

— Nu, nu e nici o grabă, reluă Sallum gînditor. Dar o să se strice timpul, Dumnezeu ştie cînd mă voi putea îmbarca din nou.

Omul îşi continuă drumul, cu capul în jos, în timp ce Fahim se agăţa cu putere de braţele tovarăşilor lui.

— Ţineţi-mă, altfel am să rîd mai înainte să fi dat colţul!

Se ridică.

— Nu ştiu ce aveţi voi de gînd, dar eu am să mă urc pe vaporul care pleacă dimineaţa asta. După tot ce a spus omul ăsta, după ce am văzut ce mutră făcea atunci cînd rostea „amnistie", eu, unul, nu mai şovăi. Mă duc la Latakia, rămîn acolo o noapte-două, cît să mă asigur că veştile de pe Munte sînt bune, apoi mă întorc în satul meu luînd-o pe uscat. Cred că ar trebui să faceţi şi voi la fel. Am un prieten acolo care are o casă la Slanfeh, pe munte, o să fie fericit să ne primească pe toţi trei!

Gerios nu mai şovăia.

— Venim cu tine.

Avea acum în ochi chipul Lamiei şi soarele satului. Poate că se temea şi să-şi petreacă iarna la Famagusta fără tovarăşul lui de distracţii. Tanios era mai nesigur. Dar nu lui, la cei optsprezece ani ai săi, îi revenea decizia finală.

Căzură aşadar de acord să se întîlnească un ceas mai tîrziu pe chei. Fahim avea să se ocupe de locuri pe vas, în timp ce prietenii săi urmau să se ducă la han pentru a elibera camera şi a-i plăti hangiului.

Nu avură fiecare de dus decît o boccea uşoară, iar Gerios împărţi pe din două banii rămaşi.

— Dacă cumva mă înec..., zise el.
Dar nu părea melancolic. Şi se îndreptară spre port.

Nu făcuseră nici douăzeci de paşi cînd Tanios rămase nemişcat, făcîndu-se că uitase ceva.
— Trebuie să mai urc o clipă în cameră. Ia-o înainte, te ajung din urmă.
Gerios deschise gura ca să protesteze, dar băiatul o ştersese deja. Isi reluă atunci drumul, fără să se grăbească, privind din cînd în cînd înapoi.
Tanios urcase scările două cîte două, trecuse de catul al treilea, pentru a se opri gîfîind la al cincilea, şi bătu la uşă. Două lovituri scurte, apoi încă două. O uşă se întredeschise la etaj. Dar nu cea a lui Thamar. Nişte ochi străini îl observau. Bătu iarăşi. Apoi îşi lipi urechea de lemn. Nici un zgomot. îşi lipi ochiul de gaura cheii. Nici o umbră. Coborî înapoi treptele, încet, una după alta, trăgînd nădejde să-şi întîlnească prietena pe scară, pe scara lor.
Pînă în curtea hanului, prin dughene, printre clienţii obişnuiţi, continuă s-o caute din ochi. Pînă pe stradă. Thamar alesese să lipsească în ziua aceea.
Tanios trăgea de timp, uitînd de ceas, cînd îi ajunse la urechi dinspre port şuieratul unei sirene. începu să alerge. Vîntul îi smulse eşarfa cu care îşi încingea capul de tînăr bătrîn. O prinse din zbor, o ţinu în mînă; şi-o va răsuci mai tîrziu în jurul capului, îşi spuse el, mai tîrziu, pe vas.
în faţa pasarelei, Gerios şi Fahim, nerăbdători, îi făceau semne. Sallum era şi el acolo, la cîţiva paşi de ei; se părea că şi el se hotărîse să plece.
Oamenii urcau deja la bord. Erau o sumedenie de hamali care manevrau, cîte doi-trei uneori, nişte cufere grele prinse în cercuri de fier.

Cînd le veni rîndul lui Fahim şi lui Gerios să urce la bord, acesta din urmă îl indică vameşului turc pe Tanios arătîndu-i numele pe bilet ca să-i dea voie să-i urmeze, căci îi despărţeau vreo douăzeci de pasageri.

Cei doi bărbaţi tocmai ajunseseră pe puntea vasului cînd o cavalcadă întrerupse îmbarcarea. Sosea un negustor bogat, aproape alergînd, împărţind porunci şi înjurături în jurul lui la o droaie de servitori. Vameşul le ceru celorlalţi călători să se dea la o parte.

Schimbă cu nou-venitul o lungă îmbrăţişare, cîteva şuşoteli, apoi amîndoi plimbară pe deasupra mulţimii care-i înconjura aceeaşi privire plină de neîncredere şi dispreţ. Şi oarecum amuzată. Nu era cu toate astea nimic deosebit de caraghios în înfăţişarea acelor pasageri cumsecade pe care deja îi neliniştea marea de noiembrie; singurul lucru ce ar fi putut părea amuzant era apropierea dintre negustorul acela, mai gras decît cel mai voluminos dintre cuferele sale, şi vameş, un omuleţ pirpiriu şi ascuţit, cu o imensă bonetă cu pene şi mustăţi pînă la urechi. Dar de cei doi, nimeni dintre cei de faţă n-ar fi cutezat să se amuze.

A fost nevoie ca oamenii să aştepte pînă ce negustorul trecu de pasarelă împreună cu tot alaiul pentru ca restul călătorilor să poată pune iarăşi acolo modestele lor picioare.

Cînd se înfăţişă şi Tanios, vameşul îi făcu semn să mai aştepte. Băiatul presupuse ca era din pricina vîrstei sale tinere, aşa că-i lăsă pe cei vîrstnici din spatele lui să i-o ia înainte. Pînă la ultimul. Dar vameşul îi bară iarăşi calea.

— Ţi-am zis să aştepţi, aşa că aşteaptă! Cîţi ani ai?

— Optsprezece.

Nişte hamali veneau din urmă, iar Tanios se dădu iarăşi la o parte. De pe vas, Gerios şi Fahim îi strigau să se grăbească, dar le răspunse cu un gest al mîinii că nu putea face nimic, şi arătă discret spre vameş.

Deodată Tanios văzu că se ridică pasarela. Scoase un ţipăt, dar otomanul îi spuse calm:

— Ai să iei vasul următor.

Fahim şi cu Gerios gesticulau şi mai tare, iar tînărul arătă cu degetul spre ei încercînd să explice, în turceasca lui aproximativă, că tatăl său era pe vas şi că nu exista nici un motiv ca el să fie reţinut pe uscat. Vameşul nu-i răspunse, îl chemă pe unul dintre oamenii săi, îi spuse cîteva vorbe la ureche, iar celălalt veni să-i explice reclamantului în arabă:

— Luminăţia Sa a spus că dacă mai continui să te arăţi obraznic, ai să fii bătut şi azvîrlit în închisoare pentru insultă adusă unui ofiţer al sultanului. In schimb, dacă te arăţi supus, ai să pleci liber, ai să poţi lua vasul următor, iar pe deasupra Luminăţia Sa are să-ţi ofere cafea în biroul său.

Luminăţia Sa confirmă oferta cu un zîmbet. Tanios avea cu atît mai puţin de ales, cu cît pasarela fusese deja scoasă. Lui Gerios şi lui Fahim, uluiţi, le adresă un ultim gest care voia să însemne „mai tîrziu". Apoi o luă pe urmele execrabilului sfrijit mustăcios, care-i poruncea să-l urmeze.

Pe drum, omul se opri de mai multe ori pentru a da cîte o îndrumare, a inspecta cîte un colet, a asculta o cerere. Din cînd în cînd, Tanios privea spre corabie, pe care o văzu îndepărtîndu-se încet, cu pînzele desfăşurate. Le mai făcu semn cu mîna călătorilor, fără să ştie dacă îl mai zăreau.

Cînd se văzu în sfîrşit în biroul vameşului, primi explicaţia pe care o aştepta. Nu pricepea tot ce-i spunea interlocutorul - la şcoala pastorului Tanios învăţase turceşte din cărţi, dar nu îndeajuns pentru a susţine o conversaţie. Reuşi totuşi să priceapă esenţialul: că negustorul pe care-l

văzuseră, unul dintre personajele cele mai bogate şi mai influente de pe insulă, era extrem de superstiţios; a pleca pe mare în compania unui tînăr cu păr alb însemna în ochii lui un naufragiu sigur.

Vameşul rîse în hohote, iar Tanios fu poftit să vadă acest lucru într-un mod la fel de amuzant.

— Stupide credinţe, nu-i aşa? sugeră gazda.

Tanios socoti că e prudent să aprobe. Aşa că preferă să spună:

— Luminăţia Voastră a făcut ce era înţelept să facă.

— Stupide credinţe, totuşi, stărui celălalt.

Precizînd că el personal vedea în părul albit înainte de vreme mai curînd cel mai bun dintre semne. Şi apropiindu-se de băiat, îi trecu mîinile una după alta prin păr, încet, cu o plăcere evidentă. După care îl lăsă să plece.

Părăsind clădirile portului, Tanios se duse să-i ceară hangiului să-i dea înapoi camera pentru alte cîteva nopţi. Ii povesti păţania, iar omul la rîndul său o găsi amuzantă.

— Sper că taică-tău ţi-a lăsat cu ce să plăteşti!

Tanios se bătu cu palma peste brîu cu un gest menit să dea încredere.

— Atunci, zise hangiul, trebuie să mulţumeşti Cerului că te-a lăsat aici, ai să poţi reînnoda cîteva relaţii plăcute...

Avu un rîs de pirat, iar Tanios pricepu că vizitele sale la ultimul cat nu trecuseră nebăgate în seamă. Plecă ochii, făgăduindu-şi să se uite mai atent în jurul lui viitoarea dată cînd se va duce să bată la uşa lui Thamar.

— Aici ai să te distrezi mai bine decît pe Muntele tău, stărui omul cu acelaşi zîmbet strîmb. Acolo oamenii continuă să se bată, nu-i aşa? Iar marele vostru emir e tot plin de atenţii faţă de paşa din Egipt!

— Nu, îl corectă tînărul, emirul a fost ucis, iar trupele paşei au evacuat Muntele.

— Ce tot spui?

— Astea sînt ultimele veşti, le-am aflat chiar azi-dimineaţă şi de asta tatăl meu s-a întors în ţară.

Tanios urcă iarăşi în camera lui şi adormi. Noaptea lui fusese prea scurtă, simţea nevoia unei deşteptări mai senine.

Nu deschise ochii decît la ora prînzului. De pe balcon zări un vînzător de lipii. Fumul îl făcu să se simtă înfometat. Alese dintre monedele pe care le avea pe cea potrivită şi o ţinu în căuşul palmei, pentru a nu fi nevoit să-şi desfacă brîul pe stradă, apoi ieşi.

La picioarele scării îl întîlni pe hangiu care tocmai urca să-l vadă.

— Blestema-te-ar Cel-de-Sus! Ai fost gata să-mi pricinuieşti cele mai mari necazuri, am greşit dînd crezare balivernelor tale de copil!

Ii spuse că nişte ofiţeri turci pe care-i cunoştea trecuseră să-l vadă şi crezuse că le face plăcere felicitîndu-i pentru victoriile asupra egiptenilor. Dar ei luaseră lucrul ăsta în nume de rău.

— Puţin a lipsit să nu mă aresteze. Am fost nevoit să le jur că nu-mi băteam joc de ei. Pentru că adevărul e că, departe de a fi cîştigat, trupele otomane tocmai au suferit noi înfrîngeri. Iar emirul tău nu e mai mort decît tine sau decît mine.

— Ofiţerii ăştia nu cunosc poate veştile cele mai recente...

— Am vorbit cu aceşti ofiţeri şi am vorbit şi cu nişte călători care tocmai au sosit de la Beirut. Sau toţi aceşti oameni sînt nişte mincinoşi şi nişte ignoranţi, sau...

„Sau", repetă Tanios şi începu să tremure din toate încheieturile ca şi cum ar fi fost lovit de epilepsie.

IV

„Fahim, spune Cronica muntenească, era un nume de împrumut pentru Mahmud Burass, unul dintre cei mai pricepuţi copoi ai emirului. Aparţinea diwan-vlui ochilor şi urechilor, condus de khweja Sallum Krameh care, în ce-l priveşte, acţiona sub adevăratul său nume. Şiretlicul care înlesnise aducerea în ţară a ucigaşului patriarhului a fost acţiunea lor cea mai însemnată.

Acest succes a sporit prestigiul emirului în ochii locuitorilor, dar şi ai egiptenilor. Celor care pretindeau că îi scapă hăţurile puterii, că mîna îi slăbeşte, că bătrîneţea îl copleşeşte, le-a demonstrat că încă putea să-şi întindă braţul puternic chiar şi în afara Muntelui, dincolo de mare.

La sosirea sa în Latakia, Gerios a fost prins de militarii armatei Egiptului şi mutat apoi la Beiteddin pentru a fi spînzurat. Se spune că a înfruntat trădarea şi moartea cu o mare resemnare.

Aflînd de soarta intendentului său, şeicul Francis plecase imediat spre Beiteddin pentru a obţine eliberarea şeicului Raad, fiul său. A fost lăsat să aştepte o zi întreagă împreună cu oamenii de rînd, fără nici o consideraţie pentru rangul sau pentru originea sa. Emirul a refuzat să-l primească, dar i-a transmis că, dacă va reveni a doua zi, va putea pleca acasă cu fiul său.

La ora indicată, s-a înfăţişat aşadar la porţile palatului; doi soldaţi au venit să-i depună la picioare trupul neînsufleţit al lui Raad. Fusese spînzurat în zorii aceleiaşi zile, iar gîtul îi era cald încă.

Atunci cînd şeicul Francis s-a dus plîngînd să întrebe diwan-u\ de ce făcuseră asta, i s-a răspuns prin aceste cuvinte: «Emirul nostru a spus că pentru această crimă trebuia să pedepsească un tată şi un fiu. De acum, socoteala s-a încheiat!»"

Omul care rostise aceste cuvinte nu era altul decît khweja Sallum al cărui rol în prinderea lui Gerios - dacă dăm crezare autorului Cronicii - îi era cunoscut şeicului. Şi se pare că acesta i-ar fi spus:

— Tu care eşti cîinele lui de vînătoare, mergi de spune emirului tău că ar face mai bine să mă ucidă şi pe mine, dacă vrea să doarmă liniştit.

Iar Sallum ar fi răspuns, se pare, pe tonul cel mai liniştit:

— I-am spus deja, dar a vrut să te lase să pleci liber. El e stăpînul...

— Nu cunosc un alt stăpîn în afară de Dumnezeu!

Se povesteşte că, părăsind palatul emirului, şeicul s-ar fi dus într-o veche biserică din împrejurimile Beiteddinului. Şi că ar fi îngenuncheat în faţa altarului pentru a rosti această rugăciune:

— Doamne, viaţa cu plăcerile ei nu mai are pentru mine nici o noimă. Dar nu îngădui să mor pînă ce nu mă voi fi răzbunat!

Dacă Sallum şi Fahim erau agenţii emirului, vameşul turc, bogatul negustor superstiţios şi de asemenea femeia cu portocale au fost, fără nici o îndoială, agenţii Providenţei.

însă, în zilele acelea de nelinişte, Tanios nu se gîndea la sine şi nici la moartea care îi dăduse întîlnire şi pe care

nu se dusese s-o întîlnească. Tot încerca să se convingă că nu fusese minţit, că într-adevăr „căpcăunul" fusese ucis, că vestea se va răspîndi negreşit. Fahim, îşi spunea el, aparţinea desigur unei reţele secrete de opozanţi; putuse fi informat despre anumite evenimente pe care oamenii de rînd aveau să le cunoască abia a doua zi sau săptămîna următoare.

Se dusese atunci să dea tîrcoale prin cafeneaua lui Eleftherios şi prin bazare, pe cheiuri şi prin cîrciumile din port, căutînd să repereze după înfăţişare sau după accent pe oamenii din zona Muntelui şi de pe Litoral, mateloţi, negustori, călători. Nimeni nu-i putu da asigurări.

Seara urcase din nou în camera lui pentru a-şi petrece noaptea întreagă pe balcon. Privind cum se sting luminile Famagustei, pînă la ultima. Ascultînd vuietul valurilor şi cizmele militarilor care patrulau. Apoi, în zori, în vreme ce pe străzi alergau umbrele primilor trecători, aţipise în zgomotul oraşului, cu fruntea proptită de balustradă. Pînă ce soarele, ajuns la jumătatea drumului, îi arse ochii. Atunci, înţepenit de dureri de şale, cu burta goală, se sculase pentru a-şi relua cercetarea.

Tocmai cînd părăsea hanul, văzu trecînd o trăsură care arbora drapelul englez. Aproape că se aruncă asupra ei, strigînd pe limba lui:

— Sir, Sir, trebuie să vă vorbesc.

Trăsura se opri, iar personajul pe care îl transporta arătă prin portieră o mutră perplexă.

— Eşti cumva supus britanic?

Accentul lui Tanios putea lăsa să se creadă acest lucru, dar îmbrăcămintea lui spunea altceva. Omul, în orice caz, părea dispus să-l asculte, iar băiatul îl întrebă dacă era la curent cu nişte evenimente grave care s-ar fi petrecut, pare-se, în zona Muntelui.

Personajul îl privea cu atenţie în timp ce vorbea. Şi cînd termină, în loc să-i răspundă, anunţă cu un glas triumfător:

— Mă numesc Hovsepian, sînt dragomanul consulului Angliei. Iar dumneata trebuie să fii Tanios.

Ii lăsă tînărului său interlocutor timpul să facă ochii mari.

— E cineva care te caută, Tanios. A dat semnalmentele dumitale la consulat. Un pastor.

— Reverendul Stolton! Unde este ? Aş vrea atît de mult să-l revăd!

— Din păcate, s-a îmbarcat pe vapor chiar ieri la Limassol.

Efemeridele reverendului Jeremy Stolton, observaţii finale asupra anului 1839 :

„Prevăzusem să mă duc la Constantinopol în luna noiembrie pentru a sta de vorbă cu lordul Ponsonby, ambasadorul nostru, în legătură cu închiderea provizorie a şcolii noastre, hotărîre pe care fusesem nevoit s-o iau din cauza tensiunilor sporite din zona Muntelui, şi în mod ciudat din Sahlain...

Or, în cursul săptămînilor care mi-au precedat plecarea, îmi ajunsese la urechi ecoul zvonurilor potrivit cărora Tanios şi cu tatăl lui îşi găsiseră refugiul în Cipru. Mă întrebasem atunci dacă n-ar fi trebuit să fac escală, pe drum, în insula aceea.

Şovăiam mult. Pe de-o parte nu voiam, în calitatea mea de slujitor al Bisericii Reformate, să dau dovadă de cea mai mică îngăduinţă faţă de ucigaşul unui patriarh catolic. Dar, pe de altă parte, nu mă puteam resemna cu ideea ca cel mai strălucit dintre elevii mei, cel mai înzestrat, cel mai devotat, care devenise pentru doamna Stolton şi pentru mine un fiu adoptiv, să-şi sfîrşească zilele atîrnînd în ştreang fără să fi comis vreo altă crimă în afară de compasiunea filială faţă de părintele rătăcit.

Hotărîsem aşadar să fac acest ocol prin Cipru cu unicul scop de a despărţi destinul băiatului de cel al tatălui. Neştiind că acest lucru tocmai se petrecea în acel moment, datorită înţeleptei intervenţii a Atotputernicului, şi fără ajutorul umilului mijlocitor care eram eu însumi.

Printr-un fel de naivitate care astăzi mă face să roşesc, dar pe care marea mea speranţă o scuză, eram convins că, sosind pe insulă şi punînd oamenilor întrebările potrivite, mă voi găsi după cîteva ceasuri în prezenţa pupilului meu. Acesta avea o caracteristică, ceva ce-l făcea uşor de identificat - părul albit înainte de vreme - şi dacă n-avusese, îmi ziceam, nefericita, dar prudenta idee de a şi-l vopsi, aş putea ajunge pînă la el.

Lucrurile s-au dovedit mai complicate. Insula e mare - aproape de patruzeci de ori mai mare decît Malta, pe care am cunoscut-o mai bine -, iar porturile ei sînt numeroase. Şi apoi, abia începusem să pun întrebări în dreapta şi-n stînga, că mi-am dat seama, cu spaimă, de pericolul în care, fără să vreau, îmi puneam protejatul. La urma urmei, nu eram singurul care-l căuta, iar dacă aveam să mă dovedesc eficace în investigaţiile mele, poate că aveam să uşurez sarcina celor care-i doreau pieirea.

M-am resemnat aşadar, după două zile, să încredinţez această delicată misiune unui om foarte abil, domnul Hovsepian, dragomanul armean al consulatului nostru, înainte de a-mi continua călătoria.

Tanios a fost găsit chiar a doua zi după plecarea mea, şi nu la Limassol, unde-l căutasem, ci la Famagusta. Domnul Hovsepian i-a recomandat să nu părăsească hanul unde era găzduit, făgăduindu-i să-mi trimită un mesaj în legătură cu el. Mesaj ce mi-a fost comunicat, trei săptămîni mai tîrziu, de secretarul lordului Ponsonby..."

Dacă permisese stabilirea acestui preţios contact, întîlnirea cu dragomanul nu-l liniştise deloc pe Tanios în ce priveşte esenţialul: veştile din ţara sa. In mod evident, emirul nu murise. Nemulţumirea, desigur, se propaga şi se vorbea despre răzmeriţă în zona Muntelui; pe deasupra, Marile Puteri, mai cu seamă Anglia, Austria, Rusia, se consultau asupra celei mai bune modalităţi de a-l proteja pe sultan împotriva uneltirilor rivalului său din Egipt; o intervenţie militară nu era deloc exclusă; toate astea erau lucruri care mergeau neîndoielnic în sensul dorit de nefericitul Gerios. Dar nu avusese loc nici o agitaţie, nimic ce ar fi putut justifica întoarcerea sa precipitată.

Tanios se gîndea şi tot răsucea în minte conversaţiile cu Fahim, cu Sallum, le auzea din nou vorbele, le revedea mimica pe care acum o înţelegea altfel. Apoi, şi-l imagina pe Gerios sosind în port, arestat de soldaţi, descoperind adevărul, pus în lanţuri, bătut, umilit, dus la spînzurătoare, întinzîndu-şi ceafa către călău, apoi legănîndu-se imperceptibil în vîntul uşor al zorilor.

Cînd imaginea asta se forma în mintea lui, Tanios se simţea profund vinovat. Fără capriciile şi orbirea lui, fără ameninţările lui cu sinuciderea, nicicînd intendentul nu s-ar fi transformat într-un asasin. „Cum aş putea să înfrunt din nou privirea mamei şi murmurele sătenilor?" Se gîndea atunci să plece departe, cît mai departe.

Dar îşi schimba gîndul, îşi amintea iarăşi de Gerios, îi vedea din nou ochii speriaţi din ziua uciderii patriarhului, şi-l închipuia cu aceiaşi ochi în faţa funiei, în faţa trădării. Şi, la fel ca în ziua aceea, şoptea pentru el cuvîntul „tată".

A opta trecere

-A
îngenuncheat pentru glorie
L-am luat atunci pe Tanios deoparte, aşa cum
datoria îmi poruncea s-o fac, şi i-am spus:
Gîndeşte-te, tu n-ai nimic de-a face cu acest război.
Că egiptenii stăpînesc Muntele sau că-l stăpînesc
otomanii, că francezii o iau înaintea englezilor
sau că se întîmplă invers, pentru tine nu se va
schimba nimic.
Dar el a răspuns doar atît: l-au ucis pe tatăl meu !

Efemeridele pastorului Jeremy Stolton,
anul 1840

I

Oare pentru ce motiv emirul îl lăsase pe şeicul jignit să plece liber? Nu putea fi vorba de neglijenţă şi încă şi mai puţin de compasiune.

— Trebuie ca el să poată plînge peste trupul neînsufleţit al fiului său, spusese totuşi bătrînul monarh.

Iar genele sale lungi, mult prea lungi, începuseră să freamăte precum picioarele unui păianjen nevăzut.

Întors la Kfaryabda, şeicul vorbise de organizarea pentru Raad a celor mai fastuoase funeralii pe care le cunoscuse vreodată Muntele. Jalnică mîngîiere, avea însă sentimentul că-i datorează fiului său, rasei sale, acest ultim omagiu; iar emirului, această ultimă sfidare.

— O să vedeţi, oamenii vor da năvală, sate întregi. Şi cei mai nobili, dar şi cei mai umili au să vină să-şi exprime tristeţea, dreapta mînie şi ura faţă de tiran.

Dar oamenii săi se grăbiră să-i schimbe părerea. Sătenii se consultară şi, făcîndu-se ca de obicei purtătorul îngrijorărilor acestora, preotul urcă la castel.

— înălţimea Ta nu s-a întrebat de ce l-a cruţat emirul ?

— E întrebarea pe care mi-o tot pun de cînd am părăsit Beiteddinul. Nu am nici un răspuns.

— Şi dacă tiranul ar vrea tocmai ca înălţimea Ta să-şi cheme toţi prietenii credincioşi, toţi opozanţii, pe toţi cei care ar dori ca lucrurile să se schimbe ? Toţi aceşti oameni

ar veni să se adune la Kfaryabda, iar printre ei s-ar strecura agenţii emirului. Le-ar afla numele, şi-ar aminti cuvintele lor, apoi, în zilele următoare, prietenii ar fi reduşi la tăcere unii după alţii.

— Poate că ai dreptate, buna, dar nu-mi pot totuşi îngropa fiul pe furiş ca pe un cîine.

— Nu ca pe un cîine, înălţimea Ta, ci pur şi simplu ca pe un credincios care crede în Mîntuire şi în dreptatea Ziditorului.

— Vorbele tale mă îmbărbătează. Vorbeşti ca un om religios, dar şi ca un om înţelept. Şi totuşi, ce victorie pentru emir dacă îi poate împiedica pe cei care ne iubesc pînă şi să ne împărtăşească doliul!

— Nu, înălţimea Ta, asta n-o poate face, oricît ar fi el de emir. Putem trimite oameni în toate satele pentru a le cere să se roage în acelaşi timp cu noi, dar fără să vină pînă aici. Astfel, oricine ne va putea arăta simpatia sa fără să-i dea ocazie emirului să se supere.

Cu toate astea, în ziua funeraliilor, cînd trebuiau să se adune doar oamenii satului, îl văzură venind pe Said beyk. „Seniorul din Sahlain căzuse de curînd, precizează Cronica, dar ţinuse să facă deplasarea asta, sprijinindu-se de braţul fiului său mai mare, Kahtan beyk."

— Şeicul Francis le-a cerut numeroşilor săi prieteni să nu vină în această împrejurare, pentru a nu le da bătaie de cap - asta e spre cinstea şi nobleţea lui! Dar onoarea mi-a poruncit totuşi să vin!

„Cuvintele astea aveau să-l coste viaţa, observă autorul Cronicii, şi aveau să aducă satului nostru noi suferinţe."

Cei doi şefi erau în picioare, umăr lîngă umăr, împreună pentru ultima oară. Deasupra mormîntului lui Raad, buna Butros psalmodie o lungă rugăciune în care strecurase o frază şi pentru Gerios, ca să-i fie iertată crima în Ceruri.

Rămăşiţele pămînteşti ale intendentului nu aveau să fie recuperate; după ştirea mea, el n-a avut parte de o adevărată îngropăciune.

Nu trecură nici două săptămîni cînd un important detaşament de trupe egiptene şi de soldaţi ai emirului a împresurat Kfaryabda, în zori şi din toate părţile în acelaşi timp, de parcă ar fi fost vorba de o fortăreaţă inamică. Militarii se împrăştiară în Biata, pe străzile învecinate, pe drumurile de acces către sat, şi-şi ridicară corturile jur-împrejurul castelului. în fruntea lor se afla Adel efendi, dar îl avea alături pe khweja Sallum, trimis al emirului.

Cei doi bărbaţi cerură să-l întîlnească pe şeic. Care se închise pe dată în încăperile sale, transmiţîndu-le că, dacă ar fi avut cît de cît respect pentru doliul său, n-ar fi venit să-l deranjeze înainte de a se fi scurs cele patruzeci de zile. Dar ei îi forţară uşa silindu-l să asculte un mesaj din partea „tiranului". Acesta îi amintea că patriarhul venise să-i ceară să dea oameni pentru armată şi voia să ştie dacă era dispus s-o facă. Şeicul răspunse în acelaşi mod:

— Veniţi la mine după cele patruzeci de zile şi atunci vom sta de vorbă.

însă ei veniseră pentru a-l provoca şi pentru o misiune pe care trebuiau s-o îndeplinească. Şi în timp ce Sallum se prefăcea că parlamentează la castel, oamenii săi mergeau din casă-n casă, chemînd locuitorii să se adune în Biata pentru a asculta o proclamaţie.

Oamenii din sat începură să se apropie, neîncrezători, dar curioşi, şi umplură încet-încet piaţa, din curtea şcolii parohiale pînă la arcadele cafenelei. Ştrengari nepăsători îşi băgară mîinile în apa ca gheaţa a fîntînii, înainte de a fi expediaţi acasă cu cîte o palmă de către părinţi.

Sus, în încăperile şeicului, Adel efendi stătea în picioare lîngă uşă, mut, cu braţele încrucişate, în vreme ce Sallum îşi hărţuia gazda, devenită prada sa.

— Bărbaţii din Kfaryabda sînt renumiţi pentru curajul lor şi, de îndată ce vor fi sub arme, emirul nostru le va da o misiune la care s-a gîndit pentru ei.

Poate că aştepta să fie întrebat despre ce misiune era vorba. Dar şeicul îl lăsă să continue.

— Oamenii din Sahlain se arată tot mai aroganţi. Chiar ieri au organizat o ambuscadă unei patrule a aliaţilor noştri şi au rănit trei oameni. A sosit timpul să li se dea o pedeapsă exemplară.

— Şi vreţi să-i conduceţi pe oamenii mei împotriva oamenilor lui Said beyk?

— Noi, să-ţi conducem noi oamenii, şeicule Francis? Nici vorbă de una ca asta! Există tradiţii la Kfaryabda. Dumneata te vei afla în fruntea lor, şi nimeni altcineva. Nu eşti dumneata cel care îi duce întotdeauna la luptă?

Şeful spionilor părea că se delectează în rolul său - cu o ţepuşă în mînă zgîndărind agale carnea fiarei rănite. Şeicul privi spre uşa camerei sale. Vreo zece militari aşteptau, cu arma pregătită. Se întoarse spre torţionarul său cu un oftat de dispreţ.

— Mergi de spune stăpînului tău că între familia lui Said beyk şi familia mea nu s-a vărsat niciodată sînge şi că, atîta timp cît eu trăiesc, nici nu se va vărsa. în schimb, între emirul tău şi mine există acum sîngele fiului meu nevinovat, care va fi răscumpărat după cum se cuvine. Stăpînul tău crede că tronează azi în culmea puterii sale, dar munţii cei mai înalţi dau spre văile cele mai adînci. Acum, dacă vă mai rămîne şi unuia şi celuilalt o urmă de demnitate, ieşiţi din camera mea şi părăsiţi castelul!

— Acest castel nu-ţi mai aparţine, spuse atunci Sallum privind în jos. Am poruncă să pun sechestru.

Adel efendi dădu la o parte canatul uşii pentru a-şi lăsa să treacă oamenii care îşi pierduseră răbdarea.

Cîteva clipe mai tîrziu, şeicul Francis, legat la ochi, cu mainile legate la spate, cobora treptele castelului spre fîntînă, între doi soldaţi ce-l ţineau de braţe. Avea capul descoperit, lăsînd la vedere părul argintiu în jurul unui început de chelie. Dar purta încă vesta verde ca mărul cu broderii de aur, ultim vestigiu al autorităţii sale.

Norodul satului era acolo, mut, nemişcat. Respirînd în ritmul înaintării bătrînului, tresărind de fiecare dată cînd piciorul îi aluneca pe vreo treaptă şi îl ţineau să nu cadă.

Apoi Sallum le făcu semn soldaţilor să nu mai înainteze şi să-l pună pe şeic să şadă direct pe jos. Adel efendi şi el însuşi veniră să se aşeze în faţa prizonierului, astfel încît mulţimea nu-l mai vedea.

Consilierul emirului rosti atunci acest discurs :

— Oameni din Kfaryabda, nici şeicul, nici precursorii, nici urmaşii săi n-au avut vreodată nici cea mai măruntă consideraţie pentru voi, pentru cinstea femeilor sau pentru drepturile fermierilor. Sub pretextul strîngerii impozitului, au luat sume neobişnuite care slujeau la întreţinerea în acest castel a unei vieţi fastuoase şi dezmăţate. Dar acest individ pe care-l vedeţi pe jos îndărătul meu a făcut ceva şi mai rău. S-a aliat cu erezia, s-a făcut vinovat de moartea unui venerabil patriarh, a atras asupra acestui sat şi asupra locuitorilor săi mînia Cerului şi pe cea a autorităţilor. Am venit să vă anunţ că epoca feudalităţii a trecut. Da, a trecut vremea cînd un om orgolios îşi lua samavolnic drepturi asupra femeilor şi fetelor. Acest sat nu mai aparţine şeicului, el aparţine locuitorilor săi. Toate proprietăţile feudalului sînt, începînd din această zi, confiscate în folosul vostru şi încredinţate pazei lui khweja Rukoz, aici de faţă, ca să asigure gestionarea lor cu sîrguinţă, pentru binele tuturor.

Fostul intendent se afla acolo de cîtva timp, călare, înconjurat de gărzile lui, ceva mai la o parte de lume.

L

Chipurile tuturor se întoarseră o clipă spre el. îşi trecu mîna prin barba bogată şi schiţă un zîmbet. în vreme ce Sallum conchidea:

— Astăzi, din voinţa Celui-de-Sus, din înţeleaptă bună-voinţă a preaiubitului nostru emir şi cu sprijinul aliaţilor noştri victorioşi, a fost întoarsă o pagină din istoria acestei regiuni. Execrabilul feudal a fost doborît. Poporul e bucuros.

Mulţimea rămăsese tăcută tot timpul. La fel de tăcută ca şi şeicul. Un om, unul singur, lăsase să-i scape un strigăt de bucurie. Ca să-l regrete imediat. Nader. Sosise în piaţă, pare-se, spre sfîrşitul discursului lui Sallum şi, amintindu-şi poate de Revoluţia „lui" franceză, strigase pur şi simplu: „Abolirea privilegiilor!"

O sută de priviri de foc se întoarseră spre el, în ciuda prezenţei lui Adel efendi şi a soldaţilor lui, a lui Rukoz şi a gărzilor lui, a consilierului emirului, iar catîrgiului i se făcu frică. Părăsi Kfaryabda chiar în ziua aceea, făgăduindu-şi să nu mai pună piciorul acolo.

Cu această singură excepţie, nicăieri în mulţime nu se văzu nici o urmă din fericirea presupusă a însoţi acea proclamaţie eliberatoare. Pe feţele bărbaţilor şi femeilor curgeau lacrimi, care nu erau de bucurie. Militarii egipteni se uitau unii la alţii fără să înţeleagă. Iar Sallum plimba pe deasupra acestor nerecunoscători o privire ameninţătoare.

Cînd îl siliră pe şeic să se ridice şi-l tîrîră departe, se auziră plînsete, rugăciuni şi gemete, ca la îngropăciunea unei fiinţe dragi. Printre femeile care boceau, erau mai multe pe care şeicul le cunoscuse, apoi le părăsise, precum şi altele care fuseseră nevoite să dea dovadă de şiretenie pentru a se sustrage avansurilor lui. Dar toate plîngeau. Lamia mai mult decît oricare alta, stînd lîngă biserică, înveşmîntată în negru, încă frumoasă şi zveltă în pofida nefericirilor ce o năpădiseră.

Şi, deodată, dangătul clopotului bisericii. O bătaie. O pauză. încă o bătaie, mai sonoră, propagîndu-se ca tunetul. Munţii învecinaţi trimiteau ecoul înapoi, iar acesta încă tiuia în urechi cînd răsună a treia bătaie. Braţele de neclintit ale lui khuriyye ţineau funia, o trăgeau, îi dădeau drumul îndărăt, iar o apucau şi trăgeau iarăşi şi iarăşi.

Soldaţii, o clipă surprinşi, porniseră mai departe. în mijlocul lor, şeicul îşi îndreptase trupul cît putuse de mult.

Nu astfel ar fi trebuit eu să înfăţişez marea revoluţie socială care s-a produs în satul meu pe vemea aceea. Cu toate astea, aşa o prezintă sursele mele, şi aşa a rămas ea în memoria bătrînilor.

Poate că ar fi fost bine să aranjez un pic evenimentele, aşa cum au făcut-o alţii înaintea mea. Aş fi cîştigat cu siguranţă în respectabilitate. Dar urmarea poveştii mele ar fi devenit în felul acesta de neînţeles.

II

Chiar a doua zi după ceremonia asta, Rukoz şi-a părăsit somptuoasa proprietate ca pe o haină rămasă prea strimtă şi nedemnă. Pentru a-şi instala domiciliul la castel, împreună cu fiica, gărzile, spaimele şi meschinăriile sale. Mai aduse şi un portret de-al său, pe care-l comandase unui artist veneţian aflat în trecere şi pe care se grăbi să-l agate în Sala Coloanelor, în locul panoului care înfăţişa genealogia şeicului deposedat. Un portret foarte asemănător, zice-se, doar că nu se vedea pe chipul zugrăvit nici urmă de vărsat.

Asma se văzu instalată în camera ocupată cîndva de şeică, şi se pare că nu ieşea de acolo decît foarte rar. în ce priveşte aripa unde locuia intendentul castelului, pe care o ocupase Rukoz cu ani în urmă, aceasta rămase nelocuită. Lamia continua să stea la sora ei, la khuriyye. Oamenii nu prea o vedeau la faţă. Cel mult se ducea la biserică duminica, trecînd prin sacristie. Siluetă înveşmîntată în negru, zveltă, pe care credincioşii o priveau cu blîndeţe, dar care părea că nu se mai uită la nimic.

— Nu a avut niciodată remuşcări? l-am întrebat eu într-o zi pe bătrînul Gebrayel.

îşi miji ochii, cu aerul că nu pricepuse sensul întrebării mele.

— Tu şi cu toţi bătrînii satului mi-aţi dat a înţelege că într-o anume zi de septembrie, în camera şeicului, ea a cedat în faţa ispitei, iar greşeala ei a atras asupra satului un lanţ de nenorociri. Cu toate astea, de fiecare dată cînd o evocaţi pe mama lui Tanios, ea nu e decît inocenţă, frumuseţe şi graţie, „o mieluşea încrezătoare", niciodată n-o socotiţi vinovată şi nici măcar o singură dată nu vorbiţi de remuşcările ei.

Gebrayel păru încîntat de mînia mea, de parcă ar fi fost un privilegiu să-l fac să apere cinstea acelei femei. Stăteam aşezaţi în camera de oaspeţi a vechii sale case din piatră silicioasă. M-a luat de mînă ca să mă conducă afară, pe o terasă în mijlocul căreia se afla un dud de odinioară.

— Plimbă-ţi ochii peste regiunea Muntelui nostru. Pantele sale blînde, văile sale tainice, grotele, stîncile, adierea sa parfumată şi culorile schimbătoare ale veş-mîntului său. Frumoasă ca o femeie. Frumoasă ca Lamia. Şi ea îşi poartă frumuseţea ca pe o cruce. Rîvnită, con-strînsă, hărţuită, adesea cucerită, uneori iubită şi îndră-gostită. Ce înseamnă, în faţa veacurilor, adulterul, virtutea sau calitatea de bastard? Nu sînt altceva decît înşelă-ciunile zămislirii. Ai fi preferat ca Lamia să stea ascunsă? Sub conducerea lui Rukoz, ea a trăit ascunsă. Iar satul nostru era pe atunci ca o ciclamă răsturnată; floarea ei era vîrîtă în pămînt, iar spre cer erau întoarse mustăţile pline de noroi ale tuberculului.

„Tubercul păros" era cea mai puţin nepoliticoasă, cea mai puţin feroce dintre comparaţiile care le veneau în minte bătrînilor din satul meu de îndată ce era pomenit numele lui Rukoz. Fără îndoială că aversiunea asta nu era nemeritată. Uneori mi s-a părut totuşi excesivă. Omul

acesta avea ceva sordid cu siguranţă, dar şi patetic; pentru el ambiţia era ceea ce jocul sau zgîrcenia sînt pentru alţii, un viciu de care suferea, neputîndu-se împiedica să i se lase în voie. înseamnă asta oare că greşeala sa, în ziua în care l-a trădat pe Tanios, e cît cea a unui risipitor care face praf o sumă de bani şterpelită unei fiinţe dragi ? Nu merg pînă acolo; am totuşi impresia că atunci cînd îl înconjura pe băiat cu solicitudinea sa, n-o făcea doar din calcul rece, ci pentru că avea o nebunească nevoie de a simţi că Tanios îl iubeşte şi îl admiră.

Dacă menţionez această trăsătură de caracter, n-o fac pentru a-l disculpa - oriunde s-ar afla, el nu mai are nevoie de acest lucru -, ci pentru că faţă de săteni, cei pe care îi administra, avea să se comporte la fel.

îşi înmulţise desigur uneltirile, compromisurile, bacşişurile, pentru a obţine încredinţarea feudei rivalului său decăzut. Dar revanşa asta de atîţia ani aşteptată şi pusă la cale nu putuse s-o savureze. Din pricina acelor oameni care plînseseră văzîndu-şi stăpînul umilit. Tatăl Asmei se strîmbase semeţ în ziua aceea, dar era adînc mîhnit. Şi îşi promisese să cîştige afecţiunea mulţimii, nu după mult timp şi prin orice fel de mijloace.

începu prin a aboli sărutatul mîinii, simbol al aroganţei feudale. Apoi le transmise ţăranilor că pînă la sfîrşitul anului nu le va mai cere nici un piastru „pentru a le da răgazul de a-şi reveni de pe urma dificultăţilor din ultimele anotimpuri"; dacă erau impozite de achitat, o va face el din banii săi.

Mai hotărî să repare clopotniţa bisericii, care ameninţa să se prăbuşească, şi să cureţe bazinul fîntînii. în plus, îşi luă obiceiul de a împărţi bani de argint în dreapta şi-n stînga de fiecare dată cînd străbătea satul, în speranţa că oamenii se vor bucura de trecerile lui şi că-l vor aclama.

Zadarnic. Oamenii se aplecau să culeagă banii, apoi se ridicau întorcîndu-i spatele.

Cînd, în prima duminică de după venirea lui la conducerea satului, Rukoz se duse la biserică, socoti că e dreptul lui să ocupe jilţul acoperit cu un covor, rezervat pînă atunci şeicului. Dar jilţul dispăruse. Făcut pierdut prin grija preotului. Care alesese în ziua aceea ca temă a predicii tocmai aceste cuvinte din Evanghelie: „Mai lesne este cămilei să treacă prin urechile acului decît bogatului să intre în împărăţia lui Dumnezeu".

Lucru care, în satul acesta în care atribuirea unei porecle face cît un al doilea botez, a avut un efect instantaneu... dar nu acela la care eu m-aş fi aşteptat. Rukoz n-a fost poreclit „cămila" - oamenii ţineau prea mult la animalele astea, le preţuiau prea mult pentru fidelitatea, rezistenţa şi temperamentul lor, dar şi pentru utilitatea ştiută -, în schimb castelul a fost numit „acul", aşa cum am mai spus.

Asta n-a fost decît prima piatră dintr-o adevărată îngrămădire de pietre cu valoare de anecdote vehemente, adesea crude.

Iat-o pe aceasta cu titlu de exemplu, pe care Gebrayel încă o istoriseşte cu plăcere: „Un sătean se duce la Rukoz şi-l imploră să-i împrumute pentru o zi portretul care îl reprezintă. Fostul intendent e cu atît mai măgulit, cu cît vizitatorul îi spune că va face iute avere cu acel portret.

— în ce fel?

— O să-l agăţ de perete, oamenii din sat au să vină să se perinde prin faţa lui, iar eu am să-i pun la plată.

— Ai să-i pui să plătească?

— Trei piaştri pentru o insultă şi şase piaştri pentru un scuipat".

Exasperat de toate cîte erau născocite împotriva lui, Rukoz reacţiona în cele din urmă într-un fel atît de caraghios, încît îşi făcu singur mai mult rău decît toate persiflările detractorilor săi. Se lăsă într-adevăr convins că anecdotele alea nu se năşteau spontan, că nişte conjuraţi se adunau într-o casă în fiecare seară pentru a născoci anecdota ce urma să fie răspîndită a doua zi. Şi că printre ei se afla un agent englez deghizat. Khweja le ceru oamenilor săi să se împrăştie prin sat pentru a repera, cu orice preţ, „atelierul anecdotelor"!

Aş fi putut jura că nu era vorba aici decît de una dintre numeroasele istorioare născocite de duşmanii săi, şi cu siguranţă nu era cea mai verosimilă, dacă Nader - prea puţin susceptibil de ostilitate faţă de Rukoz - n-ar fi menţionat el însuşi acest lucru ca pe un fapt de necontestat:

„Prin amabilitatea lor, făcuseră din şeic un tiran capricios ; prin rea-voinţă, l-au adus la nebunie pe cel care i-a urmat.

Nu cerea decît să le fie pe plac şi să fie iertat, şi-ar fi împărţit întreaga avere ca să audă din gura lor o vorbă de recunoştinţă.

A sfîrşit prin a căuta noaptea, beat fiind, atelierul anecdotelor, iar rîsetele lor izbucneau din toate casele fără lumină.

Eu am părăsit satul ca să nu rîd de rîsetele lor, dar voi plînge într-o zi pentru plînsetele lor".

E adevărat că a existat întotdeauna ceva derutant în comportamentul oamenilor din satul meu faţă de cei care îi conduceau. într-unii dintre aceştia ei se recunosc; în alţii, nu. A vorbi de un şef legitim şi de un uzurpator n-ar face decît să deplaseze problema. Nu durata e ceea ce asigură în ochii lor legitimitatea, nu noutatea în sine o resping ei. Fiind vorba de şeic, exista la ei acel sentiment

că el le aparţinea, că el se purta în funcţie de dorinţele, temerile, supărările lor - chiar dacă îi făcea să le suporte pe ale sale. în vreme ce rivalul său asculta de paşă, de ofiţeri, de emir... Rukoz le-ar fi putut împărţi întreaga sa avere. Ei ar fi luat-o cu vîrful degetelor şi cu aceleaşi degete ar fi făcut la adresa lui un gest infamant.

Fostul intendent avea de altfel să le confirme cele mai rele bănuieli. Nu fusese el urcat în grad de stăpînii săi ca să-i slujească mai docil decît o făcuse şeicul? După trei săptămîni de răgaz, comanditarii veniră să-i aducă, dacă putem spune astfel, poliţele, pentru a-l pune la plată.

Şeicul nu voise să meargă împotriva Sahlainului; Rukoz făgăduise s-o facă; Adel efendi veni să-i ceară să-şi ţină făgăduiala. Noul stăpîn din Kfaryabda nu-şi pierduse încă speranţa de a-şi seduce supuşii şi el ştia că, cerîndu-le să se bată împotriva satului vecin, avea să fie discreditat pentru totdeauna. De aceea avusese loc între el şi ofiţer acel schimb de păreri lipsit de amabilitate.

— De-abia am luat în mînă ţinutul ăsta, aşteptaţi să mi se consolideze puterea, implorase Rukoz.

— Puterea ta sîntem noi!

— în satele de pe Munte, cînd încep reglările de conturi, se continuă din generaţie în generaţie, nimic nu le mai poate opri...

Ofiţerul îl întrerupsese atunci cu aceste cuvinte, consemnate ca atare de condeiul virtuos al călugărului Elias:

— Atunci cînd mă duc să văd un patron de bordel, n-o fac pentru ca să-l aud ţinîndu-mi discursuri despre meritele virginităţii!

Apoi adăugase:

— Mîine în zori voi fi aici cu oamenii mei. Nici măcar n-o să luăm cafeaua la tine. Vei fi afară, cu sătenii pe care îi vei putea aduna. îi vom număra, apoi îţi vom hotărî soarta.

Cronica relatează apoi cele ce urmează:

„în zorii acelei zile între toate blestemate, Adel efendi sosi în sat cu patruzeci de călăreţi şi de trei ori mai mulţi pedeştri. Urcară la castel, unde Rukoz îi aştepta în curte. Avea în jur pe oamenii din garda sa, treizeci de călăreţi înarmaţi cu puşti noi.

Ofiţerul spuse:

— Pe ăştia-i cunosc, dar unde-s ceilalţi?

Atunci Rukoz arătă spre zece oameni (urmează numele a şase dintre ei...) pe care izbutise să-i recruteze pe bani.

— Iată deci tot ce poate să adune satul ăsta renumit pentru vitejia lui! se miră ofiţerul.

Şi jură că va lua măsuri de îndată ce avea să termine cu oamenii din Sahlain. Apoi le porunci soldaţilor săi să înainteze prin pădurea de pini, urmaţi de oamenii lui Rukoz.

Ajunşi în acel sat, îi dezarmară cu uşurinţă pe paznicii lui Said beyk şi uciseră pe opt dintre ei, apoi intrară în conacul lui, lăsîndu-şi săbiile să acţioneze. Stăpînul din Sahlain a fost lovit cu sălbăticie în cap şi a murit trei zile mai tîrziu. Fiul lui mai mare, Kahtan, a fost bătut şi lăsat aproape mort, dar şi-a revenit, după cum vom vedea. Satul însuşi a fost jefuit, bărbaţii întîlniţi au fost ucişi, iar femeile ruşinate. Au fost număraţi douăzeci şi şase de morţi, dintre care beykul, un om de bine, iubit atît de creştini, cît şi de druzi, Domnul să-i aibă sufletul în pază şi blestemaţi pe veci să fie făcătorii de vrajbă".

Se spune că pe drumul de întoarcere, Rukoz i-ar fi împărtăşit din nou ofiţerului scrupulele sale:

— Ceea ce am făcut noi acum va aprinde Muntele pentru o sută de ani.

Şi se spune că celălalt ar fi răspuns:

— Voi nu sînteţi aici decît două rase de scorpioni, şi dacă v-aţi înţepa unii pe alţii pînă la ultimul, lumea s-ar simţi mult mai bine.

Apoi se pare c-ar fi adăugat:

— Dacă n-ar fi existat blestematul ăsta de Munte în drumul nostru, înălţimea Sa paşa ar fi astăzi sultan la Istanbul.

— Ziua asta va veni, dacă vrea Dumnezeu.

După toate aparenţele, Dumnezeu nu dorea acest lucru, sau nu-l mai dorea. Ofiţerul era conştient de asta, iar tonul lui lipsit de iluzii îl îngrijoră pe Rukoz în cel mai înalt grad. Tatăl Asmei era gata să slujească armata de ocupaţie, cu condiţia ca ea să fie victorioasă. Dacă, mîine, egiptenii ar evacua Muntele, Adel efendi s-ar pomeni guvernator în Gaza sau la Assuan, dar cu el, cu Rukoz, ce s-ar întîmpla? Era conştient în ziua aceea că mersese prea departe, mai ales cu expediţia la Sahlain, care nu avea să-i fie niciodată iertată.

Pentru moment, trebuia totuşi să-şi păstreze bunele raporturi cu protectorii.

— Seara asta, Adel efendi, pentru a sărbători victoria şi a-i răsplăti pe toţi oamenii voştri care s-au bătut cu atîta vitejie, am să dau o serbare la castel...

— Pentru ca soldaţii mei să se îmbete şi să fie măcelăriţi?

— Ferească Dumnezeu! Cine ar cuteza să la caute pricină ?

— Dacă ai să torni fie şi unuia singur dintre oamenii mei o picătură de arak, am să pun să te spînzure pentru trădare.

— Efendi, eu credeam că sîntem prieteni!

— Nu mai am timp să am prieteni. De altfel, nimeni nu ne-a fost vreodată prieten pe Muntele ăsta. Nici oamenii,

nici animalele, nici arborii, nici stîncile. Totul ne este potrivnic, totul ne pîndeşte. Iar acum, ascultă-mă cu atenţie, Rukoz! Sînt ofiţer şi nu cunosc decît două cuvinte, ascultare sau moarte. Pe care-l alegi?

— Porunceşte, am să ascult.

— Seara asta, oamenii se vor odihni. In corturi, în afara satului. Iar mîine, vom dezarma toată populaţia, casă după casă.

— Oamenii ăştia nu vă vor răul.

— Sînt nişte scorpioni, îţi spun, şi n-am să fiu liniştit decît cînd nu vor mai avea nici ac, nici venin. Din fiecare casă vei confisca o armă.

— Şi cele care n-au?

— înălţimea sa paşa a spus că pe Muntele ăsta fiecare casă posedă o armă de foc, crezi cumva că a minţit?

— Nu, cu siguranţă că a spus adevărul.

A doua zi, încă din zori, oamenii lui Rukoz, supra-vegheaţi îndeaproape de soldaţii lui Adel efendi, au pornit la percheziţia caselor din sat. Cea dintîi a fost casa lui Rufayel, bărbierul, situată în vecinătatea Blatei.

Cînd îi bătură la uşă şi îi cerură să predea armele, acesta se arătă amuzat:

— N-am alte arme în afară de brice, o să vă aduc unul.

Oamenii lui Rukoz voiau să intre în casă pentru a scotoci, dar stăpînul lor, care era pe aproape împreună cu ofiţerul egiptean, îl chemă pe Rufayel că să-i vorbească. Jur-împrejur, oamenii ieşiseră la ferestre sau pe acope-rişuri, numai ochi şi urechi la pîndă. Rukoz zise cu voce tare:

— Rufayel, ştiu că ai o puşcă, du-te de-o caută, altfel te vei căi.

Bărbierul răspunse:

— Îţi jur pe pămîntul care acoperă sicriul mamei mele că nu există arme în casa asta. Oamenii tăi n-au decît să caute.

— Dacă încep să scotocească, n-au să lase piatră pe piatră, nici în casă, nici în prăvălie. Au să caute pînă şi sub plantele din grădină şi sub penele cocoşului. Şi de asemenea sub fusta nevestei tale. M-ai înţeles, sau preferi s-o vezi cu ochii tăi?

Omului i se făcuse acum frică.

— Crezi că aş lăsa să se întîmple toate astea pentru a păstra o puşcă, atunci cînd eu nu ştiu nici măcar să mă servesc de ea? N-am arme, am jurat pe mormîntul mamei mele, pe ce ar mai trebui să jur ca să mă crezi ?

— Stăpînul nostru, paşa din Egipt, a spus: în fiecare casă de pe Munte se află o armă. Crezi cumva că a minţit ?

— Doamne fereşte! Dacă aşa a spus, înseamnă că e adevărat.

— Atunci ascultă-mă! O să ne continuăm drumul prin sat şi ne vom reîntoarce la tine peste un sfert de ceas, asta îţi va da un răgaz ca să te mai gîndeşti.

Omul nu pricepea. Atunci Rukoz îi spuse tare, pentru ca toţi vecinii să profite de sfat:

— Dacă n-ai armă, cumpără una şi predă-o, te vom lăsa în pace.

Jur-împrejur, oamenii ricanau, bărbaţii cu voce scăzută, femeile cu o voce mai îndrăzneaţă, dar Rukoz se mulţumi să zîmbească. La el, după cum se spune în sat, „nervul decenţei se rupsese". Unul dintre zbirii lui se apropie de bărbier şi-i propuse să-i vîndă arma sa. Pentru două sute de piaştri.

— Atunci dă-mi-o fără muniţie, spuse Rufayel. Ai să mă fereşti de ispita de a trage asupra cuiva!

Bărbierul intră în casă. Şi se întoarse apoi cu suma cerută pe care o vărsă toată la grămadă. Cel ce vînduse arma îi dădu puşca, răgazul necesar pentru a număra monedele. Apoi dădu din cap, îşi luă arma înapoi şi proclamă :

— Bun, am confiscat o armă din această casă.

Dezarmarea satului se dovedi atît de lucrativă, încît în zilele următoare se trecu la o strìngere asemănătoare de arme în satele învecinate şi, de asemenea, la Dayrun, pe lîngă negustorii cei mai înstăriţi.

Unii bărbaţi nu voiseră totuşi să-şi predea nici armele, nici banii. Fură numiţi frariyye, „nesupuşii", iar ziua în care, aflînd că percheziţiile începuseră înspre Biata, ei se făcuseră pierduţi cu puşti, săbii şi hrană în desişul dealurilor împădurite, nelăsînd acasă decît femeile, băieţii sub nouă ani şi neputincioşii, fu numită yom-el-frariyye.

Cîţi au fost ei la număr? Din Kfaryabda, peste şaizeci şi tot atîţia din cătunele vecine. Dădură curînd peste cei care fugiseră deja din Sahlain, unii de foarte multă vreme ; în zilele următoare, mai sosiră şi alţii din Dayrun şi din împrejurimi. Căzură de acord să se ajute unii pe alţii, dar fiecare avea să-şi urmeze conducătorii.

In aceeaşi perioadă, un fenomen asemănător se produsese în diverse colţuri ale Muntelui. Nu toţi răzvrătiţii plecaseră în aceleaşi împrejurări, dar motivele lor erau comparabile: prezenţa trupelor egiptene atîrna greu, din pricina impozitelor, a recrutării silite, a dezarmării populaţiei.

Răzvrătiţii fură pe dată abordaţi - e lucru deja stabilit - de agenţi englezi şi otomani care le impartirà arme, muniţie, bani şi, de asemenea, încurajări pentru a face necazuri trupelor paşei şi ale emirului, aliatul său. Ei le dădură asigurări că Marile Puteri nu-i vor lăsa multă vreme singuri în faţa egiptenilor.

Din cînd în cînd, se răspîndeau zvonuri privind iminenta sosire a unei flote engleze. Iar răzvrătiţii de pe Munte, plini de speranţă, scrutau întinderea mării, punîndu-şi mîinile streaşină deasupra ochilor spre a se feri de soare.

III

Tanios nu mai primise de luni de zile nici o veste în legătură cu satul, temnicerii sau nesupuşii lui. însă mişcările Levantului n-aveau să întîrzie să alimenteze toate conversaţiile la Londra, Paris sau Viena, la fel ca la Cairo sau Istanbul. Şi de asemenea la Famagusta, la han, pe străduţele comerciale, la cafeneaua grecului. Lupta decisivă părea angajată; şi, aşa cum o prevăzuse lordul Ponsonby, ea se desfăşura pe Munte, cît şi pe Litoralul pe care acesta îl domină, între Biblos şi Tir.

Puterile europene hotărîseră în cele din urmă să-şi trimită canonierele şi trupele pentru a pune capăt ambiţiilor viceregelui Egiptului, ai cărui soldaţi erau în mod constant hărţuiţi de sute de bande de nesupuşi.

Tînărul ştia în ce direcţie înclina inima lui. în unele zile, îi venea chef să traverseze braţul de mare şi să-şi procure o armă pentru a lupta cot la cot cu răzvrătiţii. împotriva egiptenilor? în mintea lui, mai cu seamă împotriva emirului. împotriva aceluia ai cărui agenţi îl înşelaseră pe Gerios pentru a-l duce la supliciu. Pe Fahim şi pe Sallum i-ar fi plăcut să-i aibă în cătarea puştii. Visa la acest lucru. Şi strîngea pumnii. Se alcătuia atunci din nou în mintea lui imaginea lui Gerios atîrnat în ştreang. Visul se transforma în coşmar cu ochii deschişi, furia devenea dezgust. Şi, din clipă în clipă, îşi pierdea dorinţa de luptă. Nu se mai gîndea decît la plecare. în cealaltă

direcţie. Spre Occident. Spre Genova, Marsilia, Bristol. Şi mai departe, spre America.

Tanios, între două lumi? Intre două răzbunări, mai curînd. Una prin sînge, cealaltă prin dispreţ. Scindat în două, rămînea pe loc, la Famagusta, lîngă Thamar. Cu visele lor amestecate, ca şi trupurile. Thamar, tovarăşa lui de rătăciri, sora lui cea străină.

Totodată, pîndea necontenit întoarcerea reverendului Stolton. Dar nu primi un mesaj de la el decît la începutul verii, prin mijlocirea domnului Hovsepian, confirmîndu-i că va trece negeşit prin Cipru pentru a-l vedea. Şi pastorul sosi pe insulă trei luni mai tîrziu. La Limassol. Unde Tanios, înştiinţat de dragoman, se duse să-l întîlnească. Era în ziua de 15 octombrie a anului 1840; trei săptămîni mai tîrziu, Tanios-&iş& devenise o fiinţă legendară. Actor al unei scurte epopei, erou al unei enigme.

Mai întîi a avut loc regăsirea de la Limassol, într-o mare proprietate de pe malul mării, reşedinţa unui negustor britanic. Văzută din exterior, o oază de pace. Dar în interior, mai plină decît un caravanserai. Marinari, ofiţeri purtînd bicorn, arme, cizme, băuturi. Amintindu-şi de unele piese englezeşti pe care le citise, Tanios avea impresia că nimerise din greşeală în culisele unui teatru, în toiul unei repetiţii.

Fu condus spre un birou plin de fum, dar liniştit. Pastorul era acolo în compania altor şase personaje aşezate în jurul unei mese ovale. Toţi erau îmbrăcaţi după moda europeană, deşi unul dintre ei era în mod evident un otoman de rang înalt. Tanios pricepu curînd că era vorba de emisari acreditaţi de Marile Puteri.

Stolton îşi părăsi locul, veni în fugă spre Tanios, îl îmbrăţişa părinteşte. Diplomaţii se mulţumiră să-i adreseze

nou-venitului un uşor semn din cap înainte de a-şi relua conversaţia cu voce scăzută, trăgînd mai vîrtos din pipe. Cu excepţia unuia singur, care se ridică arborînd un zîmbet larg şi-i întinse mîna.

Tanios avu nevoie de cîteva clipe pentru a-l recunoaşte. Omul îşi lăsase o barbă neagră bogată, cam neîngrijită de altfel, care nu se potrivea cu îmbrăcămintea sa elegantă. Richard Wood. Cel pe care oamenii satului îl botezaseră ferm „consul" al Angliei pe vremea cînd nu era consul încă, dar care, de atunci, devenise mai mult decît atît, se transformase în artizanul politicii engleze, agentul ei virtuoz, un „Byron" al Muntelui, şeful invizibil al răzvrătiţilor, furnizorul lor de aur, arme şi promisiuni.

Tanios nu-l mai întîlnise din ziua în care venise la castelul din Kfaryabda încărcat de daruri, cînd îi oferise penarul din argint, iar lui Raad îi dăruise puşca.

— Ne-am cunoscut deja acum patru, cinci ani...

— Desigur, spuse politicos Tanios.

Dar privirea lui era învăluită în imagini dureroase.

— Vizita mea în satul tînărului nostru prieten va rămîne amintirea cea mai uimitoare a primei mele şederi în regiunea Muntelui.

Explicaţia asta era destinată de Wood colegilor săi, şi încă în limba franceză, lucru fără îndoială obişnuit între diplomaţi, dar paradoxal în acea împrejurare, din moment ce dintre toate Marile Puteri europene, numai Franţa nu era reprezentată.

Ce făcea pastorul Stolton în mijlocul acelor oameni ? se întreba Tanios. Şi pentru ce ţinuse el să-l întîlnească în prezenţa lor? Pupilul său s-ar fi aşteptat ca el să-l ia deoparte pentru a-l lămuri. Dar Wood fu acela care-i propuse să facă împreună cîţiva paşi pe aleile grădinii.

Peisajul se preta conversaţiei. Palmierii se aliniau în două şiruri, ca soldaţii, pînă la mare; între gazonul verde şi azurul mării, ne se vedea ocrul nici unei frontiere.

— Ai aflat desigur că vase britanice se află în rada Beirutului, cu ordinul de a trage cu bombarda în fortificaţiile oraşului de fiecare dată cînd va fi necesar. Alte vapoare tocmai au debarcat pe coastă, spre Nahr el-Kalb, unităţi britanice, austriece şi otomane. Noi speram că viceregele Mehmet-Ali ne va înţelege avertismentele, se pare că nu le-a luat în serios sau că se crede în stare să ne ţină piept. Greşeşte, iar francezii nu-i vor veni în ajutor.

Wood vorbea englezeşte, dar rostind numele locale cu accentul oamenilor din regiunea Muntelui.

— Am ţinut să amintesc în primul rînd operaţiunile militare care se desfăşoară în acest moment. Dar nu e numai asta. Acţiunea Marilor Puteri are multe alte aspecte, juridice şi diplomatice, care a trebuit să fie negociate în detaliu vreme de luni întregi. Iar unul dintre aceste aspecte te priveşte pe dumneata, Tanios.

Tînărul nu cuteza nici măcar să scoată un sunet de aprobare, de teamă ca nu cumva toate astea să fie un vis din care s-ar fi putut deştepta mai înainte de a-i vedea sfîrşitul.

— La un moment dat, pentru una dintre sarcinile pe care ni le-am fixat, şi nu cea mai uşoară, trebuie s-o spun, s-a convenit că ar fi bine ca un fiu al Muntelui să fie cu noi, pentru a juca un anumit rol într-un anumit loc. Iartă-mă dacă trebuie să mă exprim într-un mod atît de enigmatic, îţi făgăduiesc să fiu mai explicit cînd ne vom afla pe mare. Voiam mai cu seamă să-ţi spun aici că alegerea noastră s-a oprit asupra dumitale. Se întîmplă că ne-ai învăţat limba; se întîmplă de asemenea că te cunoaştem, pastorul şi cu mine, şi te preţuim; hazardul a mai voit să te afli în Cipru, pe drumul pe care trebuia s-o pornim...

Nu-ţi voi ascunde faptul că am şovăit un moment. Nu din cauza uciderii patriarhului, de care toată lumea ştie că eşti nevinovat; ci din cauza sorţii care i-a fost dată tatălui dumitale. Ceea ce vei realiza merge în sensul dorinţei dumitale legitime de... să spunem reparaţie. Dar va trebui să uiţi de resentimentele personale pe durata acestei misiuni. Eşti în stare să-mi făgăduieşti acest lucru? Şi dacă e cazul, ai fi gata să ni te alături?

Tanios dădu din cap că e de acord, ceea ce i se citea şi în priviri. Celălalt luă act de hotărîrea lui întinzîndu-i mîna şi îşi pecetluiră acordul printr-o strîngere bărbătească.

— Trebuie acum să-ţi spun că pastorul se codeşte. Cînd ne vom întoarce în birou, va dori să-ţi vorbească între patru ochi pentru a-ţi cere să te gîndeşti bine înainte de a te angaja. Crezi că vei putea să-mi dai asigurarea, după ce te vei gîndi bine, că decizia dumitale va fi tot aceeaşi ?

Lui Tanios formularea i se păru hazlie, rîse din toată inima şi tot aşa făcu şi diavolul de irlandez.

— Vin cu dumneavoastră, spuse în sfîrşit tînărul, ştergînd orice urmă de rîs şi de zîmbet pentru a da o oarecare solemnitate hotărîrii sale.

— Sînt foarte bucuros. Dar deloc surprins, trebuie s-o spun. Am învăţat să cunosc zona Muntelui şi pe oamenii ei. Vasul Courageous al Maiestăţii Sale va ridica ancora peste două ceasuri. Dacă ai lăsat oarecare lucruri la Famagusta sau ai vreo factură neplătită, spune-mi, prietenul nostru Hovsepian va trimite pe cineva să se ocupe.

Tanios n-avea nimic de recuperat, nimic de plătit. Toţi banii îi avea în permanenţă la brîu, iar camera era plătită pe o săptămînă înainte. Nu era decît Thamar. Făgăduise să plece cu ea, şi iată că pleca pe neaşteptate, fără să-şi

ia măcar rămas-bun. însă dragomanul nu-şi putea lua sarcina asta în locul lui.

Tînărul se jură că va trece într-o bună zi pe la hanul din Famagusta, că va urca pînă la ultimul cat şi că va bate la uşă, mai întîi două bătăi scurte, apoi încă două... Va mai fi ea acolo pentru a-i deschide?

Chiar atunci, poate chiar în ziua reuniunii de la Limassol, sau poate în ajun, au fost distruse de un incendiu marea pădure de pini şi vreo treizeci de case aşezate la marginea satului meu şi în cătunele învecinate. Pentru moment, s-a crezut că şi castelul era ameninţat, iar Rukoz se pregătea să-l evacueze, cînd brusc începu să bată vîntul dinspre sud-vest, îndreptînd focul spre pămînturile deja pîrjolite.

A rămas pînă în ziua de azi ca martor al dezastrului o coastă de deal unde n-a mai crescut în veci nici o vegetaţie ; mai rămîn, de asemenea, în cărţi şi în amintiri, ecourile unei controverse.

Dintotdeauna mi s-a vorbit în sat despre un mare incendiu care s-ar fi produs „odinioară", „cu mult timp în urmă" - am aflat data şi împrejurările căutînd să reconstitui povestea lui Tanios.

De-a lungul lunii septembrie, unii tineri din Kfaryabda, care luaseră calea codrului cînd cu strîngerea armelor, făcuseră incursiuni temerare în sat. Unii veniseră după provizii la familie, iar doi sau trei dintre ei se încumetaseră chiar să umble ţanţoşi prin Biata şi pe dinaintea bisericii.

Cam pretutindeni în regiunea Muntelui, trupele egiptene erau în defensivă, iar uneori chiar în derută; dar la Kfaryabda şi în împrejurimi comandantul Adel efendi izbutise să ţină situaţia sub control. De aceea decise să-şi încheie socotelile cu rebelii. Soldaţii săi se afundară în pădure.

Răzvrătiţii traseră cîteva focuri de armă, în locul unde hăţişul era mai des, iar trupa dădu fuga în direcţia aceea.

Nesupuşii nu erau decît vreo cincisprezece la număr, dar se postaseră în diverse locuri, pentru ca, la un semnal convenit, să aprindă mai multe focuri, astfel încît să le bareze toate ieşirile. Focul se răspîndi foarte iute printre tufişurile acelea uscate şi urcă spre copaci. Şi cum hăituiala se desfăşura la lumina zilei, soldaţii avură nevoie de ceva timp pentru a detecta flăcările. Cînd pricepură în cele din urmă că fuseseră atraşi într-o capcană, erau încercuiţi de un zid de foc.

Incendiul se propaga spre interiorul pădurii, strîngînd laţul în jurul trupelor, şi totodată spre exterior, în direcţia satului. La Kfaryabda, oamenii avură vreme să fugă, dar în unele cătune vecine, în unele ferme izolate, flăcările ajunseră din toate părţile în acelaşi timp. Potrivit Cronicii călugărului Elias, ar fi fost cam cincizeci de morţi în rîndurile populaţiei şi cam treizeci printre soldaţi.

A urmat o dispută. Aveau ei oare dreptul, pentru a prinde în capcană armata de ocupaţie, să nu ţină seama cîtuşi de puţin de viaţa localnicilor, de casele lor, şi chiar de preţioasa lor pădure? Cei cîţiva tineri frariyye erau oare nişte eroi? Nişte partizani îndrăzneţi? Sau nişte luptători fără minte? Erau fără îndoială toate astea la un loc, partizani criminali, eroi iresponsabili...

Se spune că focul a continuat să vuiască vreme de patru zile, iar că două săptămîni mai tîrziu un nor negru încă delimita locul dramei.

Putea fi observat de departe, fără îndoială că a fost văzut şi de pe vasele englezeşti care patrulau pe lîngă coastă. E chiar mai mult decît probabil, deoarece, din sat, se vedeau foare distinct vasele Maiestăţii Sale, şi fuseseră auzite trăgînd cu tunul cu cîteva zile în urmă în fortificaţiile

Beirutului pe care le apărau, în numele viceregelui Egiptului, Soliman-paşa-francezul, alias Octave de Sèves.

Oare Tanios a putut vedea fumul acela? Nu cred, căci Courageous se îndreptase desigur direct spre Saidam, mult mai la sud faţă de Kfaryabda.

Nu se aflau la bord, dintre persoanele care se întîlniseră la Limassol, decît reprezentantul englez (Wood) şi cel otoman, cu suitele lor; ceilalţi diplomaţi plecaseră către alte destinaţii. Cît despre pastorul Stolton, după ce avusese o lungă discuţie cu pupilul său, preferase să se îmbarce pe un alt vas britanic, în direcţia Beirut, spre a ajunge la Sahlain pe o cale mai directă ; se grăbea să se întoarcă la şcoală şi să-şi reia orele după un an de întrerupere.

Wood aşteptă să ajungă în largul mării pentru a-l informa pe Tanios în legătură cu misiunea care îi era încredinţată.

— Trebuie să ne ducem la palatul din Beiteddin, pentru a-l întîlni pe emir.

Tînărul simţi fără voia lui că i se taie picioarele. Dar se abţinu s-o arate şi rămase tăcut şi atent.

— Marile Puteri au decis că emirul va trebui să plece de la cîrma ţării. Numai dacă nu cumva acceptă să o rupă cu egiptenii şi să se alăture coaliţiei. E însă puţin probabil, ne-am interesat discret. Va trebui aşadar să-i aducem la cunoştinţă destituirea şi decizia noastră de a-l exila.

— Spre ce destinaţie?

— In privinţa asta, el va avea un cuvînt de spus. Dumneata îi vei lăsa alegerea. Intre anumite limite, bineînţeles...

Tanios nu era prea sigur că pricepuse. Wood spusese cu adevărat „dumneata"?

— S-a convenit între reprezentanţii Puterilor că emirul va trebui înştiinţat prin glasul unuia dintre cei din

administraţia sa. De preferinţă un creştin ca şi el, pentru a fi mai presus de orice bănuială. Mai rămînea de ales persoana... Poftim, iată textul pe care va trebui să-l traduci. Apoi să-l citeşti în prezenţa lui.

Tanios se duse să facă singur cîţiva paşi pe punte, cu faţa în bătaia vîntului. Ce renghi îi mai juca oare soarta ? Iată-l pe el care fugise din ţară pentru a scăpa de temutul emir, pe el al cărui tată fusese executat la porunca tiranului, iată-l îndreptîndu-se spre palatul din Beiteddin pentru a-l întîlni şi a-i aduce la cunoştinţă plecarea în exil! El, Tanios, la cei nouăsprezece ani ai săi, avea să stea în faţa emirului, emirul cu barbă lungă şi albă şi cu sprîncene stufoase, emirul care îi făcea să tremure de spaimă de jumătate de veac pe toţi oamenii Muntelui, ţărani şi şeici deopotrivă, şi avea să-i spună: „Am misiunea de a vă alunga din acest palat!"

„Aici, pe vasul ăsta englez, tremur deja. Ce-am să fac atunci cînd am să fiu în faţa lui?"

Cînd vasul acostă la Saida, oraşul era în plin haos. Părăsit de egipteni, nu fusese încă ocupat de adversarii acestora. Bazarurile erau închise de teama jafurilor, oamenii ieşeau puţin. Sosirea vasului Courageous a fost considerată un eveniment major. Cetăţenii străini cu consulii lor, demnitarii cu turban, ceea ce mai rămînea din autorităţi şi o bună parte dintre locuitori se aflau acolo pentru a primi delegaţia. Iar cînd diplomatul otoman le explică faptul că nu venise pentru a lua oraşul în stăpînire şi că nu va face altceva decît să-l străbată înainte de a-şi continua drumul spre Beiteddin, interlocutorii săi părură dezamăgiţi.

Prezenţa unui tînăr cu părul alb, în mod evident un fiu al ţării, nu trecu neobservată, cu atît mai mult cu cît mergea în mijlocul reprezentanţilor Marilor Puteri cu capul

sus, ca un egal. Se presupuse că era şeful răzvrătiţilor, iar vîrsta sa tînără spori şi mai mult admiraţia care-l înconjura.

Debarcaseră la Saida în cursul după-amiezei şi petrecură noaptea la reşedinţa agentului consular englez, pe o colină ce domina oraşul şi citadela sa marină. La cererea lui Wood, îi fură procurate lui Tanios haine noi, dintre cele pe care le purtau de obicei notabilii ţării, serual, cămaşă din mătase albă, o vestă roşie brodată, o bonetă de culoarea lutului şi o eşarfă neagră care se înfăşură în jurul ei.

A doua zi plecară pe drumul de coastă pînă la rîul Damur, unde se opriră şi schimbară caii; după care porniră pe drumurile de munte spre Beiteddin.

IV

Palatul emirului lăsa impresia de dezastru. Arcadele nu mai aveau decît o măreţie rece, catîrii păşteau crengile arborilor din grădină. Vizitatorii erau rari, iar culoarele tăcute. Delegaţia fu întîmpinată de demnitarii din diwan-ul emirului. Prevenitori, aşa cum ştiau să fie cu reprezentanţii Puterilor, dar demni şi întristaţi.

Tanios avu impresia că pe el nu-l văzuseră. Nimeni nu i se adresase, nimeni nu-l rugase să binevoiască a-l urma. După cum, cînd mersese în spatele lui Richard Wood, nimeni nu-i ceruse să rămînă în urmă. Cei doi însoţitori ai săi schimbau între ei uneori cîte o privire, cîteva cuvinte; cu el, nimic. Şi ei păreau să-l ignore. Poate că ar fi fost bine să se îmbrace altfel, europeneşte. Se simţea acum deghizat în veşmintele acelea munteneşti pe care le purtase întotdeauna, şi pe care atîţia oameni întîlniţi pe drum le purtau. Dar nu era tocmai acesta rolul său în delegaţia Marilor Puteri, să îmbrace portul ţării şi să-i vorbească limba ?

Trimisul otoman mergea în frunte şi se bucura de o consideraţie plină de teamă; sultanii se făcuseră stăpîni peste Munte cu mai mult de trei secole în urmă, iar dacă viceregele Egiptului îi îndepărtase pentru o vreme, păreau acum pe cale să-şi recapete autoritatea; dacă se uita cineva la salamalecurile cu care era întîmpinat acel om, nu se mai putea îndoi de acest lucru.

Dar nici celălalt emisar nu era mai puţin înconjurat. Anglia era în ochii tuturor prima dintre Marile Puteri, iar Wood avea în plus propriul său prestigiu.

Un înalt demnitar al palatului, care mergea încă de la intrare alături de otoman, îl pofti pe acesta să intre în biroul său pentru a lua cafeaua, aşteptînd ca emirul să fie gata să-i primească. Un alt demnitar îl pofti pe Wood în acelaşi mod într-un alt birou. Aproape în acelaşi timp cei doi se făcuseră nevăzuţi. Tanios rămase nemişcat. Neliniştit, posomorit, perplex. Atunci apăru un al treilea funcţionar, de rang mai puţin înalt, dar asta n-are nici o importanţă, venit să-l roage să binevoiască a-l însoţi. Măgulit că se interesau pentru prima oară şi de el, se grăbi să-l urmeze pe acel om de-a lungul unui coridor şi se pomeni aşezat într-un mic birou, singur, ţinînd în mînă o ceaşcă fierbinte.

Presupunînd că aceasta era procedura obişnuită în vizitele oficiale, începu să-şi soarbă cafeaua, aspirînd zgomotos aşa cum fac sătenii, cînd se deschise uşa încăperii şi văzu intrînd tocmai persoana pe care se temea mai presus de orice s-o întîlnească: Sallum.

Tanios se pomeni sărind în picioare, vărsîndu-şi pe jumătate cafeaua. îi venea pur şi simplu să se năpustească pe coridoare urlînd: „Dl Wood! Dl Wood!" scuturîndu-se ca de un coşmar. Dar, din spaimă sau dintr-un sentiment de demnitate, nu se clinti.

Celălalt avea un surîs ca un rînjet de pisică.

— Te-ai hotărît în cele din urmă să-ţi părăseşti insula pentru a revedea frumoasa noastră ţară.

Tanios se sprijinea cînd pe un picior, cînd pe celălalt. Era oare cu putinţă să fi căzut la rîndu-i într-o capcană?

— Bietul taică-tău! Era chiar aici în picioare, în locul unde stai tu. Şi dădusem poruncă să i se aducă nişte cafea, la fel ca aceea pe care o bei tu.

Pe Tanios nu-l mai ţineau picioarele. Toate astea nu puteau fi reale. Doar nu montaseră înscenarea asta - delegaţii Marilor Puteri, vasul englez, comitetul de primire la Saida - numai pentru a-l face să cadă în cursă! Era ridicol, o ştia şi şi-o repeta. Dar îi era frică, maxilarul îi tremura, iar judecata i-o lua razna.

— Aşază-te, spuse Sallum.

Se aşeză. Greoi. Şi doar atunci se uită spre uşă. O păzea un soldat, nu l-ar fi lăsat să se îndepărteze.

Abia se aşezase Tanios că, fără nici o explicaţie, Sallum ieşi pe unica uşă a încăperii, iar un al doilea soldat îşi făcu apariţia, parcă ar fi fost fratele geamăn al celui care era deja acolo, aceeaşi mustaţă, aceeaşi statură, acelaşi pumnal strecurat la brîu, cu lama goală la vedere.

Privirea lui Tanios zăbovi o clipă asupra lui. Apoi îşi băgă mîna în interiorul vestei pentru a lua textul pe care-l tradusese cu grijă pe vas şi pe care trebuia foarte curînd să-l „recite". Căută bine. Se scotoci încă o dată. Se ridică. îşi pipăi pieptul, partea laterală a bustului, spatele, picioarele pînă la călcîie. Nici urmă de document.

Atunci îşi pierdu cumpătul. Ca şi cum hîrtia aceea conferea un caracter real misiunii sale, iar dispariţia ei o făcea iluzorie. începu atunci să blesteme, să se răsucească, să-şi desfacă nasturii. Soldaţii se uitau la el, cu palmele aşezate pe brîul larg.

Apoi se deschise uşa, Sallum se întoarse, ţinînd în mînă o hîrtie gălbuie la culoare făcută sul şi legată.

— Am găsit-o pe jos pe coridor, ai lăsat-o să cadă.

Tanios întinse brusc mîna. Gest copilăresc rămas în aer şi care avu parte doar de o privire dispreţuitoare. Cum de putuse lăsa să-i cadă hîrtia aceea ? Sau poate că Sallum avea în slujba sa agenţi cu degete îndemînatice ?

— Mă întorc de la înălţimea Sa. I-am spus cine eşti şi în ce împrejurări ne-am cunoscut. A răspuns aşa: uciderea patriarhului a fost pedepsită după cum se cădea să fie, nu mai avem nici o duşmănie faţă de familia vinovatului. Spune-i acestui tînăr că va putea părăsi palatul slobod, după cum a intrat.

Pe drept sau pe nedrept, Tanios avu impresia că Sallum se gîndise să-l reţină, dar că stăpînul său îl împiedicase s-o facă.

— înălţimea Sa a văzut textul ăsta în mîna mea. Tu eşti cel care l-a tradus, presupun, şi tu trebuie să-l citeşti în prezenţa sa.

Tanios încuviinţă, mulţumit că-l considerau din nou membru al unei delegaţii, şi nu fiul unui condamnat.

— Poate că ar trebui să ne ducem la întîlnirea aceea, spuse el, potrivindu-şi boneta pe cap şi făcînd un pas spre uşă.

Dar soldaţii nu se dădură la o parte pentru a-l lăsa să treacă, iar Sallum continuă să ţină hîrtia în mînă.

— E acolo o frază care a deranjat-o pe înălţimea Sa. I-am făgăduit c-o vom modifica.

— Pentru asta trebuie să vorbiţi cu dl Wood.

Celălalt nu-i ascultă obiecţia. Se duse la masa de scris, se aşeză pe o pernă şi desfăcu documentul.

— Acolo unde spui „Va trebui să plece în exil", formularea e cam seacă, nu crezi?

— Textul nu-mi aparţine, stărui tînărul, eu n-am făcut decît să-l traduc.

— înălţimea Sa nu va lua în consideraţie decît cuvintele pe care le va auzi din gura ta. Dacă ai să modifici uşor textul, îţi va fi recunoscător. în caz contrar, nu mai răspund de nimic.

Cei doi soldaţi îşi dreseră glasurile tot atunci.

— Vino lîngă mine, Tanios, ai să stai mai comod ca să scrii.

Băiatul îi dădu ascultare şi lăsă chiar să i se pună pana în mînă.

— După „Va trebui să plece în exil", adaugi: „spre o ţară pe care o va alege el însuşi".

Tanios se văzu nevoit să se execute.

în timp ce scria ultimul cuvînt, Sallum îl bătu uşor pe umăr.

— Ai să vezi, englezul nici n-are să bage de seamă.

Apoi îi puse pe soldaţi să-l conducă în anticamera emirului. Unde Wood se arătă iritat.

— Unde ai fost, Tanios? Ne-ai făcut să te aşteptăm.

Coborî vocea pentru a spune:

— Mă întrebam dacă nu cumva te-au azvîrlit în temniţă!

— Am întîlnit pe cineva cunoscut.

— Pari cam agitat. Ai avut măcar timp să-ţi reciteşti textul?

Tanios îşi strecurase sulul de hîrtie la brîu aşa cum fac soldaţii cu pumnalul. Cu partea de sus rotunjită ca un mîner, pe care o ţinea cu mîna stingă. Iar cu cea de jos, strivită în pumn.

— O să ai nevoie de curaj ca să-l citeşti în prezenţa diavolului acela de bătrîn. Adu-ţi mereu aminte că e învins şi că tu i te adresezi în numele învingătorilor. Dacă trebuie să ai vreun sentiment faţă de el, atunci să fie compasiune. Nici ură, nici teamă. Doar compasiune.

îmbărbătat de aceste cuvinte, Tanios intră cu un pas mai ferm în majlis, o sală mare cu numeroase bolţi şi cu pereţii zugrăviţi în culori vii, cu benzi late orizontale în albastru, alb şi ocru. Emirul era aşezat turceşte pe o mică estradă, fumînd dintr-o pipă lungă al cărei căuş se sprijinea

pe o tavă din argint pe podea. Wood, apoi Tanios şi în cele din urmă emisarul otoman îl salutară de departe, atingîndu-şi fruntea cu mîna înainte de a o duce la inimă şi înclinîndu-se uşor.

Stăpînul Muntelui schiţă acelaşi gest. Avea şaptezeci şi patru de ani şi număra cincizeci şi unu de ani de domnie. Cu toate astea, nimic din trăsăturile sau din cuvintele sale nu trădau oboseala. Le făcu semn diplomaţilor să se aşeze pe două taburete care fuseseră plasate în faţa lui în acest scop. Apoi, cu un gest neglijent, îi arătă lui Tanios covorul de la picioarele lui, între el şi solul britanic. Iar tînărul nu avu de ales şi fu nevoit să îngenuncheze acolo; în privirea potentatului, încă vie sub sprîncenele zbîrlite, simţi o rece ostilitate la adresa lui; poate că era supărat că-l salutase de departe, stînd în picioare, la fel ca demnitarii străini, în loc să-i sărute mîna aşa cum făceau oamenii locului.

Tanios se întoarse spre Wood, dar acesta îl linişti făcîndu-i semn cu bărbia.

După un întreg pomelnic de formule de politeţe, britanicul intră în miezul problemei. Mai întîi în arabă, în graiul ţării. însă emirul înclină capul, îşi încorda auzul, strînse din pleoape. Wood pricepu că vorbirea sa nu era prea inteligibilă; pe loc, fără altă tranziţie decît o tuse uşoară, trecu pe engleză. Tanios înţelese că trebuia să traducă.

— Reprezentanţii Marilor Puteri au deliberat îndelung în legătură cu zona Muntelui şi viitorul ei. Toţi apreciază ordinea şi prosperitatea pe care înţeleaptă guvernare a Alteţei Voastre le-a asigurat acestei regiuni vreme de ani îndelungaţi. Şi-au exprimat totuşi dezamăgirea faţă de sprijinul adus de seraiul vostru încercării viceregelui

Egiptului. Dar, chiar şi în ceasul al doisprezecelea, dacă aţi lua limpede poziţie în favoarea Sublimei Porţi şi dacă aţi aproba deciziile Marilor Puteri, noi am fi gata să vă reînnoim încrederea noastră şi să vă întărim autoritatea.

Tanios se aştepta să-l vadă pe emir liniştit de portiţa de ieşire care încă i se mai deschidea. Dar cînd traduse ultima frază, îi văzu privirea încărcîndu-se de o mîhnire mai adîncă decît cea care putuse fi percepută la venire, cînd stăpînul Muntelui îşi credea soarta deja pecetluită, nemaiavînd altă alegere decît locul exilului.

Se uită fix la Tanios, care se văzu nevoit să-şi plece privirea.

— Cîţi ani ai, băiete?

— Nouăsprezece.

— Trei dintre nepoţii mei au aproape vîrsta ta, şi sînt toţi trei reţinuţi în tabăra paşei, ca mulţi alţi membri ai familiei mele.

Vorbise cu glas scăzut, ca şi cum era vorba de o confidenţă. Dar, cu un semn, îi indică lui Tanios că trebuia să traducă acele cuvinte. Ceea ce el şi făcu. Wood ascultă dînd de mai multe ori din cap, în vreme ce emisarul otoman rămînea impasibil.

Emirul reluă cu voce mai ridicată:

— Muntele a cunoscut ordinea şi prosperitatea cînd pacea domnea în jurul lui. Dar cînd cei mari se bat împotriva celor mari, decizia nu mai este a noastră. Atunci încercăm să potolim ambiţia unuia, să atenuăm acţiunile dăunătoare ale celuilalt. De şapte ani de zile, forţele paşei sînt răspîndite prin toată ţara, în jurul acestui serai, iar uneori chiar în interiorul acestor ziduri. în anumite momente, autoritatea mea nu mergea mai departe de covorul ăsta pe care îmi ţin picioarele.

M-am străduit mereu să ocrotesc această casă pentru ca în ziua în care războiul celor mari se va fi isprăvit, oameni onorabili ca dumneata să poată găsi pe acest Munte pe cineva căruia să-i vorbească... Nu pare a fi de ajuns pentru dumneata.

O lacrimă se formase în ochii aceia teribili, Tanios o văzuse şi propria sa privire se împăienjenise. Nu-l autorizase oare Wood să aibă compasiune ? Dar nu socoti că ar trebui să facă uz de ea.

Emirul trase pentru întîia oară din lunga sa pipă, suflînd apoi fumul spre plafonul îndepărtat.

— îmi pot proclama neutralitatea în acest conflict care se termină, chemîndu-mi supuşii să lase să acţioneze Marile Puteri. Şi mă pot ruga pentru ca Cel-de-Sus să-i dăruiască viaţă lungă stăpînului nostru, sultanul.

Wood păru interesat de compromisul enunţat astfel. îl consultă pe otoman, care făcu limpede „nu" din cap spunînd în arabă pe un ton aspru:

— Să te rogi ca să-i dea Dumnezeu viaţă lungă stăpînului nostru, pînă şi paşa din Egipt e gata s-o facă! Nu mai e vreme de tărăgănări! Emirul a luat poziţie împotriva noastră vreme de şapte ani, lucrul cel mai mic pe care l-ar putea acum face ar fi să ia limpede poziţie în favoarea noastră vreme de şapte zile. înseamnă oare că-i cerem prea mult dacă îşi cheamă oamenii din tabăra egipteană şi-i pune sub steagul nostru?

— Nepoţii mei ar fi acum aici, cu noi, dacă ar dispune încă de libertatea de a circula.

Emirul dădu din mînă a neputinţă, iar Wood consideră că această problemă era de acum închisă.

— Deoarece Alteţa Voastră nu ne poate da satisfacţie asupra acestui punct, mă tem că vom fi obligaţi să-i aducem

la cunoştinţă hotărîrea Marilor Puteri. Tînărul nostru prieten a tradus-o şi are sarcina să-i dea citire.

Tanios socoti necesar să se ridice în picioare şi să adopte postura şi tonul celui care declamă.

— „Reprezentanţii Puterilor... reuniţi la Londra, apoi la Istanbul...după ce au examinat...va trebui să plece în exil..."

Ajuns la fraza cu litigiul, şovăi o clipă, o foarte scurtă clipă. Dar sfîrşi prin a introduce rectificarea impusă de Sallum.

Auzind formularea „spre o ţară pe care o va alege el însuşi", emisarul otoman tresări, se uită la Tanios, apoi la Wood, cu aerul de a spune că fusese tras pe sfoară. Iar cînd lectura fu încheiată, întrebă pe un ton de somaţie:

— Spre ce destinaţie va pleca emirul?

— Am nevoie să reflectez şi să mă consult cu cei apropiaţi.

— Guvernul meu pretinde ca acest lucru să fie precizat pe loc, fără nici un răgaz.

Simţind că tensiunea creşte, emirul se grăbi să spună:

— Optez pentru Paris.

— Paris, nici nu se pune problema! Şi sînt sigur că dl Wood nu mă va contrazice.

— Nu, într-adevăr. S-a convenit că locul exilului nu va fi nici Franţa, nici Egiptul.

— Atunci să fie Roma, spuse emirul cu o intonaţie care se dorea a fi cea a compromisului final.

— Mă tem că nu va fi cu putinţă, se scuză Wood. înţelegeţi că Marile Puteri pe care le reprezentăm preferă să fie pe teritoriul lor.

— Dacă asta e decizia lor, mă înclin.

Reflectă cîteva minute.

— Voi merge atunci la Viena!

— Nici Viena nu se poate, spuse otomanul ridicîndu-se ca pentru a se retrage. Noi sîntem învingătorii şi nouă ne

revine decizia. Veţi veni la Istanbul şi veţi fi tratat aici conform rangului.

Făcu doi paşi spre ieşire.

Istanbul era exact locul de care emirul voia să scape, cu orice preţ. Toată manevra lui Sallum viza să evite ca el să nimerească în mîinile duşmanilor săi cei mai feroce. Mai tîrziu, cînd lucrurile se vor fi potolit, se va duce să sărute caftanul sultanului pentru a obţine iertarea. Dar, dacă se ducea imediat, vor începe prin a-l despuia de toate bunurile, apoi îl vor sugruma.

în privirea lui, Tanios văzu spaima de moarte. Se produse atunci în mintea tînărului o confuzie, sau poate că ar trebui spus o alunecare ciudată.

Aşadar înaintea lui se afla bătrînul acela a cărui barbă lungă şi albă, ale cărui sprîncene, buze şi mai cu seamă ai cărui ochi îi umpleau cîmpul vederii, bătrînul acela de temut, dar în clipa aceea înfricoşat, lipsit de apărare. Şi în acelaşi timp, tînărul se gîndea la Gerios, la expresia chipului său în faţa certitudinii morţii. Dintr-o dată Tanios nu mai ştiu dacă bătrînul acela era omul care-l trimisese pe tatăl lui la spînzurătoare sau un tovarăş de chinuri; omul care pusese funia în mîna călăului, sau un alt gît întins spre ştreang.

în clipa aceea de şovăială, emirul se aplecă spre el şi şopti cu voce gîtuită:

— Spune un cuvînt, fiule!

„Şi fiul Kfaryabdei, povesteşte Cronica, ascultînd vorba bătrînului umilit, îşi lăsă la o parte gîndul răzbunării de parcă şi l-ar fi satisfăcut de mii de ori, şi spuse cu glas tare: «Alteţa Sa ar putea merge în Malta!»"

De ce oare se gîndise la Malta? Fără îndoială pentru că pastorul Stolton, care făcuse o îndelungată şedere în insulă, îi vorbise ades despre ea.

Wood aderă imediat la această sugestie, cu atît mai multă bunăvoinţă, cu cît Malta era de la începutul secolului posesiune britanică. Iar otomanul, luat pe nepregătite, sfîrşi prin a încuviinţa şi el, cu un gest de iritare; ideea nu-l încînta, însă Anglia era sufletul coaliţiei Puterilor, iar omul nu voia să-şi asume riscul unui conflict care i-ar fi fost reproşat în sferele înalte.

„Emirul nu-şi manifestă uşurarea de teamă că trimisul sultanului şi-ar putea schimba părerea: dar în privirea lui către fiul Kfaryabdei era uimire şi recunoştinţă."

Ultima trecere

Vinovat de milă
Tu, Tanios, cu chipul tău de copil şi cu capul tău
de şase mii de ani
Ai străbătut rîuri de sînge şi de noroi, şi ai ieşit
la lumină nepătat
Ţi-ai scăldat trupul într-un trup de femeie, şi v-aţi
despărţit neîntinaţi
Astăzi, destinul ţi s-a împlinit, viaţa ta în sfirşit
începe
Coboară de pe stîncă şi cufundă-te în mare, pentru
ca pielea ta să capete măcar gustul sării!

Nader,
înţelepciunea catîrgiului

I

„Decît să întoarcă armele în ultimul moment împotriva protectorului său egiptean, emirul a preferat să se exileze. S-a îmbarcat aşadar în săptămîna asta plecînd spre Malta, însoţit de soţia sa, Hosn-Jihane, o fostă sclavă circaziană cumpărată, mi s-a spus, în piaţa din Constantinopol, dar care se transformase într-o doamnă de toţi respectată; suita potentatului căzut mai cuprindea încă vreo sută de alţi membri ai casei sale, copii, nepoţi, consilieri, gărzi, slugi...

Printr-o stranie confuzie - sau mai curînd printr-o formă de fanfaronadă care nu le repugnă orientalilor -, i se atribuie lui Tanios rolul cel mai important cu putinţă, şi anume acela de a-l fi alungat pe emir din ţară lăsîndu-l totuşi cu generozitate în viaţă, ca şi cum Puterile europene şi Imperiul Otoman, cu armatele, flotele, diplomaţii şi agenţii lor, n-ar fi fost decît nişte modeşti figuranţi într-o încercare de forţă teatrală între copilul-minune al Kfaryabdei şi despotul care-i condamnase tatăl.

Această interpretare fantezistă este atît de răspîndită în toate mediile, fie ele creştine sau druze, încît prestigiul pupilului meu se răsfrînge asupra mea, mentorul lui. Şi oamenii vin în fiecare zi să mă felicite că m-am priceput să cresc în grădina mea o floare atît de rară. Mă las felicitat fără să încerc să dezmint această interpretare a faptelor, şi atît doamna Stolton, cît şi eu însumi sîntem, trebuie să recunosc, măguliţi..."

Aşa scria pastorul în efemeridele sale, în 2 decembrie 1840; a doua zi el a adăugat:

„(...) Şi în vreme ce emirul se îmbarca la Saida chiar pe vasul care-i adusese pe dl Wood şi pe Tanios, acesta din urmă se întorcea pe uscat la Kfaryabda, salutat în fiecare sat pe care-l străbătea de mulţimi entuziaste, care se înghesuiau să-l vadă pe erou, să-l stropească cu apă de trandafiri şi cu boabe de orez ca pe un tînăr mire, să-i atingă mîinile şi de asemenea, cînd puteau veni foarte aproape, părul lui alb, ca şi cum era semnul cel mai evident al miracolului care se înfăptuise prin mijlocirea sa.

Băiatul nu se împotrivea, mut şi neîncrezător, în mod vizibil strivit de excesivele atenţii pe care Providenţa le revărsa asupra lui, zîmbind cu beatitudinea omului adormit care se întreabă în ce moment vor veni să-l trezească la realitatea lumii...

După atîta glorie subită, mai există oare în fiinţa asta fragilă un locşor pentru viaţa obişnuită la care părea sortit de originea sa?"

Ajuns în piaţa satului său, aclamat, aici ca şi în alte părţi, ca un erou, fu dus pe umeri pînă la castel, unde oamenii îl instalară cu de-a sila pe jilţul ocupat odinioară de şeic şi mai recent de uzurpator. Tanios ar fi dorit să rămînă un moment singur cu maică-sa şi să afle din gura ei suferinţele de care avusese parte. In loc de asta, i se impuse să asculte în acelaşi timp mii de doleanţe, mii de plîngeri. Apoi se pomeni ridicat la rangul de judecător suprem pentru a decide soarta trădătorilor. Nu se ştia unde se află şeicul. După unii, era prizonier într-o citadelă la Wadi el-Taym, la poalele muntelui Hermon; după alţii, murise în detenţie. în lipsa lui, cine îi putea ocupa locul cu mai multă demnitate decît eroul zilei?

Deşi era într-o stare de mare epuizare, fiul Lamiei nu se arătă insensibil la această cinste. Dacă Providenţa îi oferea o revanşă asupra trecutului, de ce ar face mofturi? Aşezat pe perna şeicului, se pomeni imitîndu-l, cu gesturile sale lente şi suverane, cuvintele abrupte, privirea dreaptă. Ajunsese să-şi spună că nu din întîmplare se născuse într-un castel, şi să se întrebe dacă va mai putea abandona într-o bună zi locul ăsta pentru a se topi în mulţime... Cînd tocmai atunci mulţimea se dădu la o parte pentru a arunca la picioarele eroului un om legat în lanţuri, cu chipul tumefiat şi plin de răni, legat la ochi. Rukoz. încercase să fugă la plecarea egiptenilor, dar „nesupuşii" puseseră mîna pe el. Trebuia să plătească pentru toate încercările pe care le îndurase satul, pentru toţi morţii, inclusiv cei ce pieriseră în incendiu, pentru jaful înfăptuit cu prilejul strîngerii armelor, pentru umilinţele aduse şeicului, pentru alte mii de hoţii atît de evidente, încît nici măcar nu mai era nevoie să se facă un proces. Tanios nu avea altceva de făcut decît să rostească sentinţa, ce avea să fie adusă la îndeplinire fără zăbavă.

Rukoz începu să se vaite cu zgomot, iar eroul, excedat, îi strigă:

— Stai liniştit, sau te omor cu mîna mea!

Celălalt tăcu pe dată. Iar Tanios se bucură de o nouă ovaţie. Cu toate astea, departe de a încerca vreo satisfacţie oarecare, simţea o durere, ca o rană în coşul pieptului. Dacă era în asemenea măsură de exasperat, era din pricină că se simţea incapabil să rostească sentinţa, iar Rukoz, prin văicărelile lui, îl provoca.

Oamenii aşteptau. îşi şuşoteau unii altora: „Linişte! O să vorbească Tanios! Să-l ascultăm!"

El încă se întreba ce avea să spună, cînd un nou val de zgomote şi de şoapte tulbură asistenţa. Intrase Asma.

Alergă, îngenunche la picioarele învingătorului, îi luă mîna pentru a i-o săruta implorînd:

— Fie-ţi milă de noi, Tanios!

Tînărul suferea acum din pricina fiecărui cuvînt, a fiecărei priviri, a fiecărei respiraţii pe care o auzea.

Aşezat alături de el, buna Butros şopti ca pentru sine:

— Doamne, îndepărtează de la mine acest pahar!

Tanios se întorsese spre el.

— Sufeream mai puţin atunci cînd nu mîncam ca să mor!

— Dumnezeu nu e departe, fiule. Nu-i lăsa pe oamenii ăştia să te conducă potrivit sentimentelor lor de ură, nu fă decît lucrurile pentru care n-ai roşi înaintea ta însuţi şi înaintea Ziditorului!

Atunci Tanios îşi drese glasul şi spuse:

— M-am întors de peste mări pentru a-i spune emirului să părăsească Muntele pe care n-a ştiut să-l ferească de nenorociri. Nu voi pedepsi sluga mai aspru decît stăpînul.

Cîteva clipe avu impresia că vorbele sale avuseseră efect. Adunarea rămăsese tăcută, fiica lui Rukoz îi săruta cu fervoare mîna. Pe care şi-o trase înapoi cu oarecare iritare. Grăise precum un rege - cel puţin aşa crezuse. Un scurt moment. Mai înainte ca răzmeriţa să se pornească. Mai întîi cea a tinerilor frariyye, reîntorşi din pădurile lor cu armele în mîini, şi care nu înţelegeau să se lase înduioşaţi.

— Dacă-l lăsăm pe Rukoz să plece împreună cu tot aurul, ca să-şi refacă averea în Egipt şi să se întoarcă să se răzbune peste zece ani, vom fi nişte laşi şi nişte smintiţi. Mai mulţi dintre oamenii lui au murit deja, de ce să fie cruţat cel mai rău dintre toţi? A ucis, trebuie să ispăşească. Trebuie să se ştie că toţi cei care au făcut vreun neajuns satului vor plăti.

Un bătrîn fermier strigă din sală:

— Voi, frariyye, aţi pricinuit mai multe neajunsuri Kfaryabdei decît omul ăsta. Aţi incendiat o treime din sat, aţi pricinuit zeci de morţi şi aţi distrus pădurea de pini. De ce nu v-ar judeca şi pe voi ?

Zăpăceala sporea. Tanios începu să fie alarmat, dar pricepu pe dată folosul pe care-l putea obţine.

— Ascultaţi-mă! Au fost în ultima vreme crime, greşeli grave, numeroşi morţi nevinovaţi. Dacă fiecare ar începe să pedepsească pe cei care i-au pricinuit neajunsuri, pe cei care au provocat moartea unei rude, satul nu şi-ar mai reveni niciodată. Dacă mie îmi revine decizia, iată ce ordon: Rukoz va fi deposedat de toate bunurile sale, care vor fi folosite pentru despăgubirea acelora care au suferit de pe urma hoţiilor lui. Apoi, va fi izgonit din regiunea asta.

Acum, cad din picioare de oboseală, mă duc să mă odihnesc. Dacă cineva vrea să ocupe locul lăsat de şeic, s-o facă, eu nu-l voi împiedica.

Atunci, din fundul sălii, un bărbat pe care nimeni nu-l băgase în seamă ridică glasul. Avea capul înfăşurat într-o fîşie de pînză cu pătrăţele albe şi negre, dar acum îşi descoperise capul.

— Sînt Kahtan, fiul lui Said beyk. Am aşteptat să isprăviţi cu deliberatul ca să intervin. Aţi hotărît că, pentru crimele pe care Rukoz le-a comis împotriva voastră, îl veţi alunga. E dreptul vostru. Acum e rîndul meu să-l judec. L-a ucis pe tatăl meu, care era un om de treabă, şi cer să-mi fie dat ca să răspundă pentru fapta aceasta.

Tanios nu voia să se arate zdruncinat.

— Criminalul acesta a fost deja pedepsit, problema este închisă.

— Nu puteţi dispune de victimele noastre aşa cum dispuneţi de ale voastre. Omul acesta l-a ucis pe tatăl meu şi eu trebuie să hotărăsc dacă vreau să fiu milos cu el sau lipsit de milă.

„Judecătorul" se întoarse către preot. Care nu era mai puţin încurcat decît el.

— Nu-i poţi spune „nu". Şi totodată nu i-l poţi da pe mînă pe omul ăsta. încearcă să cîştigi timp.

Pe cînd ei deliberau, fiul lui Said beyk îşi croi drum pentru a se alătura discuţiei.

— Dacă aţi veni cu mine la Sahlain, aţi înţelege de ce vorbesc aşa cum am făcut-o. Nici vorbă ca ucigaşul tatălui meu să rămînă nepedepsit. Dacă eu l-aş ierta, fraţii şi verii mei nu l-ar ierta, iar mie mi-ar purta o ură de moarte pentru bunăvoinţa arătată. Buna Butros, l-ai cunoscut bine pe tatăl meu, nu-i aşa?

— Desigur, l-am cunoscut şi l-am preţuit. Era fiinţa cea mai înţeleaptă şi cea mai dreaptă!

— încerc eu însumi să urmez calea pe care mi-a arătat-o. Nu există în inima mea loc nici pentru ură şi nici pentru învrăjbire. Iar în această chestiune, am un singur sfat să vă dau. Oamenii aşteaptă să vă cer să mi-l încredinţaţi pe acest individ, dar dacă acest creştin ar fi omorît de druzi, lucrul ar avea urmări pe care nu le doresc. Aşa că uitaţi de cele ce v-am spus cu voce tare şi ascultaţi singurul sfat înţelept: condamnaţi-l voi înşivă, fiecare să-şi pedepsească criminalii din comunitatea sa; druzii să-şi încheie socotelile cu criminalii druzi, iar creştinii cu criminalii creştini. Executaţi-l pe acest om şi voi merge să le spun alor mei că dreptatea voastră a precedat-o pe a noastră. Ucideţi-l chiar astăzi, pentru că eu nu-mi voi controla oamenii pînă mîine.

Preotul spuse atunci:

— Kahtan beyk nu greşeşte. Mi-e silă să dau un astfel de sfat, dar pînă şi suveranii cei mai pioşi trebuie să rostească uneori sentinţa cu moartea. în lumea noastră

imperfectă, această pedeapsă detestabilă este cîteodată singura justă şi înţeleaptă.

Privirea lui buna Butros se opri asupra Asmei, tot îngenuncheată, rătăcită, copleşită de umilinţă; îi făcu semn lui khuriyye, care veni s-o apuce zdravăn de braţ pentru a o scoate din sală. Poate că astfel va fi mai puţin penibil de rostit inevitabila sentinţă.

II

în acest mod straniu se desfăşura la castel procesul lui Rukoz. Sala era plină de judecători şi de călăi, iar în locul singurului judecător era aşezat un martor copleşit de povară. Care nu ştia să fie nemilos decît faţă de el însuşi. în mintea lui, în clipele acelea, nu făcea decît să se flageleze: „Ce te-ai întors să faci în ţara asta dacă nu eşti în stare să-l pedepseşti pe emirul care ţi-a trimis tatăl la spînzurătoare, să4 ucizi pe nelegiuitul care te-a trădat şi a trădat satul? De ce ai acceptat să te laşi aşezat în locul acesta dacă nu eşti în stare să-ţi laşi sabia să cadă peste gîtul unui criminal?"

Şi astfel se lăsa năpădit de remuşcare. în mijlocul acelei mulţimi, sub şoapte, sub priviri, nu mai izbutea nici să respire, nu se gîndea decît să fugă. Doamne, cît de senină era imaginea Famagustei în amintirea lui! Şi cît era de plăcut să urce scara hanului!

— Vorbeşte, Tanios, oamenii se agită, iar Kahtan beyk îşi pierde răbdarea.

Şuşotelile lui buna Butros se pierdură dintr-o dată sub strigătele unui om care venea în goană.

— Şeicul trăieşte! E pe drum! îşi va petrece noaptea la Tarşiş şi va sosi mîine!

Mulţimea îşi manifestă bucuria prin aclamaţii, iar Tanios îşi regăsi zîmbetul. Fericit, în aparenţă, de întoarcerea stăpînului; şi, în sinea lui, fericit că Cerul îl scosese atît

de prompt din încurcătură. Lăsă să treacă vreo cîteva clipe de veselie, apoi ceru să se facă linişte, lucru care îi fu acordat ca o ultimă dorinţă.

— E o bucurie pentru noi toţi că seniorul acestui castel se întoarce printre noi, după ce a trecut peste suferinţe şi umilinţe. Cînd îşi va relua locul care îi aparţine, îi voi spune ce sentinţă am rostit în absenţa sa. Dacă o aprobă, Rukoz va fi deposedat şi alungat pe veci din acest ţinut. Dacă hotărăşte altfel, lui îi revine ultimul cuvînt.

Cu degetul, Tanios indică patru tineri din primul rînd, camarazi de pe vremea şcolii parohiale.

— Aveţi sarcina să-l păziţi pe Rukoz pînă mîine. Duceţi-l la fostele grajduri!

După ce-şi îndeplini în mod demn acest ultim act de autoritate, fugi. Preotul şi Kahtan beyk încercară în van să-l reţină, o ştersese, aproape alergînd.

Afară era deja ora amurgului. Tanios ar fi vrut să iasă, să meargă pe poteci ca odinioară, departe de case, departe de cîrteli, singur. Dar oamenii din sat erau pretutindeni, în preajma castelului, în pieţe, pe ulicioare. Fiecare ar fi vrut să-i vorbească, să-l atingă, să-l strîngă în braţe. La urma urmei, el era eroul sărbătorii. Dar în sufletul lui, el nu era decît oaia cea grasă.

Se strecură prin coridoarele neluminate, pînă în aripa castelului unde locuia cîndva cu ai săi. Nici o uşă nu era închisă cu cheia. Prin fereastra care dădea spre vale parvenea o lumină roşiatică. încăperea principală era practic goală, pe jos erau cîteva perne prăfuite, un cufăr-dulap, un vas pentru cărbuni ruginit. Nu se atinse de nimic. Dar se aplecă peste vas. Pentru că, dintre toate amintirile care se înghesuiau între acele ziduri, dureroase sau vesele, cea care i se impunea era cea mai inconsistentă, una dintre

cele uitate: într-o zi de iarnă cînd era singur, desfăcuse dintr-o pătură un fir gros de lînă, îl înmuiase într-o strachină cu lapte, îl ţinuse deasupra jăraticului, dîndu-i apoi drumul pentru a se uita cum se chirceşte, se înnegreşte, apoi se înroşeşte, pentru a-l asculta cum sfîrîie şi pentru a simţi mirosul acela de lapte şi de lînă arsă, amestecat cu mirosul jăraticului. Acel miros şi nu un altul îl respira el acum de cînd se întorsese.

Rămăsese astfel o clipă, atîrnat parcă peste vasul pentru cărbuni, înainte de a se ridica şi a trece, cu ochii abia întredeschişi, în cealaltă încăpere. Aceea unde, odinioară, Lamia şi cu Gerios dormeau pe jos, iar el însuşi un pic mai sus, în firida sa. Nu era mai mult decît o nişă boltită, dar ea concentra iarna toată căldura casei, iar vara toată răcoarea. Acolo se petrecuseră nopţile copilăriei sale, acolo îşi făcuse greva foamei; tot acolo aşteptase rezultatul mijlocirii patriarhului.

De atunci, se gîndise adesea la scara aceea cu cinci trepte pe care o meşterise Gerios odinioară şi care stătea încă în picioare lîngă perete. Puse piciorul pe scară, cu precauţie, convins că n-avea să-i mai susţină greutatea. Dar nu se rupse.

Regăsi sus, înfăşurată într-un cearşaf vechi sfîşiat, salteluţa lui atît de subţire. O întinse, mîngîie încet suprafaţa, apoi se culcă deasupra întinzîndu-se pînă la perete. împăcat cu copilăria sa şi rugîndu-se ca lumea să-l uite.

O oră se scurse într-o tăcere neagră. Apoi o uşă se deschise, se închise la loc. O alta se deschise. Tanios ciulea urechea, fără a fi neliniştit. O singură persoană îi putea ghici ascunzătoarea, urmîndu-l astfel în întuneric. Lamia. Şi era de asemenea singura persoană cu care dorea să stea de vorbă.

Se apropiase în vîrful picioarelor, se căţărase pînă la jumătatea scării. Îl mîngîiase pe frunte. Se dăduse apoi jos pentru a căuta o pătură în vechiul cufăr, şi se întorsese pentru a i-o aşeza peste pîntece şi peste picioare, cum făcea cînd el era copil. Se aşezase apoi pe un scăunel scund, cu spatele rezemat de perete. Nu se mai vedeau, dar puteau să-şi vorbească fără a ridica vocea. Ca odinioară.

Se pregătea să-i pună o sumedenie de întrebări, despre toate cîte le trăise, despre felul în care îi parveniseră veştile cele mai bune la fel ca şi cele mai rele...

Dar ea ţinea să-i spună mai întîi zvonurile din sat.

— Oamenii nu contenesc cu vorba, Tanios. Parcă îmi ţîrîie în urechi sute de greieri.

Dar tînărul se refugiase acolo, tocmai ca să nu-i audă. Totuşi nu putea rămîne surd la neliniştea mamei sale.

— Ce spun greierii?

— Oamenii spun că dacă ai fi suferit şi tu la fel ca ei de pe urma hoţiilor lui Rukoz, te-ai fi arătat mai puţin îngăduitor faţă de el.

— Spune-le acestor oameni că habar n-au ce înseamnă suferinţa. Aşadar, eu, Tanios, n-am suferit din pricina trădării lui Rukoz, a făţărniciei lui, a falselor lui făgăduieli şi a neînfrînatei lui ambiţii. Poate că nu din pricina lui Rukoz tatăl meu s-a transformat într-un ucigaş, iar mama mea a rămas văduvă...

— Aşteaptă, linişteşte-te, n-am redat bine vorbele lor. Vor doar să spună că dacă ai fi fost în sat atunci cînd Rukoz şi cu banda lui făceau ravagii, n-ai fi avut decît dispreţ pentru omul ăsta.

— Şi dacă n-aş fi avut decît dispreţ, mi-aş fi îndeplinit mai bine funcţia de judecător, nu-i aşa?

— Mai spun ei că l-ai lăsat teafăr din cauza fetei lui.

— Asma? A venit să îngenuncheze la picioarele mele şi abia de m-am uitat la ea! Crede-mă, mamă, dacă în

clipa cînd trebuia să rostesc sentinţa mi-aş fi readus în minte toată dragostea pe care am avut-o pentru fata asta, l-aş fi ucis pe Rukoz cu mîinile mele!

Lamia schimbă brusc tonul. Ca şi cum şi-ar fi îndeplinit misiunea de mesageră, iar acum vorbea pentru ea însăşi.

— Mi-ai spus ce voiam să aud. Nu vreau să ai mîinile pătate cu sînge. Crima nefericitului tău tată ne este de ajuns. Iar dacă l-ai lăsat pe Rukoz în viaţă de dragul Asmei, nimeni nu te va putea condamna.

Tanios se ridicase, rezemat în coate.

— Nu de dragul ei, ţi-am spus-o deja…

Dar maică-sa vorbi mai înainte ca el să-şi fi terminat fraza.

— A venit să mă vadă.

El nu mai spuse nimic. Iar Lamia continuă, cu o voce pe care se străduia s-o facă la fiecare frază cît mai lipsită de culoare:

— N-a ieşit decît de două ori din castel, şi doar ca să mă vadă. Mi-a spus că tatăl ei a încercat din nou s-o mărite, dar că ea n-a mai vrut… Apoi, mi-a vorbit de tine şi de ea, şi a plîns. Voia ca eu să mă întorc să trăiesc la castel, la fel ca mai înainte. Dar am preferat să rămîn la sora mea.

Lamia se aştepta ca fiul ei să întrebe mai multe, dar din firidă îi ajunse la urechi doar respiraţia unui copil necăjit. De teamă ca el să nu se simtă încurcat, ea continuă:

— Cînd stăteai aşezat în sala cea mare pe locul şeicului, mă uitam la tine de departe şi-mi spuneam: numai de n-ar rosti condamnarea la moarte; Rukoz nu e decît un ticălos care a pus osînză, dar fata lui are sufletul curat.

Tăcu. Aşteptă. Tanios nu era încă în stare să vorbească. Atunci ea adăugă, parcă pentru sine:

— Numai că oamenii sînt îngrijoraţi.

El îşi regăsi vocea, încă aspră.

— De ce anume sînt îngrijoraţi?

— Bombăne că Rukoz are să-i mituiască pe tinerii care-l păzesc, pentru a-l lăsa să scape. Cine-i va mai putea atunci potoli pe cei din Sahlain?

— Mamă, mi-e capul greu ca piatra de la teasc. Lasă-mă acum. O să mai vorbim şi mîine.

— Dormi, n-am să mai spun nimic.

— Nu, du-te să dormi acasă la khuriyye, probabil că te aşteaptă. Vreau să rămîn singur.

Ea se ridică; în liniştea care domnea, îi auzi fiecare pas şi tot astfel scîrţîitul balamalelor. Sperase să găsească la mama sa o consolare, ea însă îi adusese noi subiecte de îngrijorare.

Mai întîi în legătură cu Asma. în timpul celor doi ani de exil, nu se gîndise la ea decît pentru a o copleşi de reproşuri. Sfîrşise prin a nu mai vedea în ea decît replica feminină a tatălui ei. Un suflet la fel de perfid, sub masca unui înger. Ţipase în ziua aceea în camera ei, iar zbirii lui Rukoz îl înşfăcaseră pentru a-l snopi în bătaie şi a-l alunga. Din cauza acelei imagini ce i se întipărise în minte, o blestemase pe Asma, o izgonise din gîndurile lui. Iar atunci cînd ea îi îngenunchease la picioare pentru a-i cere să-i cruţe tatăl, o ignorase. Cu toate astea, ea venise s-o consoleze pe Lamia în absenţa lui şi să vorbească despre el...

Fusese oare nedrept cu fata asta ? Se întoarse în amintire la imagini de mult abandonate; la ziua aceea în care o sărutase pentru întîia oară, în sala mare neterminată; la momentele de intensă fericire în care degetele li se atingeau. Nu mai ştia dacă se înşelase în dragostea sau în ura lui.

Tulburarea din mintea sa îl făcu să adoarmă. Tot tulburarea îl trezi. Se scurseseră cîteva secunde, sau poate cîteva ceasuri.

Se îndreptă, rezemîndu-se în coate, se răsuci, se pomeni cu picioarele atîrnate în gol, gata să sară. Dar rămase aşa, arcuit, parcă la pîndă. Poate că auzise zgomote. Poate că se gîndea la nelinştea sătenilor. Astfel că după cîteva clipe de perplexitate, sări şi alergă afară, străbătu curtea castelului apucînd-o pe o potecă, la stînga, ce ducea spre fostele grajduri. Trebuia să fi fost ora cinci. Pe pămînt nu se vedeau încă decît pietrele albe şi umbrele, ca pe lună plină.

Sub acea lumină incertă începu ultima zi din existenţa lui Tanios-Âiş& - cel puţin, existenţa sa cunoscută. Mă văd totuşi silit să-i întrerup goana şi să mă întorc înapoi pentru a evoca din nou ultima lui noapte. M-am străduit s-o redau cît mai bine. Există totuşi o altă versiune a aceleiaşi nopţi. Pe care nu vine s-o coroboreze nimic din sursele scrise şi care - lucru şi mai grav potrivit criteriilor mele - nu are nici meritul verosimilităţii.

Dacă vorbesc totuşi despre această versiune, o fac pentru că bătrînul Gebrayel ar fi tare supărat pe mine dacă aş omite-o; îmi amintesc şi acum cît de mult îl iritaseră îndoielile mele. „Doar o legendă, aşa spui tu ? Nu vrei decît fapte? Faptele sînt pieritoare, crede-mă, doar legenda rămîne, la fel ca sufletul după dispariţia trupului sau ca parfumul în urma unei femei." Am fost nevoit să-i făgă-duiesc că voi menţiona varianta sa.

Ce spune ea? Că eroul, după ce evitase mulţimea pentru a se duce să se întindă în aşternuturile sale de copil, adormise, înainte de a fi trezit mai întîi de mîngîierile Lamiei. Aceasta avea obiceiul să-i pună mîna cu palma peste frunte, apoi să i-o treacă prin păr ca pentru a-l netezi. Gest invariabil, la doi ani la fel ca la douăzeci. Noua mîngîiere era diferită. Trecea de la frunte la conturul ochilor, la obraz, la bărbie.

Cînd băiatul rosti: „Asma!" două degete i se aşezară pe buze, iar fata zise:

— Nu vorbi şi închide ochii.

Apoi veni să se aşeze lîngă el, cu capul în scobitura umărului.

O înconjură cu braţul. Umerii îi erau goi. Se ghemuiră violent unul într-altul, fără să-şi spună nimic. Şi fără să se privească, plînseră lacrimile tuturor nenorocirilor prin care trecuseră.

Apoi ea se sculă. Nu căută s-o reţină. Coborînd scara, ea îi spuse doar atît:

— Nu-l lăsa pe tatăl meu să moară.

Fu cît pe ce să-i răspundă, dar degetele Asmei îi ferecară încă o dată buzele, într-un gest de încredere. Auzi atunci în beznă foşnetul unei rochii. Simţi o ultimă oară parfumul ei de zambilă sălbatică.

îşi şterse ochii cu mîneca, apoi se ridică. Sări în picioare. Şi începu să alerge în direcţia fostelor grajduri.

O făcea oare pentru a verifica dacă nu cumva Rukoz evadase mituindu-şi paznicii? Sau poate, dimpotrivă, pentru a-l elibera înainte de venirea şeicului ? O clipă mai tîrziu, acest lucru avea să nu mai aibă nici o importanţă.

Fostele grajduri erau departe de castel. Probabil că de aceea fuseseră dezafectate cu mult înainte de epoca şeicului, şi fuseseră clădite altele, mai aproape. De atunci, ele slujiseră cel mai adesea drept staul, dar uneori şi de loc de scurtă detenţie pentru furioşi, nebuni în stare de criză sau pentru criminali socotiţi periculoşi.

Dispozitivul era simplu şi solid: nişte lanţuri zdravene prinse de un zid gros, o poartă grea în semicerc, două grilaje încastrate în piatră.

Apropiindu-se, lui Tanios i se păru că vede silueta unui paznic aşezat cu spatele rezemat de zid, cu capul lăsat pe un umăr, şi pe un altul întins pe jos. începu să-şi modereze paşii, spunîndu-şi că avea să-i găsească dormind. Dar renunţă imediat, începu să tropăie, să-şi dreagă vocea, pentru a nu fi nevoit să-i certe. Dar ei tot nu mişcară. Atunci remarcă poarta, larg deschisă.

Paznicii temniţei erau morţi. Cei doi din faţă şi ceilalţi, ceva mai încolo. Aplecîndu-se peste fiecare, le putu verifica rănile cu mîinile, şi tăieturile de la gît.

„Fii blestemat, Rukoz!" urlă el, convins că nişte complici ai acestuia veniseră să-l scape. Dar intrînd în clădire, văzu zăcînd sub boltă, cu picioarele încă în lanţuri, un cadavru. Tanios îl recunoscu pe tatăl Asmei după veşminte şi corpolenţă. Atacatorii îi luaseră capul în semn de trofeu.

Reverendul Stolton spune că acest cap a fost plimbat chiar în ziua aceea prin Sahlain, înfipt într-o baionetă. El s-a exprimat în cuvinte foarte aspre.

„Pentru a avea capul unui criminal, au fost ucişi patru nevinovaţi. Kahtan beyk îmi spune că n-a vrut acest lucru. Dar a lăsat ca el să se îndeplinească. Mîine, oamenii din Rfaryabda vor veni pentru a tăia beregata altor nevinovaţi, în chip de răzbunare. Şi unii şi alţii vor avea, pentru mulţi ani de-acum înainte, excelente motive pentru a-şi justifica şirul de răzbunări.

Dumnezeu nu a spus omului: «Să nu ucizi fără motiv». El a spus doar atît: «Să nu ucizi»."

Şi pastorul adaugă, două paragrafe mai jos:

„Nişte comunităţi prigonite au venit, în urmă cu cîteva veacuri, să se stabilească pe coastele aceluiaşi munte. Dacă în acest loc de refugiu, ele se sfîşie între ele, aservirea din jur va creşte şi le va acoperi, aşa cum marea acoperă stîncile.

Cine poartă responsabilitatea cea mai mare în problema asta? Paşa din Egipt, cu siguranţă, care i-a învrăjbit pe oamenii Muntelui unii cu alţii. Şi noi, britanici şi francezi, care am venit să prelungim aici războaiele napoleoniene. Şi otomanii prin delăsarea şi manifestările lor de fanatism. Dar, în ochii mei, pentru că am ajuns să iubesc acest Munte de parcă m-aş fi născut aici, singurii de neiertat sînt oamenii acestei ţări, creştini sau druzi..."

Ca şi cum ar fi putut citi cuvintele fostului său tutore, „omul acelei ţări" care era Tanios nu vedea vreun alt vinovat în afară de sine însuşi. Nu i se spusese că, dacă va refuza să-l execute pe Rukoz, o asemenea dramă nu putea să nu se producă? Chiar şi preotul îl prevenise. Dar nu voise să înţeleagă. Pe acei patru tineri el îi trimisese la Moarte, printr-un gest care se dorea suveran. Iar masacrele care aveau să urmeze, el era cel care le va fi provocat prin neputinţa sa de a pedepsi cu asprime. Era vinovat de nehotărîre. Vinovat de complezenţă din cauza unei rămăşiţe de afecţiune, a unui reziduu de dragoste. Vinovat de milă.

Era atît de convins de propria sa vinovăţie încît nu îndrăzni să se întoarcă imediat în sat pentru a povesti ce se întîmplase. Se duse în pădurea de pini, de curînd incendiată. Unii arbori se carbonizaseră rămînînd în picioare, se surprinse mîngîindu-i, ca şi cum doar ei îi puteau înţelege starea sufletească. Stînd cu picioarele în iarba neagră, căuta în van poteca pe care mergea odinioară cînd se ducea la şcoala din Sahlain. Ochii îi ardeau ca din pricina unor aburi înţepători.

Treptat, cerul se luminã. La Kfaryabda, soarele se anunţă cu mult înainte să se ivească, pentru că spre răsărit se înalţă foarte aproape unul din cele mai semeţe vîrfuri ale regiunii Muntelui - iar astrul are nevoie de mult timp

pentru a-l escalada. La ceasul amurgului, e taman pe dos, e deja întuneric, iar lămpile se aprind în case, în vreme ce la ferestre încă se mai zăreşte un disc ce se înroşeşte, apoi se învineţeşte, pînă ce nu mai luminează decît adîncul mării unde se prăvale.

în dimineaţa aceea, se întîmplară multe lucruri înainte de răsăritul soarelui. Tanios încă mai rătăcea prin pădurea calcinată cînd răsună clopotul bisericii. Un dangăt, apoi un moment de linişte. Al doilea dangăt, iarăşi linişte. Tanios se tulbură. „Au descoperit trupurile."

Dar clopotul se porni vijelios. Ceea ce luase el drept dangăt erau primele măsuri ale sunetelor de bucurie ale tuturor clopotelor. Sosise şeicul. Mergea prin Biata. Oamenii veneau alergînd, strigau, îl înconjurau. Din locul unde se afla, Tanios îl putea chiar recunoaşte în mijlocul mulţimii. Dar nu putea totuşi auzi şoaptele care se răspîndeau:

— Nu mai vede! I-au stins lumina ochilor!

III

Şeicul simţi uimirea sătenilor şi se miră el însuşi. Credea că lucrul acesta era deja cunoscut; încă din prima săptămînă de detenţie, îi arseseră pleoapele cu fierul roşu.

Oamenii se străduiau să nu-şi înfrîneze bucuria, dar, înghesuindu-se în jurul stăpînului pentru a-i „vedea" mîna, nu se puteau împiedica să-l privească aşa cum n-ar fi cutezat niciodată atunci cînd el putea vedea.

Totul în el se schimbase. Mustaţa, acum albă şi neîngrijită, părul în dezordine, mersul, în mod evident, dar şi gesturile mîinilor, ţinuta mai ţeapănă, mişcările capului, ticurile obrazului, şi pînă şi glasul, oarecum mai şovăitor, ca şi cum glasul însuşi ar fi avut nevoie să poată vedea drumul. Doar vesta verde ca mărul era la locul ei, temnicerii nu i-o luaseră.

O femeie înveşmîntată în negru se apropie, îi luă mîna aşa cum făceau toţi.

— Tu eşti Lamia.

îi înconjură capul cu mîinile şi o sărută pe frunte.

— Nu te îndepărta, vino la stînga mea, tu ai să fii ochii mei. Niciodată n-am avut ochi mai frumoşi.

Rîse. Toată lumea în jur îşi ştergea lacrimile, Lamia mai mult ca toţi.

— Unde e Tanios? De-abia aştept să-i vorbesc!

— Cînd o să audă că înălţimea Voastră s-a întors, o să-l vedem venind în goană.

— Băiatul ăsta e mîndria noastră a tuturor şi podoaba satului.

Lamia se pregătea să răspundă printr-o urare de viaţă lungă şi de sănătate, cînd nişte urlete răsunară, urmate de păcănitul puştilor care trăgeau în aer. Apoi de o busculadă. Oamenii alergau în toate direcţiile.

— Ce se întîmplă? întrebă şeicul.

Mai multe voci răspunseră gîfîind în acelaşi timp.

— Nu pricep nimic, să vorbească unul singur dintre voi, iar ceilalţi să tacă!

— Eu, zise cineva.

— Cine eşti?

— Sînt Tubiyya, înălţimea Voastră!

— Bine. Vorbeşte, Tubiyya, ce se petrece?

— Oamenii din Sahlain ne-au atacat în timpul nopţii. L-au ucis pe Rukoz şi pe cei patru tineri care-l păzeau. Trebuie ca tot satul să pună mîna pe arme şi să-i facă să-şi plătească fapta!

— Tubiyya, nu ţi-am cerut să mă înveţi ce trebuie să fac, ci doar să-mi spui ce s-a întîmplat! Acum, de unde ştii că sînt cei din Sahlain?

Preotul îi făcu semn lui Tubiyya să-l lase pe el să vorbească. Apoi se aplecă la urechea şeicului pentru a-l informa în cîteva cuvinte despre cele întîmplate în ajun la castel, despre hotărîrea luată de Tanios, despre intervenţia lui Kahtan beyk... Buna Butros se feri să-l critice pe fiul Lamiei, dar în jurul lui oamenii erau furioşi.

— Tanios nu s-a instalat decît de o zi în scaunul înălţimii Voastre, şi deja satul a trecut prin foc şi sabie.

Chipul stăpînului se posomorî.

— Toată lumea să tacă, am auzit destul. Să urcăm cu toţii la castel, am nevoie să stau jos. O să vorbim din nou cînd vom ajunge sus.

Clopotele bisericii se întrerupseră pentru un moment chiar în clipa în care şeicul trecea din nou pragul casei senioriale; cineva îl înştiinţase pe cel care le trăgea că ceasul veseliei trecuse.

Cu toate astea, reluîndu-şi locul obişnuit în Sala Coloanelor, stăpînul se întoarse spre perete şi întrebă:

— Mai e portretul hoţului atîrnat îndărătul meu?

— Nu, i se răspunse, l-am dat jos şi l-am pus pe foc!

— Păcat, ne-ar fi ajutat să ne umplem din nou vistieria.

Îşi păstră înfăţişarea gravă, dar printre cei de faţă unii zîmbiră, şi se auziră chiar şi cîteva rîsete scurte. Astfel, şeicul era la curent cu glumele făcute de săteni pe seama uzurpatorului. Seniorul şi supuşii săi se regăseau complici în amintire, gata să înfrunte încercările.

— Ceea ce s-a petrecut între Kfaryabda şi Sahlain mă întristează mai mult decît pierderea vederii. Nu m-am îndepărtat niciodată de la calea bunei vecinătăţi şi a frăţiei! Şi în pofida sîngelui nevinovat care a fost vărsat, trebuie să împiedicăm războiul.

Se auziră cîteva murmure.

— Cei care nu-mi apreciază cuvintele să plece de la mine chiar acum fără să fie nevoie să-i alung!

Nimeni nu mişcă.

— Sau, atunci, să tacă! Iar dacă cineva vrea să plece la război fără a ţine seama de voinţa mea, să ştie că-l voi atîrna în ştreang cu mult înainte ca druzii să aibă vreme să-l omoare.

Tăcerea deveni generală.

— Tanios este aici?

Tînărul sosise în urma şeicului, refuzase scaunele pe care era poftit şi doar se rezemase de unul dintre stîlpii sălii. Cînd îi fu pomenit numele, tresări, se apropie şi se aplecă peste mîna pe care i-o întindea stăpînul.

Lamia se sculă în picioare pentru a-i ceda fiului ei locul, dar şeicul o opri.

— Am nevoie de tine, nu te îndepărta. Tanios stătea bine acolo unde era aşezat.

Lamia se aşeză la loc, oarecum stingherită; însă tînărul se întoarse să se sprijine de stîlpul său, fără să pară jignit.

— Ieri, urmă stăpînul, cînd nu se ştia încă dacă mă voi reîntoarce, v-aţi adunat cu toţii aici sub autoritatea acestui băiat ca să-l judecaţi pe Rukoz. Tanios a rostit o sentinţă, care s-a dovedit nefericită şi chiar dezastruoasă. Unii dintre voi mi-au spus că a fost lipsit de înţelepciune şi de fermitate. Le dau dreptate. Alţii au murmurat la urechea mea că Tanios a fost lipsit de curaj. Acestora din urmă le spun aşa: ţineţi minte că pentru a sta în faţa emirului şi a-i aduce la cunoştinţă înlăturarea de la domnie şi alungarea, e neyoie de o sută de ori mai mult curaj decît pentru a pune să i se taie gîtul unui om legat.

Rostise ultimele cuvinte cu glas puternic şi indignat. Lamia se îndreptă pe scaun. Tanios ţinea ochii plecaţi.

— Căpătînd experienţă şi înaintînd în vîrstă, înţelepciunea acestui băiat se va înălţa pe măsura curajului şi inteligenţei lui. Se va putea atunci aşeza în acest loc fără a fi nedemn. Căci intenţia şi voinţa mea sînt ca el să-mi urmeze în ziua în care eu nu voi mai fi aici. Rugasem Cerul să nu mă lase să mor fără a fi asistat la căderea tiranului care mi-a ucis atît de nedrept fiul. Cel-de-Sus mi-a îndeplinit ruga şi l-a ales pe Tanios ca unealtă a mîniei şi a dreptăţii Sale. Băiatul ăsta a devenit fiul meu şi-l desemnez ca moştenitor. Am ţinut s-o spun astăzi înaintea tuturor pentru ca nimeni să nu se gîndească s-o conteste.

Privirile se întorseseră spre cel ales, care părea la fel de absent. Era oare felul său de a primi onorurile, o dovadă

de timiditate, la urma urmei, şi de excesivă politeţe ? Toate sursele sînt de aceeaşi părere afirmînd că purtarea lui Tanios în dimineaţa aceea descumpănise asistenţa. Insensibil la critici, insensibil la laude, înverşunat de mut. Explicaţia mi se pare simplă. Dintre toate persoanele de faţă, nici una, nici măcar Lamia, nu ştia lucrul cu adevărat esenţial: şi anume că Tanios fusese cel care descoperise cadavrele celor patru tineri, că imaginea trupurilor însîngerate îi umplea ochii, că sentimentul său de vinovăţie îl obseda şi că nu era în stare să se gîndească la altceva, mai cu seamă nu la testamentul şeicului şi la propriul său viitor strălucit.

Iar cînd stăpînul castelului spuse, cîteva minute mai tîrziu: „Acum, lăsaţi-mă să mă odihnesc puţin şi veniţi din nou să mă vedeţi după-amiază ca să vorbim despre ce trebuie să facem cu vecinii noştri din Sahlain", iar oamenii începură să se retragă, Tanios rămase rezemat de stîlp, într-o stare de prostraţie, în vreme ce oamenii defilau pe dinaintea lui măsurîndu-l din priviri ca pe o statuie.

Zgomotul paşilor păru să se liniştească. Şeicul o întrebă atunci pe Lamia, care-l sprijinea ţinîndu-l de braţ:

— Au plecat toţi?

Ea spuse „da", deşi fiul ei era tot acolo, fiu la care ea se uita cu o nelinişte sporită.

Apoi cei doi începură să înainteze, cu mersul lent al infirmului, spre încăperile şeicului. Tanios îşi ridică atunci capul, îi văzu îndepărtîndu-se la braţ, înlănţuiţi parcă, şi avu brusc certitudinea că aceia pe care-i contempla astfel erau părinţii lui.

Gîndul ăsta îl zdruncină, îl scoase din amorţeală. Căutătura i se făcu mai vie. Ce se afla oare în privirea aceea? Tandreţe? Reproşuri? Sentimentul că posedă în sfîrşit cheia enigmei care atîrnase asupra întregii sale vieţi ?

în aceeaşi clipă, Lamia se întoarse. Ochii li se întîlniră. Atunci, ruşinată parcă, lăsă braţul şeicului, se întoarse la Tanios, îşi puse mîna pe umărul lui.

— Mă gîndeam la fata lui Rukoz. Sînt sigură că nimeni din sat nu se va duce să-i prezinte condoleanţe. N-ar trebui s-o laşi singură, într-o zi ca asta.

Tînărul încuviinţă dînd din cap. Dar nu se mişcă imediat. Maică-sa se întoarse spre şeic, rămas pe loc. Il luă de braţ, dar fără să-l mai ţină atît de strîns. Apoi se făcură nevăzuţi după colţul unui coridor.

Tanios se îndreptă atunci spre ieşire, cu un ciudat zîmbet pe buze.

Citez iarăşi efemeridele reverendului Stolton:

„Mi s-a spus că ducîndu-se acasă la fata lui khweja Rukoz pentru a-i prezenta condoleanţe, Tanios a observat o îmbulzeală nu departe de Biata. Nişte tineri din sat îl brutalizau pe Nader, negustorul ambulant, acuzîndu-l că-l vorbise de râu pe şeic şi că fusese în cîrdăşie cu Rukoz şi cu egiptenii. Omul se zbătea jurîndu-se că nu se întorsese decît pentru a-l felicita pe şeic pentru întoarcerea sa acasă. Avea chipul însîngerat, iar mărfurile îi erau împrăştiate pe jos. Tanios a intervenit folosindu-se de prestigiul pe care încă-l mai avea şi l-a dus pe om împreună cu catîrca lui pînă la ieşirea din sat. Un drum de trei mile cel mult socotind şi drumul de întoarcere, dar pupilul meu nu s-a întors decît peste trei ceasuri. N-a vorbit cu nimeni, s-a dus să se urce pe o stîncă. Apoi, ca printr-o minune, a dispărut. (He vanished, spune textul englez.)

Noaptea, maică-sa şi soţia preotului au venit să mă întrebe dacă-l văzusem pe Tanios, dacă aveam veşti de la el. Nici un bărbat nu le însoţea, din pricina tensiunii extreme care domneşte între Kfaryabda şi Sahlain."

Cît despre Cronica muntenească, ea spune următoarele:

„Tanios l-a însoţit pe Nader pînă la khraj (teritoriul de dincolo de hotar), s-a încredinţat că acesta e în siguranţă, apoi s-a întors pentru a urca imediat pe stînca ce-i poartă astăzi numele. A stat acolo vreme îndelungată, rezemat, nemişcat. Sătenii se apropiau uneori pentru a se uita la el, apoi îşi vedeau de drum.

Cînd şeicul s-a trezit după siestă, a trimis după el. Nişte oameni au venit atunci pînă la piciorul stîncii, iar Tanios le-a spus că îi va ajunge din urmă foarte repede. Un ceas mai tîrziu, el încă nu era la castel. Şeicul s-a arătat atunci mirat şi a trimis alţi emisari să-l aducă. Dar el nu mai era pe stînca. Şi nici nimeni nu l-a văzut coborînd şi plecînd.

Au început atunci să-l caute, să-i strige numele, tot satul s-a pus în mişcare, bărbaţi, femei şi copii. S-au gîndit chiar şi la ce e mai rău şi s-au dus să se uite la poalele falezei. în caz că ar fi căzut într-o clipă de ameţeală. Dar şi acolo, nici urmă de el".

Nader nu avea să mai pună vreodată piciorul în sat. De altfel, avea să renunţe să mai străbată Muntele cărîndu-şi marfa, preferînd să înceapă la Beirut un comerţ sedentar. A mai trăit acolo încă douăzeci de ani buni, muncind şi sporovăind. Dar, atunci cînd oamenii din Kfaryabda se duceau uneori să-l vadă şi-l întrebau despre fiul Lamiei, nu spunea nimic mai mult decît ce ştia toată lumea - că se despărţiseră la ieşirea din sat, că el îşi urmase drumul, iar Tanios se întorsese de unde plecase.

Partea sa de taină o consemnase într-un caiet, peste care din fericire avea să dea în talmeş-balmeşul unui pod, într-o zi din anii '20 ai acestui secol, un profesor de la American University of Beirut. Adnotat şi publicat, cu o

traducere în limba engleză, sub titlul Wisdom on muleback (pe care eu l-am tradus liber prin înţelepciunea catîrgiului), caietul n-a circulat decît într-un cerc restrîns, în care nimeni nu era în măsură să facă legătura cu dispariţia lui Tanios.

Totuşi, dacă cineva doreşte să citească mai îndeaproape aceste maxime cu pretenţii poetice, poate găsi în mod evident ecourile lungii conversaţii care s-a desfăşurat în ziua aceea între Nader şi Tanios la ieşirea din sat, cît şi anumite chei pentru a înţelege cele ce se putuseră întîmpla mai apoi.

Fraze ca aceasta: „Astăzi, destinul tău s-a împlinit, viaţa ta în sfîrşit începe", pe care am citat-o ca motto; sau tot astfel: „Stînca ta a obosit să te poarte, Tanios, iar marea s-a săturat de privirile tale sterpe"; dar mai mult ca orice, acest pasaj pe care bătrînul Gebrayel - facă Domnul să trăiască şi să-şi păstreze mintea limpede şi după ce va împlini o sută de ani - mi l-a dat să-l citesc într-o seară, subliniind fiecare cuvînt cu arătătorul lui noduros:

Pentru toţi ceilalţi, tu eşti cel dispărut, dar eu sînt prietenul care ştie.
Fără ştirea lor ai alergat pe drumul tatălui ucigaş, spre coastă.
Ea te aşteaptă, fata cu comoara, în insula ei; iar părul ei are tot culoarea soarelui în amurg.

Parcurgînd prima oară textul ăsta atît de limpede, aveam impresia că am sub ochi secretul poveştii. Poate că este limpede. Dar poate că nu e. Poate că aceste rînduri dezvăluie ce „ştia" catîrgiul. Dar, dacă le reciteşti, poate că ele cuprind doar ce nădăjduia el să afle într-o bună zi despre soarta prietenului său dispărut.

Rămîn, în orice caz, multe zone de umbră pe care timpul n-a făcut decît să le îngroaşe. Şi mai întîi aceasta: pentru

ce Tanios, după ce a a ieşit din sat însoţit de catîrgiu, s-a întors să se aşeze pe stîncă?

Ne putem închipui că la terminarea conversaţiei cu Nader, care l-ar fi îndemnat o dată în plus să părăsească regiunea Muntelui, tînărul şovăia. Am putea chiar enumera motivele care-l putuseră stimula să plece, ca şi pe cele care, dimpotrivă, l-ar fi reţinut... La ce bun? Nu în felul ăsta se ia o hotărîre de plecare. Nu stai să socoteşti, nu te apuci să faci listă de inconveniente şi de avantaje. De la o clipă la alta basculezi. Spre o altă viaţă, spre o altă moarte. Spre glorie sau uitare. Cine va spune vreodată în urma cărei priviri, cărui cuvînt, cărui rînjet, un om ajunge să se descopere deodată străin printre ai săi? Pentru ca să se nască în el acea nevoie imperioasă de a se îndepărta, sau de a dispărea.

Pe urmele nevăzute ale lui Tanios, cîţi oameni au plecat de atunci din sat! Oare pentru aceleaşi motive ? Din acelaşi impuls, mai curînd, şi din acelaşi brînci. Aşa e Muntele meu. Ataşament pentru pămînt şi năzuinţă de plecare. Loc de refugiu, loc de trecere. Pămînt al laptelui, al mierii şi al sîngelui. Nici paradis, nici infern. Purgatoriu.

La acest punct al tatonărilor mele, uitasem întrucîtva de tulburarea lui Tanios, în faţa propriei mele tulburări. Nu căutasem eu, dincolo de legendă, adevărul? Atunci cînd crezusem că am atins miezul adevărului, acesta era făcut din legendă.

Ajunsesem chiar să-mi spun că, la urma urmei, exista poate vreo vrajă legată de stînca lui Tanios. Cînd se întorsese ca să se aşeze acolo, n-o făcuse pentru a sta să mediteze, mi-am spus eu, nici pentru a suci problema pe toate feţele. De cu totul altceva simţea el nevoia. De meditaţie? De contemplaţie? De mai mult decît atît, simţea nevoia de

limpezire a sufletului. Şi el ştia instinctiv că urcînd să se aşeze pe tronul acela din piatră, lăsîndu-se în voia influenţei locului, soarta lui va fi pecetluită.

înţelegeam acum de ce mi se interzisese să escaladez stînca. Dar, tocmai pentru că înţelesesem, pentru că mă lăsasem convins - în pofida raţiunii mele - de faptul că superstiţiile şi neîncrederea nu erau lipsite de temei, ispita de a brava interdicţia era cu atît mai puternică.

Mai eram oare legat de jurămîntul pe care-l făcusem ? Atîtea lucruri se petrecuseră; satul cunoscuse, din epoca nu aşa de îndepărtată a bunicului meu, atîtea sfîşieri, atîtea distrugeri, atîtea lovituri, încît în cele din urmă am cedat într-o bună zi. Mi-am cerut în şoaptă iertare de la toţi strămoşii, urcînd la rîndul meu ca să mă aşez pe stîncă.

Prin Ce cuvinte mi-aş putea descrie sentimentul pe care l-am încercat, starea de spirit? Imponderabilitate a timpului, imponderabilitate a inimii şi a inteligenţei.

Dincolo de umărul meu, muntele apropiat. La picioarele mele, valea de unde vor urca la căderea serii urletele familiare ale şacalilor. Iar acolo, în depărtare, vedeam marea, îngusta mea porţiune de mare, îngustă şi lungă spre zare ca un drum.

Notă

Această carte se inspiră foarte liber dintr-o întîmplare adevărată: uciderea unui patriarh, săvîrşită în secolul al XIX-lea de un anume Abu-kişk Maalouf. Refugiat în Cipru împreună cu fiul său, asasinul a fost readus în ţară prin viclenia unui agent al emirului, pentru a fi executat.

Restul - naratorul, satul, sursele, personajele -, tot restul nu e decît impură ficţiune.

Cuprins

Prima trecere
Ispitirea Lamiei.....15
A doua trecere
Vara lăcustelor.....45

A treia trecere
Destinul pe buzele nebunului.....73

A patra trecere
Şcoala pastorului englez.....103

A cincea trecere
Cap-de-bătrîn.....137

A şasea trecere
O ciudată mijlocire.....159
A şaptea trecere
Portocale pe scară.....193

A opta trecere
îngenuncheat pentru glorie 229
Ultima trecere
Vinovat de milă.....271

Notă.....301

în colecţia „Biblioteca Polirom"
au apărut:

Honore de Balzac - Proscrişii şi alte povestiri din Comedia umană
Emile Zola - Prada
Mihai Eminescu - Opera poetică
A.S. Puşkin - Talismanul (poezii)
Nikos Kazantzakis - Zorba Grecul
F.M. Dostoievski - Idiotul
Konrad Lorenz - Şi el vorbea cu patrupedele, cu păsările şi cu peştii. Aşa a descoperit omul clinele
Gustave Flaubert - Doamna Bovary
Boris Pasternak - Doctor Jivago
*** - Dulcea mea Doamnă/Eminul meu iubit. Corespondenţă inedită Mihai Eminescu - Veronica Miele
Jean-Paul Sartre - Adevăr şi existenţă
Rainer Măria Rilke - Elegiile duineze. Sonetele către Orfeu
Rabindranath Tagore - Gitanjali. Jertfa lirică
Dante - Divina Comedie
Jean-Paul Sartre - Carnete dintr-un război anapoda
Oscar Wilde - Decăderea minciunii. Eseuri
Miguel de Cervantes - Nuvele exemplare (2 voi.)
Miguel de Unamuno - Trei nuvele exemplare şi un Prolog
Ernst Jiinger - Cartea ceasului de nisip
Slawomir Mrozek - Povestiri 1990-l993
N.V. Gogol - Opere 1 {.Serile în cătunul de lingă Dikanka, Mirgorod)
N.V. Gogol — Opere 2 (Povestiri din Sankt-Petersburg, Revizorul, Căsătoria)
N.V. Gogol - Opere 3 (Suflete moarte)
Oscar Wilde - Portretul lui Dorian Gray
D.H. Lawrence - Amantul doamnei Chatterley
Honore de Balzac - O afacere tenebroasă
David Lodge - Schimb de dame
F. Scott Fitzgerald - Blîndeţea nopţii

Mihail Bulgakov - Cupa vieţii
Salman Rushdie - Ruşinea
Saul Bellow - Ravelstein
A.P. Cehov - Stepa şi alte povestiri
J.D. Salinger - Nouă povestiri
Ian McEwan - Amsterdam
Andrei Makine - Crima Olgăi Arbelina
Jonathan Coe - Casa somnului
J.D. Salinger - De veghe în lanul de secară
John Fowles - Iubita locotenentului francez
David Lodge - Ce mică-i lumea !
Josâ Saramago - Toate numele
Peter Ackroyd - Documentele lui Platon
D.H. Lawrence - Fii şi îndrăgostiţi
F. Scott Fitzgerald - Marele Gatsby
Antonio Tabucchi - Capul pierdut
al lui Damasceno Monteiro
Ernst Jiinger — Grădini şi drumuri
I.S. Turgheniev - Prima iubire
Mika Waltari - Etruscul
David Lodge - Meserie !
Bernhard Schlink - Cititorul
Max Frisch - Homo faber
Dino Buzzati - Deşertul tătarilor
Andrei Makine - Testamentul francez
F.M. Dostoievski - Nopţi albe şi alte microromane
Kazuo Ishiguro - Rămăşiţele zilei
Honore de Balzac - Femeia părăsită. Scene din Comedia umană
Saul Bellow - Trăieşte-ţi clipa
John Fowles - Colecţionarul
A.P. Cehov - Logodnica şi alte povestiri
William Shakespeare în colaborare cu John Fletcher — Doi veri de
stirpe aleasă
Haruki Murakami - Pădurea norvegiană
Colm Toibin — Povestea nopţii
Julian Barnes - Anglia, Anglia
Ismail Kadare - Generalul armatei moarte
Jose Saramago - Pluta de piatră
William Trevor - Citindu-l pe Turgheniev
Erico Verissimo - Incident la Antares
Aglaja Veteranyi - De ce fierbe copilul în mămăligă

David Lodge - Terapia
Max Frisch - Eu nu sînt Stiller
Amélie Nothomb - Igiena asasinului
George Orwell - Ferma Animalelor
Michael Ondaatje - Obsesia lui Anil
J.D. Salinger - Dulgheri, înălţaţi grinda acoperişului şi Seymour
o prezentare
Luis Sepûlveda - Bâtrînul care citea romane de dragoste
Dino Buzzati - O dragoste
D.H. Lawrence - Fata pierdută
Umberto Eco - Numele trandafirului
J.D. Salinger - Franny şi Zooey
Muriel Spark - Lorzi şi complici
August Strindberg - Singur
Birgitta Trotzig - Vieţi duble
Daniel Pennac - La căpcăunii veseli
Daniil Harms - Mi se spune capucin
Boris Pasternak - Sub înaltă protecţie
Salman Rushdie - Ultimul suspin al Maurului
Angeles Mastretta - Răpeşte-mi viaţa
Gunter Grass - în mers de rac
George Orwell - O mie nouă sute optzeci şi patru
Amélie Nothomb - Uimire şi cutremur
Lawrence Durrell - Cvartetul din Alexandria. Justine
Iris Murdoch - Clopotul
Voltaire - Dicţionar filosofic
Italo Calvino - Castelul destinelor încrucişate
John Fowles - Magicianul
Ian McEwan - Grădina de ciment
Dai Sijie - Balzac şi Micuţa Croitoreasă chineză
Christa Wolf - Medeea. Glasuri
Russell Banks - Dulcea lume de după
Lawrence Durrell - Cvartetul din Alexandria. Balthazar
Saul Bellow - Darul lui Humboldt
Vladimir Nabokov - Lolita
Aldous Huxley - Minunata lume nouă.
Reîntoarcere în minunata lume nouă
Helen Fielding - Jurnalul lui Bridget Jones
I.S. Turgheniev - în ajun. Fum
Paul Auster - Tombuctu
F.M. Dostoievski - Demonii

Malcolm Lowry - Sub vulcan
Charles Bukowski - Femei
Max Frisch - Numele meu fie Gantenbein
Mihail Bulgakov - Inimă de cune
Antonio Tabucchi - Se face tot mai tirziu
David Lodge - Ginduri ascunse
Mika Waltari - Egipteanul
Haruki Murakami - La sud de graniţă, la vest de soare
Iris Murdoch - Marea, marea
Henry James - Daisy Miller
Alessandro Baricco - Ocean Mare
Arthur Rimbaud - Opere
Dino Buzzati - Bărnabo, omul munţilor. Secretul Pădurii Bătrîne
George Orwell - Zile birmaneze
Lawrence Durrell - Cvartetul din Alexandria. Mountolive
William Faulkner - Zgomotul şi furia
RG. Wodehou.se - Greşeala lordului Emsworth
Henry de Montherlant - Un asasin îmi e stăpîn
Michael Cunningham - Orele
Juan Marsé - Vraja Shanghaiului
Ismail Kadare - Florile îngheţate din martie
José Saramago - Evanghelia după Isus Cristos
Lev Tolstoi - Anna Karenina (2 voi.)
Marguerite Yourcenar - Ca o apă care curge
Tracy Chevalier - Fata cu cercel de perlă
Aldous Huxley - Punct contrapunct
Leonard Cohen - Joaca preferată
Osear Wilde — De Profundis
Villiers de l'Isle-Adam - Povestiri crude şi insolite
Arturo Pérez-Reverte - Tabloul flamand
Agneta Pleijel - Lord Nevermore
Vladimir Nabokov - Glorie
Lawrence Durrell - Cvartetul din Alexandria. Clea
Tracy Chevalier - îngeri căzători
Anna Gavalda — O iubeam
J.-K. Huysmans - Liturghia neagră
Alessandro Baricco - Mătase
E.A. Poe - Masca Morţii Roşii şi alte povestiri
Leonard Cohen — Frumoşii învinşi
Andrei Platonov - Moscova cea fericită şi alte nuvele
V.S. Naipaul - Măscăricii

Bernhard Schlink - Evadări din iubire
John Fowles - Turnul de abanos
Jack Kerouac - Pe drum
Graham Greene - Americanul liniştit
Salman Rushdie - Harun şi Marea de Poveşti
Mihail Bulgakov - Garda albă
Kurt Vonnegut - Fii binecuvlntat, domnule Rosewater
Julio Cortázar - Toate focurile, focul
Kurt Vonnegut - Abatorul cinci
Luis Sepúlveda - Nume de toreador
Graham Greene - Comedianţii
William Faulkner - Pogoară-te, Moise
Michel Tournier - Gaspar, Melhior & Baltazar
William Burroughs - Pederast
Mika Waltari - Amanţii din Bizanţ
Nadejda Mandelştam - Fără speranţă
Salman Rushdie - Pământul de sub tălpile ei
José Saramago - Anul morţii lui Ricardo Reis
Vladimir Nabokov - Invitaţie la eşafod
Juan Marsé — Cozi de sopirla
Aglaja Veteranyi - Raftul cu ultimele suflări
Graham Greene - La drum cu mătuşă-mea
Ian McEwan - Ispăşire
Alain Robbe-Grillet - Reluarea
Katarina Frostenson - Ioni
P.G. Wodehouse - Fulger în plină vară
John Fowles - Mantisa
D.H. Lawrence - Şarpele cu pene
John Cheever - Falconer
Kurt Vonnegut - Galápagos
Michel Tournier - Picătura de aur
Daniel Pennac - Zîna carabină
Dino Buzzati - Marele portret
Ismail Kadare - Piramida
Michel Houellebecq - Platforma
Haruki Murakami — în căutarea oii fantastice
Iris Murdoch - Fiul cuvintelor
Kazuo Ishiguro - Pe cînd eram orfani
Tomas Tranströmer - Pagini din cartea nopţii
Charles Bukowski - De duzină
F.M. Dostoievski - Jucătorul şi alte microromane

Alice Sebold - Minunatele oase
Philip Roth - Pata umană
Helen Fielding - Bridget Jones: La limita raţiunii
Sylvia Plath - Clopotul de sticlă
Primo Levi - Mai este oare acesta un om ?
Graham Greene - Sfirşitul unei iubiri
Andrei Makine - Pămîntul şi cerul lui Jacques Dorme
Julio Cortázar - Manuscris găsit într-un buzunar şi alte povestiri
Martin Amis - Născuţi morţi
José Saramago - Istoria asediului Lisabonei
P.G. Wodehouse - Nori grei deasupra Castelului Blandings
Laurence Steme - Viaţa şi opiniunile lui Tristram Shandy, Gentleman
Charles Bukowski - Factotum
Jonathan Coe - Clubul putregaiurilor
Charles Frazier - Cold Mountain
Tim O'Brien - Vrăjitorul
Arturo Pérez-Reverte - Regina Sudului
Haruki Murakami - Dans dans dans
Daniel Pennac — Micuţa vînzătoare de proză
Daniel Defoe - Jurnal din Anul Ciumei
Philip Roth - M-am măritat cu un comunist
Georges Bataille - Madame Edwarda. Mortul. Istoria ochiului
Nathaniel Hawthorne - Casa cu şapte frontoane
Elias Canetti - Orbirea
Christian Haller - Muzica înghiţită
Kurt Vonnegut - Leagănul pisicii
Arto Paasilinna - Morarul care urla la lună
Alfredo Bryce Echenique - Grădina iubitei mele
Torgny Lindgren - Caltaboşul
Graham Greene - Puterea şi gloria
ítalo Calvino - Palomar
John Fowles - Daniel Martin
Luis Sepúlveda - Jurnalul unui killer sentimental. Yacaré
Kobo Abe - Femeia nisipurilor
Saul Bellow - Herzog
Paul Auster — Cartea iluziilor
Peter Beagle - Ultima licornă
Nick Hornby - Febra stadioanelor
Arturo Pérez-Reverte - Clubul Dumas
Charles Bukowski - Poşta
Eiji Yoshikawa - Musashi (2 voi.)

în pregătire:

Tracy Chevalier - Albastru pur
John Steinbeck - Iarna vrajbei noastre
Richard Brautigan - La pescuit de păstrăvi în America
în seria de autor „David Lodge"

au apărut :

Schimb de dame
Ce mică-i lumea !
Meserie !
Terapia
Muzeul Britanic s-a dărîmat !
Veşti din Paradis
Gînduri ascunse
Răcane, nu ţi-e bine !

în pregătire :
CU să-ntindem coarda ?